STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00872

ALE AGODES FUN TALMUD

Permanent preservation of this book was made possible by
Dr. Gene Sosin & Gloria Donen Sosin
in memory of
Edith Koosis Donen & Isaac Donen

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אַלע

אגדות פון תלמוד

אַן עין יעקב אויף אידיש

ענטהאלט אלע מעשיות, אגדות, משלים
אַלעגאָריען, אנעקדאָטען, היסטאָרישע און
ביאָגראפישע ערצעהלונגען, פּאָעטישע,
מאָראַלישע און פילאָזאָפישע פּערל פון

גאַנץ תלמוד בבלי און ירושלמי

אין דריי טייל

איבערזעצט פון תשר״ק

דריטע פערבעסערטע אויפלאגע

ניו יאָרק
Tashrak Publishing Co., 187 E. Broadway, New York
תרפ״ה

COPYRIGHT 1922
By ISRAEL J. ZEVIN

THE LEGENDS OF THE TALMUD

Printed in the United States of America.

אלע אגדות פון תלמוד
צווייטער טייל: בבלי

אינהאלט פערצייכנים

פון צווייטען טייל

דיזער אינהאלט פערצייכנים צייגט אן ווי צו געפינען יעדען ענין אין דיזען בוך און אויך אין גמרא.

פאר יעדע מסכת איז דא א בעזונדער אינהאלט פער־צייכנים.

נאך דעם טיטעל פון יעדען ענין געפינט זיך א ציפער. נאך דעם ציפער קומט א העברעאישער מספר. דער ציפער צייגט אויף וועלכער זייט אין דיזען בוך דער מאמר געפינט זיך. דער העברעאישער מספר צייגט אן דעם דף אין דער גמרא.

צום ביישפיעל: דער ערשטער מאמר פון מסכת בבא קמא איז געצייכענט: "געמומען רעשטע מיט א פאטש, 5, לז" מיינט עס אז דיזע מעשה'לע געפינט זיך אויף זייטע 5 אין דיזען בוך און אין גמרא, אין מסכת בבא קמא, דף לז.

אין די אגדות פון מסכתות ירושלמי און א פאאר מסכתות בבלי ווערען אנגעגעבען די פרקים אנשטאט די דפים, דאס איז ווייל דיזע מסכתות זיינען ניט געדרוקט אין אלע דרוקען גלייך מיט די זעלבע גרוים פון די דפים.

בבא קמא

1. געמומען רעשטע מיט א פאטש, 5, לז.
2. צו שפעט צום שכל געקומען, 5, נ.
3. בלינדע פיהרער, 6, נב.
4. א משל מיט צוויי ווייבער, 7, ס.
5. ר' גמליאל און זיין קנעכט טבי, 7, עד.

6. א גנב איז ערגער פון א גזלן, 8, עט.
7. א גזלן אויף פיער פיס, 9, פ.
8. א קלוגער איינפאל אבער ס'האט ניט געהאל־ פען, 9, צ.
9. גזלנים העלפט קיין תשובה, 10, צד.
10. א שלעכטער געשעפט, 10, צט.

בבא מציעא

1. א מענש וועט ניט געהן געגען זיך, 14, כח.
2. א מיטעל פטור צו ווערען פו געלד, 15, כט.
3. א האלץ טרעגער או טראגט א גוטען קאפ, 15, ל.
4. אזוי האנדעלט מען מיט תקיפים, 15, לט.
5. פאר אידישע ארבייטער קען מען ניט יוצא זיין, 16, מט.
6. דער חרם אויף רבי אליעזר, 17, נט.
7. זיך איינגעקויפט א צרה, 20, ס.
8. וועמעס לעבען איז בילכער? 20, סב.
9. זעהר רעכט אויף זיי, 21, עג.
10. זיי שרייען צו דער וואנד, 21, עת.
11. אן ארימאן איז אימער גערעכט, 21, פג.
12. די חרטה פון א צדיק, 22, פג־פד.
13. א פרוי'ס אבשעצונג פון איהר מאן, 25, פד.
14. ר' יוחנן און ריש לקיש, 26, פד.
15. א גדול האלט זיך קליין, 28, פד.
16. רב דער מערטירער, 29, פה.
17. גוטסקייט ברייגנט גוטע רעזולטאטען, 30, פה.
18. ר' טרפון און זיין איניקעל, 30, פה.
19. א קורצער און פאסט לאנגע תעניתים, 31, פה.
20. אליין לערנען איז ניט דער עיקר, 32, פה.
21. צדיקים אין גן עדן, 32, פה.
22. אויסגעזאגט א סוד פון הימעל, 33, פה.
23. א חכם יא, א רבי ניט, 34, פה־פו.
24. דער טויט פון רבה בר נחמני, 35, פו.

25. דאנקבארקייט, 37, פו.
26. א מענש דארף אבהיטען עטיקעטע, 38, פו.
27. אברהם אבינו'ס געסט, 38, פו.
28. אברהם דער פאטער פון יצחק, 39, פז.
29. אז מען האקט האלץ פליהען שפענער, 39, קז־קח.
30. די גן עדן בלעטער, 40, קיב.

בבא בתרא

1. דער קנעכט וואס איז געווארען א מלך, 41, ג־ד.
2. ברוגז געמאכט אליהו הנביא, 44, ז.
3. דער תלמיד האט געלערנט דעם רבי'ן, 44, ח.
4. פדיון שבויים די גרעסטע מצוה, 46, ח.
5. דער דין וועגען שנארערס, 47, ט.
6. וועגען צדקה, 47, ט.
7. פערשעהמט זיין מוטער, 48, ט.
8. א קשיא אויפ'ן רבונו של עולם, 48, ט.
9. א חלום מיט א בעדייטונג, 49, י.
10. פערקוקט א ארימאן, 50, י.
12. א זיכערע זאך, 51, י.
13. זיך איינגעקויפט יאהרען, 51, יא.
14. א זיכערער ארט פאר אוצרות, 52, יא.
15. נארען און קינדער זיינען נביאים, 53, יב.
16. איוב דער פערטיידיגער, 54, טו.
17. איוב דער פילאנטראפ, 55, טו. זעה רי"ף.
18. א פריינד און א פיינד, 55, טז.
19. איוב'ס דריי גוטע פריינד, 56, טז.
20. די וועלט דארף האבען אלעמען, 57, טז.
21. אברהם אבינו'ס וואונדערליבער שטיין, 57, טז.
22. ליינזען דער סימבאל פון טרויער, 58, טז.
23. בן גמלא דער פריינד פון קינדער, 58, כא.
24. דער צער פון תלמידי חכמים, 59, כב.
25. בל תשחית, 61, כו.
26. צדיקים נאך זייער טויט, 62, נח.

27. דעם מכשף׳ס שטראף, 63, נח.
28. די פערשטעלטע צוואה, 63, נח.
29. די חכמה פון רבי בנאה, 64, נח.
30. א פראקטישער ביישפיעל, 66, ס.
31. צופיעל טרויער איז א שווערע לאסט, 67, ס.
32. די משלים פון רבה בר בר חנה, 68, עג-עד.
33. משלים פון ר׳ יוחנן און אנדערע, 74, עד.
34. די וואונדערליכע גראז, 76, עד.
35. די שטראף פון שר של ים, 77, עד.
36. די גרויסע ברילי‌אנטען פון ירושלים, 77, עח.
37. דער פאטער טהוט בעסער ווי דער זוהן, 78, צ.
38. אברהם אבינו דער וועלט קאפיטאן, 78, צא.
39. קליינליכע זאכען, 79, צח.
40. אלעם טהאן צו מענשען ניט אנקומען, 79, קי. ברכות ירושלמי.
41. לאה׳ס שוואכע אויגען, 80, קכג.
42. דער רבי און זיינע תלמידים, 81, קל.
43. דער פערטריבענער זוהן, 81, קלג.
44. ניט געפאלגט די צוואה, 82, קלג.
45. ניט א נאר נאר סתם א חצוף, 83, קנח.
46. ניט שענד און ניט לויב, 84, קסד.
47. דער פעלשער, 84, קסז.

סנהדרין

1. בעסער פערשעהמט ווערען איידער פערשעהמען, 86, יא.
2. די קללה פון קריעג, 87, ז.
3. די שטימע פון הימעל, 88, יא.
4. די פארזיכטיגקייט פון א תלמיד חכם, 89, ז.
5. ר׳ יהודה בן בבא׳ס העלדענטהאט, 89, יד.
6. געוואלט אויסמיידען כבוד, 90, יד.
7. א שעהנער קבלת פנים, 90, יד.
8. שווער צו משפט׳ן א מלך, 91, יט.

9. זיך בעוואָרענט נעגען זינד, 92, יט.
10. דער שעהנסטער דור, 92, ב.
11. ארונטער און ארונטער, 93, כ.
12. א מאַנ׳ס ערשטע ווייב, 93, כב.
14. ניט געגלויבט דעם בעל תשובה, 94, כח.
15. א אידישער שטייער איינמאָהנער, 94, כח-כו.
16. ניט יעדער מאָיאָריטעט איז אַ גערעכטע, 95, כו.
17. אויסגעזאָגט א סוד פון חדר, 96, לא.
18. נתן מיט די ליכטיגע שטראַהלען, 96, לא. זעה רש״י, אויך סדר הדורות ערך נתן.
19. א פערשפעטיגטע תשובה, 102, לז.
20. ווארום אָדם איז בעשאַפען אַן איינציגער, 103, לז.
21. די שטראָף פערזאַמט ניט, 104, לג.
22. דער ערשטער מענשענמאָרד, 104, לז.
23. פון דער לונג אויף דער צונג, 104, לח.
24. די בעשאַפונג פון אָדם הראשון, 105, לח.
25. פון רבי מאיר׳ס משלים, 107, לח-לט. זעה רש״י, אויך מהרש״א.
26. די קלוגע פרינצעסין, 108, לט.
27. דער קיסר און רבן גמליאל, 109, לט.
28. דעם אפיקורס שטראָף, 110, לט.
29. איין זון בעלייכט די גאַנצע וועלט, 111, לא.
30. איין ענטפער אויף אַלע קשיות, 112, לט.
31. גאָט האָט פיינט מסירות, 112, מג.
32. א אידישער זינדיגער, 113, מד.
33. די פערביטענע מתים, 113, מה. זעה רש״י, אויך ירושלמי סנהדרין פ״ו.
34. אַן אומ׳כבוד פאַר׳ן בעשעפער, 116, לג.
35. די שטראָף פון כבוד זוכער, 117, נב.
36. דער תלמיד חכם און דער עם הארץ, 117, נב.
37. אדם הראשון א וועגעטאַריאנער, 118, נט.
38. צו וואָס קנאה קען ברענגען, 118, נט.
39. פלייש פון הימעל, 119, נט.

40. די הייליגע קעלבער, 119, סג.
41. מוטער ליעבע, 120, סג.
42. וואָרום אידען האָבען געדיענט געצען, 120, סג.
43. דער קליינער געצענדיענער, 121, סג.
44. די הייליגקייט פון שבת בעשטעטיגט, 121, סח.
45. וואונדער פון צדקים, 122, סח.
46. וואודער פון שווארצקינסטלער, 123, סז.
47. דער לעצטער טאָג פון רבי אליעזר, 124, סח.
48. אן אידעאלער לעבען, 126, עו.
49. איין שטראָף און א צווייטע, 126, פב.
50. אברהם אבינו אויף דער פּראָבע, 127, פט.
51. בעווייזע אויף תחית המתים, 129, צ-צא.
52. א קומער רוקען אָבער א גלייכער קאָפּ, 130, צא.
53. דאָס רעכט אויף ארץ ישראל, 131, צא.
54. גענומען וואָס זיי האָט געקומט, 132, צא.
55. א צוואה קען מען ניט ענדערען, 133, צא.
56. דער גוף און די נשמה, 134, צא.
57. ווען די זון געהט אונטער, 135, צא.
58. די מארטירער פון טהאָל דורא, 135, צב.
59. א פערדיענטער פּאַטש אין פנים, 136, צג.
60. די שטראָף פון פאלשע נביאים, 137, צג.
61. גלות צוערשט און גאולה נאָכדעם, 138, צד.
62. דער אויל האָט בעזיעגט דעם שווערד, 139, צד.
63. סנחריב׳ס מפלה, 139, צה.
64. דוד׳ס ברירה, 141, צה.
65. דער נס מיט חזקיהו המלך, 143, צו.
66. בלאדן בן בלאדן, 144, צו.
67. נבוזראדן׳ס לעצטער האַמער, 144, צו; גיטין נז.
68. קברים שעהנער פון פּאלאסטען, 145, צו.
69. אן אמת׳ע שטאָדט, 146, צז.
70. משיח׳ס צייטען, 147, צז.
71. אזוי ענטפערט מען א נאַר, 148, צח.
72. ווען קומט משיח? 148, צח.

73. אז מען האָט א טאָכטער, 150, ק.
74. יסורים דארף מען אָנגעהמען פאר ליעב, 150, קא.
75. יסורים ברייננגען צו תשובה, 151, קא. זעה ירושלמי סנהדרין, פרק יא.
76. ירבעם'ס שווינדעל, 152, קא.
77. ירבעם דער כבוד זוכער„ 153, קב.
78. זייער חכמת האָט זיי בעפרייט, 153, קד.
79. א געוויין ביינאכט, 154, קד. זעה איכה רבתי.
80. ניט דער מענש דארף שטראָפען, 155 קד.
81. ווען שונאים ווערען פריינד, 155, קה.
82. די בייזע רגע, 156, קה.
83. בעסער א קללה פון א פריינד איידער א ברכה פון א שונא, 157, קה־קו.
84. בלעם'ס עצה, 157, קו.
85. דער אייזעל האָט געוואָלט הערנער, 158, קו.
86. היט אייך פון א נסיון, 159, קז.
87. נח דער צדיק, 159, קח.
88. געגעבען צו פערזוכען עולם הבא, 160, קח.
89. נאָר צו מענשען ניט אָנקומען, 160, קח.
90. א שמועס צווישען אליעזר און שם, 161, קח.
91. די רשעים פון סדום און עמורה, 162, קט. זעה ספר הישר.
92. צוגעצאָהלט דעם גנב, 166, ספר הישר.
93. צוויי פרויען, 169, קט־קי.
94. פאר וואָס משה איז בעשטראָפט געוואָרען, 170, קיא.
95. געדולדיג צו אלעמען, 171, קיא.

מכות

1. רבי עקיבא'ס טרייסט, 172, כד.

שבועות

1. א בעריהמער קומט שלאָגען, 174, מו.

עדיות

1. כבוד מוז מען פערדיענען, 175, משנת, פרק ג.

עבודה זרה

1. די אומות העולם פאר'ן געריכט, 177, ב.
2. ווי גאָט לאכט, 178, ג.
3. פאר וואָס אידען ליידען, 179, ד.
4. די אידען און די תורת, 180, ב־ג.
5. פאלשע גרים, 180, ג.
6. אדם'ס שרעק, 181, ח.
7. אידען זיינען די טייערסטע עדעלשטיינער, 182, ח.
8. רבי און אנטאנינוס, 183, י. זעה סדר הדורות.
9. אן עצה אין פינאנס, 185, י.
10. עצות אין דיפלאָמאטיע, 186, י.
11. די טאָכטער פון אנטאנינוס, 187, י.
12. דער באנד פון פריינדשאפט, 188, י־יא.
13. אונקלם דער גר, 188, יא.
14. עשו געגען יעקב, 189, יא.
15. דער טעות פון א געצענדענער, 190, טז.
16. ר' אליעזר און ר' חנינא, 190, יז־יח.
17. פערברענט מיט דער תורה, 193, יח.
18. דער גאָט פון מאיר, 195, יח.
19. אן אונגליקליכער שפאָס, 197, יח. זעה רש"י.
20. גאָט'ס שעהנע מעשים, 198, כ.
21. גוטע וועכטער, 198, מ.
22. ווארום גאָט דולדעט געצענדיענסט, 199, נד.
23. פון וואָס קומט איפערזוכט ? 200, נח.
24. נסים וואָס זיינען בלויז א צופאל, 200, נח.
25. עולם הזה און עולם הבא, 201, סח.

הוריות

1. ניט דורך חכמה ווערט מען רייך, 203, י.
2. א צדיק מעג אויך געניסען עולם הזה, 204, י.
3. פאר דעם כבוד פון דער תורה, 204, יג־יד.

פרקי אבות

ערשטער פרק, 208.
צווייטער פרק, 210.
דריטער פרק, 213.
פערטער פרק, 215.
פינפטער פרק, 218.
זעקסטער פרק, 220.

אבות דר׳ נתן

1. איבערטרייבען טאָהר מען ניט, 223, פרק א.
2. ווארום משה האָט צובראָכען די לוחות, 226, פרק ב.
3. זיין צדקה האָט איהם פערהיט, 22, פרק ג.
4. די מצוה פון הכנסת כלה, 227, פרק ד.
5. צדקה איז בעסער פון קרבנות, 228, פרק ד.
6. שעדליכע עקשנות, 229, פרק ד.
7. די ערשטע יאָהרען פון רבי עקיבא, 229, פרק ו; ירושלמי שבת, פו.
8. אליעזר בן הורקנס, 231, ו.
9. איוב און אברהם, 235, ז.
10. ניט אלעס דערצעהלט מען א ווייב, 236, ז.
11. די היילינקייט פון ארבייט, 237, יא.
12. אהרן דער שלום מאַכער, 238, יב.
13. וואו משה׳ס נשמה איז בעהאלטען, 239, יב.
14. דער דור הפלגה און די אנשי סדום, 240, יב.
15. די גרויסע נחמה, 240, יד.
16. וואונדער זיך ניט אויף יוסף הצדיק, 242, טז.
17. משלים וועגען יצר הרע, 244, טז.

18. דער געהויבענער מאָמענט, 245, טז.
19. טרייהייט ברייננט פרייהייט, 245, יז.
20. גאָט'ס צאָרן, 246, יז.
21. דער מענש איז א קליין וועלטעלע, 246, לא.
22. צדקה און משפט, 247, לג.
23. א דרייפאַכער אונגליק, 248, לח.
24. גאָט'ס משפט איז גערעכט, 249, לח; תנא דבי אליהו רבה, ל.
25. עס האָט זיך ניט געלוינט, 250, מא.

סופרים

1. פערענטפערט מיט א משל, 252, פרק א.
2. די איבערזעצונג פון דער תורה, 253, טו; ספר חחשמונים, הקדמה לס' הישר.
3. אויף א לעבעדיגען לאָזט זיך ניט טרייסטען, 255, כא.

שמחות

1. מען טאָהר ניט שרעקען א קינד, 256, פרק ב.
2. מיטגענומען זיין עשירות, 256, פח.
3. פאטערליעבע און ליעבע צו דער תורה, 257, ח.
4. צוליעב זיין פאָטער'ס כבוד, 258, יב.

כלה

1. רבי עקיבא האָט געטראָפען, 259.
2. רבי עקיבא'ס חכמה, 260.
3. ר' עקיבא ערציהט א קדיש, 261.

כלה רבתי

1. פון די קליינע קינדער'ס וועגען, 262, פרק ב.
2. די פרוכט פון שלום בית, 263, פרק ג.
3. אידען ווערען ניט ארייגעלאָזען, 263, פרק י; זעה אָנפאנג מדרש רבה, איכה.

דרך ארץ רבה

1. א בעזוך ביי פילוסופוס, 266, פרק ח.
2. א גאסט דארף מען אכטען און היטען, 267, פרק ח.
3. ניט געפאלגט דעם בעה״ב, 267, פרק ו.
4. הלל׳ס פרוי, 269, פרק ו.
5. כללים וועגען טיש עטיקעטע, 269, פרק ט.
6. דריי אומגעקומען צוליעב א קליינינקייט, 270, פ״ט.

זבחים

2. דער שרעק פון די גוי׳אישע מלכים, 273, קטז.
1. ער פערלאזט זיך ניט אויף סברות, 272, צו.

מנחות

1. משה און די תורה, 274, כט.
2. פון א וויץ ווערט אן ערנסט, 275, לב.
3. א קליינע מצוה — א גרויסער שכר, 276, מד.
4. וואס טויג אונז דער יחוס? 278, נג.
5. אברהם׳ס טרייסט, 278, נג.
6. דאס געבענשטע לאנד פון שבט אשר, 280, פה.

חולין

1. מעשה׳לעך וועגען רבי פנחס בן יאיר, 282, ז.
ירושלמי דמאי, פרק א.
2. רבי חנינא׳ס געזונדהייטס רעגלען, 285, כד.
3. שונא מתנות יחיה, 286, מד.
4. א וואונדערליכע אפעראציאן, 286, נו.
5. דער נאטורפארשער, 287, נז.
6. א משל געגען א מרשעת, 288, נה. זעה מהרש״א.
7. דער לייב פון חימעל, 288, נט.
8. געוואלט זעהן גאט, 289, ס.

9. א צושטערטע סעודה, 290, ס.
10. ער גיט אבער ער נעהמט ניט, 290, ס.
11. די זון און די לבנה, 291, ס.
12. די תפלה פון צדיקים, 292, ס.
13. דער גוטער צדוקי, 292, פז.
14. יעקב און די שטיינער, 293, צא.
15. דעם מלאך'ס בקשה, 294, צא.
16. מען טאהר ניט נארען א גוי, 294, צד.
17. אן אונגליק צוליעב א שפאס, 294, צד.
18. דער אמת טהוט וועה, 295, צד.
19. געפונען די רענדלעך, 295, קח.
20. אבגעטהאן דעם דלות, 296, קח.
21. זאל איהם גאט שטראפען, 297, קי.
22. ווייניג רעספעקט, 297, קלז.

בכורות

1. רבי יהושע ב"ח געווינט א וועטע, 298, ח־ט.
2. א כבוד וואס איז אן אום־כבוד, 305, לא.
3. אונשטערבליכקייט, 305, לא.
4. א צושטרענגע שטראף, 306, לז.
5. דאס געזעץ פון אפאזיציאן, 307, מח.

ערכין

1. די רעפארמען האבען ניט געטויגט, 309, י.
2. דעם מענשען'ס חכמה טויג ניט, 310, י.
3. א וואונדערליכער שפיעל אינסטרומענט, 310, י־יא.
4. דער בונט ביים ים סוף, 311, טו.
5. דעם מענשען'ס צונג, 311, טו.
6. א ברכה וואס איז א קללה, 312, טז.
7. זיי האבען פיינט מוסר, 312, טז.
8. ניט געוואלט פערשעהמען, 313, טז.

תמורה

1. דער רבי און דער תלמיד, 314, טז.
2. די בעגעגענים, 315, טז.

מעילה

1. א קאפיטעל אידישע צרות, 316, יז. זעה רש"י.

תמיד

1. אלכסנדר מוקדון'ס 10 פראגען, 320, לא.
2. אלכסנדר מוקדון מאכט א רייזע, 322, לא.

נדה

1. וועגען עסען און טרינקען, 325, כד.
2. ווען דער מענש ווערט געבוירען, 325, ל.
3. מיט א גוטען נאמען בענשט מען זיך, 326, לג.
4. אז מען רעדט איז ניט אומזיסט, 326, סא.
5. ווען צייחנער זיינען איבריג, 327, סח.

השמטות

(זייטען 328-334)

1. צו ערנסט מוז מען זיין גוט געשטימט, שבת, דף ל.
2. נאטורוויסענשאפט, שבת, דף עז.
3. ווער עם אכטעט שבת ווערט רייך, שבת, קיט.
4. דער טייערער געווירץ שבת, שבת קיט.
5. דערקענט דעם גנב, בבא מציעא, כד.
6. געשווארען אויף א פאלשען אמת, נדרים כח.
7. ארים אבער שטאלץ, נדרים, מט.

מסכת בבא קמא

1

גענומען רעשטע מיט א פאטש

חנן בישא (דער שלעכטער) האט איינעם געגעבען א פאטש. דער געפאטשטער האט איהם פערקלאגט ביי רב הונא. האט רב הונא גע׳פסק׳ענט אז חנן זאל דעם מאן בעצאהלען א האלבען רענדעל שטראף. חנן האט ארויסגענומען א רענדעל און געבעטען אז דער קלעגער זאל איהם געבען א האלבען רענדעל רעשטע. אבער אזוי ווי א שלעכטער מענש האט שלעכטע געלד, איז דער רענדעל געווען אזוי אבגעריבען אז דער קלעגער האט עם ניט געקענט אויסבייטען. האט איהם חנן אראבגעלאזען נאך א פאטש און האט איהם אוועקגעגעבען דעם גאנצען רענדעל.

2

צו שפעט צום שכל געקומען

די רבנן האבען געזאגט: ״א מענש זאל ניט ווארפען קיין שטיינער פון זיין הויף אין גאס אריין.״

אמאל איז געווען אזא מעשה. איינער, א מאן, האט גערייניגט זיין פעלד, פלעגט ער די שטיינער וואס ער האט ארויסגעגראבען פון זיין פעלד שלידערן אין גאס אריין. א פרומער מאן וואס האט דאס איין מאל געזעהן, האט ער געזאגט: ״דו פוסטער יונג איינער! פאר וואס ווארפסטו שטיינער פון אן ארט וואס איז ניט דיינער אין אן ארט וואס

איז דיינער?״ יענער מאַן, וואָס האָט די שטיינער געוואָרפען, האָט געלאַכט פון דעם פרומען מאַן. וואָס הייסט, ער וואַרפט שטיינער פון אַן אָרט וואָס איז ניט זיינער? די פעלד איז דאָך זיינע!

ציימען בייטען זיך, און עס איז אַמאָל געקומען אַ צייט ווען דער מאַן איז געווען געצוואונגען זיין פעלד צו פערקויפען. איינמאָל, ווען ער איז געגאַנגען אין גאַס, האָט ער זיך אָנגעשלאָגען אָן די שטיינער וועלכע ער האָט אַליין אָנגעוואָרפען, און ווען ער האָט דערפיהלט דעם וועהטאָג, איז ער צום שכל געקומען און האָט אויסגערופען:

„יענער פרומער מאַן איז געווען גערעכט, וואָס ער האָט מיך געוואָרענט ניט צו וואַרפען קיין שטיינער פון אַן אָרט וואָס איז ניט מיינער אין אַן אָרט וואָס איז מיינער. די פעלד איז איצט ניט מיינע, אָבער די גאַס איז מיינע אַזוי ווי אַלעמענס״.

3

בלינדע פיהרער

איינער פון גליל האָט אַזוי גע׳דרשנ׳ט פאַר רב חסדא׳ן:

אַז דער פאַסטוך ווערט בייז אויף די שעפסען מאַכט ער בלינד זייער פיהרער, עס הייסט: דעם שעפס וואָס געהט פאָראויס די סטאַדע.

און אַז דער פיהרער איז בלינד און זעהט ניט וואו צו געהן, פאַלט ער אריין אין גריבער, און די גאַנצע סטאַדע געהט איהם נאָך און אַלע פאַלען אין די זעלבע גריבער.

דאָס איז אַ משל געגען די אידען און זייער פאַסטוך אין הימעל. אַז ער ווערט בייז אויף אידען מאַכט ער בלינד זייערע פיהרער, אָדער ער שטעלט אָן אויף זיי פיהרער, וואָס זיינען פאַלש און נידערטרעכטיג. און דיזע פיהרער פיהרען די אידען אַראָפּ פון דרך הישר.

די פ י ה ר ע ר ווערען פ ע ר פ י ה ר ע ר.

4

א משל מיט צוויי ווייבער

רב אמי און רב אסי זיינען געזעסען ביי ר׳ יצחק נפחא (דער שמיעד). האט איינער געבעטען אז ר׳ יצחק זאל זאגען עפעס הלכה, דינים וואס מען מעג טהאן און וואס מען טאר נים. דער אנדערער האט געבעטען אז ער זאל זאגען אגדתא, שעהנע מעשה׳לעך און משלים. ר׳ יצחק האט אנגעהויבען זאגען אגדתא, האט דער ערשטער, וואס האט געוואלט הלכה, איהם נים געלאזען. האט ר׳ יצחק אנגעהויבען צו זאגען הלכה, האט דער אנדערער איהם נים געלאזען.

״איך וועל אייך געבען אויף דעם א משל״, האט ר׳ יצחק געזאגט צו זיי. ״א מאן האט געהאט צוויי ווייבער. איינע איז געווען א יונגע, די אנדערע איז געווען אן אלטע. די יונגע פלעגט ביי איהם פון קאפ אויסרייסען די ווייסע האאר און די אלטע פלעגט רייסען די שווארצע האאר. וואס איז געווען דער סוף? דער מאן איז געבליבען פליכוואטער.״

5

רבי גמליאל און זיין קנעכט טבי

רבי גמליאל האט געהאט א קנעכט, טבי האט ער גע־הייסען. איז ער געווען גאר נים ווי אלע קנעכט, נאר א מענש וועמען עס האט זיך געפאסט צו זיין פריי אזוי ווי אלע מענ־שען. רבי גמליאל האט איהם זעהר שטארק געוואלט פריי לאזען, אבער עס איז געגען דעם דין צו בעפרייען אן אייביגען קנעכט, סיידען זיין האר שלאגט איהם און מאכט איהם א פעהלער. דאן ווערט דער האר בעשטראפט מיט דעם וואס ער מוז דעם קנעכט פריי לאזען.

רבי גמליאל האט זיך אויסגערעכענט, אז עס וואלט פאר טבי׳ן זיך געלוינט צו פערלירען אן אויג, אבי נאר צו זיין א פרייער מענש. האט רבי גמליאל זיין פלאן דורכגע־פיהרט. און ער האט זיך מיט דעם זעהר געפרעהט. נאכדעם האט ער זיך געטראפען מיט רבי יהושע. ״ווייסטו, אז טבי מיין קנעכט איז בעפרייט געווארען?״ האט רבי גמליאל געזאגט. ״ווי אזוי?״ האט רבי יהושע געפרעגט. ״איך האב

איהם בלינד געמאכט אויף אן אויג," האט רבי גמליאל גע־ענטפערט. "דיינע רייד האבען קיין ווערטה ניט," האט רבי יהושע געזאגט, "ווייל עס זיינען דערביי ניט געווען קיין עדות, און אויף דיינע אייגענע רייד קען מען דיך ניט קנס'ענען, אז דו זאלסט בעפרייען דיין קנעכט."

6

א גנב איז ערגער פון א גזלן

ביי רבי יוחנן בן זכאי האבען די תלמידים געפרעגט: "פאר וואס האט די תורה אויף א גנב געשטעלט א גרעסערע שטראף ווי אויף א גזלן?" האט זיי ר' יוחנן געענטפערט:

"דער גזלן האט קיין מורא ניט פאר גאט און ער האט קיין מורא ניט פאר לייטען, אבער דער גנב, פאר לייטען האט ער יא מורא און פאר גאט ניט."

7

א גזלן אויף פיער פיס

אמאל איז אין ארץ ישראל געווען א פרומער מאן וואס האט געליטען אויף א שווערע הארץ קראנקהייט. דאקטוירים האבען געזאגט, אז פאר איהם איז ניטא קיין אנדער רפואה וויווארימע מילך ערשט פון די אייטער. האט מען איהם געבראכט א ציעג און מען האט זי צוגעבונדען צו די פיס פון זיין בעט, און דער קראנקער פלעגט זויגען ביי איהר די מילך.

איינמאל זיינען אריינגעקומען דעם פרומען מאנ'ס פריינד איהם מבקר חולה זיין. און ווען זיי האבען דערזעהן די ציעג, זיינען זיי אוועק צוריק, זאגענדיג: "ער האלט ביי זיך אין הויז א בעוואפענטען רויבער, און מיר קומען צו איהם אויף א בעזוך!"

אין ארץ ישראל איז געווען פערבאטען צו האלטען א בהמה דקה, ווייל ישוב ארץ ישראל איז זעהר וויכטיג און דעם שאדען וואס א בהמה דקה מאכט אויף די פעלדער קען מען ניט אויסצאהלען מיט געלד, און דערפאר האבען די חברים פון דעם פרומען מאן גערעכענט פאר אן עבירה וואס ער האט אריינגעבראכט א ציעג אין הייליגען לאנד.

שפעטער האָבען זיי זיך אוועקגעזעצט, נאָכגעזוכט די פערגאַנגענהייט פון דעם פרומען מאַן און זיי האָבען אויסגעפונען, אַז ער האָט אויף זיך ניט געהאַט קיין זינד, אויסער די וואָס ער האָט געלאָזט אַריינברייינגען אַ ציעג אין ארץ ישראל.

8

אַ קלוגער איינפאַל, אָבער ס'האָט ניט געהאָלפען

אַמאָל האָט זיך געטראָפען אַזאַ מעשה. אַ מאַן האָט אַראָבגעריסען ביי אַ פרוי איהר טוך פון קאָפּ. איז זי געקומען צו ר' עקיבא קלאָגען אויף דעם מאַן וואָס האָט איהר אַזוי מביש געווען. האָט ר' עקיבא גע'פסק'ענט אַז דער מאַן זאָל איהר בעצאָהלען פיער הונדערט גילדען שאָדענערזאַץ. "איך בעט דיך, רבי, גיב מיר אַ ביסעל צייט", האָט דער מאַן געבעטען. ר' עקיבא האָט איהם געגעבען צייט. איז דער מאַן אוועק און האָט זיך אוועקגעשטעלט ביי דער טהיר פון דער פרוי'ס הויז און געוואַרט ביז זי וועט אַרויסקומען. ווען זי האָט זיך בעוויזען, האָט ער פאַר איהרע אויגען צובראָכען אַ ליימענעם קריגעל אין וועלכען עס איז געווען אַ ביסעל אויל. ווען די פרוי האָט געזעהן די אויל זיך גיסען אויף דער ערד, האָט זי זיך פערגעסען אויף שטאַטעק, האָט אַליין אָבגעדעקט איהר קאָפּ, געטונקט איהר הענד אין דעם אויל און זיך געשמירט דעם קאָפּ. דער מאַן האָט צוגערופען אַ פּאָאַר מענשען זיי זאָלען אויך זעהן וואָס די פרוי טהוט, און זאָלען קענען דיענען אַלס עדות.

נאָכדעם איז דער מאַן געקומען צו ר' עקיבא און האָט געזאָגט: "אַט צו אַזאַ פרוי דאַרף איך געבען גאַנצע פיער הונדערט גילדען פאַר אָבדעקען איהר קאָפּ? זי טהוט עס אַליין פאַר אַ קאַפּעלע אויל!" האָט איהם ר' עקיבא געענטפערט:

"זיך אַליין קען אַ מענש טהאָן שאָדען, און כאָטש ער מאָר דאָס ניט טהאָן, דאָך פון שטראָף איז ער פריי, אָבער אַ פרעמדער אַז טהוט איהם שאָדען פערדיענט אַ שטראָף."

9

גזלנים העלפט קיין תשובה

רויבער און פראַצענטניקעס וואָס ווילען תשובה טהאָן און געבען צדקה דאַרף מען ביי זיי ניט אַננעהמען, ווייל זיי מיינען ניט ערנסט.

איינער אַזאַ מאַן האָט געוואָלט תשובה טהאָן. האָט זיין פרוי צו איהם געזאָגט: "דו פוסטער קאָפּ! אויב דו ווילסט תשובה טהאָן אויף אַן אמת, וועסטו דאַרפען אוועקגע־בען אפילו דיין גאַרטעל." האָט דער מאַן חרטה בעקומען און איז געבליבען ביי זיין אַנגערויבטע געלד. אָט דאַן האָבען די רבנן געזאָגט אַז ביי רויבער און פראַצענטניקעס וואָס ווילען תשובה טהאָן דאַרף מען גאָר נישט אַננעהמען.

10

א שלעכטער געשעפט

אַ פרוי איז געקומען צו רבי חייא, איהם געציינט אַ רענ־דעל און געפרעגט אויב עס איז אַ גוטער. "עס איז אַ גו־טער", האָט רבי חייא געענטפערט. אויף מאָרגען איז די פרוי געקומען מיט אַ טענה: "איך האָב געציינט אַנדערע מענ־שען און זיי האָבען מיר געזאָגט אַז דער רענדעל איז אַ פאַל־שער." הייסט עס אַז צוליעב רבי חייא׳ס שלעכטע מבינות האָט זי אַנגענומען אַ פאַלשען רענדעל. האָט רבי חייא געזאָגט צו רב, זיין נעפע וועלכער איז אויך געווען זיין קאַסירער: "נעה און בייט דאָס איהר אויס פון מיין געלד, און פער־שרייב אין מיין בוך אַז איך האָב פערלאָרען אַ רענדעל צו־ליעב אַ שלעכטען געשעפט."

11

דער לייב פון בבל

איינער אַ מאַן האָט אַנגעצייגט אַ גוי ווי צו גנב׳ענען שטרוי ביי אַן אַנדערען. אַז ער איז געקומען צו רב האָט איהם רב געזאָגט: "זאָלסט ניט ציינען אַזעלכע זאַכען." האָט

דער מאַן מיט אַ צו להכעיס געזאָגט: „איך וועל יאָ צייגען!"

רב כהנא, וועלכער איז דאַן געווען ביי רב אין הויז, האָט ניט געקענט צוזעהן די חוצפּה און ער האָט דעם חצוף צובראָכען דעם קאַרק.

„איך האָב מורא, אַז דו וועסט דערפאַר בעשטראָפט ווערען פון דער רעגיערונג", האָט רב געזאָגט. „בעסער געה אַוועק אין ארץ ישראל, און נעהם אויף זיך אַ תשובה, אַז דו זאָלסט ביי רבי יוחנן זיעבען יאָהר קיין קשיות פרעגען".

ווען רב כהנא איז געקומען אין ארץ ישראל האָט ער געטראָפען ריש לקיש'ן אין ישיבה איינלערנען מיט די תלמידים דעם שיעור וואָס זיין שוואָגער ר' יוחנן האָט מיט זיי געלערנט. „ווער איז דאָ ריש לקיש?" האָט געפרעגט רב כהנא. „אויף וואָס דאַרפסטו איהם?" האָבען די תלמידים געפרעגט. האָט רב כהנא גענומען פרעגען אַ קשיא נאָך אַ קשיא און אַליין פאַרענטפערט. ריש לקיש איז אַוועק צו ר' יוחנן און האָט צו איהם געזאָגט: „אַ לייב איז געקומען פון בבל. זאָל דער רבי וויסען וואָס ער האָט צו טהאָן מאָרגען". דאָס איז געווען אַ ווארנונג אַז ר' יוחנן זאָל גוט איינלערנען דעם שיעור וואָס ער האָט געדאַרפט זאָגען דעם אַנדערען טאָג.

אויף מאָרגען אַז רב כהנא איז געקומען אין ר' יוחנן'ס בית מדרש צום שיעור, האָט מען איהם אַוועקגעזעצט אין דער ערשטער פון די זיבען רייהען תלמידים. די תלמידים זיינען געווען אויסגעזעצט אין זיבען קרייזען. די בעסטע תלמידים אין דער ערשטער רייהע און די אַנדערע לויט זייערע גראַדען, אין די הינטערשטע זעקס רייהען. ר' יוחנן האָט גענומען זאָגען אַ שטיקעל הלכה און רב כהנא האָט געשוויגען, ניט געפרעגט קיין קשיות. האָט מען איהם איבערגעזעצט אין דער זעקסטער רייהע. ר' יוחנן האָט געזאָגט נאָך אַ תורה און רב כהנא האָט ווידער ניט געפרעגט קיין קשיא, כאָטש וועלען האָט ער זעהר געוואָלט פרעגען, נאָר ער האָט דאָך צוגעזאָגט זיעבען יאָהר קיין קשיות ניט צו פרעגען ביי ר' יוחנן. האָט מען איהם איבערגעזעצט אין דער פינפטער רייהע. און אַזוי האָט מען איהם אַבגערוקט ווייטער און ווייטער, ביז עס איז איהם אויסגעקומען צו זיצען אין דער לעצטער רייהע, מיט די שוואַכסטע תלמידים. נאָכדעם האָט ר' יוחנן געזאָגט צו ריש לקיש:

"דער ליב וואָס דו האָסט מיר געזאָגט וועגען איהם, איז געוואָרען אַ פוקס."

רב כהנא האָט זעהר טיעף געפיהלט די ערנידערונג וואָס מען האָט איהם אַזוי מביש געווען פאַר אַזוי פיעל תלמידים. שטילערהייד האָט ער אַ תפילה געטהאָן און געזאָגט: "רבונו של עולם! אָט דער בזיון וואָס איך בין אויסגעשטאַנען וואָס מען האָט מיר איבערגעזעצט אין די זיבען רייהען, זאָל מיר זיין פערדרעכענט פאַר די זיבען יאָהר שווייגען וואָס רב האָט מיר פערזאָגט." און גלייך דערויף איז רב כהנא אויפגע־שטאַנען פון דער לעצטער רייהע וואו ער איז געזעסען, איז צוגעגאַנגען צו ר' יוחנן און האָט געזאָגט: "זאָל דער רבי איבערזאָגען פון אָנפאַנג." ר' יוחנן האָט גענומען זאָגען איין הלכה און רב כהנא פרעגט איהם אַ קשיא, ער זאָגט איבער נאָך אַ תורה און רב כהנא פרעגט ווידער אַ קשיא. ביי יעדער קשיא הייסט ר' יוחנן איהם איבערזעצען אין אַ נעהנ־טערער רייהע, פון דער זיבעטער אין דער זעקסטער, אין דער פינפטער, ביז רב כהנא איז ווידער געזעסען אין דער ערש־טער רייהע. ר' יוחנן איז געזעסען אויף זיעבען קישענס. און אַז רב כהנא איז שוין געווען אין דער ערשטער רייהע, האָט ער נאָך נים אויפגעהערט צו פרעגען קשיות. ביי יעדער קשיא פלעגט זיך אַרויסגליטשען אַ קישען פון אונטער ר' יוחנן. איינע נאָך די אַנדערע האָבען זיך די קישענס אַרויס־געגליטשט ביז ר' יוחנן איז געבליבען זיצען אויף דער ערד.

ר' יוחנן איז שוין דאַן געווען אַן אַלטער מאַן. ער האָט געהאַט זעהר לאַנגע ברעמען צוליעב וועלכע ער האָט נים געקענט זעהן. האָט ער געבעטען זיינע תלמידים זיי זאָלען איהם אויפהויבען די ברעמען. זיי האָבען איהם די ברעמען אויפגעהויבען מיט אַ זילבערנע לעפעלע. ר' יוחנן האָט אַ קוק געטהאָן אויף רב כהנא און האָט בעמערקט זיין צושפּאָל־טענע ליפּ, האָט זיך איהם אָבגעדראַכט אַז רב כהנא לאַכט פון איהם. דאָס האָט ר' יוחנן זעהר שטאַרק וועה געטהאָן, און פּלוצלונג איז רב כהנא געשטאָרבען.

אויף מאָרגען האָט ר' יוחנן געזאָגט צו די רבנן: "איהר האָט געזעהן ווי דער מאַן פון בבל האָט געלאַכט פון מיר?" האָבען די רבנן געענטפערט: "דאָס איז ביי איהם אַזאַ גע־וואוינהייט. ער האָט אַזאַ ליפּ." ווען ר' יוחנן האָט דאָס גע־הערט, איז ער אַוועק צו דער הייהל וואו רב כהנא'ס קערפּער איז געלעגען. ביי דעם אַריינגאַנג האָט ער געפונען אַ גרויסע

שלאנג וואָס האָט זיך צוזאַמענגעדרעהט ווי א קנויל מיט'ן עק אין מויל און פעשטעלט דעם וועג. האָט ר' יוחנן געזאָגט צו דער שלאנג: "נעהם ארויס דיין עק פון מויל און לאָז א רבי'ן אריין צום תלמיד". די שלאנג האָט זיך ניט געריהרט. "לאָז אריין א חבר צו א חבר". די שלאנג האָט זיך אלץ ניט גע־ריהרט. "לאָז אריין א תלמיד צו א רבין". ערשט דאַן האָט די שלאנג פריי געמאַכט דעם וועג.

ר' יוחנן האָט געזאָגט א תפילה און האָט רב כהנא'ן צוריק לעבעדיג געמאַכט. "ווען איך וואָלט געוואוסט אז דער האר האָט ניט געלאַכט פון מיר, נאָר דאָס איז ביי איהם אזא געוואוינהייט, וואָלט עס מיך ניט פערדראָסען", האָט ר' יוחנן געזאָגט, "אָבער יעצט, אז די זאַך איז קלאָר געוואָרען, קום און פערבלייב מיט אונז." האָט רב כהנא געענטפערט: "אויב דו דענקסט, אז דו קענסט ווידער בעוויזען א נס, אז דו וועסט מיך ווידער קענען צוריק לעבעדיג מאַכען אויב איך וועל דיך פרעגען א קשיא, וועל איך געהן מיט דיר, אויב ניט, איז בעסער איך זאָל געהן אהיים און זיך ניט איינ־שטעלען אין סכנה".

נאָכדעם האָט ר' יוחנן איהם אויפגעהויבען, געבראַכט אין בית המדרש, געלאָזט איהם פרעגען אלע קשיות וואָס ער האָט געוואָלט, און איהם אלעם פערענטפערט. און צו זיינע תלמידים האָט ר' יוחנן געזאָגט: "איהר מיינט, אז ביי אייך אין ארץ ישראל געפינט זיך די תורה? ביי זיי, אין בבל, געפינט זי זיך!"

מסכת בבא מציעא

1

א מענש וועט ניט געהן געגען זיך

בייַ דעם פאָטער פון רב פפא איז פערלאָרען געגאנגען אַן אייזעל. מענשען האָבען דעם אייזעל געפונען און רב פפא'ס פאָטער איז געקומען צו רבה בר רב הונא און געפאָדערט אז די מענשען זאָלען איהם דעם אייזעל אומקעהרען. האָט צו איהם רבה געזאָגט: ״געה ברייַנג עדות אז דו ביזט ניט א שווינדלער און דאַן קענסטו נעהמען דעם אייזעל.״ יענער האָט געבראַכט די עדות. פרעגט זיי רבה: ״איהר קענט איהם פאַר א שווינדלער?״ די עדות האָבען געמיינט אז ער פרעגט זיי, אויב זיי קענען איהם אז ער איז ניט א שווינדלער, האָבען זיי געענטפערט: ״יא!״

״איהר זאָגט אז איך בין א שווינדלער?״ האָט רב פפא'ס פאָטער אויסגערופען צו די עדות.

״מיר האָבען געזאָגט אז דו ביזט ניט א שווינדלער״, האָבען די עדות געענטפערט.

האָט רבה בר רב הונא געזאָגט: ״עס פערשטעהט זיך אז א מענש וועט ניט געהן געגען זיך און ברייַנגען עדות וואָס זאָלען איהם בעשולדיגען.״

2

א מיטעל פּטור צו ווערען פון געלד

ווער עס וויל פּטור ווערען פון א ירושה זאָל טראָגען קליידער פון טייערע שטאָפען וואָס רייסען זיך גיך, זיך בע־נוצען מיט טייערע גלאָזווארג וואָס ברעכען זיך שנעל, און בעשעפטיגען טאָג ארבייטער און ניט שטעהן דערביי ווען זיי ארבייטען.

3

א האָלץ טרעגער און טראָגט א נוטען קאָפּ

רבי ישמעאל דער זוהן פון רבי יוסי איז געגאנגען אין וועג. איז איהם אָנגעקומען אנקעגען א האָלץ טרעגער. דער האָלץ טרעגער איז געווען זעהר מיעד און האָט זיך אָבגע־שטעלט אָבצורוהען. זאָגט ער צו רבי ישמעאל: „העלף מיר אויפהויבען מיין פּעקעל". פרעגט רבי ישמעאל: „וואָס איז ווערטה דיין בינטעל האָלץ?" האָט יענער געענטפערט: „א האלבער גילדען". רבי ישמעאל האָט איהם געגעבען א האלבען גילדען און האָט די האָלץ מפקיר געווען, אז יעדער איינער זאָל דאָס מעגען צונעהמען.

אויב דאָס האָלץ איז הפקר, בין איך בילכער, טראַכט זיך דער האָלץ טרעגער און לייגט זיך צוריק ארויף דעם בינ־טעל האָלץ אויפ'ן שולטער. זעהענדיג אז ער האָט דאָ צו טהאָן מיט א גרויסען אָרימאַן, האָט רבי ישמעאל איהם ווי־דער בעצאָהלט א האלבען גילדען און האָט דאָס האָלץ ווידער מפקיר געווען. אָבער זעהענדיג אז דער האָלץ טרעגער וויל ווידער צונעהמען די האָלץ פאר זיך, האָט רבי ישמעאל גע־זאָגט: "עס איז הפקר פאר אלעמען, אויסער דיר."

4

אזוי האנדעלט מען מיט תקיפים

צו מרי דער זוהן פון איסק איז געקומען א ברודער פון דער שטאָדט חוזאי און געזאָגט: "גיב מיר א חלק

אין דעם טאטענ'ס ירושה!" האט מרי נעענטפערט: "איך קען דיך גאר נים!" דער ברודער פון חוזאי איז געקומען צו רב חסרא'ן און האט איהם דערצעהלט די גאנצע געשיכטע, ווי זיין פאטער האט אמאל פערלאזען זיין שטאדט און האט זיך בעזעצט אין חוזאי. דארט האט ער חתונה געהאט און געהאט קינדער. דער עלטערער ברודער איז אוועק צוריק אין זייער פאטער'ס שטאדט און דארט איבערגענומען זיין פערמעגען און זיינע גיטער. דער פאטער איז אין א צייט ארום געשטארבען, און יעצט איז ער, דער איינגסטער ברודער, געקומען מאהנען זיין חלק, זאגט דער עלטערער אז ער קען איהם גאר נים!

"ער האט רעכט וואס ער זאגט אז ער קען דיך נים", האט רב חסדא ערקלעהרט. "מיר זעהען דאך אז יוסף האט זיינע ברידער דערקענט, אבער זיי האבען איהם נים דערקענט. ווייל ווען ער איז פון זיי אוועק האט ער נאך קיין בארד נים געהאט, און נאכדעם אז די ברידער האבען איהם ווידער געזעהן האט ער שוין געהאט א בארד און האט אויסגעזעהן ווי א גאנץ אנדער מענש. אזוי איז מיט דיר אויך. דו פיליכסט קענסט איהם, אבער ער קען דיך נים. בעסער ברייננ עדות אז דו ביזט זיין ברודער".

"איך האב עדות", האט דער איינגערער ברודער געענטפערט, "אבער זיי האבען מורא פאר מיין עלטערען ברודער, ווייל ער איז א גרויסער תקיף."

אויב אזוי", האט רב חסדא געזאגט צום עלטערען ברודער, "געה דו און ברייננ עדות אז ער איז נים דיין ברודער".

"דער דין איז", האט דער עלטערער ברודער גע'טענה'ט, "אז דער וואס מאהנט, יענער דארף ברייננען די בעווייזע".

"אזוי איז דער דין, אבער פאר אזעלכע תקיפים ווי די פסק'ענען מיר אנדערש," האט איהם רב חסדא געענטפערט.

5

פאר אדישע ארבייטער קען מען נים יוצא זיין

ר' יוחנן בן מתיא האט איינמאל געהייסען זיין זוהן ער זאל געהן דינגען ארבייטער. דער זוהן איז געגאנגען, האט געדונגען די ארבייטער און האט מיט זיי אבגעמאכט אז אויסער זייער בעשטימטען לוין זאלען זיי אויך קריגען עסען.

ווען דער זוהן איז געקומען צום פאטער און האט איהם דער־צעהלט ווי ער האט מיט די ארבייטער אבגעמאכט, האט ר׳ יוחנן געזאגט: ״מיין זוהן! דו האסט מיט זיי אבגערעדט זיי צו געבען עסען און האסט ניט געזאגט וואס דו וועסט זיי געבען צו עסען. און יעצט אז דו וועסט פאר זיי מאכען אפילו אזעלכע גרויסארטיגע מאהלצייטען ווי אין שלמה המלך׳ס צייטען, וועסטו פאר זיי אלץ ניט יוצא זיין, ווייל זיי קומען ארויס פון אברהם יצחק ויעקב. איידער זיי פאנ־גען אן צו ארבייטען, געה און זאג זיי, אז מעהר ווי ברויט מיט ארבעס קענען זיי ביי אונז ניט פאדערען.״

6.

דער חרם אויף רבי אליעזר

רבי אליעזר בן הורקנוס איז געווען איינער פון די גרעס־טע אידישע געלעהרטע פון זיין צייט. ער איז געווען א שוואגער פון רבן גמליאל, דער גרינדער פון דער גרויסער ישיבה אין יבנה. רבי אליעזר האט אין פיעלע זאכען ניט געקענט איינשטימען מיט די מייסטע אידישע חכמים, און איין טאג האבען זיי זיך געגען איהם אזוי ארויסגעשטעלט, אז וואס ער האט געזאגט האבען זיי זיינע רייד ניט אנגע־נומען און האבען געזאגט פערקעהרט.

״אויב דער דין איז אזוי ווי איך זאג״, האט רבי אליעזר אויסגערופען, ״וועט דיזער באקסער בוים אייך איבערציי־גען.״

אין אן אויגענבליק איז דער באקסער בוים אויסגעריסען געווארען פון זיין ארט און איז געפלויגען הונדערט מאאס ווייט.

״מיר נעהמען ניט אן קיין בעוויז פון א באקסער בוים״, האבען די חכמים געענטפערט.

״זאל דיזער וואסער שטראם איבערצייגען אז איך האב רעכט״, האט רבי אליעזר געזאגט.

גלייך דארויף האט דער שטראם אנגעהויבען צו געהן צוריק.

״אויף א וואסער שטראם איז ניטא וואס זיך צו פער־לאזען״, האבען די חכמים געענטפערט.

״די ווענט פון בית המדרש זאלען צייגען אז דער דין

איז ווי איך האָב גע׳פּסקנ׳ט", האָט ר׳ אליעזר געזאָגט.

האָבען די ווענט גענומען זיך בויגען אום איינצופאַלען. אָבער ר׳ יהושע האָט אויף די ווענט אָנגעשריען: "אַז תלמידי חכמים שפּאַרען זיך איינע מיט די אַנדערע איבער אַ דין, טאָ וואָס האָט איהר זיך אריינצומישען?" זיינען די ווענט געבליבען הייגנען ניט אַהער, ניט אַהין. זיי זיינען ניט איינגעפאַלען צוליעב דעם כבוד פון ר׳ יהושע און זיי האָבען זיך ניט אויסגעגלייכט צוליעב דעם כבוד פון ר׳ אליעזר. און ביז היינטיגען טאָג זיינען זיי פערבליבען אַזוי הייגנען.

"פון הימעל וועט מען אייך איבערצייגען אַז איך האָב רעכט!" האָט רבי אליעזר נאָכדעם אויסגערופען.

איז ארויס אַ בת קול פון הימעל און האָט אויסגערופען: "וואָס ווילט איהר האָבען פון רבי אליעזר? דער דין איז אַלע מאָל אַזוי ווי ער זאָגט."

האָט זיך אויפגעשטעלט רבי יהושע און האָט אויסגערופען:

"די תורה איז ניט מעהר אין הימעל, ווייל אויפ׳ן בארג סיני האָט זי גאָט אוועקגעגעבען אויף דער ערד. און אַ בת קול דאַרפען מיר ניט פאָלגען, ווייל אין דער תורה וואָס גאָט אַליין האָט אונז געגעבען אויפ׳ן באַרג סיני שטעהט: "אחרי רבים להטות", מען דאַרף זיך האַלטען ביי דער מעהרהייט!"

צו יענער צייט האָט ר׳ נתן זיך געטראָפען מיט אליהו׳ן. "וואָס טהוט יעצט הקדוש ברוך הוא?" האָט ר׳ נתן געפרעגט. "ער לאַכט און זאָגט: "מיינע קינדער האָבען מיך בעזיעגט, זיי האָבען מיך מנצח געווען, מיינע קינדער!"

אין יענעם טאָג האָט מען געבראַכט אַלע זאַכען וואָס ר׳ אליעזר האָט מטהר געווען און מען האָט זיי פערברענט אין פייער. נאָכדעם האָבען די תלמידי חכמים אָבגעהאַלטען אַ בעראַטהונג און האָבען ר׳ אליעזר׳ן אין חרם אריינגעלעגט.

נאָכדעם ווי זיי האָבען דאָס געטהאָן, האָבען זיי געזאָגט: "ווער וועט געהן און איהם אָנזאָגען?" האָט רבי עקיבא געזאָגט: "איך וועל געהן, ווייל טאָמער וועט דאָס איהם אָנזאָגען אַ ניט פּאַסענדער מענש, וועט ער ארויפברענגען דעם צאָרן פון דעם גרויסען מאַן און די וועלט קען דורך דעם חרוב ווערען".

וואָס האָט רבי עקיבא געטהאָן? ער האָט זיך אָנגעטהאָן אין שוואַרצען, האָט זיין קאָפּ אויך ארומגעדעקט מיט

שווארצען און האָט זיך אוועקגעזעצט א פיער איילען ווייט פון רבי אליעזר, ווייל נעבען איינעם וואָס איז אין חרם, טאָר מען צו נאָהענט נים זיצען.

„עקיבא! וואָס איז מיט דיר היינט? ביזט עפּעס נים ווי אַלע מאָל“, האָט ר׳ אליעזר געפרעגט.

„רבי!“ האָט ר׳ עקיבא טרויעריג געענטפערט, „מיר דאַכט, אז דיינע חברים שיידען זיך אָב פון דיר“.

ר׳ אליעזר האָט אַלעס פערשטאַנען. ער האָט געריסען קריעה, אראָבגענומען די שיך, אזוי ווי אן אבל, האָט זיך אוועקגעזעצט אויף דער ערד און פון זיינע אויגען האָבען זיך גענומען גיסען טרעהרען. און פאַר דעם צדיק׳ס טרעהרען איז די וועלט געשטראָפט געוואָרען. עס איז געוואָרען אַן אונגערעטעניש אויף אליווענבוימער, אויף ווייץ און אויף גערשטען. אַנדערע זאָגען, דאָס אפילו די טייג אין דער האַנד פון א פרוי איז קאַליע געוואָרען. און אין יענעם טאָג פלעגט יעדע זאַך וואָס ר׳ אליעזר אויף דעם א קוק טהאָן, גלייך פערברענט ווערען.

רבן גמליאל איז צו יענער צייט געפאָהרען אויף א שיף. איז אָנגעקומען א שטורם און די שיף האָט געהאַלטען ביים זינקען. האָט רבן גמליאל געזאָגט צו זיך: „עס שיינט מיר, אז דאָס איז צוליעב דעם, וואָס מיר האָבען אריינ־געלעגט רבי אליעזר אין חרם“. האָט זיך רבן גמליאל א שטעל געטהאָן אויף די פיס און האָט אזוי געזאָגט: „רבונו של עולם! דו ווייסט גאַנץ גוט, אז נים פאַר מיין כבוד און נים פאַר דעם כבוד פון מיין פאָטער האָב איך דאָס געטהאָן, געטהאָן האָב איך עס צוליעב דיין אייגענעם כבוד, כדי אייכער, א יחיד, זאָל זיך נים ארויסשטעלען גע־גען א רבים און ברייינגען צו מחלוקות.“ באַלד איז דער ים שטיל געוואָרען.

אימא שלום, די פרוי פון רבי אליעזר, וועלכע איז גע־ווען די שוועסטער פון רבן גמליאל, האָט זייט מען האָט איהר מאַן אין חרם אריינגעלעגט, גענומען אויף איהם אויפפּאַסען, אז ער זאָל קיין תחנון נים זאָגען. זי האָט מורא געהאַט, טאָמער וועט ער דאַן אויסבעטען א שטראָף אויף זיינע גענגער. איינמאָל, בעת רבי אליעזר האָט גע־דאַווענט, האָט אן אָרימאַן אָנגעקלאַפּט, זיך געשטעלט ביים טיהר. איז אימא שלום ארויס איהם געבען א שטיקעל ברויט. ווען זי איז צוריק אריין אין הויז, האָט זי איהר

מאַן געפונען זאָגענדיג תחנון. "דו האָסט שוין גע'הרג"עט מיין ברודער!" האָט זי אויסגערופען. און דערווייל איז ארוים א בעריכט פון רבן גמליאל'ס הויז, אז ער איז טאַקע געשטאָרבען.

7.

זיך איינגעקויפט א צרה

אַן אַלטער קנעכט, א געצענדיקנער, וועלכער האָט שוין נים געטויגט צו קיין ארבייט און זיין בעל הבית האָט איהם נים געוואָלט האַלטען, איז געגאַנגען און האָט זיך אָבגעפארבט זיין קאָפּ און זיין באָרד. נאָכדעם איז ער געקומען צו רבא'ן און געזאָגט: "קויף מיך!" האָט רבא איהם גע־ענטפערט: "איך האָב גענוג אידישע אָרימע לייט צו שפּייזען." דער קנעכט איז נאָכדעם אוועק צו רב פּפּא בר שמואל. האָט איהם יענער אָבגעקויפט.

איין טאָג זאָגט רב פּפּא צום קנעכט: "ברייננ מיר א טרונק וואסער." דער קנעכט איז געגאַנגען, האָט אָבגעוואַשען די פארב פון זיין קאָפּ און זיין באָרד, און זיינע האָאַר זיינען צוריק געוואָרען ווייס ווי שנעע. "זעהסט," האָט דער קנעכט געזאָגט צו רב פּפּא, "איך בין נאָך עלטער פון דיין טאַטען."

רב פּפּא האָט איינגעזעהן אז ער האָט זיך איינגעקויפט אַן אומזיסטען קעסטניק, האָט ער אויף זיך געזאָגט דעם פּסוק פון משלי (י"א): "איין צדיק דרעהט זיך ארוים פון א צרה און אַן אַנדערער פאַלט אריין אויף זיין אָרט".

8

וועמעס לעבען איז בילכער?

איינמאָל איז פאר די תלמידי חכמים פאָרגעבראַכט געוואָרען אַזא פראַגע:

ווען צוויי מענשען געהען אין א וויימען וועג, זעהר ווייט פון א ישוב, און איינער פון זיי האָט בלויז איין קריגעל וואסער, וואָס איז גענוג בלויז צו דערהאַלטען דאָס לעבען פון איין מענשען, טאָ ווי זאָלען זיי טהאָן? זאָלען זיי ביידע טרינקען און שטאַרבען צוזאַמען, אָדער עס זאָל טרינקען איינער און ראַטעווען כאָטש זיין איינענעם לעבען?

בן פטורא האט געזאגט: "בעסער זאלען זיי ביידע טרינקען און שטארבען צוזאמען, איידער עס זאל טרינקען איינער און צוזעהן דעם טויט פון זיין חבר."

רבי עקיבא האט געזאגט: "די תורה האט אונז גע־לערנט: "דיין ברודער זאל לעבען מיט דיר. דאס צייגט, אז דיין לעבען איז בילכער פון דיין מיטמענשענ'ס".

9

זעהר רעכט אויף זיי!

רב סעורם, דער ברודער פון רבא, פלעגט פאנגען מענשען וואס פלעגען זיך אויפפיהרען ניט ארענטליך און זיי איינ־שפאנען אין דעם דייטוואגען פון זיין ברודער רבא. האט רבא געזאגט: "דו טהוסט גוט. זעהר רעכט אויף זיי! דען מיר האבען געלערנט, אז איינער וואס פיהרט זיך ניט אויף ארענטליך מעג מען איהם פערשקלאפען."

.10

זיי שרייען צ דער וואנד

דריי מינים מענשען קלאגען זיך און שרייען, אבער קיינער קען זיי העלפען. און דאס זיינען זיי: דער וואס האט געלד און לייהט דאס אוועק אהן עדות. דער וואס האלט זיין געשעפט אויף א גוי'ס נאמען און דער גוי נעהמט עס אמאל אוועק. און דער וואס לאזט זיין ווייב הערשען איבער איהם.

11

אן ארימאן איז אמער גערעכט

ביי רבה בר בר חנה האבען לאסט־טרעגער צוברא־כען א פאס וויין. האט ער ביי זיי צוגענומען זייערע מאנטלען. די לאסט־טרעגער זיינען אוועק צו רב און זיך בעקלאגט. רב האט געהייסען, אז רבה זאל זיי צוריקגעבען די מאנטלען. "איז דאס אזוי דער דין?" האט רבה געפרעגט. רב האט

איהם געענטפערט: "אזא מענש ווי דו דאַרף האַנדלען בעסער פֿון דעם דין." רבה האָט זיי די קליידער אָבגעגעבען. די לאַסט טרעגער, זעהענדיג אַז זיי זיינען תּקיף, האָבען זיי גענומען קלאָגען: "מיר זיינען אָרימע מענשען, מיר האָבען אַ גאַנצען טאָג שווער געאַרבייט און מיר זיינען הונגעריג און האָבען נים וואָס צו צו עסען." האָט רב גע־פּסקנ'ט, אַז רבה זאָל זיי בעצאָהלען פֿאַר אַ טאָג אַרבייט.

12

די חרטה פֿון אַ צדיק

רבי אלעזר ברבי שמעון האָט זיך איינמאָל געטראָפֿען מיט אַ רעגיערונגס בעאַמטען וואָס פֿלעגט כאַפּען גנבים. האָט איהם ר' אלעזר געפֿרעגט: "זאָג מיר, ווי געפֿינסטו זיי אויס? די גנבים ווייסען דאָך ווי זיך צו בעהאַלטען. אפשר כאַפּסטו גאָר גאַנץ אונשולדיגע מענשען און די אמת'ע גנבים לאָזטו גערהן?" האָט דער בעאַמטער געענטפֿערט: "וואָס קען איך העלפֿען? איך בין אַ דינער ביים קעניג און מוז עפּעס טהאָן."

"קום, איך וועל דיך לערנען ווי דו זאָלסט זיך בעגעהן," האָט ר' אלעזר געזאָגט. "געה אַריין אין אַ שפּייז געוועלב אום פֿיער אוהר, די צייט ווען מענשען קומען דאָרט עסען און טרינקען, און האַלט דיינע אויגען אָפֿען אויף די מענשען וואָס זיצען דאָרט. זעהסטו איטיצען טרינקען וויין און ער האַלט דעם בעכער אין האַנד און דרעמעלט, זאָלסטו ערש־טענס נאָכפֿרעגען אויב ער איז אַ בן תּורה און ער שטעהט אויף זעהר פֿריה לערנען. אויב ער איז דאָס נים, זאָלסטו נאָכפֿרעגען אויב ער איז אַ נאַכט אַרבייטער. און אויב דאָס אויך נים, זאָלסטו וויסען, אַז ער איז אַ גנב און דו קענסט איהם נעהמען."

דעם בעאַמטען איז דער פּלאַן זעהר געפֿעלען געוואָרען. אַ קורצע צייט שפּעטער האָט פֿון דעם געהערט דער קעניג און ער האָט געשיקט אַ בעפֿעהל צו ר' אלעזר מיט די ווער־טער: "דער וואָס קען געבען אַזאַ קלוגען פּלאַן זאָל אליין דעם פּלאַן דורכפֿיהרען." האָט מען ר' אלעזר געבראַכט פֿאַר'ן קעניג און מען האָט איהם געגעבען דעם אַמט צו כאַפּען גנבים.

עס פערשטעהט זיך, אז ר׳ אלעזר האָט זיין אמט ריכטיג אָבגעהיט. איינמאָל האָט צו איהם געשיקט ר׳ יהושע בן קרחה א שליח מיט די ווערטער: "דו עסיג, דער זוהן פון וויין! (דו רשע דער זוהן פון א צדיק!) ביז וואנען וועסטו איבערגעבען מענשען פון גאָט׳ס פאָלק צו דער הריגה?" האָט ר׳ אלעזר געענטפערט: "די דערנער ראָט איך אויס פון דעם אידישען גאָרטען." האָט איהם ר׳ יהושע צוריקגעשיקט א תשובה: "וואָס האָסטו צו טהאָן מיט דעם גאָרטען? זאָל דער בעל הבית פון גאָרטען אליין אויסראָטען די דערנער."

איינמאָל, אז ר׳ אלעזר איז געגאנגען אין גאס, האָט איהם בעגעגענט א וועשער, האָט ער איהם נאָכגעשריען: "עסיג דער זוהן פון וויין!" ר׳ אלעזר׳ן האָט ער פערדראָסען, האָט ער געזאָגט: "ווען ער איז אזא עזות פנים איז א סימן אז ער איז א פערברעכער." האָט ער געהייסען מען זאָל איהם פאנגען. שפעטער אז ר׳ אלעזר האָט זיך א ביסעל פון זיין כעס אָבגעקיהלט, איז ער געגאנגען אין געפענגניס איהם צו בעפרייען. אָבער אין דער צייט האָט מען יענעם שוין אויפגעהאנגען. האָט ר׳ אלעזר זיך אוועקגעשטעלט אונטער דער תליה און געוויינט. זיינען מענשען צוגעגאנגען און האָבען געזאָגט: "רבי, עס זאָל דיך ניט פערדריסען. ער און זיין זוהן האָבען בעגאנגען גוואלדיגע פערברעכענס פאר וועלכע, לויט דעם דין, קומט זיי די גרעסטע שטראָף."

דערצעהלט די גמרא ווייטער, אז אפילו דאן האָט זיך ר׳ אלעזר ניט געקענט בערוהיגען. און ער האָט אויף זיך אליין גענומען א שווערע שטראָף. ביינאכט פלעגט ער זיך אונטערבעטען און איבערדעקען מיט פילצדיינ און פריה מאָרגענס פלעגט מען פון אונטער איהם ארויסנעהמען גאנצע שיסלען מיט דעם בלוט וואָס האָט גערונען פון זיינע וואונדען. אויף מאָרגען פלעגט איהם זיין פרוי מאכען זעכציג מינים געריכטען אויף פאנען געקאָכט, און ער פלעגט עסען און ווידער געזונט ווערען. אז ער פלעגט זיך לייגען שלאָפען, פלעגט ער זאָגען צו זיינע ווייטאָגען: "קומט, גוטע ברידער!" און אז ער פלעגט אויפשטעהן, פלעגט ער זאָגען: "יעצט געהט אייך, ווייל איך דאַרף לערנען." זיין פרוי האָט אזא שווער לעבען ניט געקענט אריבערטראָגען, און איינמאָל, ווען זי האָט געהערט ווי ער שמועסט זיך אזוי מיט זיינע וואוטאָגען איז זי אין כעס געוואָרען און האָט געזאָגט:

"דו אליין האסט אויף זיך געבראכט די יסורים און דו האסט אויסגעבראכט מיין פאטער'ס געלד אויף דיינע עסענס און די בעט געצייג!" איז זי אוועק פון איהם צו איהר פאטער. ר' אלעזר איז געבליבען אליין.

דערזוייל האט זיך געמאכט, אז א שיף וועלכע איז געווען אין מיטען ים האט געהאלטען אין זינקען דורך א שטורם. האבען די מאטראזען נאט געבעטען, אז ער זאל זיי רעטען צוליעב דעם זכות פון ר' אלעזר און זיי זיינען גע־רעטעט געווארען. ווען זיי זיינען געקומען אויף דער יבשה, זיינען זעכציג פון די מאטראזען געקומען צו ר' אלעזר אין הויז און יעדער פון זיי האט איהם געבראכט א בייטעל געלד, און זיי האבען אויך געמאכט די זעכציג מינים געריכטען געקאכט אויף פאנען, וואס ער האט געדארפט האבען צו פעררויכטען זיין געזונד.

די פרוי פון ר' אלעזר האט אין א קורצער צייט אנגע־הויבען צו בענקען נאך איהם, און זי האט געזאגט צו איהר טאכטער: "געה אריבער און זעה וואס דיין פאטער מאכט." אז זי איז געקומען, האט ר' אלעזר געזאגט: "געה און זאג דיין מוטער, אז מיינע עשירות איז נאך גרעסער פון זייערע." וואהרשיינליך האט ער געמיינט פון איהר משפחה. דאן איז די פרוי צוריקגעקומען.

ר' אלעזר איז פאלקאמען געזונט געווארען און ער האט אנגעהויבען צו געהן אין בית המדרש, אבער די אנדערע תלמידי חכמים האבען מיט איהם געפיהרט קריעג. א צייט פאר זיין טויט האט ער געזאגט צו זיין פרוי: "איך וויים, אז די רבנן זיינען אויף מיר בייז און זיי וועלען מיר ניט טהאן מיין רעכט נאך מיין טויט לויט מיין ווערדע, בעט איך דיר, אז דו זאלסט מיך בעהאלטען אין אונזער אויבער שטיבעל."

די פרוי האט אזוי געטהאן ווי דער מאן האט איהר גע־הייסען, און כאטש אלע האבען געוואוסט, אז ר' אלעזר איז שוין טויט, פלעגען מענשען נאך אלץ קומען צו זיין הויז צו האבען א דין תורה. דער קלעגער מיט דעם אנגעקלאגטען פלעגען זיך שטעלען ביי דער טיהר. פריהער פלעגט איינער פארלייגען זיינע טענות, נאכדעם פלעגט דער אנדערער אנ־געבען זיינע טענות. און צולעצט פלעגט א שטימע פון אויבער שטיבעל אויסרופען: "דער האט רעכט און יענער איז אונגערעכט."

איינמאָל האָט זיך די פּרוי פון ר׳ אלעזר צוקריגט מיט אַ שכנה, האָט איהר די שכנה געזאָגט: ״דו זאָלסט ניט קומען צו קבר ישראל אזוי ווי דיין מאַן!״ ווען די רבנן האָבען פון דעם געהערט, האָבען זיי געזאָגט: ״מען קען שוין די זאַך ניט לאָזען געהן אזוי ווייטער. מען מוז איהם צונעהמען.״ אנדערע זאָגען, אז ר׳ שמעון בן יוחאי, דער פאָטער פון ר׳ אלעזר, איז צו די תלמידי חכמים געקומען אין חלום און האָט געזאָגט: ״איין טייבעלע האָב איך צווישען אייך און איהר לאָזט איהר ניט קומען צו מיר.״ ווען די רבנן זיינען געקומען און געוואָלט דעם גרויסען תנא טהאָן זיין רעכט, האָבען די שטאָדט לייט ניט געלאָזט איהם צונעהמען, ווייל אין דער גאַנצער צייט וואָס ר׳ אלעזר איז געלעגען האָט קיין בייזע חיה זיך בעוויזען אין שטאָדט. האָבען די רבנן אָבגעוואַרט ביז ערב יום כפור, ווען די שטאָדט לייט זיינען געווען פערטהאָן אין צוגרייטען זיך צום תענית, זיי האָבען געשיקט קברות לייט, וועלכע האָבען דעם קערפּער ארויסגע־טראָגען אויף אַ מטה און אָבגעטראָגען אין דער הייהל וואו רבי שמעון בן יוחאי איז געלעגען.

13

אַ פּרוי׳ס אָבשעצונג פון איהר מאַן

רבי האָט געשיקט אַ שליח צו ריידען איהם אַ שדוך מיט דער אלמנה פון רבי אלעזר. האָט די אלמנה געענטפערט: ״אַ כלי וועלכע איז בענוצט געוואָרען פאַר הייליגע זאַכען טאָר מען ניט בענוצען פאַר זאַכען וואָס זיינען וואָכעדיג.״ מיט דעם האָט זי געמיינט צו זאָגען, אז טראָץ דעם וואָס רבי איז געווען אזוי גרויס, איז ער נאָך ניט געקומען צו די גרויסקייט פון איהר מאַן.

רבי האָט אָבער דעם שדוך ניט אָבגעלאָזען אזוי גיך און ער האָט צו איהר ווידער געשיקט דעם שליח מיט די ווערטער: ״מעגליך אז אין תורה איז ער געווען גרעסער פון מיר, אָבער אין מעשים טובים ווער איז גרעסער?״ האָט די אלמנה געשיקט צוריק זאָגען: ״דאָס וואָס דו זאָגסט, אז ער איז געווען גרעסער פון דיר אין תורה ווייס איך ניט, אָבער אין מעשים טובים ווייס איך, אז ער איז געווען גרעסער. ער האָט אויף זיך גענומען אזוי פיעל יסורים.״

14

ר׳ יוחנן און ריש לקיש

איין טאָג האָט ר׳ יוחנן זיך געבאָדען אין ירדן. האָט איהם דערזעהן ריש לקיש, וועלכער איז דאַן געווען דער אָנפיהרער פון אַ באַנדע רויבער, און איז אַריינגעשפּרונגען אין וואַסער נאָך איהם. די צוויי האָבען זיך איינער דעם אַנדערען אַ ווײַלע אָנגעקוקט און בעטראַכט. "מיט דיין כח קען מען לערנען אַ סך תורה, האָט ר׳ יוחנן געזאָגט. "און דיין שעהנקייט פּאַסט זיך פאַר פרויען," האָט איהם גע־ענטפערט ריש לקיש.

"אויב דו וועסט תשובה טהאָן און אָנהויבען צו פיהרען אַן אָרענטליכען לעבען, וועל איך דיר געבען מיין שוועסטער, וועלכע איז נאָך שעהנער פון מיר," האָט ר׳ יוחנן געזאָגט.

ריש לקיש האָט דעם פאָרשלאָג אָנגענומען. אָבער ווען ער איז אַרויס פון וואַסער זיך אָנצוטהאָן זיינע קליידער, האָט ריש לקיש ניט געקענט אַזוי לייכט שפּרינגען ווי פריהער. דער יאָך פון דער תורה וואָס ער האָט אויף זיך גענומען האָט איהם שוין אָבגעשוואַכט.

ר׳ יוחנן האָט איהם גענומען אַהיים, האָט מיט איהם געלערנט תנ"ך און משנה און האָט איהם געמאַכט פאַר אַ גרויסען מענשען. איינמאָל האָט מען אין בית המדרש זיך אַזוי געלערנט: אַ שווערד, אַ מעסער, אַ דאָלך, אַ לאַנגער שפּיז, אַ סערפּ און אַ שנייד מעסער נעהמען אָן טומאה פון דער צייט וואָס זיי ווערען פאַלקאָמען פערטיג. און ווען ווערען זיי פאָלקאָמען פערטיג? האָט ר׳ יוחנן געזאָגט, אַז פון דעם מאָמענט וואָס זיי זיינען געדרייניגט אין קאַלך אוי־ווען. ריש לקיש האָט געזאָגט, אַז פון דער צייט וואָס זיי זיינען אָבגעשווײַנקט געוואָרען אין וואַסער און זיי בעקומען אַ בליאַסק. ר׳ יוחנן האָט עס פערדראָסען וואָס ריש לקיש האָט געזוכט איהם איבערצושפּאַרען, האָט ער געמאַכט אַ שטעכיגע בעמערקונג: "אַ גזלן פערשטעהט זיך אויף געוועהר וואָס ער דאַרף צו זיין מלאכה."

ריש לקיש, וועמען מען האָט שוין יעצט גערופען רבי שמעון בן לקיש, האָט די בעליידיגונג ניט געקענט פערטראָ־

גען און ער האָט איהם געענטפערט: "וואָס פאַר אַ טובה האָסטו מיר געטהאָן? דאָרט האָט מען מיך גערופען רבי און דאָ רופט מען מיך רבי!"

"איך האָב דיר געטהאָן די גרויסע טובה וואָס איך האָב דיך געבראַכט אונטער די פליגלען פון דער שכינה," האָט ר' יוחנן איהם צוריק געענטפערט.

פון דיזע אויפרעגונג זיינען זיי ביידע קראַנק געוואָרען, און ריש לקיש האָט געהאַלטען ביים שטאַרבען. זיין פרוי, וועלכע איז געווען אַ שוועסטער פון ר' יוחנן, איז געקומען צו איהר ברודער און האָט גענומען וויינען, זאָגענדיג: "ראַטעווע מיין מאַן, צוליעב מיינע קינדער, זעה אַז איך זאָל ניט בלייבען אַן אלמנה." האָט איהר ר' יוחנן גע־ענטפערט מיט אַ פסוק פון ירמיה (מ"ט): "לאָז איבער דיינע יתומים צו מיר און איך וועל זיי ערנעהרען און דיינע אלמנות זאָלען זיך אויף מיר פערלאָזען."

ריש לקיש איז געשטאָרבען. נאָך זיין טויט האָט ר' יוחנן חרטה בעקומען און האָט זיך שטאַרק גענומען צום האַרצען. האָבען זיינע תלמידים געזאָגט: "ווער וועט געהן איהם פרעהליכער מאַכען? זאָל געהן ר' אלעזר בן פדה, ווייל ער האָט אַ שאַרפען קאָפּ און קען גוט לערנען." איז ער געגאַנגען, האָט זיך אוועקגעזעצט פאַר איהם, און אויף יעדע תורה וואָס ר' יוחנן האָט געזאָגט, האָט ר' אלעזר בעוויזען, אַז ער זאָגט ריכטיג.

"דו מיינסט, אַז דו ביזט אַזוי ווי ריש לקיש?" האָט ר' יוחנן געזאָגט, "ריש לקיש איז געווען גאַנץ אַנדערש. אַז איך פלעג זאָגען אַ תורה פלעגט ער ביי מיר פרעגען פיער און צוואַנציג קשיות און איך פלעג איהם ענטפערען פיער און צוואַנציג תירוצים, און ממילא פלעגט מיר די זאַך ווערען קלערער. אָבער דו האַלטסט אַלץ אין ברייגנען בעווייזע אַז איך זאָג ריכטיג. איך ווייס דען ניט אַז איך זאָג ריכטיג?"

און ר' יוחנן איז אַרויסגעגאַנגען מיט אַ צובראָכענער האַרץ, געריסען אויף זיך די קליידער, געוויינט און געשריען: "וואו ביזטו ריש לקיש? וואו ביזטו ריש לקיש?" און ער האָט אַזוי לאַנג געשריען ביז זיין מח האָט זיך געריהרט. האָבען זיינע תלמידים ניט געקענט צוזעהן זיינע גרויסע יסורים, האָבען זיי גאָט געבעטען און ער איז בעפרייט געוואָרען פון זיין שווערען לעבען.

15

א גדול און האלט זיך קליין

רבי שמעון בן גמליאל און רבי יהושע בן קרחה און נאך גרויסע תנאים זיינען געזעסען אין בית המדרש אויף בייגק־לעך און האבען געלערנט. רבי אלעזר בר׳ שמעון און רבי זיינען געזעסען פאר זיי אויף דער ערד. האבען זיי זיך אזוי אויסגעצייכענט מיט זייערע קשיות און תירוצים, דאס די וואס זיינען געזעסען אויף די בייגקלעך האבען געזאגט: ״מיר טרינקען זייערע וואסערען (עס הייסט, מיר לערנען פון זיי תורה) און זיי זיצען אויף דער ערד!״ האט מען פאר זיי געמאכט בייגקלעך און מען האט זיי ארויפגעזעצט.

רבי שמעון בן גמליאל וועלכער איז געווען רבי׳ס פאטער, האט ניט געוואלט ליידען וואס מען האט זיין זוהן ארויפ־געזעצט אויף א בייגקעל, ווייל ער האט מורא געהאט פאר אן עין הרע. האט ער געזאגט: ״וואס האט איהר געמהאן? איך האב איין איינציגען זוהן און איהר ווילט איך זאל איהם פערלירען.״ האט מען רבי׳ן צוריק אוועקגעזעצט אויף דער ערד. ״וואס איז דאס?״ האט רבי יהושע בן קרחה פראַ־טעסטירט, ״דער וואס האט א טאטען דער דארף לעבען, און ווער עס האט ניט א טאטען דער דארף ניט לעבען?״ מיי־נען האט ער געמיינט ר׳ אלעזר׳ן וועלכער איז געווען א יתום. האט מען איהם אויך איבערגעזעצט אויף דער ערד. אבער ר׳ אלעזר אליין איז מיט דעם ניט געווען צופריעדען. ער האט בעסער געוואלט בלייבען אויפ׳ן בייגקעל, דען עס האט איהם שטארק פערדראסען וואס מען האט איהם געשטעלט אויף איין שטופע מיט רבי׳ן. פון דאן פלעגט רבי אלעזר ביי יעדער געלעגענהייט זוכען צו בעווייזען אז רבי׳ס תשובות און ערקלערונגען האבען קיין ממשות. רבי האט זיך די זאך גענומען צום הארצען און ער האט זיך בעקלאגט ביי זיין פאטער. האט איהם ר׳ שמעון בן גמליאל געענט־פערט: ״מיין זוהן, נעהם זיך ניט צום הארצען, ווייל ער איז א לייב דער זוהן פון א לייב, און דו ביזט א לייב דער זוהן פון א פוקס.״ און אזוי האט זיך דער גרויסער ר׳ שמעון בן גמליאל זיך געמאכט קליין און אבגעגעבען כבוד צו א מענשען וועמען ער האט געהאלטען גרעסער פון זיך.

16

רבי דער מארטירער

רבי איז געווען זעהר א קראנקער מענש. זעקס יאהר האט ער געליטען אויף שטיין קראנקהייט און זיבען יאהר אויף צאהנוועטאג. און געקומען זיינען די קראנקהייטען אויף איהם אלס א שטראף פאר דעם וואס ער האט נים בעוויזען קיין רחמנות אויף א קאלב, און אוועק זיינען די יסורים ווען ער האט ארויסגעצייגט רחמנות אויף עטליכע קליינע קעצעלעך.

די מעשה איז אזוי געווען.

איינמאל איז רבי געשטאנען נעבען א שלאכט הויז. האט זיך דארט געפונען א קעלבעל וואס מען האט איהר געהאלטען גרייט צו דער שחיטה. די קעלבעל איז ענטלאפען פון די מענשען וואס האבען געוואלט איהר לעבען נעהמען און זי האט זיך בעהאלטען אונטער רבי'ס פאלע. האט רבי געזאגט צו דער קאלב: "געה, ווייל אויף דעם ביזטו געשאפען געווארען." האט מען אין הימעל שטארק פעראיבעל געהאט וואס רבי האט אזוינס געזאגט, אז גאט האט בעשאפען לעבעדיגע ברואים כדי מענשען זאלען זיי קוילען. האט מען אין הימעל געזאגט: "דערפאר וואס ער האט קיין רחמנות געהאט אויף דער קעלבעל זאלען אויף איהם קומען יסורים."

דרייצעהן יאהר איז נאכדעם רבי קראנק געווען און האט געליטען גרויסע יסורים. רבי איז פון זיינע יסורים בעפרייט געווארען דורך אן אנדער צופאל.

איינמאל האט א דיענסט געקעהרט זיין הויז. קעהרענדיג האט זי געפונען עטליכע ניי געבוירענע קעצלעך, האט זי זיי געוואלט ארויסווארפען אין דרויסען. רבי האט דאס דערזעהן האט ער געזאגט: "לאז זיי צורות! זיי זיינען גאט'ס בעשעפעניסען. ער האט אויף זיי רחמנות, דארפען מיר אויך רחמנות האבען אויף זיי." האט מען אין הימעל געזאגט: "דערפאר וואס ער צייגט ארויס רחמנות וועלען מיר זיך מרחם זיין אויף איהם."

17

נוטסקייט ברייננט גוטע רעזולטאטען

רבי איז איינמאל געקומען אין דער שטאדט וואו ר׳ אלעזור בר׳ שמעון האט אמאל געלעבט. האט ער זיך נאכ־געפרעגט: ״האט יענער צדיק איבערגעלאזען א זוהן?״ האט מען איהם געענטפערט: ״יא, ער האט א זוהן, אבער ער איז גאנץ אנדערש פון זיין פאטער. ער לאזט זיך פער־פיהרען פון ניט אנשטענדיגע פרויען.״ האט רבי דעם בחור גענומען צו זיך אהיים, האט איהם געגעבען דעם טיטעל ״רבי״, כדי ער זאל האבען רעספעקט פאר זיך אליין און וויסען אז ער דארף זיך אויפפיהרען ארענטליך, און נאכדעם האט ער איהם איבערגעגעבען צו זיין מוטער׳ס א ברודער, ר׳ שמעון בן איסי בן לקוניא, אז ער זאל מיט איהם לערנען. יעדען טאג פלעגט דער בחור אלץ שרייען: ״איך וויל געהן צוריק אין מיין שטאדט.״ האט רבי צו איהם געזאגט: ״מען האט דיך געמאכט פאר א חכם, א גאלדענעם מאנטעל האט מען דיר אנגעטהאן, און רבי רופט מען דיך, און דו שרייסט דו ווילסט צוריק אהיים!״ האט דער בחור געענטפערט: ״איך וועל דאס מעהר ניט זאגען. איך וועל זיך האלטען ביי מיין שבועה וואס איך האב געגעבען און זיך ניט בעטען צוריק אהיים.״

ווען ער איז גרויס געווארען איז ער געקומען, זיך אוועק־געזעצט אין רבי׳ס ישיבה לערנען. רבי האט דערהערט זיין שטימע, האט ער געזאגט: ״איך הער א קול וואס איז ענהנ־ליך צו רבי אלעזור בר׳ שמעון׳ס.״ האט מען איהם געענט־פערט: ״דאס איז זיין זוהן.״ האט זיך רבי שטארק גע־פרעהט.

18

ר׳ טרפון און זיין אייניקעל

רבי איז איינמאל געקומען אין דער שטאדט וואו רבי טרפון האט אמאל געלעבט. האט ער געפרעגט ביי די שטאדט לייט: ״האט יענער צדיק וואס פלעגט זיך שווערען ביי זיי־נע קינדער איבערגעלאזען א זוהן?״ (ר׳ טרפון האט געהאט

אַ געוואוינהייט זיך צו שווערען ביי זיינע קינדער.) האָט מען איהם געענטפערט: "קיין זוהן האָט ער ניט איבער־געלאָזען, אבער אַן אייניקעל יא — דער זוהן פון זיינע אַ טאָכטער. אבער ער איז זעהר ווייט פון זיין פרומען זיידען. ער לאָזט זיך פערפיהרען פון אויסגעלאסענע פרויען". רבי האָט איהם געלאָזט ברייגנען צו זיך און האָט געזאָגט צו איהם: "אויב דו וועסט תשובה טהאָן וועל איך דיר געבען מיין טאָכטער." האָט ער תשובה געטהאָן. מאנכע זאָגען אז ער האָט מיט רבי'ס טאָכטער חתונה געהאט און נאכדעם האָט ער זיך מיט איהר געג'ט, און אנדערע זאָגען אז ער האָט מיט איהר גאָר ניט חתונה געהאט. דאס האָט ער אזוי גע־האנדעלט כדי מען זאָל ניט זאָגען אז ער האָט תשובה געטהאָן צוליעב אַ פרוי.

19

א קורצער און פאסט לאנגע תעניתים

ווען רבי זירא האָט געהאַלטען אין פערלאָזען בבל צו געהן נאָך ארץ ישראל האָט ער פריהער געפאסט הונדערט תעניתים, אז ער זאָל פערגעסען אלעס וואס ער האָט געלע־רענט אין בבל (תלמוד בבלי), ווייל די סיסטעם פון לערנען אין ארץ ישראל איז געווען א גאַנץ אַנדערע, אַן איינפאַכע און מיט ווייניגער פלפול. נאכדעם האָט ער געפאסט נאָך הונדערט תעניתים אז ר' אלעזר זאָל ניט שטארבען אין זיין צייט און עס זאָלען אויף איהם ניט פאַלען די קהל'שע עסקים וועלכע ר' אלעזר פלעגט בעזאָרגען. צולעצט האָט רבי זירא געפאסט נאָך הונדערט תעניתים אז דער פייער פון גיהנם זאָל אויף איהם קיין שליטה האָבען. נאכדעם האָט ער פאר דרייסיג טעג צייט געמאכט אויף זיך פראָבען. ער פלעגט אויסהייצען דעם אויווען, אריינקריכען אין פייער און דער פייער פלעגט איהם גאָר ניט שאַדען. איינמאָל האָט מען איהם געגעבען א בייז אויג, האָט ער זיך צונעברענט די קניע. האָט מען איהם דערפאַר אַ נאָמען געגעבען „דער קורצער מיט די צוברענטע קניע."

20

אליין לערנען איז ניט דער עיקר

ריש לקיש האָט אמאָל בעצייכענט די קברים פון די רבנן. די קברים זיינען שוין געווען אלט און פערלאָזען און פון א סך האָבען שוין געפעהלט די מצבות. ווען ער האָט גענומען זוכען דעם קבר פון רבי חייא האָט ער איהם ניט געקענט געפינען. האָט דאָס איהם שטארק באנג געטהאָן און ער האָט אויסגערופען: "רבונו של עולם! שוין זשע בין איך ניט ווערט אז איך זאָל געפינען דעם קבר פון דעם צדיק? האָב איך דען ניט געלערנט תורה אזוי ווי ער?" איז ארויס א בת קול פון הימעל און האָט געזאָגט: "תורה פאר זיך אליין האָסטו טאקע געלערנט אזוי ווי ער, אָבער לערנען מיט אנדערע אזוי ווי ער האָט געטהאָן, דאָס האָסטו ניט."

21

צדיקים אין גן עדן

רבי זירא האָט איינמאָל אזוי דערצעהלט:

"נעכטען האָט זיך צו מיר בעוויזען אין חלום רבי יוסי, דער זוהן פון רבי חנינא. האָב איך איהם געפרעגט: "נעבען וועמען זיצסטו דאָרט אין גן עדן?" האָט ער מיר געענטפערט: "נעבען ר' יוחנן." "און ר' יוחנן נעבען וועמען זיצט ער?" "נעבען ר' ינאי". "און ר' ינאי נעבען וועמען?" "נעבען ר' חנינא". "און ר' חנינא נעבען וועמען?" "נעבען ר' חייא".

האָב איך געפרעגט: "פארוואָס זיצט ניט ר' יוחנן נעבען ר' חייא'ן?" האָט ער מיר געענטפערט: "אין אָרט וואו עס ברענען פאקלען און עס פליהען פונקען פייער, ווער דארף עס דאָרט האָבען א שמיעד צו בלאָזען אין א בלאָזאק? עס איז דאָ גענוג פייער אָהן איהם."

חביבא בר סורמקי דערצעהלט אזא געשיכטע:

"איך האָב געקענט א תלמיד חכם וואָס אליהו הנביא פלעגט צו איהם אָפט אריינקומען. איינמאָל האָב איך בעמערקט אז אין דער פריה זיינען די אויגען זיינע געווען גוט און אין אבענד האָבען זיי אויסגעזעהן ווי אָנגעברענט פון א פייער. האָב איך איהם געפרעגט וואָס דאָס בעדייט.

האָט ער מיר אַזוי דערצעהלט: ״איך האָב געבעטען אליהו׳ן ער זאָל מיר ציינען ווי די צדיקים געהען ארום אין הימעל. האָט מיר אליהו געזאָגט אַז אויף אַלעמען מעג איך קוקען, נאָר ניט אויף דעם שטוהל אויף וועלכען עס זיצט ר׳ חייא. האָב איך איהם געפרעגט ווי אַזוי איך זאָל דערקענען ר׳ חייא׳ס שטוהל, האָט ער מיר געגעבען אַזאַ סימן: ביי די אַנדערע שטוהלען דרעהען זיך ארום מלאכים און זיי העל־פען די צדיקים ארונטערצוגעהן און אַרויפצוגעהן, אָבער ר׳ חייא געהט אַליין אַרויף און אַראָב. איך האָב זיך ניט גע־קענט איינהאַלטען און האָב דאָך אַ קוק געטהאָן. זיינען ארויס צוויי פייערדיגע פונקען און האָבען מיר אַ שלאָג גע־טהאָן און מיר קאַליע געמאַכט די אויגען. אויף מאָרגען בין איך געגאַנגען אויף דעם קבר פון ר׳ חייא און האָב איהם געזאָגט אַז איך לערן זיין ביילאַגע (תוספתא) וואָס ער האָט געגעבען צו דער משנה, און איך בין געהיילט געוואָ־רען.״

22

אויסגעזאָגט אַ סוד פון הימעל

אליהו איז געווען אַן אָפטער אריינגעהער אין רבי׳ס ישיבה. איין טאָג האָט ער זיך פערשפעטיגט. האָט איהם רבי געפרעגט ווארום ער האָט זיך פערשפעטיגט, האָט אליהו אַזוי געענטפערט: ״ביז איך וועק אויף אברהם׳ען און העלף איהם אָבוואַשען די הענד, און וואַרט ביז ער דאַווענט אָב, און איך לייג איהם ווידער שלאָפען, און אַזוי אויך מיט יצחק׳ען און מיט יעקב׳ען, געהט אַוועק די צייט.״ האָט רבי געפרעגט: ״פאַר וואָס זעהסטו ניט אַז זיי זאָלען אַלע דריי דאַווענען צוזאַמען?״ האָט אליהו געענטפערט: ״ווען אַלע דריי צוזאַמען זאָלען תפלה טהאָן איז זייער זכות אַזוי גרויס, דאָס זיי קענען אַראָבברייגנען משיח׳ן פאַר דער צייט.״

״זיינען דאָ אויף דיזער וועלט מענשען מיט אַזאַ גרויסען זכות?״ האָט רבי געפרעגט.

״יאָ עס זיינען דאָ״, האָט אליהו געענטפערט. ״דאָס זיינען ר׳ חייא און זיינע זיהן״.

רבי האָט גוזר תענית געווען און גערופען ר׳ חייא׳ן מיט זיינע זיהן אין שוהל. ר׳ חייא האָט אַ זאָג געטהאָן ״משיב

תרוח״, האָט געגומען בלאָזען א ווינד. ער האָט א זאָג געטהאָן ״מוריד הגשם״, האָט אָנגעהויבען צו געהן א רעגען. האָט ער געוואָלט זאָגען וואָס ווייטער שטעהט, ״מחיה המתים״, האָט די וועלט אַציטער געטהאָן. אין הימעל האָט מען אָנגעהויבען פרעגען: ״ווער האָט עס אָבגעטראָגען א סוד פון הימעל אויף דער ערד?״ האָט זיך ארויסגעוויזען אז דאָס האָט געטהאָן אליהו. האָט מען געבראכט אליהו׳ן און מען האָט איהם געשלאָגען מיט זעכציג פייערדיגע ריטער, ווייל צוליעב איהם האָט עס שוין געהאַלטען דערביי אז אלע מתים זאָלען צוריק לעבעדיג ווערען. אָבער אליהו הנביא האָט זיך פאַרשטעלט פאַר א פייערדיגען בער, איז אריינגע־לאָפען אין שוהל און האָט צושטערט דעם דאַווגען.

23

א חכם יא, א רבי ניט

שמואל ירחינאה איז געווען רבי׳ס לייב־ארצט. אייגמאָל איז רבי קראַנק געוואָרען אויף די אויגען. האָט שמואל גע־וואָלט איהם אריינגיסען א מעדיצין אין די אויגען, אָבער רבי האָט געזאָגט אז ער וועט דאָס ניט קענען פערטראָגען. האָט שמואל געזאָגט: ״לאָמיך דיר די מעדיצין אָנשמירען אויף די אויגען לעפלעך״. האָט רבי אלץ מורא געהאַט אז ער וועט עס ניט קענען פערטראָגען. האָט שמואל אריינגעגאָסען די מעדיצין אין א פוסטען רעהר, דאָס אונטערגעלייגט רבי׳ן צוקאָפּענס, און די שטאַרקייט פון די מעדיצין איז דורכגע־דרונגען דעם קראַנקען׳ס קאָפּ ביז עס איז אריין אין זיינע אויגען און ער איז געהיילט געוואָרען.

רבי האָט פיעל מאָל געוואָלט געבען סמיכה צו דעם וואונ־דערליכען דאָקטאָר וואָס האָט אויפגעהאַלטען זיין געזונד, אָבער עס האָט זיך איהם ניט איינגעגעבען צוליעב פערשיע־דענע אורזאכען. רבי האָט די זאַך זיך שטאַרק גענומען צום האַרצען, אָבער שמואל האָט איהם געטרייסט, זאָגענדיג:

״מען האָט מיר געצייגט דעם ספר פון אדם הראשון אין וועלכען עס איז אויסגעשריבען די צוקונפט פון יעדען מענשען אויף דער וועלט. דאָרט האָב איך געלעזען: שמואל ירחינאה וועט האָבען דעם טיטעל חכם, אָבער ניט דעם טיטעל רבי.״

24

דער טויט פון רבה בר נחמני

רבה בר נחמני האָט זיין לעבען פערלאָרען צוליעב פערפאָלגונג. מוסרים זיינען געקומען צום קעניג און האָבען אויף איהם געזאָגט: „עס איז דאָ א מאַן ביי אידען וואָס עס קומען צו איהם צוועלף טויזענד מענשען איין חודש אין זומער און נאָך צוועלף טויזענד מענשען איין חודש אין ווינטער, צו הערען זיינע דרשות, און דערווייל דרעהען זיי זיך ארויס פון צאָהלען דעם מלך'ס צינזען, ווייל די קאָלעקטאָרען געפינען זיי ניט אין דער היים." מיינען האָבען די מוסרים געמיינט רבה בר נחמני צו וועמען אידען פלעגען קומען אין ניסן צו הערען די דינים פון פסח און אין תשרי צו הערען דינים פון סכות.

די רעגיערונג האָט ארויסגעשיקט א בעאַמטען. האָט ער שוין רבה בר נחמני'ן ניט געפונען. ער איז אנטלאָפען פון פומבדיתא, איז געגאַנגען פון שטאָדט צו שטאָדט ביז ער איז צוריק געקומען אין פומבדיתא, מיינענדיג אז דאָרט וועט איהם שוין דער רעגיערונגס בעאַמטער מעהר ניט זוכען. אָבער דער בעאַמטער איז איהם נאָכגעלאָפען פון שטאָדט צו שטאָדט, ביז ער איז אויך אָנגעקומען אין פומבדיתא.

דער בעאַמטער איז גראָדע אריינגעפאָהרען אין דער אכסניא וואו רבה האָט זיך בעהאַלטען. האָבען די דיענער געבראַכט א טיש פאַר דעם בעאַמטען און איהם געגעבען צו טרינקען צוויי כוסות וויין. נאָכדעם האָבען זיי דעם טיש צוגענומען פון איהם. צוויי איז א גראָדע צאָהל, און א גראָדע צאָהל צו טרינקען איז געווען פערדעכטיגט פאַר א שעדליכע זאַך. האָט זיך דעם בעאַמטען'ס קאָפּ אומגעדרעהט און זיין פנים האָט זיך פאַרקעהרט ריקווערטס.

די דיענער פון דער אכסניא זיינען געקומען צו רבה'ן און האָבען געפרעגט: „וואָס זאָלען מיר טהאָן? ווי זאָלען מיר איהם רעטען? ער איז דאָך א בעאַמטער פון דער רעגיערונג." האָט רבה זיי געענטפערט: „שטעלט צוריק דעם טיש פאַר איהם, גיט איהם נאָך א כוס וויין צו טרינקען, נאָכדעם נעהמט דעם טיש צוריק אוועק, וועט ער געהיילט ווערען."

מען האָט אזוי געטהאָן און ער איז געהיילט געוואָרען. "איך פערשטעה," האָט ער געזאָגט, "אז דער גרויסער מאַן וועמען איך זוך געפינט זיך דאָ." האָט ער נאָכגעזוכט און האָט איהם געפונען. האָט דער בעאַמטער אזוי געזאָגט: "איך וועל פון דאַנען אוועקגעהן, אויב מען וועט מיך אפילו הרג'ענען וועל איך איהם ניט ארויסגעבען, אָבער מאָמער וועט מען מיך סתם מאטערען, וואָס דאָס איז אמאָל ערגער פון טויט, וועל איך איהם אפשר ארויסגעבען."

דער בעאַמטער האָט רבה'ן אריינגעפיהרט אין א צימער און האָט פארשלאָסען די טיהר הינטער איהם. האָט רבה געזאָגט א תפלה און עס איז איינגעפאַלען א וואַנד. נאָכדעם איז ער ענטלאָפען אין א וואַלד און האָט זיך געזעצט אויף דעם וואָרצעל פון אַן אָבגעהאַקטען טייטעלבוים און גענומען לערנען. גראָדע צו יענער צייט האָט מען אין הימעל געלערנט א דין וועגען נגעים, און מען האָט זיך דאָרט ניט געקענט איינינען וועגען דעם דין, אויב עס איז טהור, אָדער טמא. איז געבליבען אז מען זאָל ברייננגען רבה בר נחמני אין הימעל און פרעגען ביי איהם. האָט מען געשיקט נאָך איהם דעם מלאך המות.

אָבער אזוי ווי רבה האָט געהאַלטען כסדר אין לערנען, האָט דער מלאך המות ניט געקענט צוקומען צו איהם. דער־וויילע האָט אָנגעהויבען צו בלאָזען א ווינט און האָט גערוישט צווישען די צווייגען. רבה האָט געמיינט אז דאָס געהען סאָלדאַטען איהם פאַנגען, האָט ער זיך ערשראָקען און האָט געזאָגט: "בעסער שטאַרבען איידער אריינצופאַלען אין די הענד פון דער רעגיערונג." און ווען ער איז געשטאָרבען, האָט ער אויסגערופען: "טהור, טהור!" איז ארויס א בת קול פון הימעל און האָט געזאָגט: "וואויל איז צו דיר, רבה, וואָס דיין קערפּער איז געוועזען טהור, און דיין נשמה איז ארויס מיט טהור."

ווען אביי און די רבנן האָבען זיך דערוואוסט פון רבה'ס טויט, זיינען זיי ארויס איהם מקבר זיין, אָבער זיי האָבען ניט געוואוסט וואו ער געפינט זיך. זיינען זיי גע־גאַנגען אין פעלד, ביז זיי האָבען געזעהן ווי פויגעלעך שטעהען אויף איין אָרט און האַלטען אויסגעשפּרייט זייערע פליגלען, אזוי ווי זיי וואָלטען בעשיצען אימיצען פון דער זון. האָבען זיי געזאָגט: "אָט דאָרט מוז ער זיין."

דריי טעג און דריי נעכט האָט מען רבה'ן בעקלאָגט.

נאָכדעם איז פון הימעל אַראָבגעפאַלען אַ צעטעל מיט'ן אויפשריפט: "ווער עס שיידט זיך יעצט אָב פוי עם טרויער זאָל זיין אין חרם." האָט מען איהם בעקלאָגט גאַנצע זיבען טעג. איז נאָכדעם אַראָבגעפאַלען אַ צעטעל שוין מיט אַן אַנדער אוישריפט: "יעצט קענט איהר געהן לשלום אהיים."

אין דעם טאָג וואָס רבה בר נחמני איז געשטאָרבען האָט זיך אויפגעהויבען אַ שטאַרקער שטורם ווינד, האָט אַוועקגעטראָגען אַ גוי'אישען סוחר וואָס איז געפאָהרען ריי־טענדיג אויף אַ קאַמעל, און האָט איהם פערטראָגען פון איין זייט ברעג טייך און איהם געשליידערט אויף דעם אַנדער זייט ברעג טייך.

"וואָס איז אַזוינס הייגט געשעהן?" האָט דער סוחר נעפרעגט ביי מענשען.

ס'טייטש, דו ווייסט ניט?" האָט מען איהם געענט־פערט. "רבה בר נחמני איז דאָך היינט געשטאָרבען." האָט דער סוחר אויפגעהויבען זייטע אויגען צום הימעל און האָט אַזוי געזאָגט: "רבונו של עולם! די גאַנצע וועלט איז דיינע, און רבה בר נחמני איז אויך דיינער — דו ביזט זיינער און ער איז דיינער, טאָ וואָס איז די וועלט שולדיג? פאַרוואָס ווילסטו איהר חרוב מאַכען?" איז באַלד דער שטורם שטיל געוואָרען.

25
דאַנקבאַרקייט

רבי שמעון בן חלפתא איז געווען אַ שווערער מענש, אַ פעט לייביגער. איינמאָל אין אַ זעהר ווארימען טאָג איז ער געזעסען אויף אַ שפיץ באַרג. זיין טאָכטער איז געזעסען נע־בען איהם. האָט ער געזאָגט צו איהר: "טאָכטער מיינע! בלאָז אויף מיר אַ ביסעל מיט'ן פאָכער און איך וועל דיר דערפאַר גיבען אַ בינטעל שמעקעדיגע בלומען." דערווייל האָט אָנגעהויבען צו בלאָזען אַ געשמאַקער ווינטעל. האָט רבי שמעון געזאָגט צו זיין טאָכטער: "זוי דענקסטו, ווי פיעל אַן ערך בינטלעך בלומען קומט אַרויס דעם בעשעפער פון אונז קיהלען, מחיה'דיגען ווינטעל?"

26

א מענש דארף אבהיטען עטיקעטע

ר' תנחום בר חנילאי זאגט:

א מענש דארף זיך נים פיהרען אנדערש ווי די עטיקעטע פון דעם ארט אין וועלכען ער געפינט זיך. משה האט פערבראכט פערציג טעג אין הימעל האט ער נים גענעסען. די מלאכים וואס זיינען ארונטער אויף דער ערד, ווען זיי האבען בעזוכט אברהם אבינו, האבען געגעסען.

אבער קען דאס זיין אז די מלאכים האבען טאקע געגעסען? עס הייסט נאר זיי האבען זיך געמאכט ווי זיי עסען.

27

אברהם אבינו'ס געסט

רבי חמא בר חנינא דערצעהלט אזוי:

דאס איז געווען דעם דריטען טאג נאכדעם ווי אברהם האט זיך מל געווען. איז דער אייבערשטער געקומען איהם מבקר חולה זיין, און יענעם טאג האט דער אייבערשטער ארויסגענומען די זון פון איהר שייד, אום עס זאל ווערען א גרויסע היץ און מענשען זאלען נים געהן אין וועג, און אברהם אבינו זאל זיך נים דארפען בעמיהען אויפצונעהמען דורכרייזענדע.

אברהם אבינו האט געהייסען זיין דיענער אליעזר, ער זאל ארויסגעהן אין דרויסען און זעהן אויב עס געהען דאך דורך רייזענדע. אליעזר איז ארויס און האט קיינעם נעפונען. "איך גלויב דיר נים," האט אברהם אבינו געזאגט און איז אליין ארויסגעגאנגען. ביי'ם טיהר האט ער געזעהן די שכינה.

די דריי מלאכים וואס האבען בעזוכט אברהם אבינו זיינען געווען מיכאל, גבריאל און רפאל. מיכאל איז געקומען אנזאגען שרה'ן אז זי וועט האבען א זוהן, רפאל אי געקומען היילען אברהם'ן, און גבריאל איז געקומען איבערקעהרען סדום. מיכאל איז מיטגעגאנגען מיט גבריאל'ן אום צו ראטען לוט'ן פון דער איבערקעהרעניש.

28

אברהם דער פאָטער פון יצחק

דעם טאָג וואָס אברהם האָט ענטוואוינט זיין זוהן יצחק, האָט ער געמאַכט אַ גרויסע סעודה. האָבען די גוים צווישען זיך געמורמעלט: "האָט איהר אַזוינס געזעהן? אַ זקן מיט אַ זקנה האָבען אַריינגענומען אַן אונטערגעוואָרפּענעם קינד פון גאַס און זיי זאָגען אַז עס איז זייער זוהן. און דאָס איז נאָך ניט גענוג פאַר זיי — זיי מאַכען אַ גרויסען מאָהל־צייט איינצורייידען דעם עולם אַז דאָס איז טאַקי זייערער."

אַז אברהם האָט געהערט ווי מען רעדט אַזוי וועגען זיין קינד, האָט ער איינגעלאַדען צו זיך די גרעסטע מענער פון זיין צייט, און אונזער מוטער שרה האָט איינגעלאַדען די פרויען פון יענע מענער, און יעדע איינע פון די פרויען האָט מיטגעבראַכט איהר זוהן, אָבער זייןן זויגערין האָט זי ניט מיטגעבראַכט. און אַ נס איז געשעהן מיט אונזער מוטער שרה וואָס איהרע צוויי בריסט האָבען זיך געעפענט ווי צוויי קוואַלען און זי האָט אַלע קינדער געגעבען צו זויגען.

דאָך האָבען שלעכטע מענשען ניט אויפגעהערט צו בערייידען. זיי האָבען געזאָגט: "מילא, עס קען אַמאָל טרעפען אַז אַ פרוי פון ניינציג יאָהר זאָל ווערען אַ מוטער, אָבער ווי קען אַ מאַן פון הונדערט יאָהר ווערען אַ פאָטער?"

גלייך נאָכדעם איז יצחק'ס געשטאַלט געוואָרען זעהר ענהליך צו אברהם'ס, און דאַן האָבען אַלע געזאָגט: "אברהם הוליד את יצחק," אברהם איז דער פאָטער פון יצחק.

29

אַז מען האָט האָלץ פלידהען שפּענער

רבה, דער זוהן פון רב הונא האָט געהאַט אַ וואַלד ביים ברעג פון אַ טייך. האָבען מענשען איהם געבעטען ער זאָל אויסהאַקען אַ טייל פון וואַלד, אום פריי צו מאַכען דעם וועג אין טייך פאַר שיפען. "וואָס וועט העלפען אַז איך וועל אויס־האַקען מיינע בוימער?" האָט רבה בר רב הונא געזאָגט, "ווען עס זיינען דאָ נאָך וועלדער פוןביידע זייטען, און די

בעלי בתים פון יענע וועלדער וועלען זייערע בוימער קיינמאָל ניט אויסהאַקען — טאָ וואָס לוינט עס זיך?"

אַ צייט שפּעטער איז רבה בר רב נחמן דורכגעפאָהרען דעם טייך אין אַ קליין שיפעל, האָט ער דערזעהן דעם וועלדעל וואָס איז געשטאַנען ביים ברעג טייך. "וועמעס איז דאָס?" האָט ער געפרעגט. האָט מען איהם געזאָגט אַז דאָס געהערט צו רבה בר רב הונא. רבה בר רב נחמן האָט עס גערעכענט פאַר אַן אונרעכט וואָס דער אַנדער רבה האָט זיין וואַלד ניט געלאָזט אויסהאַקען, און ניט פרעגענדיג, אויב יענער האָט עפּעס אַן ערקלעהרונג צו געבען, האָט ער געזאָגט צו די מענשען: "האַקט!" האָבען זיי גענומען האַקען די בוימער. ווען רבה בר רב הונא איז געקומען און געפונען רבה בר רב נחמן האַקען זיין וואַלד, האָט ער מיט כעס אויסגערופען: "דער וואָס האַקט די בוימער זאָלען ביי איהם אָבגעהאַקט ווערען זיינע צווייגען." מיינען האָט ער געמיינט, אַז יענעמ'ס קינדער זאָלען שטאַרבען. און עס ווערט דערצעהלט, אַז דעם גאַנצען לעבען פון רבה בר רב הונא האָבען ביי רבה בר רב נחמן קיין קינדער זיך געהאַלטען.

30

די גן עדן בלעטער

רבה בר אבוה האָט זיך געטראָפען מיט אליהו'ן. האָט איהם אליהו אריינגעפיהרט אין גן עדן און געזאָגט צו איהם: "שפּרייט אויס דיין מאַנטעל, קלייב אָן און נעהם מיט פון יענע גן עדן בלעטער." רבה האָט אַזוי געטהאָן. ווען ער איז אַרויסגעגאַנגען האָט ער געהערט אַ שטימע זאָגען: "רבה עסט אויף זיין חלק עולם הבא." רבה האָט גלייך אויס־געטרייסעלט זיין מאַנטעל און אוועקגעוואָרפען די בלעטער. אָבער דער זיסער ריח פון די בלעטער האָט זיך איינגעזאַפּט אין דעם מאַנטעל. האָט ער דעם מאַנטעל פערקויפט פאַר צוועלף טויזענד רענדלעך, און אַזוי ווי ער האָט פון דעם געלד קיין הנאה געוואָלט האָבען, האָט ער דאָס צוטיילט צווישען זיינע איידעמס.

מסכת בבא בתרא

1

דער קנעכט וואָס איז געוואָרען א מלך

חורדוס איז געווען א קנעכט ביי די חשמונאים. האָט ער געוואָרפען אַן אויג אויף א טאָכטער פון די חשמונאים. איין טאָג האָט ער געהערט א בת קול אויסרופען: "א קנעכט וואָס וועט זיך בונטעווען דיזען יאָהר וועט האָבען הצלחה." האָט הורדוס אויסגע'הרג'עט אלע מענער און האָט איבער־געלאָזען די מיידעל, וועלכע איז נאָך דאַן געווען זעהר יונג, כמעט א קינד. ווען די מיידעל האָט אָנגעהויבען צו פער־שטעהן אז הורדוס מיינט איהר צו נעהמען פאַר א ווייב, איז זי ארויף אויף א דאַך און האָט הויך אויפ'ן קול אויסגערופען:

"ווער עס וועט קומען און זאָגען אז ער שטאַמט ארויס פון די חשמונאים, זאָלען אלע וויסען, אז ער איז א קנעכט, ווייל פון די חשמונאים איז קיינער ניט פערבליבען, אויסער א קליין מיידעל, און דיזע מיידעל וועט באלד שטאַרבען!"

און גלייך ווי זי האָט דאָס ארויסגעזאָגט האָט זי זיך אַראָבגעוואָרפען פון דאַך אויף דער ערד און זי איז גע־שטאָרבען.

הורדוס האָט איהר קערפער געהאַלטען אין האָניג זיבען יאָהר, כדי עס זאָל אָנהאַלטען די פרישקייט. ער האָט גע־וואָלט אז מען זאָל גלויבען אז זי לעבט נאָך און אז ער האָט חתונה געהאַט מיט א בת מלך.

וויסענדיג אז די אידישע געלעהרטע זיינען געגען איהם, האָט ער זיי אלעמען אויסגע'הרג'עט. ער האָט איבערגעלאָזען

בבא בן בוטא, כדי ער זאָל האָבען ביי וועמען אַן עצה צו פרעגען.

נאָכדעם האָט ער פאר בבא בן בוטא געמאַכט א קרוין פון אינגעל־פעל, וואָס האָט שטעכעדיגע האָאר, אזוי ווי נאָד־לען. און ווען ער האָט בבא'ן די קרוין אָנגעטהאָן האָט ער איהם מיט די שפּיציגע נאָדלען דורכגעלעכערט די אויגען און איהם בלינד געמאַכט.

ווען בבא בן בוטא איז שוין געוועזן בלינד און האָט שוין ניט געקענט זעהן, איז הורדוס צו איהם געקומען און גע־זאָגט:

"זעה וואָס דער שלעכטער קנעכט האָט געטהאָן! ער האָט אויסגע'הרג'עט די חשמונאים און ער האָט אויסגע־הרג'עט די אידישע געלעהרטע."

בבא בן בוטא האָט ניט געוואוסט ווער עס רעדט צו איהם, האָט ער געזאָגט: "וואָס קען איך איהם טהאָן?"

"שילט איהם!" האָט געזאָגט הורדוס, וועלכער האָט גע־וואָלט אויסגעפינען וואָס אידען דענקען פון איהם.

"אין קהלת שטעהט אז אפילו אין די געדאַנקען טאָר מען א מלך ניט שילטען", האָט בבא בן בוטא געענטפערט.

"אָבער דער דאָזיגער איז דאָך ניט אַן אמת'ער מלך", האָט הורדוס ווייטער געזאָגט.

"ווען אפילו ער זאָל זיין אזוי א רייכער מאַן", האָט בבא בן בוטא געענטפערט, "טאָר איך איהם אויך ניט שילטען, ווייל עס שטעהט ווייטער אין קהלת, אז אפילו אין דיין שלאָף־צימער זאָלסטו א רייכען מאַן ניט שילטען. און ווען אפילו ער זאָל זיין בלויז א נשיא, שטעהט עס געשריבען אין דער תורה אז דו זאָלסט ניט שילטען א נשיא וואָס געפינט זיך אין דיין פאָלק."

"דאָס איז גערעדט ווען ער פיהרט זיך אויף ווי א איד", האָט הורדוס ווייטער גענומען העצען, "אָבער דיזער האָט־דעלט ניט ווי א איד."

"איך האָב מורא פאר איהם", האָט בבא בן בוטא גע־זאָגט.

"דאָ איז קיינער ניטאָ, בלויז איך און דו."

"עס איז אָבער דאָ א פסוק אז א פויגעל קען אויך אָפּ־טראָגען."

זעהענדיג אז בבא בן בוטא וויל איהם אלץ ניט שילטען, האָט הורדוס געזאָגט:

"ווען איך וואָלט געוואוסט אַז די אידישע געלעהרטע זיינען אַזוי עהרליך און פּאַרזיכטיג וואָלט איך זיי ניט אויס־גע'הרג'עט. אָבער יעצט, אַז איך האָב שוין דאָס אָבגע־טהאָן, וואָס קען איך טהאָן אום זיך אויסצולעזען פון מיין פער־ברעכען ?"

ווען בבא בן בוטא האָט זיך דערוואוסט ווער עס רעדט צו איהם, האָט ער איהם אַזוי געענטפערט:

"דער וואָס האָט אויסגעלאָשען די ליכט פון דער וועלט, דער זאָל צוריקגעבען דער וועלט איהר ליכט. דער וואָס האָט בלינד געמאַכט די אויגען פון דער וועלט, דער וואָס האָט אויסגעהרג'עט די חכמים, וואָס זיינען די אויגען פון דער וועלט, דער זאָל זיך אָבגעבען מיט דער ארבייט פון אי־בערבויען דעם בית המקדש, וועלכער איז אויך די אויג פון דער וועלט."

"איך האָב מורא", האָט הורדוס געזאָגט, "אַז די רוימישע רעגיערונג, וועלכע געוועלטיגט איבער אונז, וועט מיר ניט געבען די ערלויבניס דאָס צו טהאָן."

"אויב דו ווילסט יוצא זיין פאר דער רוימישער רעגיערונג, דאַן טהו אַזוי", האָט בבא געזאָגט, "שיק אַ שליח נאָך רוים ער זאָל כלומר'שט דאָרט אָנפרעגען. זאָל דער שליח זיך זא־מען אַ יאָהר אויף דער רייזע אהין, זאָל ער זיך זאמען נאָך אַ יאָהר דאָרט אין רוים, און די רייזע צוריק זאָל ביי איהם אויך נעהמען אַ יאָהר, און דערווייל וועסטו שוין האָבען די אַלטע געביידע ארונטערגעוואָרפען און אַ נייע וועט שטעהן אויף איהר אָרט."

הורדוס האָט אַזוי געטהאָן. אין דריי יאָהר ארום איז דער שליח געקומען און האָט איהם איבערגעגעבען די תשובה פון דער רוימישער רעגיערונג: "אויב דו האָסט נאָך ניט איינגעבראָכען דעם אַלטען בנין, זאָלסטו אויף ווייטער ניט ארונטערוואַרפען. אויב דו האָסט ארונטערגעוואָרפען דעם אַלטען בנין און קיין נייעם האָסטו נאָך ניט געבוים, זאָלסטו ניט בויען. נאָר אויב דו האָסט שוין ארונטערגעוואָרפען און אויסגעבויט, זאָלסטו וויסען אַז דו ביזט ניט מעהר ווי אַ קנעכט, אַ חצוף, וואָס טהוט אַליין זאַכען און פרעגט ניט. דו מיינסט אַז דו ביזט אַ גרויסער חעלד מיט דעם וואָס דו האָסט אויסגע'הרג'עט אַלע גרויסע אידישע מענער, אָבער מיר האָבען דיין גאַנצען יחוס שוואַרץ אויף ווייס, אַז דו ביזט ניט קיין מלך און ניט אַ בן מלך."

הורדוס האָט אָבער דערוויַיל די ארבייט פון דעם בית המקדש פּערענדיגט, און מען דערצעהלט, אַז ווער עס האָט ניט געזעהן דעם בנין פון הורדוס, האָט קיינמאָל געזעהן אַ שעהנעם בנין אין זיין לעבען.

רבה דערצעהלט אַז הורדוס האָט דעם בית המקדש גע־בויט פון גרינעם און ווייסען מירמעלשטיין. אַנדערע זאָגען אַז דערצו איז געווען נאָך אַ דריטער סאָרט מירמעלשטיין וואָס האָט געהאַט דעם קאָליר פון זאַמד. איין רייהע שטיינער איז געווען אריינגענומען אינווענינג און די אַנדער רייהע איז גע־ווען ארויסגעשטעלט. הורדוס האָט געוואָלט די ווענד בעפּוצען מיט גאָלד, האָבען די רבנן געזאָגט אַז עס איז בעסער אַזוי, אָהן גאָלד, וויַיל די קאָלירען פון די שטיינער האָבען געמאַכט אַן איינדרוק אויף דער אויג, אַזוי ווי אַ ים וואָס זיינע וועלען הויבען זיך ארויף און אראָב.

2.

ברוגז געמאַכט אליהו הנביא

אמאָל איז געווען אַ גוטער פרומער מאַן צו וועמען אין הויז עס פלעגט אריינקומען אליהו הנביא. איינמאָל האָט דער גוטער פרומער מאַן צוגעבויט אַ פאָדערשטיבעל צו זיין הויז, כדי מענשען זאָלען ניט קענען אַזוי לייכט אריינ־קומען. ווען אליהו הנביא האָט דערזעהן די פאָדערשטיבעל, איז דאָס איהם ניט געפעלען געווען, וויַיל דאָס האָט שווער געמאַכט פאַר די אָרימע לייט צו קומען בעטען אַ נדבה. איז אליהו ברוגז געוואָרען און האָט אויפגעהערט צו קומען צו דעם גוטען פרומען מאַן.

3

דער תלמיד האָט געלערנט דעם רבי׳ן

איינמאָל איז אין ארץ ישראל געווען אַ הונגער. רבי (אַזוי האָט מען גערופען רבי יהודה הנשיא) וועלכער איז געווען זעהר רייך, האָט געעפענט זיינע שפּייכלערס וואָס זיינען געווען אָנגעלאָדען מיט תבואה און האָט אויסגערופען: „זאָלען קומען און נעהמען די וואָס האָבען געלערנט תנ״ך,

אָדער משנה, אָדער גמרא, הלכה אָדער אגדה, אָבער די עמי הארץ, וואָס קענען גאָר ניט לערנען זאָלען ניט קומען.״

איינער פון זיינע תלמידים, יונתן בן עמרם, האָט זיך פארשטעלט אז מען זאָל איהם ניט דערקענען, און ער האָט זיך געלאָזט מעלדען צווישען די אָרימע לייט וואָס זיינען געקומען נאָך שטיצע. ״רבי, שפּייז מיך!״ האָט יונתן געבעטען. רבי האָט איהם ניט דערקענט, האָט ער איהם געפרעגט: ״זאָג מיר, מיין זוהן, האָסטו עפּעס געלערנט תורה?״

״ניין!״ האָט יונתן געענטפערט.

״אויב דו האסט ניט געלערנט״, האט רבי געזאגט, ״טאָ פאר וואָס קומט דיר אז איך זאָל דיר געבען עסען?״

״מיט וואָס בין איך ערגער פון א ראב, אָדער א הונד?״ האט יונתן גע׳טענה׳ט. ״אויף זיי האָט גאָט אויך רחמנות און שפּייזט זיי מיט אלע בעשעפענישען צוגלייך, כאָטש זיי זיינען קיין פיינע ברואים.״

רבי האָט איינגעזעהן, אז די טענה איז א גערעכטע, האָט ער איהם געגעבען צו עסען. אָבער פון דעסטוועגען האט עס רבי׳ן פערדראָסען און ער האט בעדויערט: ״וועה איז מיר וואָס איך האָב געגעבען פון מיין ברויט צו אַן עם הארץ!״

האָט שמעון, דער זוהן פון רבי, געזאָגט צו זיין פאָטער: ״טאָמער איז דאָס געוועזען דיין תלמיד יונתן בן עמרם. ער האָט זיין גאַנצען לעבען ניט געוואָלט ציהען א נוצען פון דער תורה, און דערפאר האָט ער זיך פערשטעלט פאר אַן עם הארץ ווען ער איז געקומען בעטען שפּייז.״

האָט מען נאָכגעזוכט און מען האָט אויסגעפונען אז דאָס איז טאקע געוועזען יונתן. נאָכדעם האָט רבי אויסגע־רופען: ״זאָלען אלע קומען, לערנער און ניט לערנער.״

רבי איז געווען אין דער מיינונג, אז אלע אונגליקען אויף דער וועלט קומען צוליעב די עמי הארץ. און ער האָט געהאַט אַן אורזאַכע צו גלויבען אזוי. די מעשה דערפון איז אזוי געווען:

איינמאָל איז צונע׳גנב׳עט געוואָרען די קעניגליכע קרוין, האָט די רעגיערונג בעפוילען אז די איינוואוינער פון דער

שטאָדט טבריא זאָלען פאַר דער גנבה בעצאָהלען, דערפאַר וואָס זיי האָבען ניט געהאַט גענוג וועכטער אין שטאָדט. זיינען די שטאָדט לייט געקומען צו רבי'ן און געבעטען: "זאָלען די רבנן ביישטייערען". האָט רבי זיי ערקלעהרט דעם דין, אַז תלמידי חכמים זיינען פטור פון אַזעלכע צינזען. ווען די מענשען פון טבריא האָבען דאָס געהערט, האָבען זיי געזאָגט: "אויב אַזוי, וועלען מיר ענטלויפען". האָט רבי זיי געענטפערט: "לויפט!"

איז אַ העלפט פון די איינוואוינער ענטלאָפען. האָט דער קעניג אַרונטערגעלאָזט אַ העלפט פון דער שטראָף. איז גע קומען די פערבליבענע העלפט און ווידער געבעטען ביי רבי אַז די רבנן זאָלען ביישטייערען. האָט רבי געזאָגט: "ניין!" האָבען זיי געזאָגט: "מיר וועלען ענטלויפען". האָט רבי גע־זאָגט: "לויפט!" איז די אַנדער העלפט אויך ענטלאָפען. עס איז פערבליבען בלויז איינער, אַ וועשער. האָט מען די שטראָף אַרויפגעלייגט אויף דעם וועשער. איז דער וועשער אויך ענטלאָפען און עס איז געוואָרען אויס קרוין! האָט רבי געזאָגט: "זעהט איהר אַז אַלע צרות קומען אויף דער וועלט נאָר צוליעב די עמי הארץ!"

4

פדיון שבוים די גרעסטע מצוה

איפרא הורמיז, די מוטער פון שבור מלכא (קעניג פון פערזיען), האָט געשיקט אַ בייטעל מיט רענדלעך צו רב יוסף אַז ער זאָל דאָס פערווענדען אויף אַ גרויסע מצוה. אביי האָט איהם בעוויזען אַז פדיון שבוים איז די גרעסטע מצוה.

5.

דער דין וועגן שנאָרערס

אַן אָרימאַן וואָס איז אַרומגעגאַנגען איבער די הייזער איז געקומען צו רב פּפּא בעטען שטיצע. רב פּפּא איז געווען דער גבאי פון די שטאָטישע צדקה, אָבער רב פּפּא האָט איהם גאָרנישט געגעבען. האָט רב סמא געזאָגט צו רב פּפּא: "אויב דער האר האָט איהם גאָרנישט געגעבען וועט איהם אַן אַנ־דערער אויך נים געבען, קומט דאָך אויס דעם אָרימאַן צו שטאַרבען פון הונגער."

"דער דין איז אָבער אַז אַן אָרימאַן וואָס געהט אַרום איבער די הייזער דאַרף מען איהם פון דער שטאָדטישע צדקה נים געבען," האָט רב פּפּא געענטפערט.

"דאָס מיינט, אַז מען דאַרף איהם נים געבען פיעל, אָבער אַ ביסעל דאַרף מען איהם יאָ געבען," האָט רב סמא ערקלעהרט.

6

וועגען צדקה

ר' אלעזר האָט געזאָגט: "דער וואָס מאַכט דעם אַנדערען געבען צדקה איז נאָך גרעסער פון דעם וואָס גיט אַליין."

ווידער האָט ר' אלעזר געזאָגט: "אין דער צייט וואָס דער בית המקדש איז געשטאַנען האָט אַ מענש געגעבען זיין שקל פאר אַ קרבן און זיין זינד איז איהם פערגעבען גע־וואָרען. און יעצט אַז מיר האָבען קיין בית המקדש, בלייבט פאר'ן מענשען צו טיילען זיין ברויט מיט'ן הונגעריגען."

נאָך אַ זאַך ווערט דערצעהלט אין נאָמען פון ר' אלעזר: "פאר וואָס איז צדקה געגליכען צו אַ פּאַנצער? אַזוי ווי אַ פּאַנצער בעשטעהט פון שופּען, און יעדער פון די שופּען איז אַ טייל פון דעם פּאַנצער, אַזוי איז אויך מיט צדקה. יעדע קליינע מטבע ווערט צונערעכענט צו אַ גרויסען חשבון."

7

פערשעהמט זיין מוטער

רב ששת און רב אחדבוי זיינען געזעסען צוזאַמען און געלערנט. רב אהדבוי האָט געפרעגט אַ קשיא, רב ששת האָט איהם געענטפערט. האָט רב אחדבוי גענומען שפּאַסען פון רב ששת, אז ער פערשטעהט ניט דעם ענין. רב ששת האָט זיך פון דעם זעהר געערגערט. פאַר דעם איז רב אחדבוי געשטראָפט געוואָרען. ער איז געוואָרען שטום און ער האָט פערגעסען אַלעם וואָס ער האָט געקענט. איז געקומען די מוטער פון רב אחדבוי, וועלכע איז אויך געווען די אם פון רב ששת, און האָט גענומען קלאָגען אויף דעם אונגליק וואָס עס האָט געטראָפען איהר זוהן. אָבער רב ששת האָט זיך אויף איהר ניט אומגעקוקט. האָט זי אָנגעצייגט אויף איהר הארצען און האָט געזאָגט צו איהם: "זעה, אָט פון דיזע בריסט האָסטו געזויגען און יעצט, צוליעב דיר, איז מיין זוהן פערא‌ונגליקט געוואָרען." האָט רב ששת תפלה געטהאָן און רב אחדבוי איז געהיילט געוואָרען. און דערפאַר וואָס צוליעב איהם האָט זיין מוטער זיך געדאַרפט אַזוי ערנידריגען, האָט מען רב אחדבוי געגעבען דעם צונאָמען "עולא משנש ארחתיה דאימיה." עס הייסט "דאָס קינד וואָס האָט אראָבגעפיהרט פון וועג זיין מוטער."

8

אַ קשיא אויף'ן רבונו של עולם

טורנוסרופוס, דער רשע, האָט איינמאָל געפרעגט ביי רבי עקיבא'ן:

"אויב אייער גאָט האָט אַזוי ליעב אָרימע לייט, טאָ פאַרוואָס שפּייזט ער זיי ניט?"

"ער שפּייזט זיי ניט כדי מיר זאָלען זיי שפּייזען, און פאַר דער מצוה זאָלען מיר בעפרייט ווערען פון גיהנם שטראָף," האָט רבי עקיבא ערקלעהרט.

"פערקעהרט!" האָט אויסגערופען טורנוסרופוס. "אָט

דערפאר וואס איהר חעלפט די ארימע לייט קומט אייך גיהנם. איך וועל דיר געבען א משל. א מלך איז אמאל אין כעס געווארען אויף זיינעם א קנעכט, חאט ער איהם ארייינגעזעצט אין געפענגנים און ער חאט אנגעזאגט, אז מען זאל איהם ניט געבען ניט עסען, ניט טרינקען. האט זיך געפונען איינער א מאן און חאט איהם יא געגעבען צו עסען און צו טרינקען. נו, אז דער מלך האט געהערט פון דעם דארף ער ניט ווערען אין כעס?"

"ניין", האט רבי עקיבא געענטפערט, "דיין משל איז ניט ריכטיג. איך וועל דיר געבען אן אנדער משל. א מלך איז אמאל אין כעס געווארען אויף זיין זוהן. האט ער איהם ארייינגעזעצט אין געפענגנים און האט אנגעזאגט, אז מען זאל איהם ניט געבען ניט עסען, ניט טרינקען. איז געגאנגען איינער א מאן, האט דעם בן מלך געגעבען צו עסען און טרינקען. ווען דער מלך האט פון דעם געהערט, ווי יענער האט רחמנות געהאט אויף זיין קינד, האט דער מלך געשיקט יענעם מאן א מתנה."

9

א חלום מיט בעדייטונג

רבי יוחנן בן זכאי האט איינמאל, אום מוצאי יום כפור, געזעהן אין חלום דאס די קינדער פון זיין שוועסטער וועלען אין דעם יאהר פערלירען זיבען הונדערט רענדלעך. האט ער זיי געצוואונגען צו געבען א סך צדקה. צו ענדע יאהר, אום ערב יום כפור, איז נאך ביי זיי פערבליבען זיבצעהן רענדלעך. זיינען אנגעקומען שלוחים פון קיסר און האבען דאס ביי זיי צוגענומען. האט ר' יוחנן בן זכאי געזאגט צו זיין שוועסטער'ס קינדער: "מעהר וועט איהר שוין קיין געלד פערלירען, ווייל די לעצטע זיבצעהן רענדלעך פון דעם געלד וואס איז אייך בעשערט געווען צו פערלירען האט מען שוין ביי אייך צוגענומען."

"פון וואנען ווייסטו דאס?" האבען זיי איהם געפרעגט.

האט ער זיי דערצעהלט דעם גאנצען חלום און פאר וואס ער האט זיי געצוואונגען צו געבען אזוי פיעל צדקה.

"טא פאר וואס האסטו אונז ניט דערצעהלט פון דעם חלום?" האבען זיי געפרעגט. "ווען מיר וואלטען געוואוסט

וואלטען מיר די זיבצעהן רענדלער אויך אוועקגעגעבען אויף צדקה."

"איך האב זיך געטראכט," האט ר' יוחנן בן זכאי ערקלערט, "אז עס איז בעסער דאס איהר זאלט טהאן א מצוה מיט'ן גאנצען הארצען, און ניט געבען צדקה בלויז דערפאר ווייל דאס געלד דארפט איהר סיי ווי פערלירען."

10

פערקוקט אן ארימאן

איינמאל, אז רב פפא איז ארויף די טרעפ, האט זיך אויסגעגליטשט זיין פוס און ער איז שיער געפאלען. האט ער געזאגט: "ווען איך וואלט, אויף מיין שונא געזאגט גע־ווארען, טאקע געפאלען און גע'הרג'עט געווארען, וואלט איך דאך געהאט אזא שטראף ווי א מחלל שבת אדער א געטצענ־דיענער."

"אפשר," האט צו איהם געזאגט חייא בר רב, "אפשר איז אן ארימאן געקומען דיר צו דער האנד און דו האסט איהם ניט געהאלפען? מיר האבען דאך געלערנט, אז ר' יהושע בן קרחה האט געזאגט, אז דער וואס פערקוקט אן ארימאן און דרעהט זיך ארום פון צדקה געבען, איז גראדע אזוי ווי ער וואלט געדיענט צו די געטצען."

11

די מאכט פון צדקה

ר' יהודה האט אזוי געזאגט:

צעהן מעכטיגע זאכען זיינען בעשאפען געווארען אויף דער וועלט.

א פעלז איז מעכטיג, דאך אן אייזען צוהאקט איהם.

אייזען איז מעכטיג, דאך פייער מאכט איהם ווייך.

פייער איז מעכטיג, דאך וואסער לעשט איהם.

וואסער איז מעכטיג, דאך די וואלקענס טראגען איהם.

וואלקענס זיינען מעכטיג, דאך דער ווינד צוטרייבט זיי.

דער ווינד איז מעכטיג, דאך דער מענש פערטראגט איהם.

דער מענש איז מעכטיג, דאָך שרעק צוברעכט איהם.
שרעק איז מעכטיג, דאָך וויין ציהט איהם ארויס.
וויין איז מעכטיג, דאָך שלאָף וועבט איהם אויס.
שלאָף איז מעכטיג, דאָך דער טויט איז מעכטיגער.
און צדקה איז נאָך מעכטיגער פון די אלע זאכען, ווייל צדקה ראטעוועט פון טויט.

12

א זיכערע זאך

רבי דוסתאי ברבי ינאי האָט אזוי גע׳דרשנ׳ט:

זעה דעם אונטערשיעד פון גאָט׳ס זייטע ביז די זייטע פון א מענשען, א בשר ודם. די זייטע פון א בשר ודם איז, אז ווען א מענש ברייננט א גרויסע מתנה צום מלך איז דאָס א ספק, אפשר וועט דער קעניג די מתנה אָננעהמען, און אפשר וועט ער ניט אָננעהמען. און ווען מיר זאָלען שוין זאָגען, אז ער וועט די מתנה אָננעהמען, איז נאָך א ספק, אפשר וועט מען דעם מענשען לאָזען אָנקוקען דעם מלך און אפשר ניט. אָבער דער אייבערשטער איז גאַנץ אנדערש. ווען א מענש גיט אפילו א קליינע מטבע צו אָן אָרימאַן, איז ער זוכה צו זעהן די שכינה.

13

זיך איינגעקויפט יאָהרען

בנימין הצדיק איז געווען דער גבאי פון דער שטאָדטישע צדקה. איינמאָל, אין א הונגער יאָהר, איז צו איהם געקומען א פרוי און האָט געבעטען: ״רבי, גיב מיר עפּעס צו עסען.״ האָט ער איהר געענטפערט: ״איך שווער דיר אז די צדקה קאַסע איז פוסט און ליידיג.״ האָט די פרוי געזאָגט: ״רבי! אויב דו העלפסט מיר ניט, דאַן קומט אויס א מוטער מיט זיבען קינדער צו שטאַרבען פון הונגער.״

הערענדיג אַזעלכע רייד, האָט בנימין הצדיק, טראָצדעם וואָס ער אליין האָט געליטען פון מאַנגעל אזוי ווי אלע, גע־שפּייזט די פרוי אויף זיינע אייגענע קאָסטען. א צייט שפּע־טער איז ער קראַנק געוואָרען און האָט געהאַלטען ביי שטאַר־

בען. האָבען די מלאכים אין הימעל געזאָגט צו דעם איבער־שטען: "רבונו של עולם! דו האָסט דאָך געזאָגט, אז ווער עס רעטעט איין אידישען נפש איז גלייך אזוי ווי ער וואָלט גערעטעט א גאנצע וועלט, און בנימין הצדיק וואָס האָט גערעטעט א פרוי מיט זיבען קינדער זאָל לעבען אזוי ווייניג!" גלייך דאָרויף האָט מען אין הימעל איהם צוגעלייגט נאָך צוויי און צוואנציג יאָהר לעבען.

14

א זיכערער אָרט פאר אוצרות

די רבנן דערצעהלען א מעשה וועגען מונבז המלך, וועלכער האָט אין א הונגער יאָהר צוטיילט זיינע אייגענע אוצרות און די אוצרות פון זיינע עלטערען צו הונגעריגע. האָבען זיך צוזאמענגענומען זיינע ברידער און די גאנצע משפחה פון זיין פאָטער און זיי זיינען געקומען צו איהם און האָבען געזאָגט:

"דיינע עלטערען האָבען בעהאלטען אוצרות, געזאמעלט און פערמעהרט די אוצרות וואָס זיי האָבען בעקומען פון זייערע עלטערען, אָבער דו פערשווענדסט אי דיינע אוצרות, אי די אוצרות פון דיינע עלטערען."

האָט מונבז המלך זיי אזוי געענטפערט:

"מיינע עלטערען האָבען בעהאלטען אונטען און איך בעהאלט אויבען. מיינע עלטערען האָבען בעהאלטען אין אן אָרט וואו א פרעמדע האנד קען צונעהמען, אָבער איך האָב בעהאלטען אין אן אָרט וואו קיין פרעמדע האנד קען צונעה־מען. מיינע עלטערען האָבען בעהאלטען א זאך וואָס ברענגט קיין פראָפיטען, עס בלייבט נאָר דער קרן. איך האָב בע־האלטען א זאך וואָס ברענגט פראָפיטען. מיינע עלטערען האָבען בעהאלטען זייערע אוצרות אז אנדערע, עס הייסט יורשים, זאָלען קענען געניסען. איך האָב בעהאלטען אז איך אליין זאָל קענען געניסען."

15

נאַרען און קינדער זיינען נביאים

ר' יוחנן האָט געזאָגט: "זייט עס איז חרב געוואָרען דער בית המקדש איז די נבואה אַוועקגענומען געוואָרען פון די נביאים און איז איבערגעגעבען געוואָרען צו נאַרען און קינדער."

אָט איז אַ געשיכטע וואָס צייגט אַ ביישפּיעל פון אַ נאַר אַ נביא:

מר בר רב אשי האָט איינמאָל, שטעהענדיג אין מאַרק פון מחוזא, געהערט אַ נאַר פּלוידערען: "דער נייער ראש ישיבה פון מתא מחסיא וועט זיין אַ מאַן וואָס שרייבט זיך אונטער טביומי."

טביומי איז געווען מר בר רב אשי'ס צונאָמען. טביומי, אָדער טב־יומי מיינט, אַז אין זיינע צייטען האָבען אידען געהאַט זעהר גוט און האָבען פון צרות ניט געוואוסט.

האָט זיך מר בר רב אשי געטראַכט: עס איז מיר גע־קומען די מזל'דיגע שעה, ווייל איך בין דער איינציגער פון אַלע רבנן וואָס שרייבט זיך אונטער "טביומי."

מר בר רב אשי איז אַוועק אין מתא מחסיא, דאָס איז געווען די שטאָדט סורא, וואו עס האָט זיך געפונען די גרויסע ישיבה. דאָרט האָבען שוין די רבנן געהאַט בעשלאָסען צו מאַכען רב אחא פון דפתי פאַר זייער ראש ישיבה, אָבער ווען זיי האָבען געהערט, אַז מר בר רב אשי איז אָנגעקומען אין שטאָדט, האָבען זיי געשיקט צו איהם אַ פּאָאָר רבנן מיט איהם זיך צו בעראַטהען. מר רב בר אשי האָט די צוויי רבנן פערהאַלטען ביי זיך. האָט מען איהם געשיקט נאָך צוויי האָט ער די אויך פערהאַלטען, און אַזוי ווייטער ביז עס איז געוואָרען אַ גאַנצער מנין. דאַן האָט ער פאַר זיי געזאָגט אַ דרשה און איז געוואָרען ראש ישיבה.

פון דעם זעהען מיר ווי אַ נאַר איז אַ נביא. יעצט וועלען מיר ברייננען אַ ביישפּיעל פון אַ קינד, אַ נביא.

רב חסדא'ס קליינע טאָכטער איז געזעסען ביי איהר פאָטער אויפ'ן שויס. דערביי האָבען זיך געפונען רבא און רמי בר חמא. האָט רב חסדא געזאָגט אין שפּאַס צו זיין קליינע טאָכטער: "וועמען פון די צוויי ווילסטו פאַר אַ חתן?" האָט די מיידעלע געענטפערט "ביידען!" האָט

רבא געזאָגט: "איך וויל זיין דער צווייטער מאַן." מיינען האָט ער געמיינט, אַז צוערשט זאָל מיט איהר חתונה האָבען רמי בר חמא, יענער זאָל איהר נאָכדעם גט'ען, און ער וועט איהר נעהמען ווען זי וועט ווערען אַ גרושה.

אין אַן אַנדער אָרט דערצעהלט די גמרא אַז די מעשה איז נאָכדעם טאַקע אַזוי געווען.

מיט רמי בר חמי האָט רב חסדא'ס טאָכטער געלעבט צעהן יאָהר און האָט קיין קינדער נעהאַט. על פי דין האָט דער מאַן איהר געמוזט אָב'גט'ן. רבא האָט איהר געוואָלט נעהמען, אָבער זיינע חברים האָבען געמורמעלט, אַז עס איז ניט רעכט חתונה צו האָבען מיט אַ פרוי וואָס האָט געלעבט מיט אַ מאַן צעהן יאָהר און האָט קיין קינדער געהאַט. אָבער רב חסדא'ס טאָכטער האָט איהם פערטרויט איהרע געפיהלען און האָט געזאָגט: "די גאַנצע צייט האָב איך געטראַכט פון דיר און געהאָפט אויף דיר, אַז מיין קינדערשע נבואה וועט אַמאָל מקוים ווערען." דאַן האָט רבא מיט איהר חתונה געהאַט.

16

איוב דער פערטיידיגער

איוב האָט געוואָלט בעפרייען די וועלט פון גיהנם שטראָף. ער האָט איינמאָל אַזוי געזאָגט צו דעם אייבערשטען: "רבונו של עולם! דו אַליין האָסט בעשאַפען די וועלט נאָך דיין אייגענעם ווילען. דו האָסט דעם אָקס בעשאַפען מיט צושפּאָלטענע פיס און דעם אייזעל האָסטו געגעבען פיס וואָס זיינען צוזאַמענגענומען. דו האָסט בעשאַפען דעם גן עדן און דו האָסט בעשאַפען דעם גיהנם. דו האָסט בעשאַפען מענשען מיט אַ יצר טוב און זיי זיינען צדיקים, און דו האָסט בעשאַפען מענשען מיט אַ יצר הרע, זיינען זיי רשעים. קיינער קען דיר פערווערען וואָס דו טהוסט, אָבער פאַר וואָס קומט די מענשען צו שטראָפען ווען זיי זיינען אַזוי ווי דו האָסט זיי בעשאַפען?"

און וואָס האָבען איוב'ס חברים איהם געענטפערט? "דער אייבערשטער האָט בעשאַפען אַ יצר הרע, האָט ער דאָך אויך בעשאַפען פאַר איהם אַ געגען גיפט, און דאָס איז

די תורה. זאָל דער מענש לערנען תורה וועט ער קענען בייַ־קומען דעם יצר הרע."

17

איוב דער פילאַנטראָפּ

ווייטער האָט רבא גע'דרש'ענט: וואָס האָט איוב גע־מיינט מיט דעם וואָס ער האָט געזאָגט (איוב כ"ט) "די ברכה פון דעם אומגליקליכען זאָל אויף מיר קומען, צו דער האַרץ פון דער אלמנה האָב איך געבראַכט פריידען און געזאָגט ?"— מיט דעם איז פערבונדען אַזאַ געשיכטע:

ווען אימיצער פלעגט שטאַרבען, פלעגט איוב פערנעמען זיינע גיטער און ווירטשאַפטען איבער זיי. מענשען פלעגען מיינען, אַז ער בערויבט די יתומים, אָבער ער האָט געהאַט אַן אַנדער צוועק ביי דעם. ער פלעגט זיך נאָכדעם שדכנ'ענען צו דער אלמנה, די מוטער פון די יתומים. מענער וואָס זיינען געשטאַנען אין שדוכים האָבען געזעהן אַז אַזאַ רייכער און חשוב'ער מאַן ווי איוב שדכנ'ט זיך צו דער אלמנה, האָבען זיי בעקומען צו איהר חשק און האָבען זיך אויך גע'שדכנ'ט צו איהר. איוב פלעגט דעם שדוך ניט אָבלאָזען אַזוי גיך, נאָר ווען ער האָט שוין געזעהן, אַז די אלמנה האַלט ביי קריגען אַ ריכטיגען חתן פלעגט ער זיך צוריקציהען. און אין פער־לויף פון דער צייט פלעגט ער האָבען אויסגעבעסערט די גיטער און זיי געבראַכט אין אַ בליהענדען צושטאַנד. און נאָכדעם פלעגט ער די גיטער צוריק קעהרען צו די יתומים.

18

אַ פריינד און אַ פיינד

רבה דערצעהלט אַזוי:

ווען איוב האָט געזעהן, אַז עס זיינען אויף איהם גע־קומען אַזוי פיעל צרות, האָט ער געזאָגט: "רבונו של עולם! אפשר האָסטו געמאַכט אַ טעות און דו האָסט פערביטען איוב דיין פריינד אויף אַ פיינד ?"

"הער צו," האָט דער רבונו של עולם איהם געענטפערט, "איך וועל דיך פרעגען און דו זאָג מיר. אַ סך האָר האָב איך בעשאַפען אין דעם מענשען און פאַר יעדע האָר האָב איך

בעשאפען א בעזונדער גריבעלע, כדי צוויי האָאר זאָלען ניט זויגען זייער זאפט פון איין גריבעלע. דען אויב צוויי וואָלטען געוואקסען אין דער זעלבער גריבעלע יואָלט דער מענש בלינד געוואָרען. א האָאר אויף א האָאר האָב איך קיינמאָל ניט פערביטען, טאָ ווי וועל איך פערבייטען א פריינד אויף א פיינד? א סך טראָפּענס וואסער האָב איך בעשאפען אין די וואָלקענס, און פאר יעדען טראָפּען האָב איך געמאכט א בעזונדער פאָרעם, דען ווען צוויי טראָפּענס וואָלטען ארויס פון איין פאָרעם, וואָלט די וועלט געוואָרען א זומפּף. א טראָפּען אויף א טראָפּען האָב איך קיינמאָל פערביטען, טאָ ווי וועל איך פערבייטען א פריינד אויף א פיינד? א סך דונערען האָב איך בעשאפען אין די וואָלקענס, און פאר יעדען דונער האָב איך בעשאפען אן אנדער אויס־וועג, ווייל ווען צוויי דונערען וואָלטען ארויס פון איין אויס־וועג וואָלט די וועלט חרב געוואָרען. א דונער אויף א דונער האָב איך ניט פערביטען, טאָ ווי וועל איך פערבייטען א פריינד אויף א פיינד? קענסטו די געמזע, די הירשין וואָס וואוינט אויף די בערג, וועלכע איז זעהר שלעכט צו איהרע קינדער? יעדען מאָל וואָס זי דארף א קינד געבוירען, געהט זי ארויף צום שפּיץ בארג, כדי דאָס גיי געבוירענע קינד זאָל ארונטערפאלען און שטארבען. וואָס טהו איך? איך שיק צו אן אָדלער וואָס כאפּט אונטער דאָס קינד אויף זיינע פליגלען און ער ברייננט עס צו דער מוטער און לייגט עס אוועק פאר איהר. און ווען דער אָדלער קומט א מאָמענט צו פריה אָדער א מאָמענט צו שפּעט, איז דאָס קינד טויט. א מאָמענט אויף א מאָמענט האָב איך ניט פערביטען, היינט ווי וועל איך פערבייטען א פריינד אויף א פיינד? איוב, דו רעדסט ניט קלוג!"

19

איוב'ס דריי גוטע פריינד

איוב'ס דריי גוטע פריינד האָבען געוואוינט ביי דריי הונדערט מייל ווייט איינער פון דעם אנדערען. און דאָך, ווי איינעם פון זיי האָט עפּעס געטראָפען האָבען די אנדערע גלייך פון דעם געוואוסט. ווי אזוי? עס זיינען דאָ אזעלכע וואָס זאָגען אז יעדער פון די פריינד האָט געהאט א קרוין, און אויף יעדער קרוין זיינען געווען אויסגעקריצט די בילדער

פון די אנדערע פריינד, און ווען איינעם פון די פריינד פלעגט טרעפען עפּעס אן אונגליק פלעגט זיין בילד ווערען דונקעל.

אנדערע זאָגען אז יעדער פון די פריינד האָט געהאט בוימער, א בוים פאר יעדען פריינד, און ווען א פריינד פלעגט עפּעס טרעפען פלעגט זיין בוים אָנהויבען צו וועלקען.

רבא האָט געזאָגט: „אָט דאָס איז וואָס מען זאָגט א ווערטעל: אויב מען קען ניט האָבען אזעלכע פריינד ווי איוב׳ם לוינט זיך ניט צו לעבען אויף דער וועלט.״

20

די וועלט דאַרף האָבען אַלעמען

ביי רבי שמעון דער זוהן פון רבי איז געבוירען געוואָרען א טאָכטער. האָט ער פון דעם געהאט גרויס פערדרוס. האָט איהם זיין פאָטער געטרייסט: „א טאָכטער איז מזל־דיג, ווייל זי ברייננט קינדער אויף דער וועלט.״ האָט צו איהם בר קפרא געזאָגט: „א נארישע טרייסט האָט דיך דיין פאָטער געטרייסט. לערנען האָבען מיר געלערנט אזוי: די וועלט קען ניט אויסקומען אָהן זכרים און אָהן נקבות, נאָר וועה איז צו דעם וואָס זיינע קינדער זיינען נקבות. וואויל איז צו דעם וואָס זיינע קינדער זיינען זכרים. די וועלט קען ניט אויסקומען אָהן דעם געווירץ הענדלער און אָהן דעם גאַרבער. וועה איז צו דעם וועמעס פּראָפעסיאָן איז גאַר־בעריי. וואויל איז צו דעם וועמעס פרנסה איז צו האנדלען מיט געווירצען.״

21

אברהם אבינו׳ס וואונדערליכער שטיין

די תורה דערצעהלט אז גאָט האָט אברהם׳ן געבענשט מיט אַלעס. וואָס מיינט עס?

רבי אלעזר המודעי זאָגט:

אברהם אבינו האָט ביי זיך אין הארצען געהאט א גרויסע קראַפט פון אסטראָלאָגיע, פון זאָגען די צוקונפט לויט דיש טערען, און אַלע מלכים פון מזרח און מערב

פלעגען קומען צו איהם און בעטען אז ער זאל זיי זאגען זייער צוקונפט.

ר' שמעון בן יוחאי זאגט:

אברהם אבינו האט געהאט א טייערען שטיין, וועלכער פלעגט הייגנען ביי איהם אויפ'ן האלז, און יעדער חולה וואס פלעגט אויף דעם שטיין א קוק געבען פלעגט גלייך געהיילט ווערען. און ווען אברהם אבינו איז פון דער וועלט אוועק, האט דער אייבערשטער גענומען דעם שטיין און האט איהם אויפגעהאנגען אויף דער זון.

אביי האט געזאגט:

אט דאס איז וואס מענשען זאגען א ווערטעל: "ווען די זון שיינט אויף פערשווינדען אלע ווייטאגען."

22

לינזען דער סימבאל פון טרויער

דעם טאג וואס יעקב האט געקאכט דעם טאפ לינזען, וועלכען עשו האט ביי איהם אבגעקויפט פאר דער בכורה, איז אברהם אבינו געשטארבען. און יעקב האט די לינזען געקאכט אום צו טרייסטען מיט דעם זיין פאטער יצחק. און וואס עפעס גראדע מיט לינזען? ווייל אזוי ווי א לינז איז קיילעכדיג, אזוי איז אויך דער טרויער, וועלכער געהט ארום און דרעהט זיך איבער דער וועלט פון מענש צו מענש. אנדערע ערקלעהרען דאס אזוי: א לינז האט קיין מויל אזוי ווי עס האט אן ארבעס אדער א באב, און אן אבל קען אויך קיין מויל ניט עפענען און זיצט ווי א שטומער.

23

בן גמלא דער פריינד פון קינדער

רב יהודה האט געזאגט:

געבענשט זאל זיין דער אנדענקען פון יענעם מאן, יהושע בן גמלא, דען ווען ניט ער, וואלט די תורה פערגעסען ווערען ביי אידען.

אמאל האט זיך געפיהרט אזוי: ווער עס האט געהאט

א פאטער, האט דער פאטער מיט איהם געלערנט, און ווער עס האט ניט געהאט א פאטער, האט ער גאר ניט געקענט. נאכדעם האט מען איינגעפיהרט חדרים מיט מלמדים אין ירושלים. און דאן איז געווען אזוי: ווער עס האט געהאט א פאטער פלעגט איהם דער פאטער אוועקפיהרען אין ירושלים לערנען, און ווער עס האט ניט געהאט א פאטער פלעגט בלייבען אין דער היים און גאר ניט לערנען. האט מען שפעטער איינגעפיהרט חדרים אין יעדען בעצירק. מען פלעגט דארט אריינגעהמען קינדער אין עלטער פון 16 און 17 יאהר, און ווען א רבי פלעגט אין כעס ווערען אויף א תלמיד פלעגט ער איהם ארויסווארפען פון חדר און דער אינגעל פלעגט מוזען בלייבען אן עם הארץ.

נאכדעם איז געקומען יהושע בן גמלא און האט איינגעפיהרט, אז מען זאל עפענען חדרים אין יעדער פראווינץ און אין יעדער שטאדט, תלמידים זאלען אנגענומען ווערען אין עלטער פון זעקס און זיבען יאהר. און אזוי האבען אלע אידישע קינדער בעקומען די מעגליכקייט צו לערנען.

רב האט איינמאל געזאגט צו שמואל בר שילת, וועלכער איז געווען א לעהרער: „ביז זעקס זאלסטו ניט אננעהמען, אבער א קינד וואס איז שוין איבער זעקס זאלסטו אננעהמען, און זאלסט איהם שטאפען מיט תורה אזוי ווי מען שטאפט אן אקס, ניט מיט געוואלד, נאר מיט גוטען. אין אז דו שלאגסט א קינד זאלסטו איהם שלאגען מיט א פאר שיך בענדלעך. ווער עס לערנט זאל ער לערנען, און ווער עס לערנט ניט זאלסטו איהם אוועקזעצען צווישען אינגלעך וואס לערנען גוט, וועט זייער ביישפיעל ווירקען אויף איהם אז ער וועט אויך קריגען חשק צום לערנען.

24

דער צער פון תלמידי חכמים

רב דימי פון נהרדעא האט געבראכט אין פומבדיתא א שיף מיט געטריקענטע פייגען צו פערקויפען. האט דער ריש גלות געזאגט צו רבא׳ן:

„געה זעה, אויב ער איז א תלמיד חכם, זאלסטו זעהן,

אז דער מארק פון פייגען זאל זיין געשלאסען ביז ער וועט אויספערקויפען זיין סחורה.״

רבא האט די שליחות איבערגעגעבען צו רב אדא בר אהבה און האט איהם אזוי געזאגט: ״גיב א שמעק זיין פאס, אויב עס איז ווין, אדער עסיג.״ דאס מיינט, פערהער איהם, אויב ער איז א למדן, אדער אן עם הארץ. רב אדא האט ביי רב דימי א פרעג געטהאן א דין פון טהרות, און יענער האט ניט געוואוסט וואס איהם צו ענטפערען.

״ביזטו דאס רבא?״ האט רב דימי געפרעגט.

האט איהם רב אדא א זעץ געטהאן מיט זיין שטאק אויף׳ן שוך, אלס א צייכען פון שפאט און ערנידערונג, און האט געזאגט: ״צווישען מיר און רבא איז ניא א גרויסער אונטערשיעד. דען איך בין דיין רבי און רבא איז דער רבי פון דיין רבי.״

דער סוף איז געווען אז מען האט דעם פייגען מארק ניט געשלאסען צוליעב איהם און רב דימי האט געהאט גרוים שאדען. איז ער געקומען צו רב יוסף, דער ראש ישיבה, זיך קלאגען: ״זעה, וואס פאר א שאדען מען האט מיר געטהאן.״ האט רב יוסף אויסגערופען: ״דער וואס האט ניט פערזאמט צו בעשטראפען פאר די שאנדע וואס דער מלך מואב האט געטהאן צו מלך אדום, זאל ניט פערזאמען צו בעשטראפען די וואס האבע זדיר געמאכט שאדען״. גלייך נאכדעם איז רב אדא געשטארבען.

רב יוסף האט זיך שטארק מצער געווען און האט מיט פערדרוס אויסגערופען: ״דאס האב איך איהם געשטראפט, ווייל איך האב איהם פערשאלטען.״

״צוליעב מיר איז ער געשטארבען,״ האט רב דימי געזאגט מיט וועהטאג, ״און אלץ צוליעב די פייגען וואס איך האב ניט געקענט פערקויפען!״

״ער איז בעשטראפט געווארען צוליעב מיר,״ האט אביי בעדויערט, ״ווייל רב אדא פלעגט אלץ צוריידען די רבנן אז זיי זאלען בעסער געהן לערנען ביי רבא׳ן איידער ביי מיר. ער פלעגט צו זיי זאגען: ״איידער איהר זאלט געהן קייען ביינער און קנאכען ביי אביי, געהט בעסער עסען פעט פלייש ביי רבא.״

"זיין שטראָף האָט געמוזט קומען צוליעב מיר," האָט רבא בעמערקט מיט טרויער, "ווייל איינמאָל אז ער (רב אדא) איז געקומען צום קצב קויפען פלייש און דאָרט איז אויך געווען מיין דיענער, האָט ער געפאָדערט, אז מען זאָל איהם פריהער געבען, ווייל ער איז גרעסער פון מיר."

רב נחמן בר יצחק האָט געזאָגט: "ער איז בעשטראָפט געוואָרען צוליעב דעם בזיון וואָס ער האָט מיר פערשאפט." די מעשה פון דעם איז אזוי געווען:

רב נחמן פלעגט יעדען שבת און יום טוב דרש'ענען פאר'ן עולם, נאָר פריהער פלעגט קומען רב אדא און מיט איהם איינלערנען די דרשה. איינמאָל האָט זיך רב אדא פערשפעטיגט, ווייל ער האָט געהאַט א וויכטיגע בעראטהונג מיט אנדערע צוויי תלמידי חכמים. דערווייל האָט זיך אָנגע־קליבען א גרויסער עולם און געוואַרט אויף רב נחמנ'ס דרשה. דער עולם איז געוואָרען אונגעדולדיג און האָט גע־נומען פאָדערען, אז רב נחמן זאָל שוין עפּעס זאָגען. האָט רב נחמן געענטפערט: "איך וואַרט אויף דער מטה פון רב אדא." דערווייל איז אָנגעקומען א בעריכט, אז רב אדא איז טאקע געשטאָרבען. האָט מען אָנגענומען די סברה, אז רב אדא איז געשטאָרבען פאר דעם וואָס ער האָט געבראַכט רב נחמן אין א פערלעגענהייט.

25

בל תשחית

רבא, דער זוהן פון רב חנין, האָט געהאַט א טייטעלבוים וואָס איז געוואַקסען ביים זייט פון רב יוסף'ס וויינגאָרטען. פלעגען קומען פויגעלעך, מאכען זייערע נעסטען אין דעם טייטעלבוים און נאָכדעם אריינגעהן אין וויינגאָרטען און דאָרט טהאָן שאָדען. האָט רב יוסף געפאָדערט פון רבא'ן אז ער זאָל אויסהאקען דעם טייטעלבוים. "מיין בוים שטעהט ווייט גענוג פון דיין וויינגאָרטען," האָט רבא גע'טענה'ט. רב יוסף האָט צוריק גע'טענה'ט, אז פאר א וויינגאָרטען שטעהט דער טייטעלבוים צו נאָהנט.

"איך קען דעם בוים ניט אויסהאקען," האָט רבא גע־

ענטפערט. "דען רב האי האט געזאגט, אז א טייטעלבוים וואס וואקסט אויף איהם אפילו א קב (אזא מאאס) טייטלען טאהר מען איהם ניט אויסהאקען. און רבי חנינא האט דער־צעהלט, אז א געוויסער מאן מיט'ן נאמען שכחת־ברי איז געשטארבען, ווייל ער האט אבגעהאקט א פייגענבוים פאר דער צייט. אויב דער האר וויל אויסהאקען, זאל ער דאס אליין טהאן."

26

צדיקים נאך זייער טויט

רבי בנאה איז איינמאל געגאנגען פעלד מעסטען און מאכען פרישע צייכענס אויף די קברים פון די הייליגע. ווען ער איז געקומען צו דער היהל וואו עס ליעגט אברהם אבינו האט ער געטראפען אליעזר'ן, דעם קנעכט פון אברהם, שטעהן ביים אריינגאנג. פרעגט איהם רבי בנאה: "וואס טהוט יעצט אברהם אבינו?" ענטפערט אליעזר: "ער רוהט יעצט אין די ארעמס פון שרה און זי צערטעלט זיין קאפ."

"געה זאג איהם, אז בנאהווארט דא ביים טיהר," האט ר' בנאה געזאגט.

"דו קענסט אריינגעהן," האט אליעזר געזאגט. "זאלסט וויסען זיין אז אויף דעם עולם האמת עקזיסטירט נאר די ריינע, גייסטיגע ליעבע. דער מענש איז דא אויסגעטהאן פון אלע קערפערליכע געפיהלען."

רבי בנאה איז אריין, אויסגעמאסטען די היהל, נאכדעם איז ער אריין אין דער היהל פון אדם הראשון. האט אדם געזאגט צו איהם: "דו קענסט קוקען אויף די וואס טראגען מיין געשטאלט, אבער אין מיין אייגענעם געשטאלט זאלסטו ניט קוקען." רבי בנאה האט בלויז געזעהן די פיאטעס פון אדם הראשון און זיי האבען געשיינט ווי צוויי ליכטיגע זונען.

27

דעם מכשף׳ס שטראָף

אמאָל איז געווען א מכשף וואָס פלעגט אויפגראָבען קברים און גנב׳ענען תכריכים. איינמאָל אז ער האָט געוואלט בערויבען דעם קבר פון רב טובי בר מתנה, האָט איהם דער טויטער אָנגעכאפּט פאר׳ן באָרד און האָט איהם ניט אָב־געלאָזען. אביי האָט אויף דעם מכשף רחמנות בעקומען, איז ער געקומען און האָט געזאָגט צום נפטר: ״איך בעט דיך, לאָז איהם אָב״. האָט דער טויטער איהם אָבגעלאָזען.

א יאָהר שפּעטער איז דער מכשף ווידער געקומען צום זעלבען קבר, האָט דער טויטער איהם ווידער אָנגעכאפּט פאר׳ן באָרד. איז געקומען אביי בעטען ער זאָל איהם אָב־לאָזען. אָבער דיזען מאָל האָט דער טויטער דעם מכשף ניט אָבגעלאָזען, ביז מען האָט געבראַכט א שער און מען האָט איהם די באָרד אָבגעשוירען.

28

די פערשטעלטע צוואה

איינער א מאַן האָט פאר זיין טויט איבערגעלאָזען אזא צוואה: ״פאר איין זוהן לאָז איך איבער א פאס מיט ערד, פאר׳ן צווייטען זוהן א פאס מיט ביינער, פאר׳ן דריי־טען א פאס מיט וואָל״.

קיינער האָט ניט פערשטאַנען וואָס די צוואה האָט געמיינט. זיינען די קינדער געקומען צו רבי בנאה, ער זאָל זיי ערקלערען וואָס די צוואה בעדייט.

״לאַנד האָט ער איבערגעלאָזען?״ האָט ר׳ בנאה גע־פרעגט.

״יאָ״, האָבען די קינדער געענטפערט.

״פיה האָט ער איבערגעלאָזען?״

״יאָ״.

״בעט געוואַנד האָט ער איבערגעלאָזען?״

״יאָ״.

״אויב אזוי איז די זאך גאנץ קלאָר״, האָט רבי בנאה

ערקלערט. "איינער בעקומט די לאנד, דער צווייטער די פית, דער דריטער די בעט געוואנד".

29

די חכמה פון רבי בנאה

א מאן האט איינמאל אונטערגעהערט ווי זיין פרוי זאגט צו איהר טאכטער: "פאר וואס ביזטו ניט פארזיכ־טיג? אז דו זינדיגסט דארפסטו זעהן אז קיינער זאל אויף דיר קיין חשד ניט בעקומען. אט בין איך א פרוי, א מאמע פון צעהן קינדער, און פון דיין פאטער האב איך בלויז איינעם".

דער מאן האט די ווערטער זיך גוט אריינגענומען אין קאפ. ער האט צו זיין פרוי גארנישט גערעדט וועגען דעם, אבער אז ער האט געדארפט שטארבען האט ער איבערגע־לאזען א צוואה, אז זיין גאנצער פערמעגען זאל איבערגעהן צו זיין איינציגען זוהן.

קיינער האט אבער געוואוסט ווער דער איינציגער זוהן איז. זיינען אלע זיהן געקומען צו רבי בנאה, ער זאל זאגען צו וועמען עס געהערט די ירושה.

"געהט צו אייער פאטער'ס קבר", האט רבי בנאה געזאגט, "און שלאגט איהם אויפ'ן קבר אזוי לאנג ביז ער וועט אייך זאגען וועמען פון אייך ער האט געמיינט".

זיינען די קינדער געלאפען צום בית עולם, אויסער איינער, וועלכער איז טאקע געווען דער ריכטיגער זוהן. ער האט אין הארצען געפיהלט אז ער איז צום פאטער נעהנטער ווי זיי אלע, און ער האט בעסער געוואלט פער־לירען די ירושה איידער צו בעליידיגען דעם קבר פון זיין פאטער.

"די ירושה בעלאנגט צו דעם וואס איז ניט געגאנגען", האט רבי בנאה גע'פסקנ'ט.

די אנדערע ברידער זיינען געווארען שטארק בייז אויף רבי בנאה, זיינען זיי אוועק און האבען איהם פער'מסר'ט ביי דער רעגירונג מיט דיזע ווערטער: "ביי אידען איז דא איינער א מאן וואס מאהנט אויף געלד ביי מענשען אהן עדות און אהן שום בעווייזע".

האָט מען רבי בנאה׳ן צוגענומען און אריינגעזעצט אין געפענגנים.

זיין פרוי האָט געזוכט א מיטל ווי איהם צו רעטען. איז זי געפאַלען אויף א קלוגען פּלאַן. זי האָט אויסגעטראַכט א ווילדע מעשה, וואָס זי האָט געוואוסט אז די רעגירונגס בעאַמטע וועלען דאָס ניט פערשטעהן און זיי וועלען מוזען אַנקומען צו איהר מאַן, אז ער זאָל זיי דאָס ערקלערען.

זי איז געקומען און האָט די רעגירונגס בעאַמטע דערצעהלט אזא געשיכטע:

איך האָב געהאַט א קנעכט. זיינען געקומען גזלנים און האָבען איהם אָבגעהאַקט דעם קאָפּ, אראָבגעשונדען זיין פעל, אויפגעגעסען זיין פלייש, אָנגעפילט זיין פעל מיט וואַסער און געגעבען צו טרינקען צו זייערע גוטע ברידער. און מיר האָבען זיי ניט געגעבען קיין בעצאָהלט און קיין לוין".

מיינען האָט זי געמיינט: איך האָב געהאַט א מאַן וואָס איז מיר געווען טריי ווי א קנעכט. געאַרבייט פאַר מיר און מיך אויסגעהאַלטען. זיינען געקומען שלעכטע מענשען און האָבען דעם קאָפּ פון מיין פאַמיליע אָבגעריסען פון מיר. זיי האָבען אַרונטערגעריסען זיינע קליידער און פערטרונקען דאָס געלד וואָס זיי האָבען ביי איהם געפונען. און איך בין געבליבען אָרים און אין גרויס נויטה.

די רעגירונגס בעאַמטע האָבען איהר ניט פערשטאַנען. האָבען זיי געזאָגט: "לאָמיר פרעגען דעם גרויסען אידישען חכם". האָבען זיי בעפרייט רבי בנאה פון תפיסה און האָבען ביי איהם געפרעגט די בעדייטונג פון דער מעשה וואָס די פרוי האָט זיי דערצעהלט. רבי בנאה האָט, ווי עס זעהט אויס, מורא געהאַט צו דערצעהלען אז די פרוי האָט געמיינט איהם, טאָמער וועט זי בעשטראָפט ווערען פאַר טאַדלען די רעגירונג, האָט ער צו די בעאַמטע געזאָגט: "זי האָט אייך דערצעהלט א מעשה פון א באָק וואָס מען האָט ביי איהר גע׳גנב׳עט, זיין פלייש אויפגעגעסען און פון זיין פעל האָט מען געמאַכט וואַסער לאַגלען".

די רעגירונגס בעאַמטע איז דיזע ערקלערונג שטאַרק געפעלען געוואָרען און זיי האָבען געזאָגט: "אזוי ווי ער איז א גרויסער חכם, זאָל ער זיצען אין שטאָדט טויער, וואו דער געריכט איז, און משפט׳ן.

רבי בנאה האָט בעטראַכט די טיהרען פון דעם טויער,

אויף וועלכע עס האָבען זיך געפונען פערשידענע אויפשריפ־טען. איין אויפשריפט האָט זיך געלעזען: "אַ ריכטער וואָס ווערט אליין אַנגעקלאַגט אין אַ געריכט קען מעהר קיין ריכ־טער זיין".

"אויב אַזוי", האָט רבי בנאה געזאָגט, "קען דאָך יעדער איינער וואָס האָט אַ האַרץ אויף אַ ריכטער איהם שלעפען אין געריכט און מיט דעם אַרונטערזעצען איהם פון בּיינקעל. עס האָט געדאַפט שטעהן אַזוי: ווען אַ ריכטער ווערט פערקלאַגט אין אַן אַנדער געריכט און ער פערשפּיעלט, הערט ער אויף צו זיין ריכטער".

האָט מען די ווערטער איבערגעשריבען אַזוי ווי ער האָט געזאָגט.

ווייטער האָט ער געפונען אַזאַ אויפשריפט אויפ'ן טויער:

"די הויפּט אורזאַכע פון טויט בין איך, דאָס בּלוט. די הויפּט קוועלע פון לעבען בין איך, דער וויין".

"ניין! דאָס איז ניט ריכטיג", האָט רבי בנאה גע־זאָגט". עס קען דאָך אַמאָל טרעפען אַז אַ מענש זאָל אַראָב־פאַלען פון אַ דאַך אָדער פון אַ בוים. זאָלען מיר זאָגען אַז ער איז געשטאָרבען צוליעב שלעכטע בּלוטען? און ווידער איז אַזוי: אַ מענש קען אַמאָל האַלטען ביי דער גסיסה, זאָלען מיר זאָגען אַז ווען ער וועט טרינקען וויין וועט ער בלייבען לעבען? — דאָס איז ניט ריכטיג. עס האָט געדאַרפט אַזוי שטעהן: די קוועלע פון אַלע קראַנקהייטען בין איך, דאָס בּלוט. די הויפּט מעדיצין בין איך, דער וויין."

האָט מען אויף דעם טויער געענדערט די אויפשריפט און מען האָט אָנגעשריבען: "דער אידישער חכם זאָגט: "די קוועלע פון אַלע קראַנקהייטען בין איך, דאָס בּלוט. די הויפּט מעדיצין בין איך, דער וויין. דאָרט וואו עס איז ניטאָ קיין וויין מוז דער מענש אָנקומען צו רפואות".

30

אַ פּראַקטישער ביישפּיעל

רבי ינאי האָט אין זיין גאָרטען געהאַט אַ בוים וואָס איז אַריינגעקומען אין גאַס. אין זיין נאָכבּאַרשאַפט איז געווען נאָך אַ מאַן וואָס זיינער אַ בוים איז אויך אַריינגעקומען אין

נאַס. רבי ינאי האָט געדענקט אַז די מענשען פון דער גאַס האָבען געדאַרפט זיין צופריעדען פון דעם בוים, וועמעס געדיכטער שאָטען האָט זיי בעשיצט פון זון. אָבער די שכנים האָבען זיך בעקלאָגט אַז די צווייגען פון רבי ינאי׳ס בוים און אויך פון דעם אַנדערענ׳ס בוים פערשטעלען דעם וועג.

איז דער איינגענטהימער פון דעם אַנדער בוים געקומען צו רבי ינאי פרעגען וואָס ער דענקט צו טהאָן. ״געה יעצט אהיים און קום צו מיר מאָרגען״, האָט איהם רבי ינאי געענטפערט.

דער שכן איז אוועק. אין יענער נאַכט האָט רבי ינאי געהייסען זיינעם אַ דיענער, ער זאָל אָרונטערהאַקען זיין בוים.

אויף מאָרגען, אַז דער שכן איז געקומען, האָט צו איהם רבי ינאי געזאָגט: ״געה און זעה: אויב מיין בוים איז אונטערגעהאַקט זאָלסטו אויך דיינעם אונטערהאַקען, און אויב ניט דאַרפסטו דיינעם ניט טשעפּען״.

אַט אַזוי האָט רבי ינאי דעם שכן געצייגט אַ פּראַקטישען ביישפּיעל. דער מענש דאַרף צוערשט זיך אַליין אויסבעסערען, נאָכדעם זאָל ער אַנדערע אויסבעסערען.

31

צופיעל טרויער איז אַ שווערע לאַסט

ווען דער בית המקדש איז חרב געוואָרען צום צווייטען מאָל האָבען זיך ביי אידען געפונען אַ סך מענשען, פּרושים, וואָס האָבען אויף זיך גענומען ניט צו עסען קיין פליישׁ און ניט צו טרינקען קיין וויין. איז צו זיי געקומען ר׳ יהושע און האָט צו זיי געזאָגט: ״וואָרום עסט איהר ניט קיין פליישׁ און טרינקט ניט קיין וויין?״ האָבען זיי געענטפערט: ״ווי קענען מיר עסען פליישׁ וואָס דאָס פלעגט מען מקריב זיין אויפ׳ן מזבח און יעצט האָבען מיר מעהר קיין קרבנות? און ווי קענען מיר טרינקען וויין מיט וועלכען מען פלעגט דעם מזבח בעגיסען און יעצט האָבען מיר מעהר קיין מזבח?״

״אויב אַזוי,״ האָט ר׳ יהושע געזאָגט, ״דאַרפען מיר דאָך קיין ברויט אויך ניט עסען, ווייל זייט דער בית המקדש איז חרב געוואָרען האָט מען אָבגעשאַפט קרבנות פון מעהל.״

"האסט גוט געזאגט," האבען זיי געענטפערט. "מען קען אויסקומען מיט פרוכטען אנשטאט ברויט."

"פרוכטען האבען מיר אויך נים געדארפט עסען," האט ר' יהושע געזאגט, "ווייל פון פרוכטען פלעגט מען ברייגנען בכורים (די ערשטע פרוכט פון גארטען) אין ירושלים, און יעצט, אז בכורים זיינען אבגעשאפט געווארען, דארפען מיר אפשר קיין פרוכטען אויך נים עסען."

"אפשר קענען מיר אויסקומען מיט אזעלכע פרוכטען פון וועלכע מען פלעגט נים דארפען ברייגנען בכורים?" האבען די טרייע קינדער פון ירושלים געענטפערט.

"לאמיר אויפהערען צו טרינקען וואסער," האט ר' יהושע ווייטער געזאגט, "ווייל מען האט אבגעשאפט נסוך המים."

האבען די פרושים געשוויגען. זיי האבען נים געוואוסט וואס צו ענטפערען. און ר' יהושע, זעהענדיג אז ער האט זיי געבראכט צום שכל, האט צו זיי געזאגט:

"קינדער, קומט, איך וועל אייך עפעס זאגען. גאר נים טרויערען איז נים מעגליך, ווייל עס איז אויף אונז דאך געפאלען אזא ביטערע גזרה, אבער צו פיעל טרויערען קען מען אויך נים, ווייל מען קען אויפ'ן פאלק נים ארויפלייגען קיין דינים מעהר ווי די מאיאריטעט מענשען קענען פערטראגען."

32

די משלים פון רבה בר בר חנה

א.

רבה בר בר חנה האט אזוי געזאגט:

מענשען וואס פאהרען איבער'ן ים האבען מיר דערצעהלט פון די געפעהרליכע כוואליעס וואס זינקען שיפען. "איידער אזא כוואליע קומט אן", האבען די רייזענדע דערצעהלט, "בעווייזט זיך פאראויס א ווייסער ליכט שטראהל, און מיר קלאפען אויף דעם מיט שטעקענס אויף וועלכע עס איז אנגעשריבען גאט'ס היילינער נאמען, און דאן ווערט די כוואליע שטיל."

ב.

און ווייטער האָט רבה אזוי געזאָגט:

רייזענדע איבער'ן ים האָבען מיר דערצעהלט:

"צווישען איין כוואַליע און די אַנדערע איז דאָ א שטרעקע פון דריי הונדערט מייל, און די הויך פון יעדע כוואַליע איז אויך דריי הונדערט מייל. איין טאָג זיינען מיר געגאַנגען אין וועג, אויפ'ן ים, האָט אונז א כוואַליע אויפגעהויבען ביז צו דעם אָרט וואו עס געפינט זיך דער קלענסטער פון אַלע שטערען וועלכער איז געווען אזוי גרויס ווי א שייער פון פערציג מאָאָס זענעפט. און ווען די כוואַליע וואָלט אונז אויפגעהויבען א ביסעל העכער, וואָלטען מיר פערברענט געוואָרען פון היץ. און מיר האָבען געהערט ווי איין כוואַליע שרייט אויס צו דער דאָזיגער וואָס האָט זיך אויפגעהויבען אזוי הויך: "מיין חברתה! האָסטו עפּעס איבערגעלאָזען אויף דער וועלט וואָס דו האָסט ניט פערפלייצט, דאָס איך זאָל דאָס קענען פערניכטען?" און די אַנדער כוואַליע ענטפערט: "ווייסטו דען ניט די מאַכט פון דעם וועלט הערשער, וואָס לאָזט אונז ניט אַריבערגעהן ווייטער פון זאַמד, אפילו אויף אזוי ווייט ווי די ברייטקייט פון א פאָדים?"

ג.

רבה האָט דערצעהלט:

איינמאָל האָב איך געזעהן הורמיז דעם מכשף וועלכער איז געלאָפען אויף די שפּיצען פון דעם מויער וואָס רינגעלט אַרום די שטאָדט. אונטען האָט געריטען א רייטער אויף א פערד און האָט דעם מכשף ניט געקענט אַנ־יאָגען. איינמאָל האָט דער מכשף אָנגעזאָטעלט צוויי מויל־אייזלען און האָט זיי געשטעלט אויף צוויי בריקען וועלכע זיינען געווען ווייט איינער פון אנדערען און אָבגעזונדערט מיט א טייך. דער מכשף איז געשפּרונגען פון איין מויל־אייזעל צו דער אנדערער, און האָט דערביי געהאַלטען צוויי כוסות וויין, און שפּרינגענדיג האָט ער דעם וויין איבער־געגאָסען פון איין בעכער אין דעם אנדערען און האָט אפילו א טראָפּען ניט פערלאָרען. דער סוף איז געווען אז דער

מלך האט זיך פאר דעם מכשף אנגעהויבען צו שרעקען און ער האט געגעבען א בעפעהל אז מען זאל איהם הרג'ענען.

ד.

איינמאל האב איך געזעהן א פראש וואס איז געוועזן אזוי גרויס ווי די פעסטונג הגרוניא. און ווי גרויס איז געווען די פעסטונג הגרוניא? זי איז בעשטאנען פון זעכציג הייזער. איז געקומען א שלאנג און האט איינגעשלונגען דעם פראש. נאכדעם איז געקומען א וואראנע און האט איינגעשלונגען די שלאנג און זיך אוועקגעזעצט אויף א צווייג פון א בוים. יעצט קענט איהר זעהן ווי גרויס עס איז די שטארקייט פון דעם בוים.

ווען רב פפא בר שמואל האט דאס געהערט, האט ער בעמערקט: "ווען איך וואלט דערביי נים געווען און דאס אליין צוגעזעהן, וואלט איך דאס גאר נים געוואלט גלויבען."

ה.

איינמאל זיינען מיר געפאהרען אויף א שיף, האב איך געזעהן א פיש. איז אין די נאזלעכער פון דעם פיש אריין א קליינע חיה'לע און האט איהם דערשטיקט אויף טויט. דער ים האט דעם טויטען פיש ארויסגעווארפען צום ברעג און דער פיש, וועלכער איז געווען זעהר גרויס, איז געפאלען אויף דער יבשה מיט אזא קראכט דאס ער האט חרב געמאכט זעכציג שטעדט. עס האבען פון איהם געגעסען פריר שערהייד די איינוואוינער פון זעכציג שטעדט און די איינוואויגער פון אנדערע זעכציג שטעדט האבען פון איהם גענומען גרויסע חלקים אויף איינצוזאלצען. פון איינעם פון זיינע אויגען האט מען ארויסגעצאפט דריי הונדערט קריגלעך אויל.

אין צוועלף חדשים ארום, אז איך בין ווידער אהין געקומען, האב איך געזעהן ווי מענשען זעגען אויס ברעטער פון די ביינער פון דעם פיש, און מיט די ברעטער בויען זיי אויף ווידער די זעכציג שטעדט וואס דער גרויסער פיש האט חרוב געמאכט.

ו.

איינמאל זיינען מיר געפאהרען אויף א שיף. האבען מיר געזעהן א גרויסען פיש ביי וועמען אויפ'ן רוקען האט זיך אנגעקליבען זאמד. אויפ'ן זאמד איז געווארען א זומפף מיט גרינעם גראז. האבען מיר געמיינט אז דאס איז א קליינער אינזעל. זיינען מיר ארויף אויף דעם אינזעל, גע־מאכט א פייער, און מיר האבען גענומען באקען און קאכען. ווען דער פיש האט דערפיהלט אז זיין רוקען ברענט האט ער זיך איבערגעקעהרט און מיר זיינען אריינגעפאלען אין וואַ־סער. און ווען ניט די שיף וואלטען מיר זיכער דערטרונ־קען געווארען.

ז.

איינמאל זיינען מיר געפאהרען אין א שיף. האבען מיר זיך באגעגענט מיט א גרויסען פיש אזוי גרויס איז דער פיש געווען דאס עס האט אונז גענומען דריי טעג מיט דריי נעכט צו פאהרען פון דעם פלוס־פעדער וואס איז ביי איהם געווען ביים קאפ ביז צום פלוס־פעדער וואס איז געווען ביי איהם נעבען עק. דער פיש איז געגאנגען געגען ווינד און מיר מיט'ן ווינד. טאמער מיינט איהר אז די שיף איז גע־גאנגען לאנגזאם? האט רב דימי אבגעשאצט אז עס האט גענומען ביי דער שיף אבצוגעהן זעכציג מייל אזוי לאנג ווי פיעל עס נעהמט אנצואווארעמען א קליינע כלי וואסער. ווען א מענש וואס איז געשטאנען אויף דער יבשה האט געשאסען מיט א פיילענבויגען אויף דער שיף, איז די שיף אוועק פון ציעל שנעלער ווי די קויל איז אנגעקומען.

ח.

איינמאל זיינען מיר געפאהרען אין א שיף, האבען מיר געזעהן א פויגעל שטעהן ביז די קניע אין וואסער און זיין קאפ האט געגרייכט ביז'ן הימעל. האבען מיר געדענקט אז דער וואסער איז ניט טיעף ווייל עס גרייכט נאר ביז די קניע פון דעם פויגעל, און מיר האבען געוואלט ארונטערגעהן און זיך באדען. איז ארויס א בת קול און האט געזאגט: "איהר זאלט דא ניט ארונטערגעהן, ווייל ביי אן ארבייטער איז דא איינמאל ארונטערגעפאלען זיין האק, איז שוין זיבען יאהר

זיין די האַק זינקט און האָט נאָך ניט דערגרייכט דעם גרונט. און ניט דערפאַר ווייל דער וואַסער איז אַזוי טיעף, נאָר ווייל דער וואַסער איז זעהר שאַרף."

ט.

איינמאָל בין איך געגאַנגען אין מדבר. האָב איך דאָרט געזעהן אַזעלכע פעטע גענז ביי וועמען די פעדערען פלעגען אַרויספאַלען פון גרויס פעטקייט, און פון אונטען זיי האָט געפלאָסען אַ שטראָם שמאַלץ. האָב איך די גענז געפרעגט: "האָט אימיצער פון אייך מיין חלק עולם הבא?" האָט איין גאַנז מיר געצייגט אַ פּאָלקע און די אַנדערע אַ פליעגעל.

י.

איינמאָל זיינען מיר געגאַנגען אין מדבר. האָט זיך צו אונז אָנגעשלאָסען אַן אַראַבישער סוחר וועלכער האָט געקענט צייגען גרויסע קונצען. ער פלעגט נעהמען אַ ביסעל ערד אין האַנד, אַ שמעק טאַבאַק און זאָגען: דער וועג פיהרט צו יענעם אָרט און יענער צו יענעם אָרט. האָבען מיר איהם געפרעגט, ווי ווייט מיר זיינען פון וואַסער. האָט ער געבעטען מיר זאָלען איהם געבען אַ הויפען ערד. אַז מיר האָבען איהם געגעבען די ערד האָט ער געזאָגט: "אַכט מייל". שפּעטער, אַז מיר זיינען אַבגעגאַנגען אַ ביסעל ווייטער, האָבען מיר איהם ווידער געגעבען אַ הויפען ערד, האָט ער געזאָגט: "יעצט זיינען מיר בלויז דריי מייל ווייט." נאָכדעם האָבען מיר דיזען הויפען ערד איבערגעביטען אויף דעם פריהערדיגען, איהם אויסצופּרובירען, אָבער מיר האָבען איהם ניט געקענט כאַפּען ביי אַ טעות.

יא

אַן אַראַבישער סוחר האָט צו מיר איינמאָל געזאָגט: "קום מיט מיר און איך וועל דיר צייגען די אידען וואָס זיינען אויסגעשטאָרבען אין מדבר" (נאָכדעם ווי זיי זיינען אַרויס פון מצרים). זיינען מיר געגאַנגען און איך האָב זיי אָנגעקוקט. זיי האָבען אויסגעזעהן ווי פער'שכור'טע און זיי זיינען געלעגען אויפ'ן רוקען. ביי איינעם פון זיי זיינען די קניע געווען אויסגעבויגען אַרויף. דער סוחר איז רייטענדיג אויף זיין קעמעל דורכגעגאַנגען אונטער די קניע און אויפהויר־

בענדי א שפיעז אין האנד האָט ער די קניע ניט געקענט גרייכען.

איך האָב אָבגעשניטען ביי איינעם פון די מתים א ווינקעל פון זיין טלית צוזאמען מיט א ציצה. האָבען זיך אונזערע קעמלען אָבגעשטעלט און ניט געוואָלט זיך ריהרען פון אָרט. "אפשר האָסטו עפּעס צוגענומען?" האָט דער סוחר געזאָגט. "עס איז א כלל אז איינער נעהמט עפּעס צו ביי זיי קען ער זיך ניט ריהרען ווייטער." האָב איך אומגעקעהרט די ציצה און די קעמלען האָבען גענומען געהן ווייטער. ווען איך בין געקומען צו די רבנן און זיי דערצעהלט וועגען דער ציצה וואָס איך האָב אָבגעשניטען אין מהדר, האָבען זיי פון מיר געלאכט. זיי האָבען געזאָגט: "צו וואָס האָסטו עס געטהאָן? דו האָסט געוואָלט וויסען אויב די ציצה איז געווען אויסגעפלאָכטען לויט דעם דין פון בית שמאי, אָדער פון בית הלל, האָסטו געקענט זעהן ווי זיי זיינען געמאכט, און דאָס וואָלט דיר פערשפּאָרט צרות."

יב.

שפּעטער האָט מיר דער אראבישער סוחר געזאָגט: "קום און איך וועל דיר ציינען דעם בארג סיני". בין איך געגאנגען און האָב געזעהן ווי דער בארג סיני איז בעוואכט פון עגדישען און אז זיי זיינען געשטאנען האָבען זיי אויסגעזעהן ווי ווייסע אייזלען. איך האָב געהערט א בת קול זאָגען: "וועה איז מיר וואָס איך האָב געשוואָרען, און יעצט אז איך האָב שוין געשוואָרען ווער וועט מיך פון מיין שבועה פריי מאכען!" ווען איך בין געקומען אהיים און האָב דאָס דערצעהלט צו די רבנן, האָבען זיי געזאָגט: "יעדער וואָס האָט אזא נאָמען ווי דיינער איז א נאר און אן אייזעל. האָסט גלייך געדארפט זאָגען "איך בעפריי דיך פון דיין שבועה." דאָס איז דאָך די שבועה וואָס גאָט האָט געגעבען צו האלטען די אידען אין גלות."

זאָגט די גמרא, אז רבה בר בר חנה האָט געמיינט אז די שבועה איז די וואָס גאָט האָט געגעבען אז ער זאָל מעהר קיין מבול ניט ברייגגען אויף דער וועלט און דערפאר האָט ער די שבועה ניט געוואָלט אויפלעזען.

יג.

ווידער האָט צו מיר געזאָגט יענער סוחר: "קום און איך וועל דיר צייגען די בני קרח וועמען די ערד האָט איינגע־

שלונגען.״ בין איך געגאנגען און האָב געזעהן אין יענעם אָרט צוויי שפּאַלטען אין דער ערד פון וועלכע עס איז געגאנגען א רויך. האָב איך גענומען א ביסעל פריש געשאָרענע וואָל, איינגעטונקט אין וואסער, האָב דאָס ארויפגעטהאָן אויף דעם שפּיץ פון א שפּיעז און דאָס אריינגעלאָזען אין דעם רויכיגען שפּאַלט. ווען איך האָב דעם שפּיעז ארויסגעצויגען האָב איך געזעהן אז די וואָל איז געוועזן צוברענט. ״הער זיך איין וואָס זיי ריידען, די בני קורח״, האָט דער סוחר צו מיר געזאָגט. און איך האָב געהערט ווי זיי זאָגען: ״משה און זיין תורה זיינען אמת און מיר זיינען ליגנער.״

״יעדען חודש״, האָט מיר דער סוחר דערצעהלט, ״קעהרט מען זיי איבער דאָ, אין גיהנם, אזוי ווי מען קעהרט איבער פלייש אין א טאָפּ, אום עס זאָל זיך בעסער קאָכען, און זיי זאָגען: ״משה און זיין תורה זיינען אמת און מיר זיינען ליגנער.״

יד

איינמאָל זאָגט צו מיר יענער סוחר: ״קום און איך וועל דיר צייגען דעם אָרט וואו הימעל און ערד קומען זיך צוזאַמען.״ בין איך מיט איהם אהין געגאנגען און האָב דאָרט געזעהן א פענסטער אויף א פענסטער. האָב איך גענומען מיין שפּיידקאָרב, האָב אוועקגעשטעלט אין איינעם פון די פענסטער, פון הימעל, און זיך געשטעלט דאַווענען. ווען איך האָב אָבגעדאַווענט און געוואָלט צונעהמען מיין קאָרב האָב איך איהם דאָרט ניט געפונען. זאָג איך צום סוחר: ״קען דען זיין אז דאָ זאָלען זיך געפינען גנבים?״ האָט ער מיר געענטפערט: ״אָט דער פענסטער וואו דו האָסט דיין קאָרב אוועקגעשטעלט איז א הימלישער ראָד וועלכער דרעהט זיך ארויף און אראָב. וואַרט דאָ אָב ביז מאָרגען אין א דיזער צייט, וועסט עס דאָ געפינען.״

33

משלים פון ר׳ יוחנן און אנדערע

ר׳ יוחנן דערצעהלט:

איינמאָל זיינען מיר געפאָהרען אין א שיף, האָבען מיר געזעהן א פיש וואָס האָט ארויסגעשטעקט זיין קאָפּ פון וואַ־

סער און זיינע אויגען האָבען געלויכטען ווי צוויי לבנות, און פון זיינע נאָזלעכער האָט געפלאָסען אַ שטראָם וואַסער אַזוי גרויס ווי צוויי טייכען פון סוריא.

רב ספרא דערצעהלט:

איינמאָל זיינען מיר געפאָהרען אין אַ שיף, האָבען מיר געזעהן אַ פייש ארויסשטעקען זיין קאָפּ פון וואַסער, און ער האָט געהאַט הערנער אויף וועלכע עס איז געווען אָנגעשריבען: „איך בין פון די קלענערע בעשעפעניסען פון ים און איך בין דריי הונדערט מייל גרויס, און איך געה צום מויל פון לויתן ער זאָל מיך איינשלינגען.“

רב אשי האָט געזאָגט אַז דאָס איז געווען אַ ים־ציעג, וועלכע גראָבט אין אָבגרונד פון ים צו געפינען שפייז פאַר זיך, און דערפאַר האָט זי הערנער.

ר׳ יוחנן דערצעהלט:

איינמאָל זיינען מיר געפאָהרען אין אַ שיף, האָבען מיר געזעהן אין וואַסער אַ קאַסטען אויסגעזעצט מיט פערל און בריליאַנטען, און אַרום דעם קאַסטען האָט זיך געפונען אַ פיש פון דעם סאָרט וואָס הייסט „כרשא“. איז איינער, אַ גוטער שווימער, אריין אין וואַסער ארויפצוברייננגען דעם קאַסטען, איז דער פיש בייז געוואָרען און האָט ביי איהם געוואָלט אָבבייסען אַ פוס. האָט דער שווימער אַ וואָרף געטהאָן אַ לאָגעל מיט עסיג, איז דער פיש אַנטלאָפען. אָבער ווען דער שווימער האָט געוואָלט אַרויפברייננגען דעם קאַסטען, איז אַרויס אַ בת־קול פון הימעל און געזאָגט: „וואָס ווילט איהר פון דעם קאַסטען פון ר׳ חנינא בן דוסא׳ס ווייב? ווען משיח וועט קומען וועט זי אין דעם האַלטען תכלת צו די ציצית פון די צדיקים“.

רב יהודה הינדואה דערצעהלט:

איינמאָל בין איך געפאָהרען אין אַ שיף, האָב איך געזעהן אין וואַסער אַ טייערען שטיין ארום וועלכען עס האָט זיך געפונען אַ האַיפיש. איז אַ שווימער אַרונטער אין וואַסער דעם שטיין אַרויסנעהמען. איז געקומען דער האַיפיש און האָט פאַר כעס געוואָלט איינשלינגען אונזער שיף. איז געקומען אַ וואָראָנע און האָט אָבגעביסען זיין קאָפּ. איז דער ים געוואָרען רויט פון זיין בלוט. נאָכדעם איז געקומען אַן אַנדער האַיפיש און האָט דעם שטיין געלייגט אויף זיין טויטען חבר און איהם צוריק לעבעדיג געמאַכט. האָט

דער לעבעדיג געוואָרענער האָיפיש ווידער געוואָלט איינ־שלינגען די שיף. איז ווידער געקומען יענער פויגעל, האָט איהם צום צווייטען מאָל אָבגעביסען זיין קאָפּ. דער שווי־מער האָט א כאַפּ געטהאָן דעם טייערען שטיין און איהם געוואָרפען צו דער שיף. נאָכדעם האָט ער געמאַכט א פּראָ־בע, אויב דאָס איז דער ריכטיגער שטיין. ער האָט עס ארויפ־געלייגט אויף צוויי איינגעזאַלצענע פויגלעך, זיינען די פויג־לעך אוועקגעפלויגען מיט דעם טייערען שטיין אויף זיי.

רבי אליעזר און רבי יהושע זיינען געפאָהרען אין א שיף. רבי אליעזר איז געשלאָפען און ר׳ יהושע איז געווען וואכע־דיג. פּלוצלונג האָט ר׳ יהושע א ציטער געטהאָן און ר׳ אליעזר האָט זיך אויפגעכאַפּט און געפרעגט: ״וואָס האָסטו זיך אזוי דערשראָקען, יהושע?״ האָט יהושע איהם געענט־פערט: ״איך האָב געזעהן א גרויסע ליכט אין ים.״ האָט ר׳ אליעזר געזאָגט: ״פיעלייכט האָסטו דאָס געזעהן די אויגען פון דעם לויתן, אויף וועלכען א פסוק זאָגט, אז זיינע אויגען לייכטען ווי דער מאָרגענשטערען.״

34

די וואונדערליכע גראָז

רב אשי האָט געזאָגט:

רב הונא בר נתן האָט מיר דערצעהלט: איינמאָל זיי־נען מיר געגאַנגען אין מדבר, און מיר האָבען געהאַט א זיי־טעל פלייש מיט אונז. האָבען מיר איהם צושניטען, אויס־געשניטען די אָדערען, כשר געמאַכט און געלאָזט ליעגען אויפ׳ן גראָז. ביז מיר האָבען געבראַכט האָלץ, זיינען די צו־שניטענע חלקים פלייש צוזאמענגעוואַקסען און עס איז ווי־דער געוואָרען א גאַנצער זייטעל. האָבען מיר איהם אָבגע־בראָטען.

אין צוועלף חדשים ארום, אז מיר זיינען ווידער געקו־מען צו דעם זעלבען אָרט, האָבען מיר געזעהן ווי די קויחלען גליהען נאָך. ווען איך בין געקומען צו אמימר און האָב איהם דערצעהלט די געשיכטע, האָט ער מיר דעם וואונדער אזוי ערקלערט:

״יענע גראָז בעזיצט אזא נאַטירליכע איינגעשאַפט גאַנץ צו מאַכען, און יענע האָלץ האָט אזא נאַטור וואָס זיינע קויח־לען האַלטען אָן דעם פייער פאַר א לאַנגע צייט.״

35

די שטראָף פון שר של ים

ר׳ יהודה האָט אזוי געזאָגט אין נאָמען פון רב:

ווען גאָט האָט געהאלטען אין בעשאפען די וועלט האָט ער געזאָגט צום שר של ים: ״עפען אויף דיין מויל און שלינג איין אלע וואסערען פון דער וועלט.״ האָט דער שר של ים געענטפערט: ״רבונו של עולם! עס איז מיר גענוג ווען איך וועל קענען אויסהאלטען דאָס וואָס איך האָב שוין.״ הערענדיג אזא תשובה האָט איהם דער אויבערשטער בעשטראָפט מיט טויט.

36

די גרויסע בריליאנטען פון ירושלים

רבי יוחנן האָט געזאָגט:

אין דער צוקונפט וועט דער אויבערשטער ברייגנען טייערע שטיינער און פערל וואָס זיינען דרייסיג איילען די לענג און דרייסיג די ברייט און ער וועט אין זיי אויסהאַקען פענסטער וואָס וועלען זיין צעהן איילען ברייט און צוואנציג איילען הויך, און ער וועט זיי אריינשטעלען אין די טויערען פון ירושלים.

איינער פון די תלמידים וואָס האָט דאָס געהערט האָט לאכענדיג געזאָגט: ״היינטיגע צייטען זעהט מען ניט בריליאנטען וואָס זאָלען זיין אפילו גרויס ווי די איי פון א טויב. היינט ווי קען עס געמאָלט זיין אז עס זאָלען זיך געפינען אזעלכע גרויסע פערל און עדעל שטיינער?״

א צייט שפעטער איז דער תלמיד געפאָהרען אויפ׳ן ים. איז מיט זיין שיף געשעהן אן אונגליק און עס איז געזונקען. ווען דער תלמיד איז געווען אויפ׳ן גרונד פון ים האָט ער געזעהן ווי מלאכים זעגען גרויסע בריליאנטען און פערל וואָס זיינען דרייסיג איילען ביי דרייסיג, און זיי האַקען אויס אין די שטיינער פענסטער צעהן איילען די ברייט און צוואנציג די הויך. האָט דער תלמיד געפרעגט: ״צו וואָס איז דאָס אזוינס?״ האָט מען איהם געענטפערט: ״דאָס זיינען די פענסטער וואָס דער אויבערשטער וועט אריינשטע־

לען אין די טויערען פון ירושלים." דער תלמיד איז צוריק געקומען צו רבי יוחנן און האט געזאגט: "דרש'ן רבי! דיר פאסט זיך צו דרש'ענען. אזוי ווי דו האסט געזאגט, אזוי האב איך טאקע געזעהן."

"דו פוסטער יונג!" האט רבי יוחנן אויסגערופען. "און אויב דו וואלסט דאס ניט געזעהן וואלסטו ניט געגלויבט? דו מאכסט שפאט פון די רייד פון די חכמים!" רבי יוחנן האט אויף איהם א קוק געטהאן און פון דעם תלמיד איז געווארען א הויפען ביינער.

37

דער פאטער טהוט בעסער ווי דער זוהן

דער פאטער פון שמואל פלעגט אויספערקויפען זיין תבואה אין דער צייט פון דרעשען, ווען תבואה איז געווען ביליג, און ניט האלטען אויף יקרות. דער זוהן, שמואל, פלעגט זיין תבואה האלטען אויף שפעטער, אין דער צייט ווען עס ווערט טייערער, אבער ער פלעגט עס פערקויפען אזוי ביליג ווי אין דער צייט פון דרעשען.

האבען די חכמים געזאגט, אז דער פאטער האט געטהאן בעסער פאר'ן זוהן, ווייל מיט דעם וואס ער האט פון אנפאנג פערקויפט ביליג האט ער געבראכען דעם יקרות, אז עס זאל שפעטער ניט טייערער ווערען.

38

אברהם אבינו דער וועלט קאפיטאן

חנן בר רבא האט געזאגט אין נאמען פון רב:

יענעם טאג אין וועלכען אברהם אבינו איז פון דער וועלט אוועק, האבען זיך די גרעסטע לייט פון יענעם דור אויסגעשטעלט אין א שורה און געזאגט:

"וועה איז צו דער וועלט וואס האט פערלארען איהר פיהרער און וועה איז צו דער שיף וואס האט פערלארען איהר קאפיטאן."

39

קליינליכע זאכען

אין ספר בן סירא איז געשריבען:

אלעס האב איך געוואויגען אויף א וואג און איך האב קיין לייכטערע און קיין קליינליכערע זאך ווי קלייען נים גע־פונען, און קליינליכער פון קלייען איז אן איידים וואס זיצט ביים שווער אויף קעסט, און קליינליכער פון אן איידים איז אן אדימאן, אן אורח, וואס נעהמט אריין אן אנדער אורח, און קליינליכער פון אן אורח איז א מענש וואס גיט א תשובה איידער ער הערט אויס גוט וואס מען פרעגט איהם.

40

אלעס טהאן — צו מענשען ניט אנקומען

אין שופטים (י"ח) ווערט דערצעהלט ווי די שלוחים פון שבט דן האבען געפונען יהונתן, א יונג פון שבט לוי, וועלכער האט זיך פערדונגען צו זיין א גלח ביי געצענדיענער.

דערצעהלט די גמרא, אז די שלוחים האבען דעם אינגעל אזוי געפרעגט: "נוי קומט דאס צו דיר? דו שטאמסט דען נים פון משה'ן? היינט ווי שיקט עס זיך, אז דו זאלסט ווערען א גלח ביי געצענדיענער?" האט ער זיי געענטפערט: "איך האב מיר בקבלה פון מיינע עלטערען, אז בעסער זאל זיך א מענש פערדינגען צו עבודה זרה איידער אנצוקומען צו לייטען."

עס מיינט נים גראדע עבודה זרה, נאר עס מיינט וואס נאר פאר אן אונווירדיגע ארבייט וואס איז נים לויט דעם מענשען'ס כבוד, אזוי ווי רב האט געזאגט צו רב כהנא: "שינד אב א נבלה אין מיטען מארק, אבי צו פערדיענען אויפ'ן לעבען, און זאג נים: איך בין א גרויסער מאן און עס פאסט מיר נים אזא ארבייט."

יהונתן האט שפעטער תשובה געטהאן און האט גע־ענדערט זיין נאמען אויף שבואל (וואס מיינט: זיך אומגעקעהרט צו גאט). דוד המלך, זעהענדיג אז שבואל האלט געלד זעהר טייער, האט ער איהם געמאכט פאר זיין שאצמייסטער. ווען שלמה איז געווארען מלך האט ער ארונ־

מערגעוואָרפען זיין פאָטער׳ס מיניסטעריום, און שבואל וועלכער איז געוואָרען אויס שאַצמייסטער, האָט זיך גענומען צו זיין אַלטער פּראָפעסיאָן — ער איז ווידער געוואָרען אַ גלח אין אַ קלויסטער פאַר געטשקעס, כאָטש ער אַליין האָט ניט געגלויבט אין די געטצען. אַז אימיצער פלעגט איהם ברייננגען אַן אָקס, אַ באַראַן, אָדער אַ ציגעלע פאַר אַ קרבן צום געטשקע, פלעגט איהם דער אידישער גלח זאָגען: "וואָס טויג דיר אויסברייינגען אַ גאַנצע בהמה? דער געטש ניט ער עסט, ניט ער טרינקט, ניט ער קען טהאָן גוטס, ניט ער קען טהאָן שלעכטס." דער נאַרישער געצענדיענער פלעגט בלייבען אין אַ פערלעגענהייט און פרעגען: "וואָס דען זאָל איך טהאָן? ווי זאָל איך אויסבעטען אַ ביסעל מזל ביים געטשקע?" פלעגט דער גלח ענטפערען: "גיב ברייינג מיר אַ טעלער וייסען מעהל און אַ צעהנדליג אייער אויף דעם. און דערפאַר וועל איך פאַר דיר אויסבעטען אַ ביסעל מזל." יענער פלעגט די זאַכען ברייינגען, און אַז ער פלעגט אוועקגעהן, פלעגט דער גלח זיך מאַכען אַ מאָהלצייט.

איינמאָל האָט איהם איינער געפרעגט: "אויב די געטשקעס קענען גאָרנישט אויפטהאָן, טאָ וואָרום נאַרסטו מענשען?" האָט דער גלח געענטפערט: "איך טהו דאָס, כדי איך זאָל האָבען אויף צו לעבען."

41

לאה׳ס שוואַכע אויגען

לאה האָט געהאַט שוואַכע אויגען, ווערט דערצעהלט אין חומש, און רב האָט געזאָגט אַז דאָס איז אַ קאָמפּלימענט פאַר איהר און ניט אַ פעהלער. לאה האָט בעקומען שוואַכע אויגען דורך אַזאַ געשיכטע:

איינמאָל האָט לאה געהערט צוויי מענשען ריידען צווישען זיך אַזוי: "רבקה האָט צוויי זיהן און לבן האָט צוויי טעכטער. די עלטערע מיידעל וועט נעהמען דעם עלטערען בחור, און די אינגערע — דעם אינגערען."

האָט לאה גענומען נאָכפרעגען וואָס פאַר אַ מענש דער עלטערער בחור (עשו) איז און וואָס ער פערברענגט זיין צייט. האָט מען איהר געענטפערט אַז ער איז אַ יעגער און אַז ער בערויבט מענשען. "און וואָס טהוט דער אינגערער?" האָט זי געפרעגט. האָט מען איהר געענטפערט: "אַ פרומער־

און א היים זיצער.״ (דאָס איז געווען יעקב) האָט לאה גע־וויינט אזוי לאנג ביז עס זיינען ביי איהר ארויסגעפאלען די אויגענברעמען.

42

דער רבי און זיינע תלמידים

רבא האָט איינמאָל געזאָגט צו רב פפא און צו רב הונא: ״ווען איינער וועט קומען צו אייך מיט מיינעם א געשריבענעם פסק דין און איהר וועט אין דעם זעהן עפעס א ווידערשפרוך, זאָלט איהר עס ניט צורייסען ביז איהר וועט קומען צו מיר און מיך וועגען דעם פרעגען. אויב איך וועל עס אייך קענען ערקלערען וועל איך דאָס טהאָן, און אויב נים וועל איך צוריקנעהמען מיין פסק דין. נאָך מיין טויט זאָלט איהר מיין פסק דין ניט צורייסען און אויך ניט לערנען פון דעם א ביישפיעל. צורייסען זאָלט איהר ניט, דען ווען איך וואָלט געלעבט וואָלט איך פילייכט אייך געקענט ערקלערען דאָס וואָס שיינט ביי אייך צו זיין ניט רעכט. און קיין בייש־שפיעל זאָלט איהר פון דעם לערנען, ווייל א ריכטער קען נאָר אורטיילען פון דעם וואָס זיינע אויגען זעהען״.

43

דער פערטריבענער זוהן

יוסף בן יועזר האָט געהאַט א זוהן וואָס האָט זיך אויפ־געפיהרט ניט ווי עס געהערט צו זיין. דער פאָטער האָט געהאַט א בעכער פול מיט רענדלעך, און ניט וועלענדיג אַז דער זוהן זאָל איהם ירש'ענען, האָט יוסף בן יועזר מנדר געווען דאָס געלד פאר'ן בית המקדש. דער זוהן איז אוועק און האָט חתונה געהאַט מיט דער טאָכטער פון דעם יואוועליר וואָס פלעגט מאכען קרוינען פאר ינאי המלך.

ווען זיין ווייב האָט א קינד געבוירען האָט איהר מאַן, דער פערטריבענער זוהן, געקויפט פאר איהר א פיש. אויפ־שניידענדיג דעם פיש האָט ער אין איהם געפונען א טייערען פערל.

״הער צו, מיין מאַן״, האָט די יונגע פרוי געזאָגט.

"טראָג דאָס ניט צום קעניג, ווייל זיי וועלען דאָס ביי דיר צונעהמען פאר קליינגעלד. טראָג דאָס בעסער אוועק צום שאַצמייסטער פון בית המקדש, וועלכער דאַרף דאָס האָבען פאר'ן אפוד. אָבער דו זאָלסט אויף דעם קיין פרייז ניט שטעלען, ווייל אויב דו וועסט אויף דעם שטעלען א קליינעם פרייז וועסטו שוין ניט קענען בעטען מעהר, נאָר דו זאָלסט לאָזען דעם שאַצמייסטער אָבשאַצען פיעל דאָס איז ווערטה".

האָט ער געטהאָן אזוי ווי זיין ווייב האָט איהם גערא־טהען און האָט דעם טייערען פערל געבראַכט אין בית המקדש. דער שאַצמייסטער האָט דעם פערל אָבגעשאַצט אין דרייצעהן בעכער מיט רענדלעך, און ער האָט צום יונגען מאַן געזאָגט: "זיבען האָבען מיר, אָבער זעקס פעהלען אונז". האָט דער יונגער מאַן געענטפערט: "גיט מיר די זיבען און די זעקס וואָס אייך פעהלען שענק איך אויפ'ן בית המקדש".

האָט מען פערשריבען אין די ביכער: "יוסף בן יועזר האָט אריינגעטראָגען אין בית המקדש איין בעכער מיט רענדלעך, אָבער זיין זוהן האָט געשענקט זעקס".

אַנדערע זאָגען פערקעהרט. מען האָט אין די ביכער פער־שריבען: "יוסף בן יועזר האָט אריינגעבראַכט א בעכער מיט רענדלעך, אָבער זיין זוהן האָט ארויסגענומען זיבען בעכער מיט רענדלעך."

44

ניט געפאָלגט די צוואה

די רבנן האָבען דערצעהלט אזא געשיכטע:

איינער א מאַן האָט געהאַט קינדער וועלכע האָבען זיך ניט אָרענטליך אויפגעפיהרט, האָט ער גענומען און האָט אָבגעשריבען אַלע זיינע גיטער צו יונתן בן עוזיאל. וואָס האָט יונתן בן עוזיאל געטהאָן אז דער מאַן איז געשטאָרבען? א דריטעל האָט ער פערקויפט, א דריטעל האָט ער מנדב געווען פאר צדקה, און א דריטעל האָט ער אומגעקעהרט צו דעם פערשטאָרבענעם'ס קינדער.

ווען שמאי האָט פון דעם דערהערט איז ער געקומען צו יונתן בן עוזיאל, איהם פירהאַלטען פאר וואָס ער האָט ניט געפאָלגט די צוואה.

האָט יונתן געזאָגט צו שמאי: "אויב דו קענסט צוריק

קריגען דאָס וואָס איך האָב פערקויפט און דאָס וואָס איך האָב אוועקגעגעבען אויף צדקה, קענסטו דאָן צוריק קריגען דאָס וואָס איך האָב אומגעקעהרט צו די יורשים״.

שמאי איז אוועק צופריעדען וואָס יונתן האָט איהם בעזיעגט און ער האָט אין שפּאַס אויסגערופען

״אי, האָט מיר בן עוזיאל דערלאַנגט!״

45

ניט א נאר נאָר סתם א חצוף

אַ יונגער בחור׳ל וואָס איז נאָך ניט געווען קיין צוואַנ־ציג יאָהר אַלט האָט פערקויפט זיין פאָטער׳ס גיטער. נאָכ־דעם האָט ער חרטה בעקומען אויף דעם פערקויף און ער איז געקומען צו רבא׳ן צו האָבען אַ דין תורה מיט די קויפער. די קרובים פון דעם בחור׳ל האָבען איהם אָנגעלערנט: ״אַז דו וועסט קומען צו רבא׳ן זאָלסטו עסען טייטלען און די קערנער זאָלסטו וואַרפען איהם אין פּנים״. דער בחור׳ל האָט אַזוי געטהאָן, און ווען רבא האָט געזעהן זיין אויפפיהר האָט ער בעשלאָסען אַז דער בחור׳ל האָט קיין שכל און רבא האָט געזאָגט: ״זיין פערקויף איז קיין פערקויף ניט״.

ווען מען האָט געדאַרפט אויסמאַכען דעם פּאַפּיער וואָס מאַכט בטל דעם פערקויף, האָבען די קויפער אָנגעלערנט דעם בחור׳ל אַז ער זאָל זאָגען צו רבא׳ן: ״אַ גאַנצע מגלת אסתר קאָסט אָנצושרייבען אַ גילדען און פאַר אַזאַ פּאַפּיערל וואָס דער רבי שרייבט אָן פערלאַנגט ער אויך אַ גילדען!״ דער בחור׳ל האָט די קויפער געפאָלגט און האָט אַזוי גע־זאָגט.

״אויב אַזוי, האָט ער דאָך שכל״, האָט רבא געזאָגט, ״איז זיין פערקויף אַ ריכטיגער פערקויף״.

״ס׳טייטש!״ האָבען די קרובים פּראָטעסטירט. ״דיזע ווערטער האָבען איהם די קויפער אויסגעלערנט!״

״ווען ער קען אַזעלכע רייד פערשטעהן און האָט שכל זיי איבערצוזאָגען איז גענוג אַ בעווייז אַז ער פערשטעהט וואָס ער האָט צו טהאָן. און דאָס וואָס ער האָט אויף מיר געוואָרפען די קערנער פון די טייטלען איז דאָס סתם חוצפּה״, אַזוי האָט רבא גע׳פּסקנ׳ט.

46

ניט שענד און ניט לויב

פאר רבי׳ן איז איינמאל געבראכט געווארען א וועקסעל וועלכער איז געווען צוזאמענגעלייגט און צוקנייטשט. רבי האט אין דעם וועקסעל ניט געקענט זעהן דעם דאטום. ״אפשר איז דער דאטום פערלארען געגאנגען צווישען די קנייטשען?״ האט געזאגט רבי שמעון זיין זוהן. רבי האט נאכגעזוכט און האט דעם דאטום געפונען. נאכדעם האט רבי ווידער גענומען צייגען אז דער וועקסעל איז ניט מיט אלעמען. ״וואס ווילסטו פון מיר?״ האט זיין זוהן רבי שמעון געזאגט. ״ניט איך האב דעם וועקסעל געשריבען, יהודה חייטא האט עס געשריבען״.

״רייד ניט קיין לשון הרע!״ האט רבי זיך אנגעבייזערט. ״עס איז גענוג פאר דיר צו זאגען אז דו האסט דעם וועקסעל ניט געשריבען. צו וואס דארפסטו ריידען אויף אן אנדערען?״

אן אנדער מאל האט זיך געמאכט אזא געשיכטע.

רבי שמעון איז געזעסען און האט געזאגט תהלים אין געגענווארט פון רבי, זיין פאטער. רבי האט בעמערקט די שעהנע שריפט פון דעם ספר תהלים און ער האט אויסגערופען: ״ווי שעהן און ווי פינקטליך דאס איז געשריבען!״

״ניט איך האב דאס געשריבען, דאס האט געשריבען יהודה חייטא״, האט רבי שמעון געענטפערט.

״רייד ניט קיין לשון הרע!״ האט רבי אויסגערופען.

רב דימי ערקלערט די זאך אזוי: א מענש דארף ניט צופיעל ריידען וועגען די מעלות פון דעם אנדערען, ווייל פון צופיעל ריידען וועגען יענעם׳ס מעלות קען ער אויך ארויפקומען אויף יענעם׳ס חסרונות.

47

דער פעלשער

א מאן האט געהאט א וועקסעל אויף וועלכען עס זיינען געווען אונטערשריבען רבא און רב אחא בר אדא. ווען

רבא האָט געזעהן דעם וועקסעל האָט ער געזאָגט: "ערשטענס איז דאָס ניט מיין אונטערשריפט, און צווייטענס שרייב איך זיך קיינמאָל ניט אונטער פריהער, פאַר רב אחא". האָט ער דעם מאַן געלאָזט בינדען און יענער האָט זיך מודה געווען אַז ער האָט געפעלשט די אונטערשריפטען. "מילא", האָט רב געזאָגט, "מיין אונטערשריפט איז דיר געווען לייכט נאָכצומאַכען ווייל איך בין יונג און האָב אַ גלייכען כתב, אָבער ווי האָסטו געקענט נאָכמאַכען די האַנדשריפט פון רב אחא וועלכער איז שוין אַן אַלטער מאַן און זיין האַנד ציטערט?" האָט דער פעלשער אויסגעזאָגט אַז ווען ער האָט געדאַרפט פעלשען די חתימה פון רב אחא האָט ער זיך געשטעלט אויף אַ שאָקעלדיגען בריק.

מסכת סנהדרין

1

בעסער פערשעהמט ווערען אידער פערשעהמען

רבן גמליאל האָט איינמאָל געהייסען אז מען זאָל איהם צוזאַמענרופען זיבען תלמידי חכמים אום צו מאַכען אן עיבור יאָהר. אין דער פריה, ווען ער איז אריינגעקומען אין זיין אויבערשטיבעל, וואו אזעלכע אסיפות פלעגען אָבגעהאַלטען ווערען, האָט ער דאָרט געפונען אכט אנשטאט זיבען. דער דין איז אז ביי אזא אסיפה קענען אנטייל נעהמען נאָר די זיבען וואָס זיינען איינגעלאַדען געוואָרען פאר דעם צוועק.

”דער וואָס איז געקומען ניט געבעטענערהייד זאָל אזוי גוט זיין און ארונטערגעהן“, האָט רבן גמליאל געזאָגט.

האָט זיך אויפגעשטעלט שמואל הקטן און האָט געזאָגט:

”איך בין געקומען אָהן אן איינלאַדונג, און ניט איך בין געקומען אנטייל נעהמען אין בעשטימען דעם עיבור, איך בין בלויז געקומען צוזעהן און לערנען ווי דאָס געהט צו.“

”זיץ, מיין זוהן“, האָט רבן גמליאל געזאָגט, ”דו קענסט דאָ פערבלייבען. דו ביזט אפילו גענוג פּאַסענד אז מען זאָל אַלע יאָהר מיט דיר מאַכען דעם עיבור, נישטמעהר, דער דין איז אז דעם עיבור מאַכט מען נאָר מיט די וואָס זיינען לכתחלה איינגעלאַדען געוואָרען פאר דעם צוועק.“

שפּעטער האָט מען זיך דערוואוסט אז ניט שמואל הקטן איז געקומען אונגעבעטענערהייד, נאָר אן אנדערער. שמואל האָט גענומען די שולד אויף זיך כדי יענער זאָל ניט פערשעהמט ווערען.

אזא פאַל איז אויך פאָרגעקומען ביי רבי.

רבי איז איינמאָל געזעסען און האָט גע׳דרשנ׳ט פאר זיינע תלמידים. מיט אמאָל האָט ער דערשפּירט א ריח פון קנאָבעל. האָט רבי געזאָגט: ”דער וואָס האָט געגעסען קנאָ־

בעל זאָל ארויסגעהן.״ האָט זיך רבי חייא אויפגעהויבען פון זיין אָרט און איז ארויסגעגאנגען. האָבען זיך אַלע אויפ־געהויבען און זיינען ארויס נאָך איהם. און עס פערשטעהט זיך אז דיזער שטומער פראַטעסט האָט רבי׳ן פערשאפט א סך פערדרוס.

אויף מאָרגען, אין דער פריה, אז רבי שמעון, דער זוהן פון רבי, האָט בעגעגענט רבי חייא׳ן, האָט ער איהם גע־פרעגט: ״ביזטו דאָס געווען וואָס האָסט געגעסען קנאָבעל און דורכדעם פערשאפט מיין פאָטער פערדרוס?״

״חס ושלום!״ האָט רבי חייא געענטפערט. ״איך וועל אזא זאך ניט טהאָן, אָבער איך האָב געוואָלט פערהיטען פון שאנדע דעם איינעם וואָס האָט דאָס יא געטהאָן.״

מיט רבי מאיר האָט אויך געטראָפען אן עהנליכע גע־שיכטע.

א פרוי איז אריינגעקומען אין דעם בית המדרש פון רבי מאיר, בעת ער האָט געלערנט מיט זיינע תלמידים, און האָט צו איהם געזאָגט:

״אימיצער פון אייך האָט מיט מיר חתונה געהאט און איך וייס ניט ווער.״

האָט רבי מאיר גלייך גענומען און אָנגעשריבען א גט און האָט דאָס געגעבען צו דער פרוי. די תלמידים האָבען נעפאָלגט דעם ביישפיעל און האָבען אַלע אָבגע׳גט די פרוי. און מיט דעם האָבען זיי פערהיט פון שאנדע זייערען א חבר.

2

די קללה פון קריעג

רב הונא האָט געזאָגט:

קריעג צווישען מענשען איז אזוי ווי א טייך וואָס נעהמט אריבער זיינע ברעגען. אויב מען האַלט איהם ניט אָב בע־ציימענס, צוגיסט ער זיך און פערפלייצט אַלעם ארום און ארום.

אביי קשישא (דער אַלטער) האָט געזאָגט:

קריעג איז געגליכען צו א נייעם ברעקעל וואָס פון אָנ־פאנג שאָקעלט ער זיך אין וואסער, אָבער מיט דער צייט ווערט ער אריינגעטראָטען פעסט. אזוי ווערט די שנאה פער־פעסטיגט פון קריעג.

איינער האָט אַמאָל געזאָגט אַ ווערטעל:

"וואויל איז צו דעם מענשען וואָס געוואוינט זיך צו הערען ווי מען בעליידיגט איהם און ער פערשווייגט. ער געוואוינט זיך צו פיט דער צייט און עס אַרט איהם ניט." און עס ווערט דערצעהלט אז דער פערפאַסער פון דעם ווער־טעל האָט אליין פערשוויגען הונדערט בעליידיגונגען.

אַמאָל האָט איינער געזאָגט: "ווען די ליעבע צווישען מיר און מיין פרוי איז געווען שטארק פלעגען מיר קענען ליעגען אויף דעם שארף פון אַ מעסער און עס איז געווען פאַר אונז גערעם, היינט אז אונזער ליעבע איז אָבגעשוואכט גע־וואָרען איז אַ בעט פון זעכציג מאָס פאַר אונז איינג."

3

די שטימע פון הימעל

די רבנן האָבען אזוי געלערנט:

זייט די לעצטע נביאים, חגי, זכריה און מלאכי זיינען געשטאָרבען איז אויפגעהערט געוואָרען די נבואה פון די אידען, אָבער פון דעסטוועגען פלעגט מען זיך דערוויסען אַ סך זאַכען דורך אַ בת קול. איינמאָל זיינען די אידישע חכמים געזעסען ביי אַ בעראטהונג אין דעם אויבערשטיבעל פון גוריא, אין יריחו, האָבען זיי געהערט ווי אַ בת קול פון הימעל רופט אויס: "עס איז דאָ איינער צווישען אייך וואָס פערדיענט אז די שכינה זאָל אויף איהם רוהען, אזוי ווי אויף משה רבינו, אָבער דער דור איז ניט פאַסענד פאַר דעם." האָבען די חכמים געוואָרפען זייערע בליקען אויף הלל הזקן. זיי האָבען פערשטאַנען אז דער בת קול האָט איהם געמיינט. און ווען ער איז געשטאָרבען האָט מען איהם מספיד געווען: "וועה אויף דעם חסיד, וועה אויף דעם עניו, דער תלמיד פון עזרא!"

אַ צווייטען מאָל זיינען די חכמים געזעסען ביי אַן אסיפה, אין אַן אויבערשטיבעל, אין יבנה. האָט אַ בת קול פון הימעל צו זיי אויסגערופען: "עס איז דאָ איינער צווי־שען אייך וואָס פערדיענט אז די שכינה זאָל אויף איהם רו־הען, אָבער זיין דור איז ניט פאַסענד פאַר דעם." האָבען די חכמים געוואָרפען זייערע בליקען אויף שמואל הקטן. זיי האָבען געוואוסט אז איהם האָט דער בת קול געמיינט. אז

ער איז נעשטאָרבען האָט מען איהם מספיד געווען: "וועה אויף דעם חסיד, וועה אויף דעם ענוו, דער תלמיד פון הלל."

אין איין איינציגען פאַל האָט די נבואה זיך יא בעוויזען נאָך די נביאים און דאָס איז אין דעם פאַל פון שמואל הקטן. פאר זיין טויט האָט ער נביאות געזאָגט אז רבי שמעון בן גמליאל הנשיא און רבי ישמעאל כהן גדול וועלען פערלירען זייער לעבען דורכ'ן שווערד, זייערע חברים דורך אן אנדער טויט, און אז די אידען וועלען אויסגעשטעלט ווערען צו פערפאָלגונג, צו רויב און צו גלות.

4
די פאַרזיכטיגקייט פון א תלמיד חכם

ווען פאר רב הונא'ן פלעגט פאָרקומען א דין תורה פלעגט ער צוזאמענרופען צעהן רבנן פון רב'ס בית מדרש, זיי זאָלען איהם העלפען, דען טאָמער וועט ער מאכען א טעות זאָל אויף איהם פאַלען בלויז א קלייניגער טייל פון דער פעראנטוואָרטליכקייט.

ווען פאר רב אשי'ן פלעגט פאָרגעבראכט ווערען א שאלה וועגען טריפות, פלעגט ער צוזאמענרופען אלע קצבים פון דער שטאָט מחסיא (סורא) וועלכע האָבען גוט געקענט די דינים פון כשר און טריפות, אום די פעראנטוואָרטליכקייט זאָל ניט פאַלען אויף איהם אליין.

5.
ר' יהודא בן בבא'ס העלדענטהאָט

איינמאָל איז ארויס א גזרה אויף אידען אז דער וואס וועט אימיצען געבען סמיכה אויף רבנות זאָל בעשטראָפט ווערען מיט'ן טויט. און דער וואס וועט די סמיכה אננעהמען זאָל קריגען די זעלבע שטראָף, און די שטאָדט אין וועלכע מען וועט די סמיכה געבען זאָל חרב ווערען, און די גרענעצען פון דעם אָרט זאָלען פערניכטעט ווערען. וואס האט געמהאן ר' יהודה בן בבא? ער איז אוועק און האט זיך געזעצט צווישען צוויי בערג, צווישען איין גרויסע שטאָדט און די אנדערע, צווישען איין תחום שבת און דעם אנדערן, צווי־

שען אושא און שפרעם, און ער האט געגעבען סמיכה צו פינף זקנים, און דאס זיינען: ר' מאיר, ר' יהודה, ר' שמעון, ר' יוסי און ר' אלעזר בן שמוע.

ווי נאר די אידישע שונאים האבען זיך פון דעם דער־וואוסט, זיינען זיי געקומען די אידישע חכמים הרג'ענען.

"לויפט!" האט ר' יהודה בן בבא אויסגערופען צו זיינע תלמידים. "ענטלויפט און רעטעט אייער לעבען!"

"רבי!" האבען זיי געזאגט, "וואס וועט אבער זיין מיט דיר? דו ביזט דאך שוין אן אלטער מאן און קענסט ניט לויפען".

"איך וועל דא בלייבען און וועל זיך ניט ריהרען פון ארט אזוי ווי א שטיין", האט ר' יהודה געענטפערט.

עס ווערט דערצעהלט אז די שונאים זיינען פון דארט ניט אוועק ביז זיי האבען אין איהם אריינגעשטאכען דריי הונדערט אייזערנע שפיזען און זיי האבען דורכגעלעכערט זיין קערפער אזוי ווי א זיפ.

6

געוואלט אויסמיידען כבוד

רבי זירא איז געווען א גרויסער עניו און האט געוואלט אויסמיידען אז מען זאל איהם געבען סמיכה אויף רבנות. ער האט געהאלטען מיט רבי אלעזר וועלכער האט געזאגט: "דערוויייטער זיך פון כבוד וועסטו לאנג לעבען." א צייט שפעטער האט ער געהערט אז רבי אלעזר האט געזאגט, אז א מענש ווערט ניט גרויס סיידען מען איז איהם צוערשט מוחל אלע זיינע זינד, האט ער זיך געמאכט א הארץ און האט אנגענומען די סמיכה.

7

א שעהנער קבלת פנים

ר' אבהו איז געווען זעהר רייך און איז געווען הויך געאכטעט אין קעניג'ס הויף. ער איז געווען א זעלטען שעה־נער מאן, נאך שעהנער פון ר' יוחנן, ווייל ר' יוחנן האט קיין בארד געהאט און זיין שעהנקייט איז געווען ווי פון א פרוי.

ר׳ אבהו איז אבער געווען בעגאבט מיט דעם פולען מענער־שען הדרת פנים.

ווען ר׳ אבהו פלעגט קומען פון דער ישיבה אויף א בעזוך אין קיסר׳ס הויף, פלעגען דעם קיסר׳ס הויפדאמען ארויסגעהן איהם מקבל פנים זיין, און זיי פלעגען איהם בע־גריסען מיט א קאהר, זינגענדיג:

״דער האר פון זיין פאלק, דער פיהרער פון זיין נאציאן, דער שעהנער, דער ליכטיגער, געבענשט זאל זיין דיין קומען מיט שלום!״

8

שווער צו משפט׳ן א מלך

א קנעכט פון ינאי המלך האט גע׳הרג׳עט א מענשען. האבען די אידישע חכמים מורא געהאט צו משפט׳ן דעם מערדער. אבער שמעון בן שטח וועלכער איז געווען א שווא־גער פון ינאי המלך האט צו די חכמים געזאגט: ״אייער חוב איז איהם צו משפט׳ן.״ האבען די חכמים געשיקט א שליח צו ינאי המלך און איהם אנגעזאגט: ״דיין קנעכט האט א מענשען געטויטעט.״ דער קעניג האט זיי דעם מערדער אב־געשיקט, זיי זאלען איהם משפט׳ן. האבען די חכמים ווידער געשיקט א שליח צו ינאי המלך און איהם אנגעזאגט: ״דו דארפסט אויך קומען פאר׳ן געריכט, ווייל מען קען קיין קנעכט ניט משפט׳ן סיידען אין דער געגענווארט פון זיין האר.״ ינאי המלך איז געקומען און האט זיך אוועקגעזעצט.

״ינאי המלך!״ האט צו איהם געזאגט שמעון בן שטח. ״שטעל זיך אויף און זאלען די עדות זאגען וואס זיי וויסען. זאלסט וויסען זיין אז ניט פאר אונז שטעהסטו, נאר פאר דעם וואס האט מיט זיין שפרוך בעשאפען די וועלט.״

דעם קעניג האט עס פעררדראסען. האט ער געענטפערט:

״איך וויל זיך ניט פערלאזען אויף דעם וואס דו זאגסט. איך וויל הערען וואס דיינע חברים זאגען.״

ינאי המלך האט זיך א קעהר געטהאן רעכטס, האבען די חכמים וואס זיינען געזעסען אויף דער רעכטער זייט אראבגעלאזען זייערע פנים׳ער צו דער ערד. ער האט זיך א קעהר געטהאן לינקס האבען די וואס זיינען געזעסען אויף דער לינקער זייט ארונטערגעלאזען זייערע פנים׳ער צו דער

ערד. שמעון בן שטח איז געוואָרען אויפגערעגט צוליעב דעם משא פנים וואָס מען האָט ארויסגעצייגט דעם קעניג, האָט ער מיט כעס אויסגערופען:

"איהר מענשען מיט שרעקעדיגע געדאנקען! זאָל דער וואָס איז העכער איבער אלע געדאנקען זיך מיט אייך אָב־רעכענען!"

באלד איז געקומען דער מלאך גבריאל און האָט די ריכ־טער נידערגעשלאָגען צו דער ערד און זיי זיינען געשטאָרבען.

9

זיך בעוואָרענט געגען זינד

און שאול המלך האָט גענומען זיין טאָכטער מיכל, ד פרוי פון דוד, און האָט איהר אָבגעגעבען צו פלטי בן ליש. אזוי ווערט דערצעהלט אין שמואל.

ר' יוחנן זאָגט:

פלטי האָט זיך געוואָלט פערהיטען פון זינד. האָט ער אין בעט, צווישען מיכל און זיך, אריינגעשטאָכען א שווערד. ער האָט די פרוי געהאלטען אזוי ווי זי וואָלט נאך געווען די פרוי פון דוד. ער האָט איהר ליעב געהאט און האָט געוויינט וואָס זיי קענען ניט זיין מעהר ווי צוויי גוטע פריינד. און דערפאר איז פלטי'ס נאָמען שפעטער געענדערט געוואָרען אויף פלטיאל, אָדער פלטי־אל. דאָס מיינט: גאָט האָט מיך פערהיט פון זינד.

10

דער שענסטער דור

"פאלש איז דער חן, נאריש איז די שעהנקייט, די וואָס האָט מורא פאר גאָט איז לויבענסווערטה" — אזוי האָט שלמה המלך געזאָגט.

רבי שמואל בר נחמן, אין נאָמען פון ר' יונתן, ערקלערט דאָס אזוי:

פאלש איז דער חן — דאָס מיינט דעם דור פון משה און יהושע. נאריש איז די שעהנקייט — דאָס מיינט דעם דור פון חזקיה. די וואָס האָט מורא פאר גאָט איז לויבענס־

ווערטה — דאָס איז דער דוד פון רבי יהודה בר אלעאי. אין זיינע צייטען זיינען אידען געווען אזוי שטארק איבערגעגעבען צום לערנען, דאָס זעקס תלמידים האָבען געהאט צווישען זיך בלויז איין מלבוש, און זיינען דאך געזעסען און געלערנט און זיך גאָר נים געקימערט וועגען זייער אָרימקייט.

11

אויבען און אונטען

ריש לקיש זאָגט:

צוערשט, איידער שלמה המלך האָט גענומען גוי'אישע ווייבער האָט ער געקיניגט אויך אויף די מלאכים, אָבער נאָכדעם האָט ער געקיניגט בלויז אויף די מענשען פון דער וועלט. נאָכדעם האָט ער געקיניגט בלויז אויף די אידען. שפּעטער איז ער געווען קעניג בלויז איבער ירושלים. נאָך שפּעטער האָט ער געקיניגט בלויז איבער זיין בעט. צולעצט האָט ער פערלאָרען אויך זיין בעט און האָט געקיניגט בלויז איבער זיין שטעקען.

און דאָס איז וואָס שלמה המלך האָט געזאָגט: "וואָס פאר א נוצען האָב איך געהאט פון מיין גאנצע מיה?"

12

דוד'ס פרעמדע קינדער

רב יהודה האָט געזאָגט:

פיער הונדערט קינדער האָט דוד המלך געהאט פון די שעהנע פרויען וואָס ער האָט געפאנגען אין פערשידענע מלחמות, און אלע זיינען געווען פוסטע יונגען וואָס פלעגען פערברייינגען זייער צייט אין פריזירען זייערע לאָקען, זיצען אין בעגילטע וואָגענס און געהן אין פראָנט פון סאָלדאטען, און זיי זיינען געווען די פויסט העלדען פון דוד'ס הויז.

13

א מאַן'ס ערשטע ווייב

רבי אלעזר האָט געזאָגט:

ווען א מאן גט אָב זיין ערשטע ווייב איז די מזבח

אזוי גרויס אז אפילו דער מזבח פערגיסט אויף דעם טרערן.

רבי יוחנן האָט געזאָגט:

ווען ביי א מאן שטארבט זיין ערשטע פרוי איז דער אונגליק אזוי גרויס אזוי ווי דער בית המקדש וואָלט חרוב געוואָרען אין זיינע צייטען.

רבי אלכסנדראי האָט געזאָגט:

א מענש וואָס זיין פרוי שטארבט ביי זיין לעבען ווערט די וועלט פינסטער פאר איהם.

14

ניט געגלויבט דעם בעל תשובה

א קצב איז איינמאָל געכאפט געוואָרען ביים פערקויפען טריפה פלייש פאר כשרה. האָט איהם ר׳ נחמן ארייגעליינט אין חרם און איהם געמאכט פאר אויס קצב. איז דער קצב געגאנגען און האָט זיך פערלאָזען די האָאר מיט די נעגעל, אזוי ווי איינער וואָס נעהמט אויף זיך א תשובה. ר׳ נחמן האָט איהם שוין געוואָלט צוריקגעבען זיין הכשר. אָבער רבא האָט צו איהם געזאָגט: "טאָמער נארט ער דאָס און איז ניט ערנסט. נאָר ווי זאָל ער תשובה טהאָן? אויף דעם האָט רב אידי בר אבין געזאָגט, אז דער וואָס איז פערדעכטיגט אויף טריפות זאָל געהן אין אן אָרט וואו מען קען איהם ניט און זאָל טהאָן עפּעס א מצוה ביי וועלכער ער בעזיעגט א נסיון. ער זאָל, למשל, אומקעהרען איינעם א טייערע זאך וואָס יע־נער האָט פערלאָרען, אָדער ער זאָל ארויסוואַרפען טריפה פלייש און ליידען ביי דעם א גרויסען פערלוסט, און מיט דעם איבערצייגען אז זיין עהרליכקייט איז גרעסער ווי זיין ליע־בע צו געלד."

15

א אידישער שטייער איינמאַהנער

דער פאטער פון ר׳ זירא איז דרייצעהן יאהר געווען א שטייער איינמאַהנער. ווען דער הויפּט בעאמטער פון דער פראָווינץ פלעגט דארפען קומען אין שטאָדט נאָך די צינ־זען, פלעגט ר׳ זירא׳ס פאטער ארויסגעהן אין גאס און צו־

גרייטען די שטאָדט לייט אז זיי זאָלען זיך ניט וואַרפען צו־
פיעל אין די אויגען ווען דער הויפּט בעאַמטער וועט קומען.
אז ער פלעגט זעהן איינעם פון די לומדים פלעגט ער א זאָג
טהאָן דעם פסוק פון ישעיה: "לך עמי, בא בחדריך", (געה,
מיין פאָלק, בעהאַלט זיך אין דיינע צימערן) און דאס איז
געווען אן אנצוהערענים אז מען דאַרף זיך ניט ווייזען אין
גאַס. אז ער פלעגט זעהן אזוי א שטאָדטיגען מענשען, וואס
איז ניט געווען א למדן, פלעגט ער איהם זאָגען מיט פשוט'ע
דבורים: "דער הויפּט בעאַמטער קומט אין שטאָדט, און אז
ער קומט נאָר אריין וועט זיין זעהר ביטער. ער וועט קוילען א
פאָטער פאַר'ן זוהן אין די אויגען, און דעם זוהן אין די אויגען
פון דעם פאָטער". און אזוי פלעגען זיך אלע שטאָדטלייט בע־
האַלטען.

אז דער הויפּט בעאַמטער פלעגט שוין קומען, פלעגט
ר' זירא'ס פאָטער צו איהם זאָגען: "א פוסטע שטאָדט —
זיכא פון וועמען שטייערען צו מאָהנען".

16

ניט יעדע מאַיאָריטעט איז א גערעכטע

שבנא איז געווען דער אויפזעהער פון מלך חזקיה'ס
הויז. אין דער צייט וואס סנחריב האט בעלאַגערט ירושלים
און חזקיה האט געפיהרט א שטאַרקען פערטיידיגונגס קאַמפּף
געגען איהם, האט זיך אין ירושלים געפונען א פּאַרטיי וואס
האט זיך געוואָלט אונטערגעבען צום שונא. דער אנפיהרער
פון דיעזער פּאַרטיי איז געווען שבנא. שבנא האט גערעדט
פאַר דרייצעהן פערזאַמלונגען און ער האט זיי בעוואויגען
פאַר פריעדען. חזקיה האט געוואונען בלויז עלף פערזאַמלונ־
גען. שבנא האט אנגעשריבען א צעטעל צו סנחריב מיט די
ווערטער: "שבנא און זיינע נאָכפאָלגער האָבען בעשלאָסען
זיך אונטערצוגעבען, חזקיה און זיינע נאָכפאָלגער ווילען
זיך ניט אונטערגעבען". אָט דעם צעטעל האט ער אנגעבונ־
דען צו א פייל און האט עס אריינגעשאָסען אין דעם פיינד־
ליכען לאַגער.

זעהענדיג אז די מאַיאָריטעט איז פעראייניגט געגען
איהם, האט חזקיה פערלאָרען דעם מוטה און האט אנגע־

הויבען זיך צו שרעקען. ער האט געזאגט: "טאמער חס ושלום האלט דער אייבערשטער מיט דער מאיאריטעט, און אז די מאיאריטעט האט בעשלאסען זיך אונטערצוגעבען צום שונא. קען דאך זיין אז ער וויל אז מיר זאלען זיך אויך אונטער־געבען". איז געקומען ישעיה הנביא און האט געזאגט: "דענק נים אז אלעם וואס דאס פאלק מאכט אב איז אן אבמאך". ער האט געמיינט צו זאגען אז דאס איז געווען א בונט פון רשעים.

17

איסגעזאגט א סוד פון חדר

אמאל איז געווען א תלמיד אין דעם בית מדרש פון רבי אמי און עס איז אויף איהם ארוים א קלאנג אז ער האט אבגעטראגען א לשון הרע נאכדעם ווי מען האט עס אין בית מדרש געהאלטען אין געהיים צוויי און צוואנציג יאהר. האט איהם ר' אמי ארויסגעשיקט פון בית מדרש, זאגענדיג: "אט דער האט אויסגעזאגט א סוד פון חדר".

18

נתן מיט די ליכטיגע שטראהלען

אין די צייטען פון רבי עקיבא האט געלעבט א רייכער מאן מיט'ן נאמען "נתן דצוציתא". עס הייסט נתן מיט די ליכטיגע שטראהלען. די געשיכטע ווי ער האט בעקומען דיזען צונאמען איז אזוי:

נתן האט זיך פערליעבט אין א פערהייראטע פרוי מיט'ן נאמען חנה. די פרוי איז געווען א גרויסע שעהנ־הייט. איהר מאן איז אמאל געווען רייך, נאר איז שפעטער זעהר פעראריםט געווארען. נתן האט די פרוי אזוי ליי־דענשאפטליך געליעבט דאס ער איז קראנק געווארען. דאק־טוירים האבען געזאגט אז ער קען קיינמאל אריבערלעבען זיין קראנקהייט סיידען די פרוי וועט ווערען זיינע. האבען די אידישע געלעהרטע געזאגט: "בעסער זאל ער שטארבען און נים קומען צו א זינד." די דאקטוירים, זעהענדיג אז זיין לאגע ווערט ערגער, האבען געזאגט, פיליירט איז מענ־

ליך אז די פרוי זאל קומען צו איהם און מיט איהם בלויז א ביסעל שמועסען, ווען דאס איהם פיליינט טרייסטען. אבער אפילו צו ריידען מיט איהם האבען די חכמים פער־באטען.

חנה׳ס מאן האט זיך דערוויילע פעדדרעהט אין גרויסע חובות, און אז עס איז געקומען דער טערמין און ער האט ניט געקענט צאהלען האט מען איהם אריינגעזעצט אין תפיסה. זיין פרוי האט געשפינט טאג און נאכט, האט שווער און ביטער געארביים אום צו קענען קויפען ברויט פאר זיך און פאר איהר מאן. א לאנגע צייט איז דער ארי־מער מאן געזעסען אין תפיסה, ביז דער לעבען איז איהם נמאס געווארען. און איינמאל זאגט ער צו זיין פרוי:

”דו ווייסט, חנה, אז דער וואס רעטעט איין נפש פון טויט איז גלייך ווי ער האט געראטעט א גאנצע וועלט מיט מענשען, און אזוי ווי מיר איז זעהר ביטער און דער לעבען האט מיר זיך שוין צוגעגעסען, בעט איך דיך אז דו זאלסט רחמנות האבען אויף מיר און געהן צו דעם רייכען נתן, איהם בעטען ער זאל דיר לייהען געלד צו בעצאהלען מיינע חובות, איך זאל קענען ארויס פריי און דו וועסט מיט דעם מיך רעטען פון טויט.“

”וואס רעדסטו?“ האט די פרוי אויסגערופען. ”ווי קען איך צו איהם געהן? דו ווייסט דאך אז ער איז קראנק און האלט ביים שטארבען אויס גרויס ליעבע צו מיר. און יעצט וועל איך דיר נאך עפעס דערצעהלען: זייט מען האט דיך אריינגעזעצט אין געפענגניס און איך בין געבליבען איינע אליין, שיקט מיר נתן יעדען טאג זיינע מענשען מיט גרויסע סומען געלד, אבער איך וויל ביי זיי די געלד ניט אננעהמען און איך טרייב זיי פון הויז. היינט ווי קען איך געהן בעטען ביי איהם אז ער זאל מיר געלד לייהען?“ אזוי האט די פרוי גע׳טענה׳ט, אבער דער מאן ווען עס איז שוין געווען זעהר שלעכט, האט ווידער אנגעהויבען איהר צו בעטען אז זי זאל דאך געהן צו נתן׳ען, לייהען געלד און איהם בעפרייען פון תפיסה. דא איז די פרוי ארויס פון געדולד און האט מיט כעס אויסגערופען:

”ווען דו וואלסט געהאט פערשטאנד וואלסטו פון מיר אזא זאך ניט געפאדערט. איך האב מורא אז צוליעב די

צרות און דיין לאנגעו זיצען אין תפיסה ביזטו פון זינען ארונטער."

א ברוגז'ע איז די עהרליכע, ארענטליכע חנה אוועק אהיים, און פאר דריי טעג כסדר האט זי איהר מאן קיין איינציגען מאל נים בעזוכט.

אויפ'ן פערטען טאג האט חנה'ן אנגענומען א שטאר־קער רחמנות געפיהל. די הארץ האט איהר געזאגט אז איהר מאן איז זעהר קראנק און האלט שוין ביים שטארבען. אין די פרוי אוועק צו דער תפיסה. זי האט געפונען איהר מאן שוין נאהנט צום טויט. "גאט וועט זיך מיט דיר אב־רעכענען און דיך בעשטראפען פאר מיין טויט", האט דער מאן אין גרויס פערצווייפלונג אויסגערופען. "איך פער־שטעה יעצט אז דו ווילסט אז איך זאל שטארבען, און דו זאלסט קענען ווערען די פרוי פון דעם רייכען נתן."

"אויב דו ווילסט איך זאל דוקא געהן צו איהם", האט די פרוי געענטפערט, "דאן גיב מיר א גט, וועל איך זיין פריי און מעגען געהן צו איהם."

"אט דאס האב איך דאך געזאגט," האט דער מאן גע־טענה'ט מיט ביטערקייט. "איך האב געזאגט אז דאס איז דיין איינציגער בעגעהר, פריי צו ווערען פון מיר כדי דו זאלסט קענען נעהמען דעם רייכען נתן."

די פרוי האט אויסגעבראכען אין א געוויין און האט געקלאגט:

"ווער האט עס ווען געהערט ביי אידען אזא זאך, אז אן איינגענער מאן זאל זאגען צו זיין פרוי: "געה און זינדיג מיט א פרעמדען מאן אום ארויסצוקריגען געלד פון איהם!"

"געה!" האט דער מאן אויסגעשריען. "געה אוועק פון מיר. אויב דו האסט קיין רחמנות אויף מיר וועט דער איבערשטער רחמנות האבען אויף מיר."

ווידער איז די פרוי אוועק אהיים מיט א צובראכענער הארץ. לאנג האט זי געטראכט פון איהר אומגליק און פון איהר מאן'ס אומגליק. איהר הארץ איז צוגאנגען פאר גרויס מיטלייד. ענדליך האט זי בעשלאסען צו טהאן איהר מאנ'ס פערלאנג, געהן צו דעם רייכען נתן בעטען ביי איהם שטי־צע, און מיט דעם צו רעטען דעם לעבען פון איהר מאן.

איידער זי איז געגאנגען האט חנה אויסגעשפרייט איהר'ע הענד צום הימעל און האט אזוי געבעטען: "גאט אין

הימעל! איך בעט דיך העלף מיר און פערהיט מיך אז איך זאל ניט אריינפאלען אין א זינד.״ נאכדעם איז זי אוועק צו נתן׳ס הויז.

ווען נתן׳ס קנעכט האבען איהר געזעהן אנקומען, זיינען זיי אריינגעלאפען אנזאגען זייער האר: ״די שעהנע חנה איז דא. זיווארט ביים טויער.״

נתן האט ניט געוואלט גלויבען דאס אזא גליק איז איהם געשעהן, האט ער געזאגט צו די קנעכט: ״אויב עס וועט זיך ארויסצייגען אז דאס איז אמת וועל איך אייך מאכען פריי. געהט, לאזט איהר אריין.״

די דיענער האבען געעפענט די טויערען פון הויף. און ווען חנה איז שוין געווען אין הויף, איז א דיענסט אריינגעלאפען צו נתן און האט איהם אנגעזאגט די בשורה: ״חנה איז שוין אין הויף!״

״דיר וועל איך שענקען דיין פרייהייט״, האט נתן מיט גרויס שמחה געענטפערט. ער איז געווען אזוי גליקליך, דאס ער האט יעדען איינעם געוואלט גליקליך מאכען.

חנה איז אריינגעקומען אין נתן׳ס צימער. ער האט איהר אנגעקוקט און בעטראכט איהר בלענדענדע שעהנהייט. דער גליקליכסטער מאמענט פון זיין לעבען איז געקומען.

״זאג מיר וואס ווילסטו און וואס פערלאנגסטו פון מיר״, האט נתן געזאגט מיט געפיהל. ״אלעס וואס דו פאדערסט וועט געטהאן ווערען. דיין מינדעסטער פערלאנג וועט ערפילט ווערען.״

״מיין פערלאנג איז״, האט חנה געענטפערט מיט אויגען וואס זיינען געווען פול טרערען, ״אז דו זאלסט מיר געבען גענוג געלד צו בעפרייען מיין מאן פון תפיסה. און גאט וועט דיך בעלוינען פאר דער גרויסער צדקה.״

נתן האט בעפוילען זיינע דיענער אז מען זאל דער פרוי געבען דאס פערלאנגטע געלד, און חנה האט איהם בעדאנקט.

״זעה״, האט נתן געזאגט. ״איך האב דיר געגעבען וואס דו האסט פערלאנגט. און יעצט וויל איך פון דיר צוריק עפעס פערלאנגען. דו ווייסט אז איך בין געפעהרליך קראנק אויס גרויס ליעבע צו דיר. אויב דו ווילסט רעטען מיין לעבען דאן בלייב ביי מיר. ווער מיין געליעבטע.״

״הער צו,״ האט חנה געענטפערט, ״איך בין יעצט אין

דיינע הענד, אונטער דיין שרץ, און איך האב נים קיין מוטח זיך צו שטעלען נעגען דיר. אבער איך וויל דיך בלויז דער־מאנען, אז יעצט איז געקומען דער גרויסער מאמענט פון דיין לעבען אין וועלכען דו קענסט געווינען עולם הבא. זעה, בעדענק זיך, איידער דו בעגעהסט די גרויסע זינד. אין איין רגע מאכסטו מיך און מיין מאן אונגליקליך אויף דער וועלט און זיך אליין אויף יענער וועלט. אט איז געקומען דער מאמענט ווען דיין לאנג יאהריגער פערלאנג קען ערפילט ווערען, אבער בעטראכט וואס דו קענסט געווינען ווען דו וועסט זיך אין דעם מאמענט בעהערשען און מיך ארויסלאזען פון דאנען ריין און אונבעפלעקט. פון דעם יעצטיגען מאַ־מענט הייננט אב דיין גאנצע צוקונפט. וועסטו זיך בעהער־שען, וועסטו דיין גאנצען לעבען פיהלען גליקליך מיט דעם געדאנק, אז דו האסט געוואונען א גרויסען זיעג איבער זיך אליין און דו וועסט פערדעכענט ווערען פאר א צדיק. וועסטו זיך אונטערגעבען צו דעם נסיון, וועסטו דיין גאנצען לעבען פיהלען אונגליקליך וואס אין א שוואכען מאמענט האסטו אונגליקליך געמאכט אן אונשולדיגע פרוי און דו אליין האסט פערלארען עולם הבא. זאל דיין קלארער פערשטאנד בעהערשען דיין ווילדע ליידענשאפט!"

נתן האט זיינע אויגען נים ארונגענומען פון דער שעה־נער חנה די גאנצע צייט וואס זי האט גערעדט צו איהם. איהרע ווערטער האבען נים פערפעהלט זייער ציעל. ווי נאר זי האט געענדיגט, האט נתן, וועלכער איז די גאנצע צייט געלעגען, זיך אנגעטהאן א כח, זיך אויפגעהויבען פון בעט, איז געפאלען צו דער ערד און האט גענומען בעטען גאט אזוי: "גיב מיר קרעפטען, העלף מיר צו פערטרייבען דעם שטן פון מיין הארצען! פיהר מיך, רבונו של עולם, אין א גלייכען וועג. זיי מיר מוחל אויף מיינע פריהערדיגע זינד און שטארק מיין הארץ אז איך זאל תשובה טהאן אויף ווייטער."

און ווי נאר ער האט געענדיגט זיין תפילה, האט נתן געפיהלט, אז ער איז געווארען אן אנדער מענש. ער איז געלייטערט געווארען. ער האט בעקומען פרישע כחות. א נייע ליכט האט ער געזעהן מיט זיינע אויגען.

"געבענשט זאלסטו זיין פון גאט וואס דו האסט מיט דיינע קלוגע רייד מיך פערהיט פון זינד," האט נתן געזאגט

צו חנה'ן. "געה אהיים און לעב אין גליק און אין פריעדען מיט דיין מאן."

די פרוי איז אוועק, זי האט אויסגעצאהלט איהר מאנ'ס חובות און האט איהם בעפרייט פון תפיסה. נאכדעם האט זי איהר מאן דערצעהלט אלעס וואס איז פארגעקומען צווישען איהר און דעם רייכען נתן. אבער דער מאן האט איהר נים געגלויבט. ער האט געהאט א פערדאכט, אז זי דערצעהלט איהם ניט דעם גאנצען אמת. עס קען דאך ניט זיין, דאס אזא מאן ווי נתן, וועלכער איז געווען אין איהר אזוי שטערבליך פערליעבט, זאל זיך ענטזאגען פון איהר ווען ער האט איהר געקענט האבען. און וואס מעהר די פרוי האט געזוכט אבצו־לייקענען דעם חשד, אלץ מעהר האט זיך צופלאמט די איי־פערזוכט אין איהר מאן.

א צייט שפעטער האט זיך געטראפען אזא געשיכטע: איינמאל, ווען דער גרויסער רבי עקיבא האט ארויסגעקוקט דורכ'ן פענסטער פון זיין בית מדרש, האט ער געזעהן א מאן רייטען אויף א פערד און אויף דעם מאנ'ס קאפ איז געווען א גרויסע ליכט וואס האט געשיינט אזוי ווי די שטראהלען פון דער זון. האט רבי עקיבא צוגערופען איינעם פון זיינע תלמידים און האט איהם געפרעגט: "ווייסטו אפשר ווער דער רייטער איז?" האט דער תלמיד געענטפערט: "דאס איז נתן דער אויסגעלאסענער." רבי עקיבא האט צוגערופען עטליכע אנדערע תלמידים און האט זיי געפרעגט: "איהר זעהט עפעס אויף דעם רייטער'ס קאפ?" האבען די תלמידים געענטפערט: "ניין". רבי עקיבא האט דאן געהייסען אז מען זאל דעם רייטער בעטען אז ער זאל אריינקומען אין בית מדרש. ווען נתן איז אריינגעקומען, האט ר' עקיבא צו איהם געזאגט: "מיין זוהן! בעת דו האסט געריטען האב איך אויף דיין קאפ געזעהן א גרויסע ליכט און איך ווייס אז דו וועסט האבען א סך עולם הבא. בעט איך דיר אז דו זאלסט מיר ערצעהלען וואס פאר א גרויסע מצוה דו האסט געטהאן אין דיין לעבען."

נתן האט דערצעהלט די גאנצע געשיכטע מיט חנה'ן, ווי ער האט די פרוי געליעבט זעהר שטארק פאר פיעלע יאהרען, ווי די ליעבע האט איהם קראנק געמאכט, ווי ער האט אנגעווענדעט אלע מיטלען איהר אוועקצונעהמען פון איהר מאן, און ווען זי איז ענדליך צו איהם געקומען, האט ער בעהערשט זיין שלעכטען ווילען און האט תשובה גע־

טהאָן. רבי עקיבא האָט איהם זעהר בעוואונדערט און האָט געזאָגט: "דו האָסט באמת געטהאָן א גרויסע זאַך מיט דעם וואָס דו האָסט בעזיעגט דיין ליידענשאַפט. און דערפאַר האָט גאָט בעלייכט דיין קאָפּ מיט זונען שטראַהלען. און נאָך א גרעסערע ליכט וועט אויף דיר שיינען אויף יענער וועלט. און יעצט, מיין זוהן, אויב דו ווילסט מיך פאָלגען, בלייב ביי מיר און איך וועל מיט דיר לערנען תורה."

נתן איז געוואָרען א תלמיד ביי ר' עקיבא'ן און איז געזעסען אין בית מדרש און האָט געלערנט. ער האָט געלערנט אזוי פלייסיג דאָס אין א קורצער צייט איז ער געשטיגען אזוי הויך אין לערנען, דאָס רבי עקיבא האָט איהם אוועקגעזעצט נעבען זיך.

איין טאָג האָט חנה'ס מאַן בעזוכט רבי עקיבא'ס בית מדרש. האָט ער דאָרט דערזעהן ווי נתן זיצט נעבען רבי עקיבא'ן און לערנט. האָט ער געפרעגט ביי איינעם פון די תלמידים ווי קומט נתן צו אזא גדולה. האָט איהם דער תלמיד דערצעהלט די גאַנצע געשיכטע. און ווען דער מאַן האָט דאָס געהערט, האָט ער איינגעזעהן, אז זיין פרוי האָט געזאָגט דעם אמת, און אז זי איז ריין פון זינד. איז ער אוועק אהיים, האָט א קוש געטהאָן זיין פרוי אין קאָפּ, און האָט צו איהר געזאָגט: "זיי מיר מוחל, מיין פרוי, וואָס איך האָב דיך חושד געווען אומזיסט. ערשט היינט האָב איך זיך דערוואוסט אז דו ביזט ריין ווי א מלאך."

נתן איז שפּעטער בעריהמט געוואָרען אלס "מר עוקבא" און ער איז געוואָרען אב בית דין. און אז די תלמידי חכמים פלעגען צו איהם שרייבען ווענען א שאלה פלעגען זיי איהם אזוי אדרעסירען:

"צו מר עוקבא, וועמעס שטראַהלען עס לייכטען ווי דער שיין פון בתיה'ס זוהן." דאָס מיינט משה רבינו, וועמען עס האָט ערצויגען בתיה, די טאָכטער פון פרעה.

19

א פערשפּעטיגטע תשובה

אין דער נאָכבאַרשאַפט פון ר' זירא האָבען געוואוינט מענשען וואָס זיינען געווען גרויסע רשעים. און פון דעסטוועגען איז ר' זירא געווען גוט צו זיי און ער פלעגט זיי מקרב זיין. ער האָט געגלויבט, אז מיט גוטסקייט וועט ער זיי בע־

וועגן אַז זיי זאָלען תשובה טהאָן און ווערען גוט און פרום. אָבער די רבנן האָבען ניט געוואָלט ליידען וואָס ר׳ זירא צייגט זיי ארויס פריינדשאפט.

שפּעטער, אַז ר׳ זירא איז געשטאָרבען, האָבען די רשעים געזאָגט: ״ביז יעצט פלעגט ר׳ זירא פאַר אונז בעטען גאָט, אָבער ווער וועט יעצט פאַר אונז בעטען?״ האָבען זיי זיך וועגען דעם טיעף פערטראַכט און האָבען תשובה געטהאָן.

20

וואָרום אדם איז בעשאַפען אַן איינציגער

פאַרוואס איז אדם בעשאפען געווארען איין איינציגער און ניט א סך מענשען אויף א מאָל, דאס איז ערשטענס צו צייגען אז א מענש איז א גאנצע וועלט, און אז ווער עס ברייגגט אום איין איינצעלנעם אידישען נפש ווערט דאס איהם פערדעכענט אזוי ווי ער וואלט אומגעבראכט א גאנצע וועלט, און ווער עס רעטעט איין איינצעלנעם אידישען נפש איז אזוי ווי ער רעטעט א וועלט.

צווייטענס: צוליעב שלום, כדי איין מענש זאל זיך ניט גרויס האלטען איבער דעם אנדערן און זאגען: ״איך קום ארויס פון א גרעסערן אדם ווי דו״. דריטענס: די אפיקורסים זאלען ניט זאגען דאס אזוי ווי עס זיינען בעשאפען געוואָרען א סך מענשען אויף א מאָל, איז דאך דאס א בעווייז אז עס איז דאָ מעהר ווי איין בעשעפער. און פערטענס: כדי צו צייגען די גרויסקייט פון דעם אייבערשטען. א מענש גיסט אויס א סך מטבעות פון איין פאָרעם זיינען זיי אלע גלייך, און דער מלך מלכי המלכים, געבענשט זאל זיין נאָמען זיין, האט יעדען מענשען בעשאפען אין דעם פאָרעם פון אדם און קיין איין מענש איז גלייך צום אנדערען, און דעריבער דארף יעדער מענש האבען זעלבסט רעספעקט און זאגען צו זיך אליין: ״פון מיינטוועגען איז די וועלט בעשאפען געוואָרען. לאָמיך די וועלט ניט פערלירען צוליעב א נארישע ליידענשאפט!״

21

די שטראַף פערזאמט ניט

ר׳ שמעון בן שטח דערצעהלט:

זאָל איך אזוי דערלעבען א נחמה אויף אידען, ווי איך אליין האב געזעהן ווי איינער איז נאכגעלאָפען אן אנדערן אין א חורבה אריין, בין איך נאכגעלאָפען און אז איך בין אריין אין חורבה, האב איך געזעהן ווי ער האלט א מעסער אין האנד, פון דעם מעסער האט גערונען בלוט, און דער ער־מארדעטער האט זיך געצאפעלט אין דער גסיסה. האב איך געזאגט צום מאן מיט׳ן מעסער אין האנד: "זאג מיר, דו רשע, ווער האט דיזען מענשען געה׳רג׳עט? איך אדער דו? קיין אנדערער איז דא דאך ניט געווען. אבער וואס קען איך טהאן? איין עדות איז ניט גענוג דיך צו פער׳משפט׳ן. זאל דער וואס ווייס אלע פערבארגענע געדאנקען בעשטראפען דעם וואס האט גע׳הרג׳עט זיין מיטמענשען."

דערצעהלט מען, אז אידער זיי האבען צייט געהאט זיך צו ריהרען פון ארט איז געקומען א שלאנג, האט א ביס געטהאן דעם מערדער און ער איז געפאלען טויט.

22

דער ערשטער מענשענמאָרד

ווען קין האט געוואלט הרג׳ענען זיין ברודער הבל, האט ער ניט געוואוסט פון וואנען די נשמה קומט ארויס ביי א מענשען. האט קין איהם געמאכט פול מיט ביילען און וואונדען און הבל האט נאך אלץ געלעבט. ביז ער איז גע־קומען צום האלז. אט דא האט ער געענדיגט זיין לעבען.

23

פון דער לונג אויף דער צונג

יהודה און חזקיה, די קינדער פון ר׳ חייא, זיינען גע־זעסען ביי רבי׳ס טיש און געגעסען. די גאנצע צייט פון עסען זיינען זיי געווען שטיל און האבען גאָרנישט גערעדט. האט רבי געזאגט צו זיינע דיענער: "גיט די יונגען מעהר

וויין צו טרינקען, כדי זיי זאָלען עפּעס זאָגען.״ אַז זיי האָבען זיך אָנגעטרונקען און זיינען געוואָרען אַ ביסעל בערוישט, האָבען זיי געזאָגט: „משיח וועט אַנדערש ניט קומען סיידען עס וועלען צוערשט אויסשטאַרבען די צוויי הערשענדע קלאַסען ביי אידען, דער ראש גלות פון בבל און דער נשיא פון ארץ ישראל, ווייל זיי זיינען שטיינער אין וועג פאַר׳ן אידישען פאָלק.״

אַזוי ווי רבי איז געוועזען אַ נשיא, האָט עס איהם פערדראָסען און ער האָט צו די צוויי יונגע תלמידים געזאָגט: „איהר רוקט מיר דערנער אין מיינע אויגען.״

„רבי!״ האָט זיך אָבגערופען ר׳ חייא, דער פאָטער פון די צוויי יונגען, „עס זאָל דיך ניט פערדריסען וואָס זיי זאָגען. דו ווייסט דאָך, אַז די צאָהל פון „יין״ בעטרעפט זיעבציג און די צאָהל פון „סוד״ בעטרעפט אויך זיעבציג. אַז עס געהט אריין דער וויין געהט ארויס דער סוד. ווען אַ מענש טרינקט זיך אָן איז אַלעס וואָס ביי איהם אויפ׳ן לונג געהט ארויס אויף דער צונג.״

24

די בעשאַפונג פון אדם הראשון

וואָרום איז אָדם הראשון בעשאַפען געוואָרען פרייטאָג, דעם זעקסטען טאָג, און ניט גלייך אום דעם ערשטען טאָג? איין מיינונג איז, טאָמער וואָלט ער זיך גרויסהאַלטען, וואָלט מען איהם געקענט זאָגען: „דער מוק, וואָס איז אַזאַ קליינע חיה׳לע, איז פריהער פון דיר בעשאַפען געוואָרען, הייסט עס אַז דו ביסט גאָר ניט אַזאַ יחסן״. נאָך אַ מיינונג איז, אַז ער זאָל גלייך קענען אָנפאַנגען מיט אַ מצוה, עס הייסט שבת האַלטען. ווידער איז דאָ אַ מיינונג, אַז ער זאָל קענען גלייך אָנפאַנגען מיט דער שבת׳דיגער סעודה. עס איז דאָ אַ משל אויף דעם. אַ מלך, אַ בשר ודם, האָט צוערשט אויסגעבויט אַ שעהנעם פּאַלאַסט, האָט דעם פּאַלאַסט בעציערט און אָנגעגרייט אַ שעהנע סעודה, און ערשט נאָכדעם האָט ער איינגעלאַדען געסט.

ר׳ מאיר זאָגט:

די ערד פון וועלכע אָדם איז בעשאַפען געוואָרען איז געזאַמעלט געוואָרען פון דער גאַנצער וועלט.

ר' יוחנן בר חנינא זאגט:

צוועלף שטונדען האט זיך געצויגען יענער טאג אין וועלכען אדם איז בעשאפען געווארען. אין דער ערשטער שטונדע איז געזאמעלט געווארען די ערד פון וועלכע ער האט געדארפט בעשאפען ווערען. די צווייטע שטונדע איז פערטיג געווארען זיין קערפער. די דריטע שטונדע זיינען ארויס זיינע גלידער. די פערטע — איז אין איהם אריין א נשמה. די פינפטע — האט ער זיך געשטעלט אויף די פיס. די זעקסטע — האט ער געגעבען נעמען צו אלע לעבעדיגע בעשעפעניסען. די זיעבטע — האט ער בעקומען חוה'ן פאר א פרוי. די אכטע — האבען זיי געהאט צוויי קינדער. די נייְנטע — איז ער פערזאגט געווארען ניט צו עסען פון עץ הדעת. די צעהנטע — האט ער געזינדיגט. די עלפטע — איז ער פער'משפט געווארען. די צוועלפטע — איז ער פערטריבען געווארען פון גן עדן.

רב יהודה זאגט:

איידער דער אייבערשטער האט בעשאפען אדם הראשון האט ער צוערשט בעשאפען א גרופע מלאכים און ער האט זיי געפרעגט: "ווילט איהר איך זאל בעשאפען א מענשען אין אונזער געשטאלט?" האבען די מלאכים געענטפערט: "רבונו של עולם, זאג אונז, וואס וועט דער מענש טהאן? ווי וועט ער זיך אויפפיהרען?" האט דער אייבערשטער זיי געזאגט ווי דער מענש וועט זיך אויפפיהרען. האבען די מלאכים געזאגט דעם פסוק (תהלים, ח'): "וואס איז דער מענש אז דו זאלסט דענקען פון איהם? וואס איז דער זוהן פון ערד אז דו זאלסט זיך רעכנען מיט איהם?" האט ער, כביכול, אנגעצייגט מיט זיין קליינעם פינגער אויף זיי און די מלאכים זיינען פערברענט געווארען.

נאכדעם האט ער בעשאפען א צווייטע גרופע מלאכים, איז מיט זיי פארגעקומען גראדע דאס זעלבע ווי מיט דער ערשטער גרופע. ווען ער האט בעשאפען די דריטע גרופע, האבען די מלאכים געזאגט: "וואס פאר אן עצה קענען מיר דיר געבען, אז די פריהערדיגע האבען גארנישט אויסגע־פיהרט מיט זייערע עצות? די גאנצע וועלט איז דאך דיינע. וואס דו ווילסט טהאן אויף דיין וועלט דאס קענסטו טהאן."

ווען דער אייבערשטער האט גענומען אויסרעכענען וואס די מענשען וועלען טהאן און ער איז געקומען צום דור

הפלגה איז צום דור המבול, וועלכע זיינען געווען זעהר פער־דארבען, האבען די מלאכים געזאגט: "נו, רבונו של עולם, האבען די פריהערדיגע מלאכים ניט געהאט רעכט?" אבער דער אייבערשטער האט זיי געענטפערט מיט א פסוק (ישעיה, מו): "און ביז דער עלטער בין איך דערזעלבער און איך וועל זיי דולדען."

רב יהודה האט געזאגט אין נאמען פון רב:

ווען אדם איז בעשאפען געווארען איז ער געווען גרויס פון איין עק וועלט ביז'ן אנדער עק וועלט. אבער נאכדעם ווי ער האט געזינדיגט, האט דער אייבערשטער אויף איהם ארויפגעלייגט זיין האנד און האט איהם קליין געמאכט.

25

פון רבי מאיר'ס משלים

ר' יוחנן האט געזאגט:

דריי הונדערט משלים וועגען פוקסען האט רבי מאיר געהאט, אבער אונז איז בלויז דאס פערבליבען:

א פוקס האט איינמאל געזאגט צו א וואלף: "אויב דו ווילסט געניסען א גוטען מאהלצייט, געה אריין ערב שבת אין דעם הויף פון א אידען, העלף איהם מאכען שבת, וועט ער דיך דערפאר איינלאדען צו דער שבת'דיגער סעודה."

דער וואלף האט געפאלגט די עצה פון דעם פוקס, אבער ווי נאר ער האט זיך בעוויזען אין דעם אידען'ס הויף, איז די גאנצע הויז געזינד איהם בעפאלען מיט שטעקענס, און דער וואלף איז קוים ענטלאפען מיט'ן לעבען. דער וואלף איז אוועקגעלאפען צום פוקס און האט איהם געוואלט צער־רייסען א לעבעדיגען. "זיי ניט אין כעס", האט דער פוקס געזאגט, "ניט איך בין שולדיג און ניט דו ביזט שולדיג אין דעם וואס מען האט דיך געשלאגען. שולדיג איז דיין פא־טער. הער אוים וואס איך וועל דיר דערצעהלען. א איד האט איינמאל געבעטען דיין פאטער ער זאל איהם העלפען צוגרייטען אויף שבת און דערפאר וועט ער איהם לאדען צו דער סעודה, האט דיין פאטער זיך ניט געקענט דערוואר־טען. ער האט אויפגעפרעסען די גאנצע סעודה און דעם אידען ניט איבערגעלאזען אפילו א ביינדעל. און אט פאר די זינד פון דיין פאטער האט מען דיך געשלאגען. אבער

זאָלסט זיך גאָר נים זאָרגען. איך וועל דיך פיהרען אין אַן אַנדער אָרט וואו מיר וועלען ביידע קענען האָבען אַ גוטע סעודה."

דער פוקס האָט דעם וואָלף צוגעפיהרט צו אַ ברונען אויף וועלכען עס האָט זיך געפונען אַ וועלצעל. פון דעם וועלצעל האָבען זיך אויף אַ שטריק אַראָבגעלאָזען צוויי עמער. ווען איין עמער פלעגט אַרונטערגעהן, פלעגט דער אַנדער עמער אַרויפגעהן. נעהמט דער פוקס, זעצט זיך אַריין אין אַן עמער און לאָזט זיך אַרונטער אין ברונען אַריין. פרעגט איהם דער וואָלף: "וואָס טהוסטו דאָרט?" ענט־פערט דער פוקס: "דאָ געפינט זיך פלייש און קעז און אַלע גוטע זאַכען צום עסען." דער פוקס האָט איהם געהייסען אַ קוק טהאָן אויף דעם געשטאַלט פון דער לבנה וואָס האָט זיך אָבגעשפּיגעלט אין ברונען. "זעהסט וואָס פאַר אַ פיי־נער קעז?" האָט דער פוקס געררייצט דעם וואָלף'ס אַפּעטיט.

דער וואָלף האָט זיך מעהר נים געקענט איינהאַלטען און ער האָט געזאָגט: "ווי קום איך שוין אַרונטער?"

"זעץ זיך אַריין אין דעם אַנדער עמער וועסטו אויך אַרונטערקומען", האָט דער פוקס געענטפערט.

אָבער ווען דער וואָלף האָט זיך אַרונטערגעלאָזען אין ברונען איז דער פוקס אַרויפגעצויגען געוואָרען. "ווי וועל איך יעצט אַרויסגעהן?" האָט דער וואָלף געפרעגט מיט שרעק. און דער פוקס האָט איהם געזאָגט דעם פסוק (משלי, יא): "אַ צדיק רעטעט זיך פון אַ צרה און אַ רשע פאַלט אַריין אנשטאָט איהם."

26

די קליינע פּרינצעסין

אַ קיסר האָט אַמאָל געזאָגט צו רבן גמליאל: "אייער גאָט איז אַ גנב, ווייל ער האָט אויף אדם הראשון אַרויפגע־וואָרפען אַ שלאָף און ביי איהם אַרויסגענומען אַ ריפּ". האָט די טאָכטער פון קיסר געזאָגט צו רבן גמליאל: "לאָמיך געבען מיין פאָטער אַן ענטפער".

האָט די פּרינצעסין געזאָגט צום הערשער: "גיב מיר אַ ריכטער".

"צו וואָס דאַרפסטו אַ ריכטער?" האָט דער קיסר גע־פרעגט.

"גנבים זיינען אריין צו מיר ביינאַכט, זיי האָבען צו־גענומען אַ זילבערנעם קריגעל און איבערגעלאָזען אַ גאָל־דענעם", האָט די טאָכטער געענטפערט.

"הלואי זאָלען זיי צו אונז קומען יעדען טאָג". האָט דער קיסר געלאַכט.

"נו", האָט די טאָכטער אויסגערופען מיט נצחון, "האָט אדם הראשון נים געטראָפען אַזאַ גליק? ער האָט פערלאָרען אַ ריפּ און האָט דערפאַר בעקומען אַ טרייע פרוי :וואָס איז איהם געווען אַזוי ווי אַ דיענסט".

"איך מיין", האָט דער קיסר געזאָגט, "אַז גאָט האָט אדמ'ן נים געדאַרפט איינשלעפערען. ער האָט דאָס געדאַרפט טהאָן פאַר זיינע אויגען".

"פאטער!" האָט די פרינצעסין ווייטער געזאָגט. "הייס מיר בריינגען אַ שטיק פליישׁ".

דער קיסר האָט געלאָזט בריינגען אַ שטיק פליישׁ. די פרינצעסין האָט עס אריינגעטהאָן אונטער די הייסע אַש צום בראָטען, אין געגענוואַרט פון איהר פאָטער, און אַז עס איז פערטיג געוואָרען האָט זי צו איהם געזאָגט: "נאַ, עס דעם בראָטען".

דער קיסר האָט אָבער דעם בראָטען נים געוואָלט עסען. ער האָט צוגעזעהן ווי מען האָט געבראַכט אַ רויה שטיק פליישׁ, ווי מען האָט דאָס געלייגט אויף אַש, און ווי דאָס שטיק פליישׁ איז איינגעריכט געוואָרען אין אַש ביי דעם בראָטען.

"עס עקעלט מיר", האָט דער קיסר געזאָגט.

"זעהסטו", האָט די פרינצעסין געזאָגט, "ווען אדם הראשון וואָלט צוגעזעהן ווי מען שניידט איהם אויס אַ ריפּ און ווי פון דעם ריפּ ווערט בעשאַפען אַ פרוי פאַר איהם, וואָלט זי ביי איהם אויך פער'מיאוס'ט געוואָרען".

27

דער קיסר און רבן גמליאל

איינמאָל האָט דער קיסר געזאָגט צו רבן גמליאל: "איך ווייס וואָס אייער גאָט טהוט און וואו ער געפינט זיך". האָט

רבן גמליאל א זיפּ געטהאָן. "וואָס זיפּצסטו?" האָט דער קיסר געפרעגט.

"איך האָב א זוהן", האָט רבן גמליאל דערצעהלט, "איז ער ערגעץ ווייט אין די גרויסע שטעדט ביים ים, און עס בענקט זיך מיר זעהר שטארק נאָך איהם. קענסטו מיר אפשר זאָגען וואו ער געפינט זיך?"

"ווי קען איך דאָס וויסען וואו ער איז?" האָט דער קיסר געזאָגט.

"אויב דו ווייסט ניט וואָס עס טהוט זיך אויף דער ערד, היינט ווי קענסטו וויסען וואָס עס טהוט זיך אין הימעל?" האָט רבן גמליאל אויסגערופען.

א צווייטען מאָל האָט דער קיסר געזאָגט צו רבן גמליאל: "אין אייער תהלים שטעהט אז גאָט האָט אויסגעצעהלט די שטערען. וואָס איז דאָס פאַר א וואונדער? איך קען אויך צעהלען די שטערען".

האָט רבן גמליאל געלאָזט ברענגען קארשען, האָט זיי אריינגעטהאָן אין א זיפּ, און דרעהענדיג די זיפּ אין אלע זייטען, האָט ער געזאָגט צום קיסר: "צעהל מיר איבער די קארשען".

"שטעל אוועק די זיפּ", האָט דער קיסר געזאָגט. "ווי קען איך צעהלען אז דו האַלטסט די זיפּ אין איין דרעהען?"

"די שטערען אין הימעל שטעהען אויך ניט אויף איין אָרט", האָט רבן גמליאל געענטפערט.

אנדערע זאָגען אז די געשיכטע איז אזוי געוועזען.

דער קיסר האָט זיך בעריהמט אז ער ווייס די צאָהל פון די שטערען. האָט רבן גמליאל געזאָגט צו איהם: "זאָג מיר צוערשט ווי פיעל צייהנער דו האָסט אין מויל". האָט דער קיסר אריינגעלייגט א פינגער אין מויל און אָנגעהויבען צו צעהלען.

"זעהסט", האָט רבן גמליאל געזאָגט, "דאָס וואָס ביי דיר אין מויל געפינט זיך ווייסטו ניט, היינט ווי ווייסטו וואָס עס געפינט זיך אין הימעל?"

28

דעם אפּיקורס שטראָף

דער קיסר האָט איינמאָל געזאָגט צו רבי תנחום: "קומט לאָמיר ווערען אלע איין פאָלק". האָט רבי תנחום געענט-

פערט: ״זאָלען מיר ביידע אזוי לעבען וואָס פאר א גוטער פלאַן דאָס איז! אָבער אזוי ווי מיר זיינען שוין געאידישט און מיר קענען ניט ווערען קיין גוים, דאַרפט איהר זיך לאָזען אידישען און ווערען אזוי ווי מיר״.

״דו האָסט גוט געזאָגט״, האָט דער קיסר צוריק געענטפערט, ״אָבער ווער עס שפּאַרט איבער א קיסר דעם קומט אז מען זאָל איהם וואַרפען צו די ווילדע חיות״.

האָט מען רבי תנחום געוואָרפען צו די ווילדע חיות, אָבער זיי האָבען איהם ניט געגעסען. האָבען אַלע בעוואונדערט דעם גרויסען נס. איז דאָרט געווען אַן אפּיקירס וואָס האָט ניט געגלויבט אין נסים. האָט ער געזאָגט: ״די חיות זיינען ניט הונגעריג און דערפאר עסען זיי איהם ניט״. האָט מען געמאַכט א פּראָבע און מען האָט דעם אפּיקורס געוואָרפען צו די חיות, האָבען זיי איהם גלייך אויפגעגעסען.

29

אין זון בעלייכט די גאנצע וועלט

דער קיסר האָט אמאָל געזאָגט צו רבן גמליאל: ״איהר, אידען, זאָגט, אז וואו עס איז דאָ א מנין אידען קומט די שכינה צו זיי, אויף אזא אופן מוזען דאָך זיין א סך שכינות אויף דער וועלט, פאר יעדען מנין א שכינה״.

אנשטאט אַן ענטפער האָט רבן גמליאל אַריינגערופען דעם קיסר׳ס דיענער און האָט איהם א קלאַפּ געטהאָן איבער׳ן קארק. ״פאר וואָס שלאָגסטו איהם?״ האָט דער קיסר געפרעגט. ״דערפאַר וואָס ער האָט אַריינגעלאָזען די זון אין הויז״, האָט רבן גמליאל געענטפערט.

״אָבער די זון שיינט דאָך איבער דער גאַנצער וועלט!״ האָט דער קיסר אויסגערופען.

״טאָ הער זיך איין״, האָט רבן גמליאל געענטפערט, ״מה דאָך די זון וואָס איז בלויז איין טייל פון צעהן מיליאָן פון דעם אייבערשטענס שיין, קען בעלייכטען א גאנצע וועלט, היינט ווי איז שוין די שכינה — די קען געוויס בעלייכטען א גאנצע וועלט אויף אמאָל״.

30

אין ענטפער אויף צוויי קשיות

אן אפיקורס האט איינמאל געזאגט צו רבי אבהו: "אייער גאט איז א שפאס טרייבער. איינמאל האט ער גע־הייסען יחזקאל הנביא ליעגען א צייט אויף דער לינקער זייט און א צווייטען מאל האט ער איהם געהייסען ליעגען אויף דער רעכטער זייט".

אזוי ווי דער אפיקורס האט גערעדט, איז אנגעקומען א תלמיד און האט געבעטען אז רבי אבהו זאל איהם ערקלע־רען צו וואס מען מאכט איינמאל אין זיבען יאהר שמיטה.

"יעצט וועל איך אייך עפעס זאגען וואס וועט פערענט־פערען ביידענס פראגען. דער אייבערשטער האט געזאגט צו די אידען: "זעקס יאהר זאלט איהר זייען אייערע פעלדער און דעם זיבעטען יאהר זאלט איהר האבען שמיטה און די ערד ניט זייען, אום איהר זאלט וויסען אז די ערד איז מיינע". די אידען האבען אבער ניט געהיט דעם אבמאך. אין דער וועלט פיהרט זיך אז ווען די מענשען פון א לאנד בעגעהען א פערברעכען געגען זייער מלך, איז אויב ער איז א שלעכ־טער הרג'עט ער אוים אלעמען. אויב ער איז א בעל רחמנות הרג'ט ער אוים בלויז א העלפט. און אויב ער איז זעהר א גרויסער בעל רחמנות שטראפט ער בלויז די גרויסע מענער, די פיהרער פון פאלק. אזוי איז אויך דער אייבערשטער. ער האט געשטראפט יחזקאל'ן אום ריין צו וואשען די זינד פון אידישען פאלק".

31

גאט האט פיינט מסירות

ווען דער אייבערשטער האט געזאגט צו יהושע, "ישראל האט געזינדיגט", האט יהושע געפרעגט: "זאג מיר, ווער האט געזינדיגט?" האט דער אייבערשטער געזאגט: "איך בין דען א מוסר? ווילסט וויסען ווער איז דער זינדיגער טא נעהם און ווארף גורל." יהושע האט אזוי געטהאן און דער גורל איז געפאלען אויף עכן. האט עכן געזאגט צו

יהושע : „אַ גורל איז קיין בעוויז. עס מוז דאָך אויף איי־נעם פאַלן. דו און אלעזר הכהן זייט דאָך די צוויי גרעסטע מענטשן פון אונזער דור, און דאָך אַז איך זאָל וואַרפן אויף אייך גורל, וועט אויף איינעם פון אייך דער גורל מוזן פאַלן."

„איך בעט דיך", האָט יהושע געזאָגט, „לאָך ניט אָב פון גורל, ווייל ארץ ישראל וועט צוטיילט ווערן צווישן אידן דורך אַ גורל."

32

אַ אידישער זינדיגער

ר' אבא בר זבדי זאָגט :

אַ איד, כאָטש ער האָט געזינדיגט, בלייבט ער אַלץ אַ איד. דאָס איז וואָס מענטשן זאָגן אַ ווערטל : אַ רויז, כאָטש זי איז אַרומגערינגלט פון דערנער, בלייבט דאָך אַלץ אַ רויז."

33

די פאַרביטענע מתים

אמאָל איז אַ אידישער שטייער איינמאָהנער, וועלכער איז געווען אַ גרויסער רשע, געשטאָרבן גראָדע אין דעם זעלבן טאָג אין וועלכן עס איז געשטאָרבן אַ רב, אַ גרוי־סער צדיק. אַלע שעהנסטע מענטשן פון דער שטאָדט זיינען געקומען צו דער לויה פון דעם רב. צו דערזעלבער צייט האָ־בען די קרובים פון דעם שטייער איינמאָהנער איהם געפיהרט צו זיין קבורה. צוערשט איז געגאַנגען די גרויסע לויה פון דעם רב, און הינטען האָט זיך נאָכגעשלעפט די מטה אויף וועלכע די משפחה לייט האָבען געטראָגען דעם שטייער איינ־מאָהנער. פּלוצלונג זיינען זיי אַלע בעפאַלען געוואָרען פון רויבער. די מלוים זיינען צולאָפען און האָבען איבערגעלאָזען די מטות אין מיטען פעלד. בלויז איין תלמיד וועלכער איז געווען זעהר געטריי צום רב האָט זיין לעבען איינגעשטעלט און איז ניט אָבגעטראָטען פון דער מטה.

אויף מאָרגען זיינען געקומען די שעהנע בעלי בתים פון

שטאָדט צו בעערדיגען דעם רב, האָבען זיי די מטה זייגע פערביטען אויף דער מטה פון דעם שטייער איינמאָהנער, און זיי האָבען דעם שטייער איינמאָהנער מקבר געווען מיט גרויס כבוד. און כאָטש דער תלמיד האָט די גאַנצע צייט געשריען אז דאָס איז ניט דער רב, האָבען זיי איהם ניט געהערט. שפּעטער זיינען אָנגעקומען די קרובים פון דעם שטייער איינמאָהנער און האָבען דעם רב בעערדיגט צווישען זייערע לייט.

דער תלמיד האָט די זאַך זיך שטאַרק גענומען צום האַרצען און ער האָט זיך געפרעגט: "וואָס פאַר א זינד האָט מיין רבי בעגאַנגען דאָס אויף איהם איז געקומען אזא שטראָף צו בעערדיגט ווערען מיט אזא בזיון און ליגען צווישען שלעכטע מענשען? און וואָס האָט דער רשע אזוינס געטהאָן וואָס איהם איז בעשערט געוואָרען צו האָבען אזא שעהנע קבורה מיט אזוי פיעל כבוד?" ביינאַכט איז דער רבי איהם געקומען צו חלום און האָט צו איהם אזוי געזאָגט:

"מיין קינד, זאָלסט זיך גאָר ניט ערגערען. איך קען דיר ציינען מיין פּלאַץ אין גן עדן און דער רשע ווי ער בראָט זיך אין גיהנם. ווילסטו וויסען פאַר וואָס מיר האָבען זיך פערביטען ביי דער לויה, וועל איך דיר דערצעהלען. איינמאָל האָב איך געהערט ווי מען בעליידיגט א תלמיד חכם און איך האָב ניט פּראָטעסטירט, און דערפאַר בין איך געשטראָפט געוואָרען. און אָט דער רשע האָט איינמאָל אָנגעגרייט א גרויסע סעודה פאַר דעם שטאָדט פערוואַלטער, אָבער דער פערוואַלטער האָט ניט געקענט קומען. האָט דער שטייער איינמאָהנער פערטיילט די סעודה צווישען אָרימע לייט, און דאָס איז זיין לוין וואָס ער האָט בעקומען א שעהנע לויה."

"און ווי לאַנג וועט דער שטייער איינמאָהנער פערבלייבען אין גיהנם?" האָט דער תלמיד געפרעגט.

"ער וועט דאָרט בלייבען ביז עס וועט שטאַרבען שמעון בן שטח און פערנעהמען זיין אָרט אין גיהנם", האָט דער רבי געענטפערט.

"און פאַר וואָס קומט שמעון בן שטח אזא שטראָף?" האָט דער תלמיד געפרעגט.

"דערפאַר", האָט דער רבי געזאָגט, "ווייל אין אשקלון געפינען זיך אידישע מכשפות און ער ברייננט זיי ניט פאַר'ן בית דין".

אויף מאָרגען, אז דער תלמיד איז אויפגעשטאַנען פון

שלאָף איז ער אוועק צו שמעון בן שטח און האָט איהם דער־צעהלט וואָס דער רבי האָט איהם געזאָגט אין חלום. וואָס האָט שמעון בן שטח געטהאָן? ער האָט צוזאמענגערופען אכציג הויכע געזונטע בחורים, און האָט יעדען איינעם גע־געבען א גרויסע פאַס און אין יעדער פאַס איז געווען בע־האַלטען א מאַנטעל. דעם טאָג האָט גראדע זעהר שטארק גערעגענט.

"היט זיי גוט אָב", האָט שמעון בן שטח געזאָגט צו די בחורים. "זיי זיינען אכציג שטיק. און ווי נאָר איהר וועט אריין אין זייער לאגער, זאָל יעדער איינער א כאַפּ טהאָן איינע פון די מכשפות און איהר אויפהויבען פון דער ערד. און דאַן קען איהר כשוף ניט האָבען קיין מאכט. דאָס איז דער איינציגער וועג ווי מיר קענען זיי בייקומען. "נאָכדעם איז שמעון בן שטח אוועק צו די מכשפות אין זייער פּאַ־לאַסט, און די בחורים האָט ער געלאָזט ווארטען אין דרויסען. ווען ער איז אריינגעקומען האָבען איהם די מכשפות געפרעגט: "ווער ביזטו?" האָט ער זיי געענטפערט:

"איך בין א מכשף און איך בין געקומען זיך מיט אייך פערמעסטען אין כשוף מאכען."

"וואָס פאר א קונצען קענסטו מאכען?" האָבען די מכשפות געפרעגט.

"איך וועל אייך ציינגען א קונץ, אז איך וועל אראָבבריינ־גען אהער אכציג בחורים און אלע וועלען זיין אין טרוקענע קליידער, כאָטש עס רעגענט היינט אזוי שטארק", האָט שמעון בן שטח געענטפערט.

"א נו, לאָמיר זעהן", האָבען די מכשפות אויסגערופען.

שמעון בן שטח איז ארויסגעגאַנגען, האָט א וואונק גע־געבען צו די בחורים, און זיי האָבען ארויסגענומען די טרו־קענע מאַנטלען פון די פעסער, ארויפגעוואָרפען אויף זיך און זיך געצייגט פאר די מכשפות גאַנץ טרוקענע. און בעת די מכשפות זיינען געשטאַנען מיט אָפענע מיילער און בע־וואונדערט דעם קונץ, האָט יעדער איינער פון די בחורים א כאַפּ געטהאָן א מכשפה אויף זיינע הענד און איהר אויפ־געהויבען פון דער ערד. די מכשפות האָבען פערלאָרען זייער מאכט, און די בחורים האָבען זיי געטראָגען אויף די הענד און געבראַכט צו אַן אָרט וואו מען האָט זיי גע'משפט און גלייך אויפגעהאַנגען.

די קרובים פון די מכשפות האָבען גענומען זוכען נקמה.

זיי האָבען זיך צוזאַמענגערעדט און געמאַכט אַ בלבול אויף דעם זוהן פון שמעון בן שטח און צוגעשטעלט עדות וועלכע האָבען איהם בעשולדיגט אין אַזאַ זינד פאַר וועלכע עס קומט סקילה. דער בית דין האָט געמוזט פאָלגען דעם דין און האָט פער׳משפט דעם בעשולדיגטען אַז מען זאָל איהם פערשטיינען צום טויט. ווען מען האָט דעם אונשולדיג פער־משפט׳ען ארויסגעפיהרט צום טויט, האָט ער אַזוי געזאָגט צום בית דין:

״אויב איך בין שולדיג אין דעם פערברעכען זאָל מיין טויט ניט זיין אַ כפרה אויף מיינע זינד, אָבער אויב איך בין אונשולדיג זאָל מיין טויט זיין אַ כפרה אויף מיינע זינד און אויף אייערע זינד, און די עדות וואָס האָבען פאַלש גע־זאָגט אויף מיר זאָלען בעקומען זייער שטראָף פון גאָט״.

ווען די עדות האָבען דאָס געהערט, האָבען זיי חרטה בעקומען און זיך מודה געווען אַז זיי האָבען געמאַכט אַ בלבול צוליעב נקמה. אָבער פון דעסטוועגען האָט דער בית דין דעם משפט ניט געענדערט, ווייל דער דין אַז עדות קענען ניט חרטה האָבען אויף זייערע רייד, און אפילו דער יחום פון זיין פאָטער האָט דעם אונגליקליכען ניט געקענט בע־פרייען פון טויט.

34

אן אומ־כבוד פאַר׳ן בעשעפער

פאַרוואָס האָט די תורה אָנגעזאָגט אַז אַ פערברעכער וואָס איז פער׳משפט געוואָרען צום טויט זאָל מען דעם זעלבען טאָג בעערדיגען? ר׳ מאיר ערקלעהרט דאָס מיט אַ משל.

אַמאָל זיינען געווען צוויי ברידער, אַ צווילינג, און זיי זיינען געווען זעהר ענליך איינער צום אנדערן. איינעם האָט דאָס פאָלק געקרוינט פאַר אַ מלך און דער אַנדערער איז גע־וואָרען אַ רויבער. דער אַנדערער איז געגאַנגען אויף אַ גוטען וועג און ער איז געקרוינט געוואָרען פאַר אַ מלך.

איינמאָל אַז מען האָט דעם רויבער געכאַפּט האָט דער מלך געהייסען איהם היינגען. מענשען וואָס זיינען פערביי־געגאַנגען און געזעהן דעם רויבער היינגען, האָבען געזאָגט: ״זעה, דער מלך היינגט!״ האָט דער מלך געגעבען אַ בעפעהל אַז מען זאָל דעם געהאַנגענעם ארונטערנעהמען, אום ער זאָל

איהם נים פערשאפען קיין בזיונות.

דער נמשל איז, דער מענש וואָס איז בעשאפען געוואָרען אין דעם פּאָרעם פון גאָט.

35

די שטראָף פון כבוד זוכער

ווען נדב און אביהו, די קינדער פון אהרן, האָבען זיך פערזינדיגט מיט דעם וואָס זיי האָבען געבראכט פרעמדע פייער אין גאָט'ס הויז, געגען זיין געבאָט, (ויקרא י) איז ארויס א פייער פון הימעל און האָט זיי פערברענט.

אבא יוסי בן דוסתאי זאָגט, אז צוויי פייערדיגע פעדים זיינען ארויס פון קדשי קדשים און האָבען זיך צוטיילט אויף פיער. צוויי זיינען אריין אין די נאָזלעכער פון איינעם און צוויי זיינען אריין אין די נאָזלעכער פון אנדערען, און זיי זיינען פערברענט געוואָרען אינערליך. זייערע קליידער זיי־נען געבליבען אונבעשעדיגט.

נאָך א צייט פריהער, אז משה און אהרן פלעגען געהן אין גאס, פלעגען נדב און אביהו נאָכגעהן, און נדב פלעגט זאָגען צו זיין ברודער: "ווען וועלען שוין די פּאָר אלטע לייט שטארבען און מיר וועלען קענען פיהרען דאָס פאָלק?" האָט דער אויבערשטער צו זיי געזאָגט: "מיר וועלען זעהן, ווער וועט וועמען בעגראָבען". רב פפא האָט וועגען דעם בעמערקט: "אָט דאָס איז וואָס מענשען זאָגען א ווערטעל: "עס זיינען דאָ א סך אלטע קעמלען וואָס שלעפּען אויף זיך פעל מיט פעלען פון אָפגעשונדענע יונגע קעמלען".

36

דער ת"ח און דער עם הארץ

ר' אלעזר זאָגט:

ווי זעהט אויס א תלמיד חכם ביי אן עם הארץ אין די אויגען? אָנפאנגס, דעם ערשטען מאָל וואָס ער זעהט איהם, ווי א קריגעל פון גאָלד. ווען דער תלמיד חכם רעדט מיט איהם זעהט ער שוין אויס ווי א קריגעל פון זילבער. געניסט עפּעס

דער תלמיד חכםביים עם הארץ, האָט ער שוין א פּנים פון א ליימענעם קריגעל, וואָס אז ער צוברעכט זיך קען מען איהם שוין ניט פעריכטען.

37

אדם הראשון א וועגעטאריאנער

רב יהודה האָט געזאָגט אין נאָמען פון רב:

"אדם הראשון איז ניט ערלויבט געווען צו עסען פליי'ש. דען אין דער תורה שטעהט אז גאָט האָט געגעבען די פלאנ־צען צו עסען פאר'ן מענשען אזוי ווי פאר אלע לעבעדיגע בעשעפעניסען. ערשט אין די צייטען פון די בני נח איז דעם מענשען ערלויבט געוואָרען צו עסען פליי'ש.

38

צו וואָס קנאה קען ברייגנען

ר' שמעון בן מנסיא זאָגט:

"וועה געשריען, וואָס פאר א גרויסען און ניצליכען דיע־נער די וועלט האָט פערלאָרען! דען ווען דער שלאנג וואָלט ניט געזינדיגט, וואָלט יעדער איד ביי זיך געהאט צוויי גוטע שלאנגען און זיך מיט זיי שאפען. איינעם וואָלט ער געשיקט אין צפון און דעם אנדערען אין דרום, איהם צו ברייגנען טייערע שטיינער און פערל, און נאָך מעהר: ער וואָלט מיט דעם שלאנג געקענט ארבייטען די ערד אין זיין גאָרטען.

און ווי אזוי האָט דער שלאנג געזינדיגט?

אדם הראשון איז געזעסען אין גן עדן ביי א טיש און מלאכים האָבען פאר איהם געבראָטען פליי'ש און אָבגעקיהלט פאר איהם וויין. דער שלאנג האָט דאָס געזעהן, האָט ער שטארק מקנא געווען, און דאָס האָט געפיהרט צו דעם וואָס דער שלאנג האָט געזינדיגט און געמאכט אדם און חוה'ן צו זינדיגען.

39

פלייש פון הימעל

ר' יהודה פרעגט :

ווי אזוי קומט אדם צו עסען פלייש אין גן עדן? עס איז דאך איהם געווען פערבאטען צו עסען פלייש. דער תירוץ איז אז דאס איז געווען פלייש פון הימעל, אזוי ווי עס איז געווען דער פאל מיט רבי שמעון בן חלפתא. ר' שמעון איז איינמאל געגאנגען אין וועג, האט ער זיך בעגעגענט מיט הונגעריגע לייבען. די לייבען האבען גענומען ברומען אויף איהם, אזוי ווי זיי נעהמען זיך איהם אויפצועסען. האט ר' שמעון געזאגט דעם פסוק (תהלים, קד) : "די לייבען שרייען זיי ווילען עסען!" זייענען גלייך אראבגעפאלען פון הימעל צוויי גאנצע זייטליך פלייש. איין זייטעל האבען די לייבען אויפגעגעסען און איינעם האבען זיי איבערגעלאזען. ר' שמעון האט דעם איבערגעבליבענעם זייטעל פלייש מיטגענומען אין בית מדרש. האט מען איהם געפרעגט : "איז דאס פלייש טמא אדער טהור?" האט ער געענטפערט : "קיין טמא זאך קען קומט ניט ארונטער פון הימעל".

40

די הייליגע קעלבער

די גלחים וואס האבען געדיענט עבודה זרה האבען גע־חאט א קונץ ווי ארייצוכאפען רייכע מענשען און זיי שעכ־טען אלס קרבנות צו די קעלבער וועלכען זיי האבען געדיענט אלס געצען. די גלחים פלעגען די קעלבער פריהער גוט אויס־הונגערען, און נאכדעם, ווען זיי פלעגען די קעלבער געבען עסען פלעגען די גלחים ביי זייערע קאריטעס אוועקשטעלען לעבענס גרויסע בילדער פון רייכע לייט. עסענדיג פלעגען די קעלבער קוקען אויף די בילדער און מיינען אז דאס זייגען די מענשען וואס גיבען זיי עסען.

די גלחים פלעגען א צייט שפעטער די קעלבער לא־

זען געהן אין גאס, אין אן ארט וואו די רייכע לייט פלעגען דארפען דורכגעהן. ווען די קעלבער האבען דערזעהן די מענשען צו וועמעס פנים'ער זיי זיינען אזוי געוואוינט גע־ווען, האבען זיי געמיינט אז דאס זיינען די וואס גיבען זיי עסען. פלעגען די קעלבער נאכגעהן די רייכע לייט און לעקען זייערע הענד. און די גלחים פלעגען קומען און זאגען צו די רייכע מענשען: "די הייליגע געטצען רופען אייך. זיי ווילען אייך האבען פאר קרבנות." און די רייכע לייט פלעגען מוזען גשמדן און זיך לאזען קוילען צו דער עבודה זרה.

.41

מוטער ליעבע

דער פאטער פון חזקיה מלך יהודה האט איהם, ווען ער איז געווען קליין, געוואלט פערברענען אלס קרבן צו די געט־צען. אבער די מוטער האט דעם קינד'ס לייב אויסגעשמירט מיט דעם בלוט פון דער סלמנדרא און דער פייער האט אויף איהם ניט געווירקט. ער איז ארויס א לעבעדיגער.

די סלמנדרא איז געווען א קליינע בעשעפעניס וואס פלעגט ארויסקומען פון א קאלך־אויווען וועלכען מען האט געהייצט זיבען יאהר כסדר. ווען איינער האט זיך בעשמירט מיט דעם בלוט פון דער סלמנדרא האט קיין פייער איהם ניט געקענט פערברענען.

.42

ווארום אידען האבען געדיענט געטצען

רב יהודה האט געזאגט אין נאמען פון רב:

די אידען וואס האבען געדיענט עבודה זרה האבען אין דעם ניט געגלויבט. געטצענדיענער זיינען זיי געווארען נאר צוליעב דעם כדי זיי זאלען זיך קענען בעפרייען פון אידיש־קייט און פיהרען א לעבען פון אויסגעלאסענהייט.

.43

דער קליינער געטצענדינער

אין א הונגער יאָהר איז אליהו הנביא ארומגעגאנגען איבער די גאסען פון ירושלים אום צו העלפען די מענשען וואָס האָבען זיך דאָרט געוואלגערט, געשוואָלענע פאר הונגער. ער האָט געפונען א קליין קינד וועלכער איז געלעגען א געשוואָלענער אין מיסט. האָט ער דעם קינד געפרעגט: "פון וואָס פאר א משפחה ביזטו?" האָט דאָס קינד איהם געזאָגט. האָט אליהו הנביא געפרעגט: "איז דאָ נאָך ווער פערבליבען פון יענער משפחה?" האָט דאָס קינד געענטפערט: "קיינער, אויסער מיר."

"הער צו", האָט אליהו הנביא געזאָגט, "ווילסטו איך זאָל דיך עפּעס לערנען וואָס וועט דיך אויפהאלטען ביים לעבען?"

"יא", האָט דאָס קינד געענטפערט.

"דאן זאָג יעדען טאָג שמע ישראל, גאָט איז אונזער האר, גאָט איז איין איינציגער."

"חס וחלילה, מען טאָהר ניט דערמאָנען גאָט'ס נאָמען. אזוי האָבען מיך מיינע עלטערען געלערנט", האָט דאָס קינד געזאָגט. און גלייך האָט ער פון זיין שויס ארויסגענומען א געטשקע און האָט עס געקוסט און געדריקט צום הארצען מיט גרויס ליעבשאפט, ביז זיין בויך האָט זיך געשפּאָלטען פון הונגער, דער געטש איז ביי איהם פון האנד ארויסגעפאלען און ער איז אויף דעם געפאלען א טויטער.

.44

די הייליגקייט פון שבת בעשטעטיגט

טורנוסרופוס דער רשע האָט איינמאָל געפרעגט ביי ר' עקיבא: "מיט וואָס איז שבת הייליגער פון אנדערע טעג אין וואָך?"

"זאָג מיר", האָט רבי עקיבא צוריק געפרעגט א פראגע, "מיט וואָס ביזטו גרעסער פון אנדערע לייט?"

"ווייל דער מלך האָט מיך געמאכט פאר א גרויסען האר", האָט טורנוסרופוס געענטפערט.

"שבת איז אויך בעשטימט געוואָרען פון דעם גרויסען מלך אין הימעל אז אלע זאָלען איהם האַלטען מיט כבוד", האָט רבי עקיבא געענטפערט.

"ניט דאָס מיין איך", האָט טורנוסרופוס אָנגעהויבען צו דרייהען מיט זיין צונג, "איך וויל פרעגען: ווער זאָגט עס אז היינט איז שבת? טאָמער איז דאָס גאָר אן אנדער טאָג פון וואָך?"

"דאָס קען בעשטעטיגען דער טייך סמבטיון", האָט רבי עקיבא געענטפערט. "א גאנצע וואָך וואַרפט דער טייך פון זיך שטיינער אָבער שבת רוהט ער. די בעלי אוב וואָס ברייני-גען ארויס טויטע פון זייערע קברים קענען בעשטעטיגען, ווייל שבת קענען זיי זייער וואונדער ניט בעווייזען. דער קבר פון דיין פאָטער קען דאָס בעשטעטיגען, ווייל א גאנצע וואָך געהט פון איהם א רויך און שבת זעהט מען דאָס ניט."

טורנוסרופוס האָט זיך געפונען נידערגעשלאָגען און ער האָט מיט פערדרוס געזאָגט: "האָסט מיין פאָטער בעליי-דיגט, פערשעהמט, געלעסטערט."

45.

וואונדער פון צדיקים

רבא האָט געזאָגט:

ווען צדיקים וואָלטען געווען ריין פון זינד וואָלטען זיי געהאַט די מאַכט צו בעשאַפען א וועלט.

רבא אליין האָט איינמאָל בעשאַפען א מענשען און האָט איהם געשיקט צו ר' זירא. ר' זירא האָט צו דעם מענשען גערעדט, אָבער יענער האָט איהם ניט געקענט ענטפערען. עס איז געווען א מענש מיט אלע פּרטים, אָבער צו מאַכען איהם צו ריידען האָט רבא ניט געקענט. ווען ר' זירא האָט געזעהן אז דער מענש רעדט ניט, האָט ער זיך אין איהם איינגעקוקט און געזאָגט: "דו ביזט די ארבייט פון מענשען, קעהר זיך אום צוריק צו דיין ערד."

ר' חנינא און ר' הושעיא פלעגען זיצען יעדען ערב שבת און לערנען דעם ספר יצירה, און מיט א הייליגען שפּרוך פלעגען זיי בעשאַפען א קאַלב און דאָס עסען שבת.

46

וואונדער פון שווארצקינסטלער

רב אשי דערצעהלט:

איך האָב איינמאָל געזעהן אַ שווארצקינסטלער מאַכען **אזא** קונץ: ער פלעגט אַ נים טהאָן און נאָכדעם אַרויסציהען שטיקער זיידענצייג פון זיינע נאָזלעכער.

רב האָט איינמאָל דערצעהלט צו רבי חייא:

איך האָב געזעהן ווי אַן אַראַבישער סוחר האָט גענומען זיין שווערד און דערמיט צושניטען זיין קעמעל. נאָכדעם האָט ער אַ קלונג געטהאָן מיט אַ גלעקעל און דער קעמעל איז צוריק לעבעדיג געוואָרען און זיך געשטעלט אויף די פיס.

זעירא איז אמאָל געקומען אין אַלכסנדריא של מצרים, האָט ער דאָרט געקויפט אַ קעמעל. ווען ער האָט דעם קעמעל געפיהרט צום וואַסער איהם אָנצוטרינקען, איז דער קעמעל פערשוואונדען געוואָרען און עס איז פון איהם געוואָרען אַ הילצערנער בריקעל. דאָס האָבען די שווארצקינסטלער אָבגעטהאָן אַ שפּיצעל.

ינאי איז איינמאָל געקומען אין אַן אכסניא, האָט ער געבעטען: „גיט מיר אַ טרונק וואַסער". האָט אַ פרוי איהם געבראַכט אַ געטראַנק פון וואַסער געמישט מיט מעהל. ינאי האָט בעמערקט, אַז די פרוי שעפּצעט עפּעס מיט די ליפּען, האָט ער בעקומען אַ פערדאַכט אַז זי וויל איהם אָפּטהאָן אַ כשוף. אום זיך צו בעוואָרענען געגען איהר, האָט ער די משקה ניט געטרונקען. ער האָט בלויז געמאַכט אַן אָנשטעל אַז ער טרינקט און האָט אָבגעגאָסען פון דעם אַביסעל אויף דער ערד. פון דעם ביסעל אָבגעגאָסענע וואַסער איז באַלד געוואָרען קליינע שלענגעלעך. ער האָט דאָס געטהאָן אַזוי געשיקט, דאָס די פרוי האָט גאָר ניט בעמערקט ווי ער האָט אָבגעגאָסען. נאָכדעם האָט ער געזאָגט צו דער פרוי: „איך האָב שוין געטרונקען. יעצט טרינק דו אַביסעל." ווי נאָר די פרוי האָט אַ טרונק געטהאָן, איז זי גלייך פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַן אייזעל. האָט ער איהר געטריבען אין מאַרק אַריין און אַלע האָבען געמיינט אַז דאָס איז אַ ריכטיגער אייזעל, ביז עס איז געקומען אַ פריינדין פון דער פרוי און זי האָט איהר דערקענט. האָט די פריינדין איהר צוריקגעבראַכט

צו איהר פריהערדיגען געשטאלט און אלע האבען געזעהן אז ינאי פיהרט א פרוי פאר'ן ציימעל.

47.

דער לעצטער טאג פון רבי אליעזר

ווען רבי אליעזר איז קראנק געווארען זיינען געקומען רבי עקיבא און זיינע חברים איהם מבקר חולה זיין. רבי אליעזר איז געזעסען אין פאווילי‏אן און זיי זיינען געזעסען אין שפייזע זאאל. דאס איז געווען אום ערב שבת. און ווען עס האט אנגעהויבען צו ווערען שפעטלעך, איז אין פאווילי‏אן אריינגעקומען הורקנוס זיין זוהן, אראבצונעהמען די תפלין פון זיין פאטער. (אין יענע צייטען פלעגט מען די תפילין טראגען א גאנצען טאג, אויסער שבת) האט רבי אליעזר אויף איהם אנגעשריען און הורקנוס איז ארויס א בעליידיגטער. "איך האב מורא" — האט הורקנוס געזאגט צו זיינע חברים —אז מיט מיין פאטער האלט זעהר שלעכט. עס שיינט מיר אז ער האט שוין פערלוירען זיין פערשטאנד." רבי אליעזר האט דאס געהערט און ער האט געענטפערט: "דעם פערשטאנד האט ער פערלוירען און זיין מוטער. ווי פערלאזט מען אזעלכע ארבייט ווי בעהאלטען דעם טשאלענט און בענשען ליכט, אזא וויכטיגע ארבייט, וואס אויב מען פערפעהלט עס, קומט סקילה, און מען זארגט זיך וועגען דעם וואס איך האב מיינע תפילין ניט אראבגענומען, און דאס איז דאך א קלייניגקייט." זעהענדיג אז ער איז ביים קלאהרען פערשטאנד, זיינען די תלמידים אריינגעקומען אין פאווילי‏אן און זיך געזעצט ביי פיער איילען ווייט פון איהם, ווייל רבי אליעזר איז געווען אין חרם.

"וואס זייט איהר געקומען?" האט ער זיי געפרעגט.

"מיר זיינען געקומען לערנען תורה", האבען זיי איהם געענטפערט.

"און ביז איצט וואו זייט איהר געווען? פאר וואס זייט איהר א לאנגע צייט ניט געקומען?"

"ווייל מיר האבען קיין צייט געהאט," האבען זיי געענטפערט.

רבי אליעזר איז פון זייער ענטפער ניט געווען צופריעדען און ער האט געזאגט, אזוי ווי ער וואלט גערעדט צו זיך:

"איך בין משיקאווע צו וויסען אויב זיי וועלען שטארבען מיט זייער אייגענעם טויט."

"און מיט וואס פאר א טויט וועל איך שטארבען?" האט רבי עקיבא געפרעגט.

"דיין טויט וועט זיין דער שווערסטער פון זיי אלעמענס," האט רבי אליעזר געענטפערט.

נאכדעם האט רבי אליעזר גענומען זיינע צוויי ארעמס און האט זיי ארויפגעלעגט צו זיך אויפ'ן הארצען און האט געזאגט:

"וועה צו איך, מיינע צוויי ארעמס, וואס איהר זייט אזוי ווי צוויי ספרי תורה. פיעל תורה האב איך אליין גע־לערנט, פיעל תורה האב איך צו אנדערע געלערנט. פיעל תורה האב איך געלערנט און פון מיינע לעהרער גארנישט געמינערט, אזוי ווי א הונט וואס טרינקט פון ים אין דער ים בלייבט אימער פול. און מיינע תלמידים האבען פון מיר גארנישט אוועקגענומען אפילו וויפיעל א פינזעל נעהמט אוועק פון א רעהר מיט פארב. הונדערטע און טויזענדער זאכען האב איך געלערנט מיט מיינע תלמידים און עס האט מיך קיינער א קשיא געפרעגט, אויסער עקיבא בן יוסף. איינמאל בין איך מיט איהם געגאנגען אין פעלד. האט ער געזאגט צו מיר: "רבי, לערן מיך די דינים פון פלאנצען אוגערקעס." האב איך נאר א זאג געטהאן איין ווארט און די פעלד איז געווארען פול מיט אוגערקעס. נאכדעם האט ער געזאגט צו מיר: "רבי! דו האסט מיך געלערנט ווי מען פלאנצט אוגערקעס, צייג מיר יעצט ווי מען רייסט זיי אויס פון גארטען." האב איך געזאגט נאך א ווארט און די אלע אוגערקעס זיינען זיך צוזאמענגעקומען אין איין ארט."

די תלמידים האבען אויסגעהערט זיין ערצעהלונג. שבת איז שוין געווען נאהענט און זיי האבען געזעהן אז זיין ענדע קומט שוין באלד. האבען זיי איהם א פרעג געטהאן א דין פון טהרות. דאס איז געווען דערזעלבער דין צוליעב וועלכען רבי אליעזר האט זיך צוקריעגט מיט די אנדערע תנאים און זיי האבען איהם דערפאר אין חרם ארייננגע־לייגט.

"טהור!" האט רבי אליעזר געענטפערט. און מיט דעם ווארט "טהור" איז ארויס זיין נשמה.

דאן האט זיך רבי יהושע אויפגעשטעלט און אויסגע־רופען:

"דער חרם איז ארונטער! ארונטער איז דער חרם!"

ביי דער לויה האָט רבי עקיבא געריסען אויף זיך זיין לייב ביז זיין בלוט האָט גערונען אויף דער ערד, און ער האָט רבי אליעזר'ן בעקלאָגט: "איך האָב ביי זיך א סך געלד, אָבער איך האָב ניט קיין חלפן וואס זאָל מיר דאס געלד אויסבייטען". מיינען האָט ער געמיינט, איך האָב א סך קשיות צו פרעגען אָבער עס איז מעהר ניטאָ ווער עס זאָל מיר זיי פערענטפערן.

48.

אן אידעאלער לעבען

דער וואָס לעבט זיין פרוי אזוי ווי זיך אליין און רעס־פעקטירט איהר מעהר ווי זיך אליין, און דער וואס ערציהט זיינע זיהן און טעכטער אין א גלייכען וועג, און מאכט זיי חתונה נאָהענט צו זייער צייט, אויף איהם זאָגט דער פסוק: "און דו וועסט זיין זיכער מיט שלום אין דיין הויז". (איוב, ה').

ווער עס ליעבט זיינע שכנים, איז מקרב זיינע קרובים, און מאכט חתונה אן אָרימע פלימעניצע און לייהט געלד צו אן אָרימאן ווען ער איז אין א נויטה, אויף איהם זאָגט דער פסוק: "דאן אז דו וועסט רופען וועט דיר גאָט ענטפערן" (ישעית, נ"ח).

49.

איין שטראָף און א צווייטע

דער זיידע פון רבי פרידא האָט איינמאָל, אין די טויערען פון ירושלים, געפונען א קאָפּ פון א מענשען און אויף דעם קאָפּ איז געווען אָנגעשריבען: "זאת ועוד אחרת", וואָס מיינט, איין שטראָף און א צווייטע. האָט ער דעם קאָפּ בע־גראָבען אָבער די ערד האָט איהם ארויסגעוואָרפען. האָט ער דעם קאָפּ א צווייטען מאָל בעגראָבען, האָט איהם די ערד ווידער ארויסגעוואָרפען. האָט ער צו זיך געזאָגט: "דאס מוז זיין דער קאָפּ פון יהויקים אויף וועלכען דער נביא ירמיה האָט נביאות געזאָגט אז ער וועט בעגראָבען ווערען מיט א שענדליכער קבורה און זיין קערפער וועט זיך וואַלגערען

אין די טויערען פון ירושלים. און אזוי ווי ער איז געווען א מלך איז ניט שעהן אז זיין קאָפּ זאָל זיך אזוי וואַלגערען״. האָט ער דעם קאָפּ איינגעוויקעלט אין זייד און האָט עס בעהאַלטען ביי זיך אין דער היים, אין א קאַסטען. ווען זיין פרוי איז געקומען און האָט דעם טויטען קאָפּ געפונען אין קאַסטען האָט זי דאס פערטרויט צו א שכנה. האָט די שכנה געזאָגט: ״דער קאָפּ מוז זיין פון זיין ערשטע פרוי וועלכע ער קען ניט פערגעסען״. די פרוי איז געוואָרען שטאַרק אייפערזיכטיג. האָט זי איינגעהייצט דעם אויווען און האָט דעם קאָפּ פערברענט. ווען דער מאַן איז אהיים געקומען און האָט זיך דערוואוסט וואס זיין פרוי האָט געטהאָן, האָט ער געזאָגט: ״יעצט פערשטעה איך וואס עס איז געווען אָנגעשריבען, איין שטראָף און א צווייטע״.

.50

אברהם אבינו אויף דער פראָבע

רבי יוחנן דערצעהלט אין נאָמען פון ר׳ יוסי בן זמרא:

ווען יצחק איז ענטוואוינט געוואָרען פון דער ברוסט, האָט זיך דער שטן אוועקגעשטעלט פאר׳ן אייבערשטען און האָט געזאָגט:

״זעה, אָט דער אַלטער אברהם, וועמען דו האָסט צו הונדערט יאהר געשענקט א קינד, האט געמאכט אזוי פיעל סעודות, און פון די אַלע סעודות האט ער אפילו ניט געקענט אָבשפּאָרען א קליין טייבעלע צו ברייגגען דיר א קרבן.״

האָט דער אייבערשטער געענטפערט: ״ער האָט דען די סעודות געמאכט צוליעב זיך? דאָס האָט ער זיי געמאכט צוליעב דער שמחה וואס ער האט בעקומען א זוהן. ווען איך זאָל איהם אפילו זאָגען אז ער זאָל זיין זוהן שעכטען צו מיר פאר א קרבן, וועט ער דאס גלייך טהאָן.״ אָט דערפאַר האט דער אויבערשטער געשטעלט אברהם׳ן אויף דער פּראָבע.

רבי שמעון בר אבא זאָגט אז גאָט האָט ביי אברהם אבינו געבעטען יצחק׳ן פאר א קרבן אַלס א טובה. און ער גיט אויף דעם א משל. א מלך, א בשר ודם, האָט געפיהרט א סך מלחמות מיט זיינע שונאים, האָט ער ביי זיך געהאט א גענעראַל, א גרויסער גבור, וועלכער האט די שונאים יעדען

מאָל בעזיעגט. איינמאָל האָבען די שונאים געמאכט נעגען דעם מלך א מלחמה, וואָס איז געווען די גרעסטע פון אלע. האָט דער מלך געזאָגט צום גבור: "איך בעט דיך זאָלסט מיר ביישטעהן אין דיעזער מלחמה, אז ניט איז פערלוירען דיין גאַנצע רעפּוטאַציע פון פריהער." אזוי האָט געזאָגט דער אויבערשטער צו אברהם אבינו: "איך האָב דיך פּרובירט מיט אזוי פיעל נסיונות און דו ביזט זיי אלע ביינעשטאַנען, בעט איך דיך אז דו זאָלסט מיר ביישטעהן אויך אין דעם נסיון כדי מען זאָל ניט זאָגען אז די פריהערדיגע נסיונות זיינען גאָרנישט."

ווען דער שטן האָט געזעהן אז אברהם האָט אויסגעהאַלטען די פּראָבע און איז אוועק מיט יצחק'ן איהם ברייננען פאַר א קרבן, איז דער שטן איהם פערלאָפען דעם וועג און האָט צו איהם געזאָגט: "זעה אברהם, האָט גאָט געדאַרפט דיך שטעלען אויף אזא שווערע פּראָבע און דיר פערשאַפען אומזיסטע שמערצען? דו, וואָס האָסט מענשען געלערנט שעהנע זאַכען, געשטאַרקט די שוואַכע און געהויבען די געפאַלענע, זאָל אויף דיר קומען אזא שווערע שטראָף?"

האָט אברהם געענטפערט:

"איך וועל מיך האַלטען ביי מיין פרומקיים."

"דיין פרומקייט איז דאָך אָבער ניט מעהר ווי א נאַרעשקייט", האָט דער שטן געזאָגט.

"קיין עהרליכער מענש איז נאָך ניט פערלוירען געגאַנגען," האָט איהם אברהם געענטפערט.

זעהענדיג אז ער קען איהם ניט בייקומען, האָט דער שטן געזאָגט:

"איך האָב אונטערגעהערט ווי מען זאָגט אין הימעל אז דו וועסט ברייננען א שעפּס פאַר א קרבן, אָבער ניט דיין זוהן יצחק."

"עס קען זיין אז דאָס איז אמת", האָט אברהם געענטפערט, "אָבער דאָס איז שוין די שטראָף פון א ליגנער, דאָס ווען ער וויל שוין איינמאָל זאָגען אן אמת, גלויבט מען איהם אויך ניט."

.51

בעוויזע אויף תחית המתים

די קעניגין קלעאפאטרע האט געפרעגט ביי ר' מאיר'ן: „ווי וועלען די טויטע אויפשטעהן צו תחית המתים, נאקעט אדער בעקליידעט?" האט רבי מאיר געענטפערט: „מען קען נעהמען א ביישפיעל פון ווייץ. מה דאך א ווייץ וואס ווען מען פערזייהט עס אין דער ערד איז עס נאקעט, און אז עס שפראצט אויף איז דאס בעקליידעט. היינט צדיקים וועלכע מען בעערדיגט אין קליידער וועלען דאך געוויס אויפשטעהן בעקליידעט".

דער קיסר האט געפרעגט ביי רבן גמליאל: „איהר זאגט אז די טויטע וועלען אויפשטעהן — ווי קען דאס זיין: פון די טויטע ווערט דאך ערד, היינט ווי קען ערד לעבען?"

דעם קיסר'ס טאכטער, וועלכע איז דערביי געווען האט געזאגט צו רבן גמליאל: „לאז מיך און איך וועל איהם ענטפערן. און די פרינצעסין האט געזאגט צו איהר פאטער: „אין אונזער שטאדט זיינען דא צוויי טעפּער. איינער מאכט זיינע טעפּ פון וואסער, דער אנדערער פון ליים. טא ווער איז א גרעסערער קינסטלער?"

„דער וואס מאכט פון וואסער", האט דער קיסר געענטפערט.

„זעהסטו אז דו גלויבסט אז א טעפער קען מאכען טעפּ פון וואסער, דארפסטו דאך אודאי גלויבען אז גאט קען צוריק בעשאפען דעם מענשען פון ערד."

אן אפיקורס האט געזאגט צו רבי אמי:

„איהר זאגט אז די טויטע וועלען צוריק לעבעדיג ווערען. אבער ווי קען דאס זיין? די טויטע ווערען דאך ערד, און ווי קען ערד לעבען?"

„איך וועל דיר דאס פערענטפערן מיט א משל," האט רבי אמי געזאגט. „א מלך, א בשר ודם, האט געזאגט צו זיינע קנעכט: „געהט און בויט מיר גרויסע פאלאסטען אין אן ארט וואו עס איז ניטא קיין ערד און קיין וואסער." זיינען זיי געגאנגען און האבען געבויט. אין א צייט ארום זיינען די פאלאסטען צופאלען. האט דער מלך געזאגט צו זיי:

"געהט און בויט אויף אנדערע פּלאַצען אין אַן אָרט וואו עס איז דאָ אַ ערד און וואסער." האָבען די קנעכט געזאָגט: "מיר קענען ניט." איז דער מלך אין כעס געוואָרען אויף זיי און האָט געזאָגט: "אין אַן אָרט וואו עס איז ניט געווען ערד אָדער וואסער האָט איהר געבויט, יעצט אז איהר האָט ערד און וואסער, דאַרפט איהר דאָך געוויס בויען."

דער משל מיינט אזוי: ווען מענשען, וואָס זיינען קיינמאָל אויף דער וועלט געווען קענען געבוירען ווערען און לעבען, דאַרפען דאָך מענשען וואס האבען שוין איינמאָל געלעבט געוויס קענען ווידער לעבען.

.52

אַ קרומער רוקען אָבער אַ גלייכער קאָפּ

גביהה בן פּסיסא האָט געהאַט אַ קרומען רוקען, אָבער אַ גלייכען קאָפּ. איינמאָל האָט אַן אפּיקורס געזאָגט צו איהם: "וועה אייך, איהר רשעים, וואָס איהר זאָגט אז די טויטע וועלען ווידער לעבעדיג ווערען. ווי קען דאס זיין? אז לעבעדיגע קענען ניט לעבען און מוזען שטאַרבען, טאָ ווי קענען טויטע לעבען?" האָט איהם גביהה געענטפערט: "וועה צו אייך, וואס איהר זייט די אמת'ע רשעים, וואס זאגען אַ די טויטע וועלען ניט אויפשטעהען תחית המתים. זעה, בעטראַכט נאָר! די לעבעדיגע וואָס זיינען קיינמאָל אויף דער וועלט געווען זיינען געקומען צום לעבען, היינט די וואָס זיינען שוין געווען אויף דער וועלט, קענען דאָך געוויס לעבען."

"וואָס?" האָט דער אפּיקורס אויסגערופען מיט כעס, "דו רופסט מיך רשע? ווען איך זאָל נאָר וועלען גיב איך דיר אַזאַ שטויס אַז דיין רוקען וועט זיך אויסגלייכען."

"אויב דו וועסט אַזוי טהאָן", האָט גביהה געלאַסען געענטפערט, "וועסטו קריגען אַ נאָמען פאַר אַ גרויסען דאָקטאָר און דו וועסט קריגען גוט בעצאָהלט."

.53

דאָס רעכט אויף ארץ ישראל

די מענשען פון דער לאנד אפריקא, וועלכע האָבען גע־שטאמט פון די כנענים, האָבען אַ מאָל גערופען די אידען צו אַ פּראָצעס פאר אלכסנדר מוקדון. זיי האָבען גע׳טענה׳ט אַז ארץ ישראל איז זייערע, ווייל זי ווערט אין דער תורה גערופען ״ארץ כנען״, די לאנד פון די כנענים.

האָט גביהה בן פסיסא געזאָגט צו די אידישע חכמים:

״גיט מיר די ערלויבניס און איך וועל געהן מיט זיי זיך משפּט׳ן פאר אלכסנדר מוקדון. אויב זיי וועלען מיך בע־זיגען, וועט איהר קענען זאָגען אַז זיי האָבען בעזיעגט אייערן אַ פּראָסטען מענשעל, און אויב איך וועל זיעגען, וועט איהר קענען זאָגען אַז די תורה פון משה רבינו האָט זיי בעזיעגט.״

די חכמים האָבען איהם געגעבען די ערלויבניס. גביהה איז אוועק מיט זיי זיך משפּט׳ן און ער האָט צו זיי אַזוי גע־זאָגט: ״פון וואנען ברייננט איהר אייער בעוויז אַז דאָס לאנד אי. אייערע? פון דער תורה? איך וועל אויך ברייננען אַ בעוויז פון דער תורה. נח האָט געזאָגט אַז כנען זאָל זיין פערשאָלטען. אַ עבד עבדים זאָל ער זיין ביי זיינע ברידער. נו, עס איז דאָך בעוואוסט, אַז וואָס אַ קנעכט פארמאָגט גע־הערט עס צו זיין האר. אייער לאנד געהערט דארום צו אונז. און נאָכמעהר, שוין אַ שעהנע עטליכע יאָהר אַז איהר האָט אונז ניט געדיענט.״

האָט אלכסנדר געזאָגט צו די כנענים: ״גיט איהם אַן ענטפער.״

״גיב אונז דריי טעג צייט״, האָבען זיי געבעטען.

אלכסנדר מוקדון האט זיי געגעבען דריי טעג צייט אַז ענטפער פאָרצובערייטען, האָבען זיי געזוכט און ניט געפו־נען וואָס צו זאָגען. זיינען זיי אנטלאָפען און האָבען אי־בערגעלאזען זייערע פעלדער וועלכע זיינען געווען פערזייהט און זייערע וויינגערטנער, וועלכע זיינען געווען פערפלאנצט. און אַזוי ווי דאָס איז געווען דער זיעבעטער יאָהר (שמיטה) און די אידען האָבען קיין פעלד ארבייט געקענט טהאָן, זיי־נען זיי די פעלדער און די גערטנער צוניץ געקומען.

.54

גענומען וואס זיי האט געקומט

איינמאל זיינען מענשען פון מצרים געקומען צו אלכסנדר מוקדון און האבען די אידען אזוי פערקלאגט: "אין אייער תורה ווערט דערצעהלט אז איידער אייערע עלטערען זיינען ארויס פון מצרים האבען זיי געליהען זילבערנע און גאלדענע כלים און זיינען מיט דעם ארויס פון לאנד. טא גיט אונז אב צוריק אונזער גאלד און זילבער."

איידער די אידישע חכמים האבען געגעבען זייער ענט־פער, האט גביהה בן פסיסא געזאגט צו זיי: "גיט מיר די ערלויבנים וועל איך געהן מיט זיי צום משפט פאר אלכסנדר מוקדון. וועט עס אזוי זיין: אויב זיי וועלען געווינען, וועט איהר זיי קענען זאגען: "א פראסטען מענשעלע אונזערען האט איהר בעזיעגט." און אויב איך וועל געווינען דעם משפט, וועט איהר קענען זאגען אז די תורה פון משה רבינו האט זיי בעזיעגט."

די חכמים האבען איהם געגעבען די ערלויבנים. גביהה איז אוועק צום פראצעס און האט צו די קלעגער אזוי געזאגט:

"וואו האט איהר גענומען די מעשה אז אונזערע עלטע־רען האבען אוועקגעפיהרט פון מצרים גאלד און זילבער?"

"מיר האבען דאס גענומען פון אייער תורה", האבען די בני מצרים געענטפערט.

"אויב אזוי", האט גביהה געזאגט, "וועל איך מיינע בעווייזע אויך ברייגנען פון קיין אנדער ארט ווי פון דער תורה. עס ווערט אין דער תורה דערצעהלט אז די אידען זיי־נען געוועזען אין מצרים פיער הונדערט מיט דרייסיג יאהר. יעצט בעצאהלט אונז פאר דער שקלאפישער ארבייט וואס ששים רבוא (זעקס הונדערט טויזענד) מענשען האבען גע־טהאן אין א משך פון פיער הונדערט און דרייסיג יאהר."

די בני מצרים האבען געשוויגען און ניט געוואוסט וואס צו ענטפערען.

"גיט איהם אן ענטפער", האט אלכסנדר מוקדון געזאגט צו זיי.

"מיר קענען ניט אויף דער מינוט", האבען זיי געזאגט. "גיב אונז דריי טעג צייט אויף צו בעראטהען זיך."

דער קעניג האָט זיי געגעבען צייט, אָבער די דריי טעג זיינען אריבער און זיי האָבען קיין ענטפער ניט געקענט גע־בען. פאר שרעק טאָמער וועלען די אידען ביי זיי ווייטער מאָהנען געלד פאר דער ארבייט וואָס זייערע עלטערען האָ־בען געטהאָן אין מצרים, זיינען די בני מצרים אנטלאָפען און האָבען איבערגעלאָזען זייערע פעלדער וועלכע זיינען געווען פערזייהט און זייערע גערטנער וועלכע זיינען געווען פער־פלאַנצט צו די אידען. גראָדע איז דאָס געווען א שמיטה יאָהר.

55.

א צוואה קען מען ניט ענדערען

איינמאָל זיינען געקומען די שטאָם קינדער פון ישמעאל און פון קטורה צו אלכסנדר מוקדון און האָבען פערפיהרט א פראָצעס געגען די אידען. זיי האָבען אזוי גע׳טענה׳ט: "ארץ ישראל איז אונזערע אזוי ווי אייערע, ווייל מיר זיי־נען אלע די קינדער פון אברהם."

האָט גביהה בן פסיסא געזאָגט צו די אידישע חכמים: "לאָזט מיך און איך וועל געהן זיך משפט׳ן מיט זיי. וועלען זיי געווינען וועט איהר ניט האָבען וואָס זיך צו שעהמען. איהר וועט זאָגען אז זיי האָבען בעזיעגט אן אוניוויסענדען מענשען. און אויב איך וועל געווינען וועט עס זיין א כבוד פאר דער תורה." די חכמים האָבען איינגעוויליגט אז ער זאָל געהן. גביהה האָט זיך געמעלדעט צום פראָצעס, און ער האָט אזוי געזאָגט צו די קלעגער:

"לאָמיר זעהן, פון וואַנען נעהמט איהר אייערע בעוויי־זע, פון דער תורה? וועל איך מיינע בעווייזע אויך ברייג־נען פון דער תורה. דאָרט שטעהט אז אברהם האָט אוועק־געגעבען זיין גאַנצען פערמעגען צו יצחק, און צו די קינדער פון זיינע קעפּס ווייבער האָט ער אויך געגעבען מתנות (בראשית, כה). הייסט אז א פאָטער מאַכט א צוואה פאר זיינע קינדער ביים לעבען און פערטיילט יעדען זיין חלק, קען דען איינער עפּעס האָבען צום אנדערען?"

.56

דער גוף און די נשמה

דער קיסר אנטאָנינוס האָט איינמאָל געזאָגט צו רבי: "דער גוף און די נשמה קענען זיך ביידע בעפרייען פון שטראָף אויף יענער וועלט פאַר דעם מענשען׳ס זינד. ווי אַזוי? דער גוף קען זאָגען: "די נשמה האָט געזינדיגט. דען וואָס קען איך אַליין טהאָן אָהן דער נשמה? א בעווייז איז, דאָס זייט די נשמה איז אוועק פון מיר ליעג איך אין קבר שטיל אזוי ווי א שטיין." און די נשמה קען זאָגען: "דער גוף האָט געזינדיגט. מען זעהט דאָך, אז זייט איך האָב דעם גוף פערלאָזען פליה איך אין דער פרייער לופט אזוי ווי א פויגעלע וואָס איז ריין פון זינד."

"איך וועל דאָס דיר פערענטפערען מיט א משל", האָט רבי געזאָגט. "א מלך, א בשר ודם, האָט געהאט א שעהנעם וויינגאָרטען, אין וועלכען עס איז געוועזן שעהנע, צייטיגע פרוכט. האָט דער מלך אריינגעזעצט אין דעם וויינגאָרטען צוויי שומרים. איינער איז געווען א לאָמער און דער אנדערער א בלינדער. האָט דער לאָמער געזאָגט צו דעם בלינדען: "איך זעה שעהנע, צייטיגע פרוכטען אין גאָרטען. קום, לאָמיך זיך ארויפזעצען אויף דיר, מיר וועלען צוקומען צו די פרוכטען און מיר וועלען זיי קענען עסען." האָט דער לאָמער זיך ארויפגעזעצט אויף דעם בלינדען און זיי האָבען גענומען די פרוכטען און געגעסען. א צייט שפּעטער איז געקומען דער מלך, דער אייגענטימער פון גאָרטען, און האָט ביי זיינע שומרים געפרעגט: "וואו זיינען דאָס אהינגעקומען די שעהנע, די צייטיגע פרוכטען?" האָט דער בלינדער געזאָגט: "וואָס ווייס איך? איך האָב דאָך קיין אויגען ניט, הייסט ווי האָב איך געקענט זעהן?" און דער לאָמער האָט געזאָגט: "איך בין דאָך א לאָמער, הייסט ווי האָב איך געקענט געהן נעהמען די פרוכטען?" טאָ, וואָס האָט דער מלך געטהאָן? ער האָט ארויפגעזעצט דעם לאָמען אויף דעם בלינדען און האָט זיי גע׳משפט אזוי ווי זיי וואָלטען געווען איין מענש. אזוי וועט דער אייבערשטער אויך טהאָן. ער וועט די נשמה צוריק אריינגעבען אין דעם טויטען קערפּער און זיי משפּט׳ן צוזאמען."

.57

ווען די זון געהט אונטער

אנטאנינוס האט איינמאל געפרעגט ביי רבי:

"פאר וואס געהט אויף די זון אין מזרח און געהט אונ־טער אין מערב?"

"ווען עס וואלט געווען פערקעהרט וואלסטו אויך גע־פרעגט א קשיא", האט רבי געענטפערט.

"איך מיין צו זאגען, ווארום געהט זי אונטער אין מערב. זי האט געדארפט אונטערגעהן אין דעם זעלבען ארט וואו זי איז אויפגעגאנגען. א מענש געהט ארויס דורך דער זעלבער טיהר פון וועלכער ער איז אריין."

"די זון געהט אונטער אין מערב ווייל זי דארף זיך בר־קען פאר דער שכינה וועלכע איז אין מערב", האט רבי ער־קלערט.

"אויב אזוי", האט אנטאנינוס געזאגט, "האט די זון געדארפט אבגעהן ביז א העלפט פון דעם הימעל, זיך א בוק טהאן, און דערנאך אונטערגעהן אין מזרח."

"ווען די זון וואלט אונטערגעגאנגען אין מיטען טאג", האט רבי געענטפערט, "וואלטען מענשען ניט געוואוסט ווען זייער ארבייט צו ענדיגען, און פאר רייזענדע וואלט געווען זעהר שווער אנצוקומען אויף אן אכסניא איידער עס ווערט פינסטער."

.58

די מארטירער פון טהאל דורא

רבי אליעזר זאגט:

די מתים וואס יחזקאל הנביא האט לעבעדיג געמאכט, האבען זיך אויפגעשטעלט אויף זייערע פיס, געזונגען א לויב געזאנג צו גאט און זיינען נאכדעם ווידער געשטארבען.

רבי יהודה זאגט, אז די גאנצע מעשה איז אין אמת'ן בלויז א משל.

רבי אלעזר, דער זוהן פון רבי יוסי הגלילי, זאגט:

די מתים וואס יחזקאל האט לעבעדיג געמאכט זיינען

אוועק אין ארץ ישראל, האבען דארט גענומען ווייבער און האבען געהאט זיהן און טעכטער.

רבי יהודה בן בתירא האט זיך אויפגעשטעלט און האט די רייד אזוי בעשטעטיגט:

"איך קום ארויס פון יענע לעבעדיג געוואר'נע און דאס זיינען די תפילין וואס מיין פאטער האט מיר איבערגעלאזען, וועלכע ער האט גע'ירשנ'ט פון זיי."

רבי יוחנן האט געזאגט:

די מתים וואס יחזקאל האט לעבעדיג געמאכט זיינען די מארטירער וואס זיינען געפאלען אין דעם טהאל פון דורא. די מעשה איז אזוי געוועזן:

ווען נבוכדנאצר האט פערטריבען די אידען אין גלות, זיינען צווישען די פערטריבענע געוועזן אזעלכע יונגע לייט וועלכע האבען פערדונקעלט די זון מיט זייער שעהנקייט, און אז די פרויען פון די כשדים האבען געזעהן די שעהנע אידי־שע יונגע לייט, האט זיך אין זייערע הערצער אנגעצונדען א פייער פון ליעבע. האבען זיי פון דעם דערצעהלט צו זייערע מענער און די מענער האבען דאס איבערדערצעהלט צום מלך. האט נבוכדנאצר געגעבען א בעפעהל אז מען זאל די יונגע לייט אויס'הרג'ענען. אבער טויטערהייד זיינען די יונ־גע געפאנגענע נאך געוועזן אזוי שעהן, דאס די כשדיות האבען זייער אויגען ניט געקענט אראבנעהמען פון זיי. האט דער מלך געהייסען אז פערד זאלען זיי צוטרעטען ביז פון זייער שעהנקייט איז קיין שפור פערבליבען.

59.

א פערדיענטער פאטש אין פנים

רבי תנחום, דער זוהן פון חנילאי, האט אזוי געזאגט:

נאכדעם ווי נבוכדנאצר האט אריינגעווארפען חנניה מישאל און עזריה אין קאלך אויווען און עס איז זיי געשעהן א נס און זיי זיינען ארויס לעבעדיגע, זיינען מענשען פון פרעמדע פעלקער געקומען און אויסגעפאטשט די אידען אין פנים, און געזאגט: "איהר האט אזא גרויסען גאט וואס טהוט אזעלכע וואונדער, און איהר בוקט זיך צו נבוכדנאצר'ס צלם!"

די אידען האבען זיך פערשעהמט און געזאגט דעם פסוק (דניאל, ט): "גערעכט ביזטו גאט און מיר דארפען זיך שעה־מען."

.60

די שטראַף פון פאַלשע נביאים

די צוויי פאַלשע נביאים אחאָב בן קוליה און צדקיה בן מעשיה האָבען געוואָרפען אַן אויג אויף נבוכדנאצר'ס טאָכ־טער. האָבען זיי גענומען זוכען אַ וועג ווי איהר צו פער־פיהרען. פריהער איז צו איהר געקומען אחאָב און האָט גע־זאָגט: ״גאָט פערלאַנגט אַז דו זאָלסט טהאָן אַלעס וואָס צדקיה וועט דיר הייסען.״ נאָכדעם איז געקומען צדקיה און האָט געזאָגט: ״גאָט וויל אַז דו זאָלסט טהאָן אַלעס וואָס אחאָב פערלאַנגט פון דיר.״ די פּרינצעסין איז אוועק צו איהר פאָטער און האָט עס איהם דערצעהלט. ״איך גלויב דאָס ניט״, האָט נבוכדנאצר געזאָגט, ״אַז דער אידישער גאָט זאָל דאָס האָבען פערלאַנגט. איך וויים אַז ער האָט פיינט אויסגעלאַסענהייט. אויב זיי וועלען צו דיר קומען נאָך אַמאָל שיק זיי צו מיר.״

ווען די פאַלשע נביאים זיינען ווידער געקומען צו דער פּרינצעסין האָט זי זיי אָבגעשיקט צום קעניג.

״ווער האָט אייך געזאָגט אַזעלכעס?״ האָט זיי נבוכדנאצר געפרעגט. ״איך האָב געפרעגט ביי מישאל חנניה און עזריה און זיי האָבען מיר געזאָגט אַז דאָס איז פערבאָטען.״

״מיר זיינען אויך אַזעלכע נביאים ווי זיי״, האָבען די פאַלשע נביאים גע'טענה'ט. ״אונז האָט גאָט אַזוי געזאָגט און זיי האָט ער דאָס ניט געזאָגט.״

״איך וויל אייך פּרובירען אַזוי ווי איך האָב אויספּרו־בירט חנניה מישאל און עזריה״, האָט נבוכדנאצר געזאָגט.

די פאַלשע נביאים האָבען זיך ערשראָקען ווען זיי האָ־בען געהערט פון קעניג אַז ער וויל זיי אריינוואַרפען אין קאַלך אויווען, האָבען זיי זיך געוואָלט אויסדרעהען פון דער סכנה און זיי האָבען געזאָגט:

״זיי זיינען געוועזען דריי, איז זייער זכות געוועזען אַזוי גרויס דאָס דער פייער האָט זיי ניט געשאַדט, אָבער מיר זיי־נען בלויז צוויי.״

״קלייבט זיך אויס אַ דריטען צו אייך״, האָט דער קעניג געענטפערט.

האָבען די צוויי פאַלשע נביאים אויסגעקליבען יהושע כהן גדול. זיי האָבען זיך געטראַכט, דער כהן גדול איז דאָך א גרויסער צדיק, וועט צוליעב זיין זכות דער פייער קיין מאַכט האָבען.

האָט מען יהושע כהן גדול אריינגעוואָרפען אין קאַלך אויוועץ צוזאַמען מיט די צוויי פאַלשע נביאים, און א נס איז געשעהן. די צוויי פאַלשע נביאים זיינען פערברענט געוואָרען און יהושע כהן גדול איז ארויס א לעבעדיגער, בלויז זייגע קליידער זיינען פערברענט געוואָרען.

"איך ווייס אז דו ביזט א גרויסער צדיק", האָט נבוכדנאצר געזאָגט צום כהן גדול, "אָבער פאַר וואָס זיינען דיינע קליידער פערברענט געוואָרען? אָט, ביי חנניה מישאל און עזריה זיינען די קליידער געבליבען גאַנץ."

"זיי זיינען געווען דאָך דריי צדיקים און איך בין געווען בלויז איינער", האָט יהושע ערקלערט.

"טאָ פאַר וואָס איז אברהם ניט פערברענט געוואָרען אין קאַלך אויוועץ? ער איז דאָך אויך געווען בלויז איין איינציגער", האָט נבוכדנאצר געפרעגט.

"ווייל אברהם איז געווען איינער אליין און קיין רשעים זיינען געווען מיט איהם, האָט דער פייער קיין מאַכט געהאַט, אָבער איך האָב געהאַט צוויי רשעים מיט מיר, האָט דער פייער יא געהאַט מאַכט", האָט יהושע ערקלערט.

אָט דאָס איז וואָס מענשען זאָגען א ווערטעל: "אז מען וואַרפט אריין אין אויוועץ צוויי טרוקענע שייטלען האָלץ און איינעם א נאַסען, מאַכען די טרוקענע אז דער נאַסער זאָל אויך ברענען."

.61

גלות צוערשט, גאולה נאָכדעם

דער אייבערשטער האָט געוואָלט מאַכען חזקיה המלך פאַר משיח און סנחריב'ן וועלכער האָט געפיהרט קריעג מיט איהם, פאַר גוג און מגוג, אין וועמעס צייטען עס מוז קומען משיח. האָט זיך אוועקגעשטעלט די מדת הדין אין הימעל און האָט אזוי געזאָגט: "רבונו של עולם! מה דאָך דוד המלך וואס האָט פאַר דיר געזונגען אזוי פיעל לויב געזאַנגען און דו האָסט איהם ניט געמאַכט פאַר משיח, חיינט חזקיה וואס

דו האסט איהם אזוי פיעל נסים געטהאן און ער האט פאר דיר קיין שירה געזונגען, טא פאר וואס קומט איהם צו ווערען משיח?״

״איך וועל פאר איהם זינגען שירה!״ האט די ערד זיך אבגערופען.

״רבונו של עולם! ריכט אויף דעם צדיק״, האט דער מלאך וואס פערוואלטעט די וועלט געבעטען.

״מען קען ניט — עס איז א געהיימניס״, האט א בת קול געענטפערט. ״משיח׳ס קומען מוז אבגעלייגט ווערען״.

״וועה איז מיר, וועה איז מיר!״ האט דער נביא ישעיה אויסגערופען.

״אידען וועלען נאך מוזען ליידען, זיי וועלען מוזען איי־בערקומען איין גלות און א צווייטען״, האט דער בת קול געזאגט.

.62

דער אויל האט בעזיעגט דעם שווערד

דער אויל וואס חזקיה המלך האט געלאזט ברענגען אין אלע שולען און בתי מדרשים האט בעזיעגט דעם שווערד פון סנחריב וועלכער איז געקומען מלחמה האלטען מיט די אידען. ווען דער שונא האט בעלאגערט ירושלים האט חזקיה אריינגעשטאכען א שווערד ביי דער טיהר פון בית המדרש און האט געזאגט: ״ווער עס גיט זיך ניט אב מיט תורה לערנען זאל דערשטאכען ווערען מיט דעם שווערד״. האט מען געזוכט פון דן ביז באר שבע און מען האט ניט געפונען אן איינציגען עם הארץ. נאכדעם האט מען געזוכט פון גבת ביז אנטיפרס און מען האט ניט געפונען א קינד אדער א פרוי וואס איז ניט געווען קלאר אין אלע דינים וואס א אידיש קינד דארף וויסען.

.63

סנחריב׳ס מפלה

ווען סנחריב האט גערארפט געהן אויף ירושלים האבען זיינע שטערנזעהער איהם געזאגט:

״אייל זיך אונטער. היינט איז דער טאג וואס דו קענסט

די אידען בעזיעגען. היינט איז דער לעצטער טאָג וואס עס הייגט נאָך אויף זיי די שטראָף פון גאָט פאר דעם וואס זיי האָבען אויסגע'הרג'עט די כהנים פון דער שטאָדט נוב. אויב דו קומסט היינט אין ירושלים וועסטו די שטאָדט איינגעהמען. און אויב דו וועסט פערשפעטיגען וועסטו זי ניט איינ־נעהמען.

דער וועג צו ירושלים איז נאָך געווען ביי צעהן טעג וויים, אָבער סנחריב האָט זיך אונטערגעאיילט, און א וועג וואס האָט געדארפט דויערען צעהן טעג האָט ער געמאכט אין איין טאָג. אז ער איז אָנגעקומען אין ירושלים האָט מען פאר איהם אויסגעשפרייט טעפיכער ביז ער איז ארויף אויף א הויכען אָרט פון וואנען ער האָט געקענט זעהן די גאנצע שטאָדט. ער האָט געכאפט א בליק אויף ירושלים און די שטאָדט האָט ביי איהם אויסגעזעהן זעהר קליין. דאן האָט ער געזאָגט:

איז דאס די ירושלים צוליעב וועלכע איך האָב בעמיהט מיין ארמעע און צוליעב וועלכע איך האָב אויפגע־רודערט מיין גאנצע מדינה? עס איז דאָך די קלענ־סטע און די שוואכסטע פון אלע שטעדט וועלכע איך האָב איינגענומען מיט מיין שטארקער האנד!"

אזוי ריידענדיג האָט ער געשאָקעלט מיט זיין קאָפּ, גע־פיהרט מיט זיינע הענד און געצייגט אויף דעם בית המקדש, אזוי ווי ער וואָלט אָבגעלאכט פון דער הויז וועלכע איז גע־ווען די פעסטונג פון אידישען פאָלק.

"לאָמיר שוין לייגען אונזערע הענד אויף דעם", האָבען זיינע סאָלדאטען געזאָגט.

"איהר זייט היינט מיעד, איהר זייט ערשט געקומען פון א וויימען וועג", האָט סנחריב געענטפערט. "מאָרגען וועט יעדער איינער פון אייך מיר ברייגנען א שטיין פון דער גע־ביידע און עס וועט זיין אויס בית המקדש!"

האָט מען דעם אָנפאל אָבגעלייגט אויף מאָרגען. ביי־נאכט איז געשעהן דער גרויסער וואונדער. א מלאך איז אין מיטען דער נאכט געקומען און האָט צושלאָגען סנחריב'ס סאָלדאטען. ווען סנחריב איז אויפגעשטאנען אין דער פריה האָט ער געפונען אן ארמעע מיט טויטע פגרים.

.64

דוד׳ס בריחה

ווען ישבי, דער זוהן פון ערפה, איז ארויס געגען דוד המלך און האט איהם געוואלט טויטען, (שמואל ב, כא) האט דער אייבערשטער אזוי געזאגט צו דוד׳ן:

„ביז וואנען וועט דיין זינד פערשוויגען ווערען? צו־ליעב דיר איז אויסגעשלאכטעט געווארען נוב די כהנים שטאדט, צוליעב דיר איז דואג האדומי געווארען א מוסר, און צוליעב דיר זיינען גע׳הרג׳עט געווארען שאול און זיינע דריי זיהן. יעצט קלייב זיך אליין אויס א שטראף. ווילסטו אז די קינדער דיינע זאלען אויסשטארבען און עס זאל פון דיר קיין דור בלייבען, אדער דו זאלסט אריינפאלען אין די הענד פון דיינע שונאים?״ האט דוד געענטפערט: „בעסער לאמיך אריינפאלען אין די הענד פון מיינע שונאים, איידער איך זאל ניט איבערלאזען א דור אויף דער וועלט.״

איין טאג איז דוד ארויס אויף יאגד. איז געקימען דער שטן און האט זיך פערשטעלט פאר א הירש. דוד האט אויף איהם געשאסען, אבער די פיילען האבען ניט געטראפען דעם ציעל. אזוי האט דוד זיך נאכגעיאגט דעם פערשטעלטען שטן, ביז דער שטן האט איהם פערשלעפט אין דער לאנד פון די פלשתים. ווען ישבי פון נוב האט איהם דערזעהן, האט ער אויסגערופען: „אט דאס איז דאך דער וואס האט גע׳הרג׳עט מיין ברודער גלית.״ האט ער דוד׳ן געבונדען און האט איהם אריינגעשטופט אונטער א פרעס מיט וועלכען מען דריקט אליוען. איז אבער דוד׳ן געשעהן א נס און די ערד איז א ביסעל איינגעזונקען אונטער איהם און דאס האט ניט דערלאזט אז ער זאל צודריקט ווערען אויף טויט.

יענער טאג איז געווען ערב שבת. אבישי בן צרויה וועלכער איז געווען פון דוד המלך׳ס גרעסטע העלדען, איז געשטאנען און האט געוואשען זיין קאפ. האט ער בע־מערקט טראפענס בלוט אין דעם וואסער. אנדערע זאגען אז א טויב איז געקומען, האט זיך אוועקגעשטעלט פאר איהם, געפאטשט מיט די פליגלען, געריסען פון זיך פעדערען און געברומט אזוי ווי פון א וועהטאג. האט אבישי געזאגט: „די אידען זיינען דאך געגליכען צו א טויב, מסתמא איז דא

עפעס אן אונגליק. דוד מלך ישראל מוז זיין אין עפעס א צרה.״

אבישי איז אוועק אין קעניגליכען פאלאסט און ער האט דוד׳ן ניט געפונען. איז ער געגאנגען אין בית מדרש, האט ער איהם דארט אויך ניט געפונען.

זעהענדיג אז דוד איז אין סכנת נפשות, האט אבישי זיך ארויפגעזעצט אויף א מויל עזעל און עס איז איהם גע־שעהן א נס, אז די ערד איז איהם אנקעגען געלאפען און ער האט די לאנגע רייזע געמאכט אין א זעהר קורצער צייט. ווען ער איז אנגעקומען אין דער לאנד פון די פלשתים האט ער געזעהן ערפה׳ן, די מוטער פון ישבי, זיצען און שפינען. ווי נאר זי האט איהם דערזעהן האט זי א שליידער געטהאן אויף איהם דעם שפינדעל מיט דעם צוועק איהם צו דער׳הרג׳ענען. זעהענדיג אז זי האט איהם ניט געטראפען, האט זי צו איהם געזאגט: ״קום אהער, בחור׳ל, ברייננ מיר מיין שפינדעל״. האט ער דעם שפינדעל איהר געווארפען אין קאפ און זי איז געפאלען טויט.

ווען ישבי האט אבישי׳ן דערזעהן, האט ער געזאגט: ״יעצט זיינען זיי דא צוויי, וועלען זיי מיך טויטען.״ האט ער א כאפ געטהאן דוד׳ן און האט איהם א ווארף געטהאן אין דער הויך, אין דער לופט, און האט ארייגעשטאכען א שווערד אין דער ערד מיט דעם שפיץ ארויף, כדי דוד זאל פאלען אויף דעם שווערד. אבער אבישי האט געזאגט א הייליגען שפרוך און דוד איז געבליבען הייגגען צווישען הימעל און ערד. דוד אליין האט עס ניט געקענט טהאן, ווייל א געפאנגענער קען זיך אליין ניט בעפרייען פון תפיסה.

״ווי קומסטו אהער?״ האט אבישי געפרעגט.

האט דוד איהם דערצעהלט ווי גאט האט איהם פארגע־לייגט צוויי שטראפען און ווי ער האט זיך אויסגעקליבען בעסער ארייצופאלען אין שונא׳ס הענד, איידער צו שטאר־בען אהן קינדער.

״קעהר איבער דיין געבעט״, האט אבישי געזאגט, ״דאגה זיך ניט וועגען קינדער.״

״אויב אזוי העלף מיר בעטען״, האט דוד געזאגט.

האט אבישי איהם געהאלפען תפילה טהאן.

אבישי האט ווידער ארויסגעזאגט א הייליגען שפרוך און דוד איז ארונטער אויף דער ערד. נאכדעם האבען זיי גענומען לויפען אהיים.

ישבי איז זיי נאָכגעלאָפען.

ער האָט זיי אָנגעיאָגט אין איין דאָרף, און א צווייטען דאָרף, ביז זיי האָבען זיך אומגעקעהרט צו איהם און געזאָגט: "געה צוריק אהיים, וועסטו זעהן אז דיין מוטער איז שוין אין קבר." ווען ישבי האָט דאָס דערהערט האָט ער פערלאָרען זיין גאנצע גבורות. דאן האָבען זיי איהם דער'הרג'עט.

65.

דער נס מיט חזקיה המלך

ווען אחז המלך איז געשטאָרבען האָט גאָט דעם טאָג אָבגעקירצט פון צוועלף שטונדען אויף צוויי, כדי עס זאָל ניט בלייבען קיין צייט איהם צו בעערדיגען מיט פאראד, ווייל אחז איז געווען א רשע. דערפאר ווען חזקיה איז געזונד געוואָרען פון זיין קראנקהייט האָט דער אייבערשטער צוריק געגעבען די צעהן שטונדען און האָט יענעם טאָג פון צוועלף שטונדען פערלייננגערט אויף צוויי און צוואנציג.

אין בבל האָט מען גאָר ניט געקענט פערשטעהן פאר וואָס דער טאָג ציהט זיך אזוי לאנג. האָט מרודך בלאדן דער זוהן פון בלאדן, דער מלך פון בבל, געפרעגט ביי זיינע מענשען: "וואָס איז דאָ געשעהן?" האָבען זיי איהם געענטפערט: "חזקיה איז געווען קראנק און איז געזונד געוואָרען".

"אויב ער איז אזא גרויסער מענש, ווי פאסט עס זיך אז איך זאָל איהם ניט שיקען א בעגריסונג?" האָט בלאדן געזאָגט.

גלייך האָט בלאדן דער זוהן פון בלאדן אָנגעשריבען און אוועקגעשיקט אזא בריעף צו חזקיה המלך:

"פריעדען צום מלך חזקיה. פריעדען צו דער שטאָדט ירושלים. פריעדען צו דעם גרויסען גאָט".

נבוכדנאצר איז דאן געווען בלאדן'ס סעקרעטער, און אין דער צייט ווען מען האָט די בעגריסונג געשריבען איז ער דערביי ניט געווען. שפעטער, אז ער איז געקומען און ער האָט זיך דערוואוסט פון דער בעגריסונג וואָס מען האָט געשיקט צום אידישען קעניג, האָט ער געפרעגט: "וואָס האָט איהר דאָרט געשריבען?" בלאדן האָט איהם איבערגעגעבען דעם גאנצען אינהאלט. "וואָס?" האָט נבוכדנאצר אויסגע־

רופען. "איהר רופט איהם גרויסער נאָט און איהר שטעלט איהם צום לעצט? אזוי האָט איהר בעדאַרפט שרייבען: פריעדען צו דעם גרויסען גאָט. פריעדען צו דער שטאָדט ירושלים. פריעדען צום מלך חזקיה".

"דער וואָס קען א בריעף אזוי שעהן פערפאַסען, דער זאָל מתאַן די ארבייט דאָס צו פערריכטען", האָט בלאדן געזאָגט.

נבוכדנאצר אליין האָט זיך געלאָזט לויפען נאָך דעם שליח וואָס האָט דעם בריעף געפיהרט נאָך ירושלים, אָבער ווי ער איז נאָר אָבגעגאַנגען פיער טריט איז געקומען דער מלאך גבריאל און האָט איהם אָבגעשטעלט.

רבי יוחנן האָט געזאָגט: ווען גבריאל וואָלט איהם נים אָבגעשטעלט וואָלט דער זכות פון דעם רשע נבוכדנאצר געווען אזוי גרויס, אז ער וואָלט געהאַט די מאַכט אין גאַנ־צען אומצובריינגען דעם אידישען פאָלק.

.66

בלאדן בן בלאדן

וואָרום האָט זיך דער קעניג פון בבל גערופען בלאדן דער זוהן פון בלאדן? די מעשה איז אזוי געווען. בלאדן דער פאָטער איז געווען דער ריכטיגער מלך, האָט איהם געטראָפען א סיבה וואָס זיין געזיכט איז פערענדערט גע־וואָרען און ער האָט בעקומען א פנים פון א הונד. האָט מען אוועקגעזעצט זיין זוהן אויפ'ן טהראָן, און אז ער פלעגט אונטערשרייבען דעקרעטען פלעגט ער זיך חתמ'נען "בלאדן, דער זוהן פון בלאדן דער קעניג".

.67

נבוזראדנ'ס לעצטער האמער

נבוזראדן איז געווען דער גענעראל וועמען נבוכדנאצר דער מלך פון בבל האָט געשיקט איינצונעהמען ירושלים. אין דער סאָרעטע פון נבוזראדן איז געווען אויסגעקריצט דאָס בילד פון נבוכדנאצר, וועמען ער איז געווען זעהר

געטריי און פאר וועמען ער האט מורא געהאט, אזוי ווי ער וואלט זיך אימער געפונען אין זיין געגענוווארט.

דריי הונדערט מוילאייזלען אנגעלאדען מיט אייזערנע האמערס, פון שארפען אייזען וואס שניידט אייזען, האט נבוכדנאצר געשיקט צו נבוזראדן. אבער די אלע האמערס זיינען צובראכען געווארען ביי דעם ערשטען טויער פון ירושלים. זעהענדיג אז גענגען די אידען איז שווער מלחמה צו האלטען, האט נבוזראדן זיך געוואלט צוריק קעהרען. ער האט געזאגט: "איך האב מורא אז איך זאל ניט האבען אזא סוף ווי סנהריב, וועמעס ארמעע איז אויסגעשטארבען אין איין נאכט". איז ארוים א בת קול און האט געזאגט:

"דו שפרינגער דער זוהן פון א שפרינגער! נעהם און שפרינג אריין! עס איז געקומען די צייט דאס דער בית המקדש זאל חרב ווערען".

ביי נבוזראדן איז נאך פערבליבען איין האמער. האט ער מיט דעם גראבען זייט פון האמער גענומען קלאפען אין דעם טויער און דער טויער האט זיך געעפענט. דאן איז נבוזראדן אריינגעגאנגען אין ירושלים. ער איז געגאנגען און יעדען איינעם וואס ער האט בעגעגענט האט ער גע־הרג'עט ביז ער איז אנגעקומען צום בית המקדש.

נאכדעם האט ער דעם בית המקדש אנגעצונדען, האט זיך דער בית המקדש אויפגעהויבען אזוי ווי ער וואלט געוואלט אריינגעהן אין הימעל. האט מען פון הימעל איהם צוריק ארונטערגעשטופט. נבוזראדן איז געווארען זעהר שטאלץ ביי זיך, איז ארוים א בת קול און האט געזאגט:

"וואס האלטסטו זיך אזוי גרוים? א פאלק וואס עס איז איהם שוין בעשערט געוועזן פון הימעל אומצוקומען האסטו אומגעבראכט, א פאלאסט וואס האט געדארפט פער־ברענט ווערען האסטו פערברענט, מעהל וואס איז שוין צו־מאלט געווארען האסטו צומאלען".

68.

קברים שעהנער פון פאלאסטען

עולא האט דערצעהלט:

עמון און מואב זיינען געוועזן די שלעכטע שכנים פון ירושלים. ווען זיי האבען געהערט ווי די נביאים זאגען נביאות אז ירושלים וועט חרוב ווערען, האבען זיי געשיקט

שלוחים צו נבוכדנאצר און איהם אנגעזאגט: "געה יעצט אויף די אידען מלחמה האלטען". האט ער געענטפערט: "איך האב מורא אז איך זאל ניט האבען אזא סוף ווי עס האבען געהאט די פריהערדיגע וואס זיינען געגאנגען מלחמה האלטען מיט די אידען".

האבען עמון און מואב איהם ווידער געשיקט זאגען: "האסט ניט וואס מורא צו האבען. דער אידישער גאט איז יעצט אין דער היים ניטא".

האט נבוכדנאצר געפרעגט: "אפשר איז ער נאהנט ארום און קען צו יעדער צייט צוריק קומען?"

"ניין", האבען זיי געשיקט איהם זאגען, "ער איז אוועק גאנץ ווייט".

"איז דא אפשר ביי אידען א גרויסער צדיק וואס קען בעטען פאר זיי?" האט נבוכדנאצר געפרעגט.

"ניט געבליבען אפילו איין איינציגער צדיק ביי אי־דען", האט מען איהם דורך די שלוחים געענטפערט.

"עס קען דאך אמאל זיין אז די אידישע רשעים זאלען תשובה טהאן און ווערען גוט און פרום, און בעטען פאר זייער פאלק", האט ער געזאגט.

"תשובה טהאן קענען זיי נ'ט, ווייל עס איז שוין ארי־בער די צייט וואס זייער גאט האט זיי געגעבען תשובה צו טהאן", האבען די שלוחים געענטפערט.

"עס איז דאך אבער יעצט ווינטער צייט און עס רעגענט און עס שנעהט".

"פאר דעם דארפסטו קיין מורא האבען, ווייל דו קענסט געהן אונטער די בערג. עס איז דארט דא א וועג וואס בע־שיצט פון רעגען און שנעע".

"אבער אין ירושלים גופא רעגענט דאך, טא וואו וועל איך זיך אהינטהאן מיט מיין ארמעע?"

האבען זיי איהם געשיקט זאגען: "די אידישע קברים און הייהלען זיינען שעהנער פון דיינע פאלאסטען".

69.

אן אמת'ע שטאדט

רבא האט איינמאל אזוי געזאגט:

אמאל פלעג איך מיינען אז עס איז ניטא קיין אמת אויף דער וועלט, האט מיר איינער פון די רבנן דערצעהלט,

אז ווען מען זאָל איהם געבען אלס דאָס גוטס פון דער גאַנ־צער וועלט וואָלט ער קיין ליגען געזאָגט. אָט וואָס מיט איהם האָט איינמאָל פּאַסירט:

איינמאָל איז ער געקומען אין אַן אָרט וואָס הייסט קושטא. (קושטא מיינט אמת) די מענשען פון דער שטאָדט האָבען אימער געהאַלטען וואָרט און האָבען קיינמאָל קיין ליגען געזאָגט. קיינמאָל איז אין דער שטאָדט א מענש גע־שטאָרבען פאַר דער צייט. די שטאָדט איז איהם אזוי גע־פעלען געוואָרען דאָס ער האָט בעשלאָסען דאָרט צו פערבלייבען. האָט ער דאָרט א שידוך געמהאָן, גענומען א ווייב פון דער שטאָדט און זי האָט איהם געבוירען צוויי קינדער.

איין טאָג, אז זיין פרוי איז געשטאַנען און האָט גע־וואשען איהר קאָפּ, איז געקומען א שכנה און האָט אָנגע־קלאַפּט אין טיהר. האָט ער זיך געטראַכט, עס פּאַסט עפּעס נים ארייצולאָזען א פרעמדען מענשען אין הויז, אין אזא צייט. האָט ער צו דער שכנה געזאָגט אז זיין פרוי איז יעצט נים אין דער היים.

גלייך נאָכדעם זיינען ביי איהם געשטאָרבען די ביידע קינדער. איז אין שטאָדט געוואָרען א טומעל. צוויי קינ־דער שטאַרבען — אזא זאַך איז דאָרט קיינמאָל געשעהן. זיינען די מענשען פון דער שטאָדט געקומען פרעגען, ווי אזוי דאָס איז געשעהן. האָט ער זיי דערצעהלט די מעשה ווי ער האָט געזאָגט א ליגען.

„מיר בעטען דיך", האָבען די שטאָדט לייט געזאָגט, „געה אוועק פון אונזער שטאָדט און רייץ אויף אונז נים אָן דעם טוית."

70.

משיח׳ס צייטען

רבי נהוראי זאָגט:

משיח וועט קומען אין אזא צייט ווען אינגלעך וועלען בעליידיגען עלטערע מענשען, און עלטערע וועלען שטעהן אויף די פיס פאַר אינגערע, און א טאָכטער וועט זיך ארויס־שטעלען געגען דער מוטער, און א שנור געגען א שוויגער, און דער גאַנצער דור וועט האָבען א פּנים אזוי ווי א הונט, און א זוהן וועט זיך נים שעהמען פאַר׳ן פאָטער.

רבי נחמיה זאָגט:

דער דור אין וועלכען משיח וועט קומען וועט זיין פול מיט עזות. די פרומע וועלען ווערען קרומע, טרויבען וועלען זיין א סך און ווין וועט זיין טהייער.

אנדערע זאָגען:

משיח וועט ניט קומען ביז עס וועט זיך אויסנעהמען די לעצטע פרוטה פון בייטעל. אנדערע זאָגען: משיח וועט ניט קומען סיידען אידען וועלען שוין אויפגעבען האָפנונג צו ערלייזט ווערען.

.71

אזוי ענטפערט מען א נאר

דער פערזישער קעניג, שבור מלכא, האָט איינמאָל געהערט אז אידען גלויבען דאָס משיח וועט קומען רייטענדיג אויף אַן אייזעל. האָט ער אין שפּאָס געזאָגט צו שמואל'ן:

"איהר, אידען, זאָגט אז משיח וועט קומען אויף אַן אייזעל. ווי פּאַסט עס זיך פאַר אזא גרויסען מאַן צו רייטען אויף אַן אייזעל? איך וועל איהם בעסער שיקען דעם שעהנסטען פערד וואָס איך האָב".

שמואל האָט ניט לאַנג געטראַכט און האָט איהם אזוי געענטפערט:

"אַ נו, וואָס פאַר אַ שעהנעם פערד האָסטו? האָסטו אפשר אַ פערד פון הונדערט קאָלירען?"

שבור מלכא וועלכער איז געוועזען זעהר שטאָלץ אויף זיינע פערד, האָט געשוויגען. אזא שעהנעם פערד האָט ער ניט געהאַט.

.72

ווען קומט משיח?

רבי יהושע בן לוי האָט איינמאָל געטראָפען אליהו הנביא שטעהן ביי דער הייהל פון רבי שמעון בן יוחאי.

איך בעט דיך, פיהר מיך אין יענער וועלט", האָט ר' יהושע בן לוי געבעטען.

"אויב די שכינה וואָס איז דאָ מיט אונז וועט ערלויבען", האָט אליהו געענטפערט.

זיי האָבן בעקומען די ערלויבנים און זיי זיינען גע־קומען צו יענער וועלט. זיי זיינען געווען באנאנד, אָבער ר׳ יהושע האָט געהערט א שטימע פון א דריטען. האָט ר׳ יהושע נעפרעגט ביי דער שטימע: ״ווען קומט משיח?״ האָט די שטימע געענטפערט: ״געה פרעג איהם אליין. משיח׳ן״.

״און וואו געפינט ער זיך?״

״ביי דעם טויער פון רוים?״

״און וואָס פאר א סימן קען איך האָבען אויף איהם?״

״ער זיצט צווישען אָרימע אביונים, געפלאָגטע נעבעך, קראנקע און פערוואונדעטע. און ער איז אויך אזוי ווי זיי. ועסט בעמערקען אַז אלע קראנקע בינדען אויף אלע זייערע וואונדען אויף אמאָל און נאָכדעם בינדען זיי איבער זייערע וואונדען אויף אמאָל, אָבער ער אליין, משיח, באנדאזשירט זיינע וואונדען איינציגווייז, ווייל טאָמער וועט מען איהם אין מיטען דרינגען הייסען געהן אויסלייזען די אידען פון גלות, וויל ער ניט פערלירען אפילו א מאָמענט צייט״.

ר׳ יהושע בן לוי איז אהין אוועק, און אז ער האָט משיח׳ן געפונען, האָט ער צו איהם געזאָגט:

״פריעדען צו דיר מיין האר און לעהרער!״

״פריעדען צו דיר אויך, דער זוהן פון לוי״, האָט משיח געענטפערט.

״ווען קומסטו?״ האָט ר׳ יהושע געפרעגט.

״היינט קום איך״, האָט משיח געענטפערט.

איז ר׳ יהושע אוועק א פערשעהמטער צו אליהו הנביא.

״וואָס האָט ער דיר געזאָגט?״ האָט אליהו געפרעגט.

״ער האָט געזאָגט: פריעדען צו דיר, דער זוהן פון לוי״.

״דאָס איז א סימן״, האָט אליהו הנביא געזאָגט, ״אז דו און דיין פאָטער זיינען געזיכערט מיט עולם הבא, ווייל אנדערש וואָלט ער אזוי ניט בעגריסט דיך און דייז פאָטער׳ס נאָמען״.

״ער האָט מיר אָבער געזאָגט א ליגען״, האָט ר׳ יהושע זיך בעקלאָגט, ״ער האָט געזאָגט אז היינט וועט ער קומען און ער קומט ניט״.

האָט אליהו אזוי ערקלערט:

״ער וועט קומען היינט, אויב אידען וועלען אין דעם טאָג תשובה טהאָן און ווערען גוט און פרום״.

.73

אז מען האט א טאכטער

א פאטער וואס האט א טאכטער שלאפט איבער איהר קיין נאכט. ווען זי איז נאך א קליינע מיידעלע זארגט ער זיך טאמער חבר'ט זי זיך מיט שלעכטע חבר'טעס און זיי לערנען איהר שלעכטע זאכען. אז זי ווערט א ביסעל עלטער האט ער מורא טאמער לאזט זי זיך אוועק אויף א קרומען וועג. אז זי ווערט שוין א כלה מויד האט ער מורא טאמער בעקומט זי ניט קיין חתן. אז זי האט שוין חתונה האט ער מורא טאמער וועט זי קיין קינדער האבען. און אז זי האט שוין קינדער און ווערט שוין אן עלטערע פרוי, שרעקט זיך זיין הארץ טאמער ווערט זי א מכשפה.

.74

יסורים דארף מען אננעהמען פאר ליעב

רבה בר בר חנה דערצעהלט:

אז רבי אליעזר איז קראנק געווארען זיינען געקומען זיינע תלמידים איהם מבקר חולה זיין. האט ער צו זיי געזאגט:

"א גרויסער צארן האט זיך היינט אויסגעגאסען אויף דער וועלט".

ווען די תלמידים האבען דאס געהערט האבען זיי פערשטאנען אז ער רעדט דאס פון זיינע ווייטאגען, האבען זיי גענומען וויינען. בלויז איין רבי עקיבא האט געלאכט.

"וואס לאכסטו?" האבען די אנדערע תלמידים געפרעגט.

"און וואס וויינט איהר?" האט ער זיי געפרעגט.

"ווי זאלען מיר ניט וויינען", האבען זיי געזאגט, "אז אזא גרויסער מאן וואס איז געגליכען צו א ספר תורה, ליגט אין אזעלכע יסורים".

"אט דערפאר לאך איך טאקי", האט רבי עקיבא זיי געענטפערט. "פערשטעהט איהר מיך אזוי: ווען איך וואלט געזעהן אז אונזער רבי'ן געהט גוט, זיין ווייץ ווערט ניט זויער, די פלאקס אויף זיין פעלד ווערט ניט פערדארבען,

זיין אויל ווערט נים מוכלע, זיין האניג ווערט נים קאליע, וואלט איך זיך געטראכט, טאמער חס ושלום עסט ער אויף זיין חלק עולם הבא אויף דער וועלט, אבער יעצט אז איך זעה אז אויף דער וועלט האט ער יסורים, ווייס איך וואס עס איז אנגעגרייט פאר איהם אויף יענער וועלט, און אט דערפאר פרעה איך מיך".

"אבער, עקיבא, פאר וואס קומט מיר יסורים?" האט רבי אליעזר געפרעגט.

"רבי!" האט ר' עקיבא געענטפערט, "דו אליין האסט דאך מיט אונז געלערענט דעם פסוק פון קהלת, אז עס איז ניטא איין צדיק אויף דער וועלט וואס זאל נים האבען גע־זינדיגט אין זיין לעבען".

א צווייטען מאל זיינען צו רבי אליעזר געקומען מבקר חולה זיין פיער זקנים: ר' טרפון, ר' יהושע, ר' אלעזר בן עזריה און ר' עקיבא. און יעדער איינער האט געזאגט א פאאר טרייסט ווערטער צו רבי אליעזר.

רבי טרפון האט געזאגט: "דו ביזט פאר אידען וויכ־טיגער ווי רעגען. ווייל רעגען איז נויטיג נאר אויף דער וועלט, און דיין תורה גילט אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט".

רבי יהושע האט געזאגט: "דו ביזט פאר אידען וויכ־טיגער פון דער זון, ווייל די זון שיינט דאך נאר אויף דער וועלט, און דו, רבי, שיינסט פארביידע וועלטען".

רבי אלעזר בן עזריה האט געזאגט: "דו ביזט די אידען ליעבער ווי פאטער און מוטער, ווייל פאטער און מוטער האט מען נאר אויף דער וועלט, און דו, רבי, ביזט צי אידען א פאטער אויף ביידע וועלטען".

רבי עקיבא האט געזאגט: "זאלען דיר דיינע יסורים וואויל בעקומען ווייל זיי פערגיבען אויף דיינע זינד".

75.

יסורים ברייגגען צו תשובה

מנשה דער זוהן פון חזקיה המלך איז געווען זעהר זינדיג און איז נים געגאנגען אין די וועגען פון זיין פאטער. דערפאר האט גאט אויף איהם אנגעשיקט די ארמעע פון מלך אשור, און זיי האבען איהם גענומען געפאנגען און איהם אנגעטהאן גרויסע יסורים.

מען האָט איהם אריינגעזועצט אין א קופערנעם קעסעל און געמאכט אונטען א פייער. אין זיינע שמערצען האָט ער ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. ער האָט צו זיך אזוי געטראכט: זאָל איך בעטען ביים אייבערשטען, איז ער דאָך בייז אויף מיר. זאָל איך בעטען ביי די געטשקעס, האָבען זיי דאָך קיין ווערטה. וואָס האָט ער געטהאָן? האָט ער צוערשט געבעטען ביי די גרויסע געטשקס, האָבען זיי איהם ניט געענטפערט. האָט ער נאָכדעם געבעטען ביי די קליינע געטשקעס האָבען זיי איהם אויך ניט געענטפערט. האָט ער צולעצט געזאָגט צום אייבערשטען: "אויב דו קענסט ענטפערען מיין געבעט טאָ ענטפער, און אויב ניט וועל איך מוזען זאָגען אז דו ביזט אזוי ווי זיי". גלייך האָט איהם גאָט גע־ענטפערט. אט פון דעם איז צו זעהן אז יסורים ברייגגען צו תשובה.

.76

ירבעם'ס שווינדעל

ירבעם האָט ניט געוואָלט אז די אידען זאָלען געהן נאָך ירושלים גאָט בעטען. האָט ער זיך בעראַכהען און האָט געמאכט צוויי גאָלדענע קעלבער. איינעם האָט ער געשטעלט אין בית אל און דעם אנדערען אין דן, און ער האָט געזאָגט צו די אידען (מלכים א, י"ב): "גענוג אייך צו שלעפען זיך אין ירושלים, אָט דאָ האָט איהר אייערע געטער וואָס האָבען אייך ארויסגעצויגען פון מצרים".

מיט וועמען האָט ער זיך בעראטהען? אָט דאָ צייגט זיך ארויס וואָס פאַר א שווינדעל ירבעם האָט בעגאַנגען. ער האָט אזוי געטהאָן: ער האָט אוועקגעזועצט א רשע נעבען א צדיק און האָט זיי געפרעגט: "וועט איהר זיך אונטערשרייבען אויף אַלעם וואָס איך וויל טהאָן?" האָבען זיי געוואוינליך געענטפערט: "יאָ". זאָגט ער צו זיי ווייטער: "איך וויל ווערען א מלך". ענטפערען זיי: "יאָ". פרעגט ער ווייטער: "וועט איהר טהאָן אַלעס וואָס איך הייס אייך?" ענטפערען זיי ווידער: "יאָ".

"אפילו זיך בוקען צו עבודה זרה?"

"דאָס ניין!" ענטפערט דער צדיק ענטשלאָסען.

רופט זיך דאָן אָב דער רשע צום צדיק: "שוין זשע קען

זיך דורך ליינען אויפ׳ן שכל, דאס אזא מענש ווי ירבעם מיינט טאקע אז מיר זאלען זיך בוקען צו געטצען? דאס וויל ער אונז בלויז פּרובירען, אויב מיר וועלען פאלגען זיין ווארט אדער ניט". האט דער צדיק זיך געלאזט אבנארען פון דעם רשע און ער האט אויך אונטערשריבען אז ער איז גרייט זיך צו בוקען צו עבודה זרה. אזוי איז דאס אויסגעקומען אז ירבעם האט זיך בעראטהען מיט די וויכטיגסטע מענשען איידער ער האט איינגעפיהרט זיין עבודה זרה.

77.

ירבעם דער כבוד זוכער

איינמאל האט דער אייבערשטער געזאגט צו ירבעם:

"אויב דו וועסט תשובה טהאן, וועלען איך, דו און דוד המלך שפּאצירען צוזאמען אין גן עדן".

"און ווער וועט געהן פריהער?" האט ירבעם געפרעגט. פרעגט.

"דוד", האט דער אייבערשטער געענטפערט.

"אויב אזוי, וויל איך ניט", האט ירבעם געזאגט און איז פערבליבען ביי זיין רשעות.

78.

זייער חכמה האט זיי בעפרייט

צוויי אידען זיינען געפאנגען געווארען אין הר הכרמל און דער פערזישער בעאמטער, וואס האט זיי געפאנגען, איז זיי נאכגעגאנגען. הערט ער ווי איין איד זאגט צום אנדערען: "דא האט געמוזט פריהער פון אונז דורכפאהרען א קעמעל וואס איז בלינד אויף אן אויג, און איז אנגעלאדען מיט צוויי פעסער, איינע מיט ווין און די אנדערע מיט אויל, און די צוויי מענשען וואס פיהרען דעם קעמעל איז איינער א איד און דער אנדערער א פערזיער."

רופט זיך אב דער פאנגער צו זיי: "איהר פאלק מיט׳ן הארטען נאקען! איהר מאדנע מענשען וואס איהר זייט פון וואנען ווייסט איהר דאס אלעס?"

האבען זיי דאס איהם אזוי ערקלערט:

"נעוואוינליך אז א קעמעל געהט דורך עסט ער די גראָז פון ביידע זייטען פון וועג. אָבער דאָ זעהט מען אז דער קעמעל האָט געגעסען בלויז פון איין זייט יועג. דאָס ציינט אז פון דער אנדער זייט קען ער ניט זעהן. אז ער פיהרט איין פאָס וויין און די צווייטע איז מיט אויל קען מען זעהן פון דעם וואָס האָט ארונטערגעטריפט פון די פעסער אויף דער ערד. וויין טראָפּענס אז זיי פאַלען צו דער ערד זינקען זיי איין, אָבער פון אויל שווימען די טראָפּענס פון אויבען־אויף. וועך די צוויי מענשען זיינען וואָס פיהרען דעם קעמעל איז אויך לייכט צו דערקענען. אז א איד עסט ווארפט ער די ברעקלעך אָן א זייט, אָבער אז א פערזיער עסט ווארפט ער די ברעקלעך אויס׳ן מיטען וועג."

דער בעאמטער איז נייגעריג געוואָרען צו וויסען אויב דאָס איז אמת, איז ער נאָכגעלאָפען ביז ער האָט אָנגעיאָגט דעם קעמעל מיט זיינע פיהרער. און אז ער האָט אויסגע־פונען אז אלעס וואָס די צוויי געפאנגענע אידען האָבען גע־זאָגט איז אמת, האָט ער זיי ביידען געקוסט אין קאָפּ, האָט זיי אוועקגעפיהרט צו זיך אהיים, האָט פאר זיי געמאכט א גרויסע סעודה און האָט געטאנצט פאר זיי און געזונגען: "געבענשט זאָל זיין דער וואָס האָט אויסערוועהלט די קינ־דער פון אברהם און ער האָט זיי געגעבען א טייל פון זיין חכמה!"

נאָכדעם האָט ער זיי ארומגעפיהרט איבעראל און די וואָס האָבען געזאָלט זיין זייערע הארען זיינען געוואָרען זייערע בעדיענער. צולעצט האָט ער זיי בעפרייט און זיי זיי־נען אוועק אהיים.

.79

א געוויין ביינאכט

ביי א פרוי וואָס האָט געוואוינט אין דער נאָכבארשאפט פון רבן גמליאל איז געשטאָרבען איהר זוהן, וועלכער איז געווען זעהר א געראָטענער איינגעל. די מוטער האָט געוויינט נאָך איהר קינד די גאנצע נאכט. עס ליעגט אזוי אין דער נאטור פון דעם מענשען, אז ער הערט איינעם וויינען ביי־נאכט, ווערט ער אזוי גערירט דאָס ער מוז אויך וויינען. און ווען רבן גמליאל האָט געהערט דעם יאמער פון דער ארי־

מער מוטער האט עז ־יך דערמאנט אן דעם חורבן בית המקדש און ער האט אזוי פיעל טרעהרען פערגאסען דאס זיינע ברעמען זיינען איהם אויסגעקראכען. אויף מארגען אז זיינע תלמידים האבען בעמערקט ווי ער זעהט אוים, האבען זיי איהר אוועקגענומען פון זיין נאכבארשאפט.

.80

ניט דער מענש דארף שטראפען

רב יהודה דערצעהלט אין נאמען פון רב :

די חכמים האבען איינמאל געוואלט אריינגעהמען שלמה המלך אין דעם צעטעל פון די אידישע מלכים וואס האבען קיין עולם הבא. האט זיך פאר זיי בעוויזען דער געשטאלט פון דוד המלך און האט זיך זיי צו די פיס געווארפען און געבעטען אז זיי זאלען דאס ניט טהאן, אבער די חכמים האבען דאס ניט געאכט. איז ארויס א בת קול פון הימעל און האט געזאגט : "אט דעם מענשען וואס האט פריהער געבויט א הויז פאר מיר און נאכדעם פאר זיך, און נאך מעהר : מיין הויז האט ער פערטיג געמאכט אין זיבען יאהר און זיין הויז האט געדויערט צו בויען דרייצעהן יאהר, אט איהם ווילט איהר שיקען אין גיהנם ?" האבען די חכמים אויך ניט געאכט. צולעצט איז ארויס א צווייטער בת קול און האט געזאגט : "מיט וואס פאר א רעכט האט איהר צו פערטיילען שטראפען און זאגען דעות ווער עס זאל נעהמען אין גן עדן, און ווער ניט ?"

ערשט דאן האבען די חכמים נעענדערט זייער בעשלוס.

.81

ווען שתאים ווערען פריינד

די צוויי פעלקער מואב און מדין האבען קיינמאל געלעבט בשלום און זיינען אימער געווען אין קריעג. אבער ווען זיי האבען געוואלט בעקעמפפען די אידען האבען זיי געמאכט שלום.

דאס איז א משל מיט צוויי הינט וואס האבען זיך געפונען אין איין סטאדע און זיי האבען איינער דעם אנדערען

שטארק פיינד געהאט. איינמאל איז א וואלף בעפאלען איי־נעם פון זיי. האט זיך דער אנדערער געטראכט: אויב איך וועל איהם היינט ניט העלפען וועט מארגען קומען דער וואלף און וועט מיך טויטען. האבען זיךביידע צוזאמען אדויסגע־שטעלט געגען דעם וואלף און זיי האבען איהם דער׳הרג׳עט.

רב פפא האט געזאגט: "אט דאס איז וואס מענשען זאגען א ווערטעל: "אז צוויי קעץ מאכען א שמחה׳לע איז דאס א שלעכטער סימן."

.82

די בייזע רגע

פריהמארגענס, אז די זונן שיינט אויף, און די מלכים, די געצענדיענער, טהוען אן די קרוינען אויף זייערע קעפ און בוקען זיך צו דער זונן, ווערט דער אייבערשטער בייז, אבער זיין כעס דויערט בלויז א רגע — אזוי ווערט געזאגט אין נאמען פון רבי מאיר.

און ווען איז דיזע רגע? דאס איז אין דעם מאמענט ווען עס ווערט ווייס דער קאם פון דעם האהן, און דוקא ווען ער ווערט אין גאנצען ווייס און עס זעהען זיך אין דעם קיין רויטע פעדים.

אין דער נאכבארשאפט פון רבי יהושע ב לוי האט געוואוינט אן אפיקורס וואס פלעגט איהם דערגעהן די יאח־רען. איינמאל האט ר׳ יהושע בן לוי גענומען א האהן און האט איהם צוגעבונדען פאר א פוס. נאכדעם האט ער זיך אוועקגעזעצט ווארטען, טראכטענדיג, ווען עס וועט קומען די בייזע רגע ווען דעם האהן׳ס קאם ווערט ווייס וועט ער דעם אפיקורס שילטען. ווען עס האט געדארפט אנקומען יענע צייט האט ר׳ יהושע איינגעדרעמעלט, האט ער צו זיך געזאגט: "דאס צייגט אז עס איז ניט שעהן דאס א צדיק זאל בעשטראפען מענשען".

83.

בעסער א קללה פון א פריינד, אידער א ברכה פון א שונא

רבי שמואל בר נחמני האט געזאגט:

עס איז בעסער די קללה מיט וועלכער אחיה דער נביא פון שלה האט געשאלטען די אידען, איידער די ברכה מיט וועלכער בלעם האט זיי געבענשט. אחיה האט די אידען געשאלטען (מלכים א, יד): אז גאט וועט זיי אזוי שלאגען אז זיי וועלען ציטערען ווי עס ציטערט דער ראהר (טראסטיק) וואס וואקסט ביים וואסער. וואס איז די נאטור פון דעם ראהר? ער שטעהט אין וואסער, זיין שטאם בענייט זיך, זיינע ווארצלען זיינען זעהר פיעל, און ווען עס קימען און בלאזען די שטארקסטע ווינטען אין דער וועלט קענען זיי איהם נים אויסרייסען פון ארט, דען ער שאקעלט זיך און בויגט זיך מיט'ן ווינט. און ווען עס ווערט שטיל זעהט מען איהם שטעהן אויף זיין ארט, אזוי ווי עס איז גארנישט געשעהן.

בלעם האט די אידען געבענשט און פערגליכען צו א צעדערבוים (במדבר, כד). און וואס איז די נאטור פון א צעדערבוים? נים אימער שטעהט ער ביים וואסער, זיין שטאם בענייט זיך נים, זיינע ווארצלען זיינען זעהר ווייניג. איז ווי עס קומט נאר א שטארקער דרום ווינט אזוי רייסט ער איהם אויס און שליידערט איהם צו דער ערד.

84.

בלעם'ס עצה

בלעם האט אזוי געזאגט צו בלק'ן: „איך וועל דיר געבען אן עצה. דער גאט פון די אידען האט זעהר פיינט אויסגעלאסענהייט, און זיי אליין, די אידען, האבען שטארק ליעב ליינווענטענע קליידער. זאלסטו טהאן אזוי: שטעל אויס אין די גאסען פאוויליאנען און זעץ אין זיי אריין אויסגעלאסענע פרויען. אין יעדען פאוויליאן זעץ אוועק אן עלטערע אין דרויסען און א יונגערע פון אינווייניג".

בלעם האָט בלק׳ן ערקלערט זיין גאַנצען פּלאַן און דער רעזולטאַט איז געווען אַזוי:

ווען די אידען זיינען געקומען און האָבען זיך געלאָזט וואויל געהן, עסען און טרינקען און אַמוזירען זיך, און זיינען אַרום אין מאַרק, וואו די פּאַוויליאָנען זיינען געווען אויפגעשטעלט, פלעגט די אַלטע אַבשטעלען אַ אידען און איהם פרעגען: ״אפשר ווילסטו קויפען ליינוואַנטענע קליידער?״ די אַלטע פלעגט איהם זאָגען אַ גלייכען מקח, אָבער די אינגערע וואָס פלעגט זיצען אינוועניג, פלעגט אויסרופען: ״קום אַריין אַהער, איך וועל דיר אָבגעבען פאַר אַ העלפט, פאַר אַ דריטעל פון דעם פּרייז״.

אַז דער איד פלעגט שוין אַריינקומען, פלעגט זי צו איהם זאָגען: ״זייט אַ ביסעל, דו ביזט ביי מיר ווי אַן אייגענער מענש, אַ בן בית. זייט און קלייב זיך אַליין אויס סחורה״. און דערוויילע פלעגט זי אָנציינגען אויף קריגלעך יויין וואָס זיינען געשטאַנען נעבען איהר און זאָגען: ״ווילסטו טרינקען אַ ביסעל וויין?״ און ווי נאָר דער איד האָט געטרינקען פון דעם וויין האָט זיך אין איהם אָנגעצונדען אַן אונריינער פייער. דאַן פלעגט זי אַרויסנעהמען אַ געטשקע פון איהר בוזים און דעם אידען צורעדען אַז ער זאָל דינען צום געטשקע און לייקענען אין תורת משה.

85.

דער קעמעל האָט געוואָלט הערנער

בלעם איז געגאַנגען צו די מלכים פון מדין בעטען זיי זאָלען איהם בעצאָהלען פאַר די פיער און צוואַנציג טויזענד אידען וואָס זיינען געפאַלען אין דער מגיפה דורך זיין עצה, אין ער אָבער דאָרט דער׳הרג׳עט געוואָרען צוזאַמען מיט די מלכי מדין. אַזוי זאָגט רבי יוחנן.

מר זוטרא בר טוביא בעמערקט וועגען דעם: אַט דאָס איז וואָס מענשען זאָגען אַ ווערטעל: ״דער קעמעל איז געגאַנגען זוכען הערנער האָט מען ביי איהם זיינע אויער׳ען אויך אָבגעשניטען״.

.86

הוט איך פון א נסיון

רב יהודה האָט געזאָגט אין נאָמען פון רב:

קיינמאָל זאָל א מענש זיך ברייננגען צו א נסיון, ווען מיר זעהען אז אפילו אזא גרויסער מאַן ווי דוד מלך ישראל האָט זיך געבראַכט צו א נסיון און ער איז דאָך אריינגעפאַלען. די מעשה איז אזוי געווען.

איינמאָל האָט דוד געזאָגט: "רבונו של עולם! פאַר וואָס זאָגט מען דער גאָט פון אברהם, דער גאָט פון יצחק, דער גאָט פון יעקב און מען זאָגט ניט דער גאָט פון דוד?" האָט דער אייבערשטער געענטפערט: "זיי האָב איך אויס־פּרובירט, אָבער דו ביזט ביי מיר נאָך ניט אויספּרובירט געוואָרען".

"רבונו של עולם!" האָט דוד געבעטען, "פּרוביר מיך אויך".

"איך וועל דיך פּרובירען", האָט דער אייבערשטער געזאָגט, "און כאָטש יענע האָב איך ניט געוואָרנט, וויל איך דיך דאָך וואָרנען אז דו וועסט האָבען א שווערען נסיון ביי־צושטעהן".

איינמאָל האָט דוד שפּאַצירט איבער דעם דאַך פון זיין הויז, האָט ער פון דאָרט געזעהן ווי די שעהנע בת שבע שטעהט אונטען און וואַשט איהר קאָפּ. זי איז געווען פער־שטעלט מיט א שירם. איז געקומען דער שטן און האָט זיך פערשטעלט פאַר א פויגעל. דוד האָט אויף דעם פויגעל געשאָסען און האָט געטראָפען אין שירם וועלכער האָט זיך צוריסען. ערשט דאַן האָט דוד געזעהן ווי אמת שעהן בת שבע איז געווען, און ער האָט פערגעסען אז ער איז געשטעלט געוואָרען אויף א פּראָבע. ער האָט געשיקט נאָך דער פרוי און איהר געהייסען ברייננגען צו זיך.

און אזוי איז ער אין דער פּראָבע דורכגעפאַלען.

.87

נח דער צדיק

נח איז געווען אַן אמת'ער צדיק אין זיין דור, אזוי דער־צעהלט די תורה.

רבי יוחנן זאגט: דאס מיינט אז אין פערגלייך מיט די מענשען פון זיין דור איז נח געווען א צדיק, אבער אין אנדערע דורות וואלט מען איהם ניט געקענט רופען צדיק. און רבי חנינא גיט אויף דעם א משל.

א פאס וויין איז געשטאנען אין א קעלער וועלכער איז געווען פול מיט פעסער עסיג. אזוי לאנג ווי דער וויין געפינט זיך צווישען עסיג פיהלט מען אז דער וויין האט א געשמאקען אראמאט. נעהמט מען דעם וויין אוועק פון דעם עסיג, אזוי שפירט זיך שוין ניט זיין אראמאט אזוי שטארק.

ריש לקיש זאגט: ווען נח האט געקענט זיין א צדיק אין זיין דור האט ער אין אנדערע דורות געקענט זיין נאך א גרעסערער צדיק. און רבי אושעיא גיט אויף דעם אזא משל.

א פלעשעלע מיט שמעקעדיגען בוימאייל איז געשטאנען אין א שמוציגען ארט און דאך האט די פלעשעלע ארויסגעגעבען פון זיך א טייערען ריח. הייגט ווי בעסער שמעקט די פלעשעלע ווען זי שטעהט אין אן אפטייק?

88.

געגעבען צו פערזוכען עולם הבא

איידער דער אייבערשטער האט געבראכט דעם מבול, האט ער די מענשען פון יענעם דור געגעבען צו פערזוכען עולם הבא, כדי זיי זאלען וויסען וואס זיי האבען פערלארען צוליעב זייערע שלעכטע מעשים.

89.

נאר צו מענשען ניט אנקומען

ווען נח האט צום צווייטען מאל ארויסגעשיקט די טויב פון זיין תיבה, צו אויסגעפינען אויב עס איז דא נאך א סך וואסער אויף דער ערד, איז זי צוריקגעקומען מיט א בלאט פון אן אוילבערט בוים.

רבי אלעזר ערקלערט די בעדייטונג פון דעם בלאט אזוי: די טויב האט געזאגט: "רבונו של עולם! מיין שפייז מעג זיך זיין ביטער אזוי ווי אז אוילבערט בוים אבער עס זאל קומען פון דיין האנד, איידער מיין שפייז זאל זיין אזוי

זיס ווי האָניג און עס זאָל קומען פון דער האַנד פון אַ מענ־
שען״.

90

אַ שמועס צווישן אליעזר און שם

רב חנא דערצעהלט:

אליעזר דער קנעכט פון אברהם האָט איינמאָל געפרעגט ביי שם, דער עלטסטער זוהן פון נח: „זאָג מיר, ווי האָט איהר געקענט אויפפּאַסען אויף אַזוי פיעל בעשעפעניסען אין דער תּיבה?״

„מיר האָבען טאַקע געהאַט גרויס זאָרג און מיה״, האָט שם געענטפערט. „עס זיינען דאָ בעשעפעניסען וואָס זייער נאַטור איז צו עסען בייטאָג, האָבען מיר זיי געדאַרפט שפּייזען בייטאָג. און עס זיינען דאָ אַזעלכע וואָס זייער געוואוינהייט איז צו עסען ביינאַכט, האָבען מיר זיי געמוזט שפּייזען ביינאַכט. דאָרט האָט זיך געפונען אַ חיה מיט דעם נאָמען „זיקתא״, האָט מיין פאָטער ניט געוואוסט וואָס איהר עסען צו געבען. איינמאָל איז מיין פאָטער געזעסען און געשניטען מילגרוימען, איז פון דעם אַרויסגעפאַלען אַ וואָרים און די חיה האָט עס אויפגעגעסען. זייט יענעם טאָג פלעגט מיין פאָטער אַוועקלייגען פאַר איהר האַלב צופוילטע פרוכטען און ווען עס פלעגט ווערען ווערעמדיג, פלעגט די זיקתא עסען. דאָרט איז געווען אַ פויגעל, וועלכע האָט געהייסען אורשינאַ, אָדער „חול״. פלעגט ער ליגען און שלאָפען די גאַנצע צייט אין זיין קעמערעל. איינמאָל פרעגט איהם מיין פאָטער: „דו ווילסט גאָר ניט עסען?״ האָט דער פויגעל געענטפערט: „איך זעה, אַז דו האָסט אַזוי פיעל שווערע אַרבייט מיט די אַנדערע, האָב איך דיך ניט געוואָלט בעמיהען״. ווען מיין פאָטער האָט געהערט אַזעלכע רייד, האָט ער אויסגערופען: „עס זאָל זיין דער ווילען פון דעם אויבערשטען, אַז דו זאָלסט קיינמאָל ניט שטאַרבען״. און דער פויגעל לעבט אייביג.

„זאָג מיר״, האָט שם געפרעגט ביי אליעזר, „וואָס האָט איהר געטהאָן ווען די מלכים פון מזרח און מערב זיינען גע־קומען מיט אייך מלחמה האַלטען?״

"עס איז געווען אזוי:" האט אליעזר דערצעהלט. "דער אייבערשטער האט גענומען אברהם'ן און האט איהם אוועק־געזעצט ביי זיין רעכטער האנד. פלעגען מיר שליידערען אויף אונזערע שונאים ערד פלעגט פון דעם ערד ווערען שווערדען. מיר פלעגען ווארפען שטרוי און עס פלעגט פון דעם ווערען קוילען."

.91

די רשעים פון סדום און עמורה

אז די מענשען פון סדום און עמורה פלעגען ווארפען אן אויג אויף א מאן וואס האט א סך געלד פלעגען זיי זיך קלינען ווי דאס געלד ביי איהם ארויסצוקריגען. אמאל פלעג־נען זיי איהם אריינגארען אין אן ארט וואו עס איז געשמא־נען א שוואכע וואנט. אומיצער פלעגט די וואנט א שטויס טהאן, דער רייכער מאן פלעגט דער'הרג'עט ווערען און נאכ־דעם פלעגט מען ביי איהם צו נעהמען זיין געלד. און אמאל פלעגען זיי טהאן אזוי. איינער פון זיי פלעגט קומען צו א רייכען מאן מיט א פלעשעלע שמעקעדיגע אויל, פון זעהר א טייערען סארט, און זאגען: "אט די פלעשעלע אויל איז ביי מיר זעהר טייער, און אזוי ווי איך האב מורא אז מען וועט דאס ביי מיר גנב'ענען בכן בין איך געקומען צו דיר אז דו זאלסט עס פאר מיר בעהאלטען צווישען דיינע אוצרות."

דער רייכער מאן פלעגט צונעהמען די פלעשעלע און ער פלעגט עס בעהאלטען צווישען זיינע אוצרות. שפעט ביינאכט פלעגט דער מאן וואס האט געבראכט די פלעשעלע קומען מיט זיינע פריינד, זיי פלעגען נאכשפירען דעם ריח פון די שמעקעדיגע אויל ביז זיי פלעגען דערגעהן וואו דאס ליגט בעהאלטען, און דאן פלעגען זיי צונעהמען די אוצרות פון דעם רייכען מאן.

ר' יוסי פון צפורי האט איינמאל דערצעהלט די מעשה אין א דרשה, זיינען אין יענער נאכט געשעהן דריי הונדערט גנבות וואס גנבים האבען אונטערגעגראבען בעהאלטענע אוצרות. זייכען די מענשען פון דער שטאדט געקומען צו

ר׳ יוסי און האבען צו איהם גע׳טענה׳ט: "דו האסט די גנבים געציינט א וועג." האט ער זיי געענטפערט: "איך האב דען געוואוסט אז ביי אייך געפינען זיך גנבים? איך האב געמיינט אז איהר זייט אלע עהרליכע לייט."

ביי די רשעים פון סדום איז געווען איינגעפיהרט, דאס איינער וואס פערמאגט אן אקס דארף ער פאשען די שטאדט בהמות איין טאג, דער וואס האט גארניט, דארף פאשען צוויי טעג. האט זיך דארט געפונען א יתום וואס האט זיך אויפגעהאלטען ביי זיין מוטער, אן ארימע אלמנה, און ער האט גאר ניט געהאט קיין פיה. האט מען איהם געצוואונגען צו פאשען די בהמות פון דער גאנצער שטאדט. וואס טהוט דער יתום? נעהמט ער און הרג׳עט אויס אלע בהמות און זאגט: "ווער עס האט געהאט א בהמה זאל זיך נעהמען איין פעל. ווער עס האט ניט געהאט זאל זיך נעהמען צוויי פעלען." האבען זיי געפרעגט: "וואס איז דאס אזוינס פאר אן ארדנונג?" האט דער יתום אזוי געענטפערט: "איך האב געהאנדעלט לויט דעם ביישפיעל וואס איהר האט מיר געציינט."

פיער ריכטער זיינען געווען אין סדום. איינער האט געהייסען ליגנער, דער צווייטער האט געהייסען שווינדלער, דער דריטער פעלשער, דער פערטער כאבארניק. ווען איינער איז געקומען זיך בעקלאגען אויף איינעם אז יענער האט ביי זיין אייזעל אבגעשניטען אן אויער, פלעגען די ריכטער פסקנ׳ען אז ער זאל דעם אייזעל אבגעבען צו דעם אנגעקלאגטען און יענער זאל דעם אייזעל ביי זיך האלטען ביז דער אויער וועט צוריק אבוואקסען. אויב איינער איז געקומען זיך קלאגען אויף אן אנדערען דאס ער האט איהם געמאכט א וואונד, פלעגען די ריכטער פסקנ׳ען אז דער גע־שלאגענער זאל דעם שלעגער בעצאהלען פאר בלוט לאזען.

ווייטער איז אין סדום געווען איינגעפיהרט, דאס פאר איבערגעהן א בריק פלעגט מען מוזען צאהלען א טאקסע פון פיער גילדען. ווען איינער האט געוואלט איינשפארען די פיער גילדען און איז אריבערגעגאנגען אין וואסער, האט מען איהם נאכדעם ווען ער איז געקומען אויף דעם אנדער

זיים טייך, געצוואונגען צו בעצאהלען אכט גילדען. איינ־מאל איז אהין געקומען א וועשער, האט ער געוואלט איינ־שפארען די טאקסע פאר'ן געהן איבער'ן בריק, איז ער אריבער אין וואסער. ווען מען האט ביי איהם נאכדעם געפאדערט ער זאל בעצאהלען אכט גילדען, האט ער ניט געוואלט צאהלען. האט מען איהם געשלאגען ביז בלוט. ווען ער איז געקומען צו די ריכטער האבען זיי איהם פער'משפט אז ער זאל די שלעגער בעצאהלען פאר דער אפעראציאן פון בלוט לאזען.

אליעזר דער קנעכט פון אברהם איז איינמאל געקומען אין סדום, האט מען איהם דארט געמאכט א וואונד. ווען ער איז געקומען צו א ריכטער, זיך צו בעקלאגען, האט דער ריכטער גע'פסקנ'ט אז אליעזר זאל בעצאהלען זיין אנגרייפער פאר בלוט לאזען. נעהמט אליעזר און גיט דעם ריכטער אזא זעטיץ דאס ער האט זיך בעוואשען מיט בלוט. "וואס איז דאס?" האט דער ריכטער געפרעגט. "דאס וואס מיר קומט יעצט ארויס פון דיר", האט אליעזר געענטפערט, "בעצאהל דעם וואס האט מיך געשלאגען, און מיין געלד בלייבט ביי מיר."

ביי די מענשען פון סדום איז געווען אן אבמאך, דאס ווען איינער וועט איינלאדען א פרעמדען מענשען צו א שמחה, זאל מען ביי דעם וואס האט איינגעלאדען צונעהמען זיינע קליידער.

איינמאל איז אליעזר געקומען אין סדום. האט איהם קיינער געוואלט געבען עסען. אין שטאדט איז גראדע יענעם טאג געווען א חתונה, און אזוי ווי אליעזר איז געווען שטארק הונגעריג האט ער זיך געלאזט געהן צו דער חתונה, אפשר וועט ער דארט קענען עפעס געניסען. ער איז געקומען און האט זיך אוועקגעזעצט ביים טיש, נעבען דעם לעצטען. האט מען איהם געפרעגט: "ווער האט דיך אהער איינגעלאדען?" האט אליעזר געזאגט שטיל צו דעם מאן וואס איז געזעסען נעבען איהם: "דו האסט דאך מיך איינגעלאדען, ניט אמת?" יענער מאן האט זיך ערשראקען. ער האט זיך געטראכט: ווען ער רעדט עס ארויס העכער און די אנדערע מענשען הערען דאס אז איך האב איהם איינ־

געלאָדען וועלען זיי פון מיר אראָבנעהמען די קליידער. האָט ער געכאַפּט זיין מאַנטעל און איז ארויסגעלאָפען פון הויז. אזוי האָ: אליעזר געטהאָן צו א צווייטען, א דריטען, ביז דער גאנצער טיש איז ליידיג געוואָרען. נאָכדעם האָט ער אויפגעגעסען זייער סעודה.

אין סדום איז געווען א בעטעל וועלכע מען האָט געד האַלטען פאר אורחים. אויב דער אורח איז געווען צו לאַנג פלעגט מען איהם אונטערשניידען די פיס אז ער זאָל זיך פּאַסען צו דער בעטעל. אויב ער איז געווען צו קורץ, פלעגט מען איהם אזוי לאַנג ציהען די גליעדער ביז מען פלעגט איהם אַבּרייסען אַ גליעד.

איינמאָל איז אַהין געקומען אליעזר, האָט מען איהם איינגעלאַדען זיך צו לייגען אין דער בעטעל, האָט ער געד זאָגט: "זייט מיין מוטער איז געשטאָרבען האָב איך אויף זיך גענומען א נדר אז איך זאָל קיינמאָל ניט שלאָפען אין א בעט."

ווען עס פלעגט אמאָל אהין קומען אַן אַרימאַן, פלעגט איהם יעדער איינער שיינקען א נדבה א רענדעל, און אויף דעם רענדעל איז געווען אויסגעקריצט דער נאָמען פון דעם געבער. שפּייז פלעגט מען דעם אַרימאַן ניט טאָהרען פער־ קויפען, און אז ער פלעגט שטאַרבען פון הונגער פלעגט יע־ דער איינער קומען און צונעהמען זיין רענדעל.

אין סדום האָט זיך געפונען א מיידעל איז זי געווען גאָנ; אנדערש ווי איהרע שטאָדט לייט. איינמאָל האָט זי רחמנות בעקומען אויף אַן אַרימאַן וועלכער איז אויסגע־ גאַנגען פאר הונגער. אָבער אזוי ווי זי האָט מורא געהאַט איהם צו געבען עסען, איז איהר איינגעפאלען א קלוגער איינפאַל. ווען זי איז געגאַנגען נאָך וואַסער, האָט זי אין איהר עמער מיטגענומען א שטיקעל ברויט, און ווען זי איז פערבייגעגאַנגען דעם אַרימאַן האָט זי איהם דאָס ברויט גע־ געבען. עטליכע מאָל האָט זי דאָס געטהאָן, ביז די זאַך האָט זיך דערוואוסט. די רשעים פון סדום האָבען פאר דער באַרימהאַרציגער מיידעל אויסגעטראַכט א שרעקליכע שטראָף. זיי האָבען איהר אין גאַנצען אויסגעשמירט אין

האָניג און האָבען אויפגעהאנגען אויף אַ בוים. ביהנען זיינען געקומען און האָבען די אונגליקליכע מיידעל צוביסען אויף טויט.

.92

צוגעצאָהלט דעם גנב

איינמאָל איז א מאן פון דעם לאנד עילם געגאנגען אין וועג און ער האָט געהאט מיט זיך אן אייזעל וועלכער האָט געטראָגען א טייערע קאָלדרע, געפארבט אין פערשידענע קאָלירען, און די קאָלדרע איז געווען אָנגעבונדען צום אייזעל מיט אַ שטריק. פארנאכט, ווען די זון האָט שוין געהאלטען אין אונטערגעהן, איז דער רייזענדער אָנגעקומען אין סדום. ער האָט זיך ארומגעדרעהט אין די גאסען און געזוכט א נאכט־לעגער, אָבער קיינער האָט איהם געוואָלט אין הויז אריינלאָזען. דער רייזענדער האָט געמיינט אז עס וועט איהם אויסקומען צו נעכטיגען אין גאס, אָבער ווען עס האָט שוין אָנגעהויבען צו ווערען פינסטער, האָט זיך בעוויזען א מאן פון סדום און זיין נאָמען איז געווען הידוד.

"וואָס טהוסטו דאָ?" האָט הידוד דעם פרעמדען געפרעגט.

"איך קום פון עילם", האָט דער רייזענדער געענטפערט. "איך בין אהער אָנגעקומען אָט דיזען פארנאכט און קיינער וויל מיך אין הויז אריינלאָזען. איך האָב מיין אייגען ברויט און וואסער, אויך שטרוי און האָבער פאר מיין אייזעל. איך דארף גאָרנישט פון קיינעם, בלויז אז מען זאָל מיך לאָזען איבערנעכטיגען."

"קום מיט מיר", האָט הידוד געזאָגט. "דו זעסט אין גאס ניט נעכטיגען."

דער רייזענדער האָט זיך געפרעהט וואָס ער האָט ענדליך געפונען א נאכטלעגער און עס איז איהם גאָר ניט איינגעפאלען אז דער הידוד איז איינער פון די געפעהרליכסטע שווינדלער פון סדום.

הידוד האָט זיין גאסט געבראכט צו זיך אהיים. ער האָט ביי איהם צוגענומען זיין אייזעל מיט דער טייערער קאָלדרע און דעם שטריקעל, און געבראכט אין זיין שטאָל. דעם גאסט האָט ער אריינגעפיהרט אין הויז, האָט איהם געגעבען א שעה־

נעם מאַחלציים און געמאַכט פאַר איהם א ווייכען, בעקוועמען געלעגער.

דער גאַסט האָט איבערגענעכטיגט די נאַכט. אין דער פריה, אז דער גאַסט האָט געוואָלט אוועקגעהן, האָט איהם הידוד נים געלאָזען. "דו מוזט צוערשט עסען פריהשטיק", האָט הידוד געזאָגט, "נאָכדעם וועסטו געהן דיין וועג."

דער גאַסט האָט איהם געפאָלגט. ביידע האָבען זיך געזעצט עסען און טרינקען, און זיי האָבען אזוי לאַנג געגעסען און געטרונקען און פרעהליך פערבראַכט, דאָס די צייט איז שנעל אוועק, און ווען דער רייזענדער האָט זיך אויפגעהויבען אוועקצוגעהן, האָט הידוד געזאָגט צו איהם:

"וואוהין וועסטו יעצט געהן? זעה, דער טאָג איז שוין באַלד אוועק. בלייב שוין דאָ נאָך א נאַכט."

דער רייזענדער האָט איהם נים געקענט ענטזאָגען און איז פערבליבען אויף נאָך א נאַכט.

אויפ'ן צווייטען פריהמאָרגען, אז דער רייזענדער האָט געוואָלט אוועקגעהן, האָט הידוד איהם ווידער געבעטען אז ער זאָל פערבלייבען אויף נאָך א טאָג, אָבער דער גאַסט האָט זיך אויפגעהויבען פעסט ענטשלאָסען אז ער מוז געהן, און ער האָט גענומען אָנזאָטלען זיין אייזעל און זיך מאַכען גרייט צו דער רייזע. אין מיטען דערינען איז אָנגעקומען הידוד'ס פרוי און האָט געזאָגט צו איהר מאַן: "דער גאַסט איז ביי אונז געזעסען צוויי טעג, געגעסען און געטרונקען, זאָל ער יעצט בעצאָהלען." אָבער הידוד האָט איהר געענטפערט: "דו שווייג."

ווען דער רייזענדער איז פערטיג געוואָרען מיט אָנזאָטלען זיין אייזעל האָט ער געזאָגט צו הידוד'ן: "יעצט גיב מיר מיין קאָלדרע און דעם שטריקעל וואָס איך האָב דיר געגעבען צו בעהאַלטען."

"איך פערשטעה נים וואָס דו זאָגסט," האָט הידוד געענטפערט.

"איך מיין אָט דעם שטריקעל מיט דער פיינער קאָלדרע, וועלכע איז געפאַרבט מיט פערשידענע קאָלירען.

"א, יעצט פערשטעה איך", האָט הידוד געזאָגט. "דו האָסט איין חלום געזעהן א קאָלדרע מיט א שטריקעל און דו ווילסט אז איך זאָל דיר זאָגען די בעדייטונג פון דעם חלום. וועל איך דיר טאַקע זאָגען. דער שטריקעל בעדייט אז דיין

לעבען וועט זיך ציהען זעהר לאנג ווי א שטריק. און דאס וואס דו האסט געזעהן א קאלדרע מיט פערשידענע פארבען צייגט אז דו וועסט האבען א גארטען און עס וועלען אין איהם וואקסען פערשידענע פרוכטען.״

״ניין, מיין האר״, האט דער גאסט געזאגט. ״עס איז נים געווען א חלום. איך האב דיר די זאכען געגעבען, אויפ׳ן וואהר.״

״איך פערשטעה״, האט הידוד געזאגט, ״בעת דו האסט די זאכען געזעהן אין חלום, האט זיך דיר אויסגעוועבען אז דו זעהסט די זאכען ריכטיג אזוי ווי אויפ׳ן וואהר. וועסטו טאקע לאנג לעבען און דו וועסט האבען א שעהנעם גארטען. מענשען צאהלען מיר געוואוינליך פיער זילבערנע טאלערס פאר א פתרון חלום, אבער ביי דיר וועל איך מעהר ווי דריי טאלער ניט נעהמען.״

דער רייזענדער איז געווארען שטארק בייז. ער האט געמאכט א גרויסען געוואלד און געשלעפט הידוד׳ן אין גע־ריכט. דארט האט דער רייזענדער דערצעהלט דעם ריכטער זיין געשיכטע ווי הידוד האט איהם בערויבט, אבער הידוד האט אלעס אבגעלייקענט. ער האט געזאגט אז דעם רייזענ־דען האט זיך דאס בלויז גע׳חלומ׳ט וועגען דער קאלדרע מיט׳ן שטריקעל.

״עס איז אמת״, האט דער ריכטער געזאגט צום רייזענ־דען, ״הידוד איז טאקע פותר חלום מענשען פאר געלד.״

״אבער עס איז דאך נים געווען קיין חלום!״ האט דער רייזענדער געשריען.

״עס איז יא געווען א חלום״, האט הידוד געזאגט. ״איך וועל שוין נים נעהמען דריי טאלער פאר פותר זיין דעם חלום. יעצט פערלאנג איך מיין פולען מקח — פיער טאלער. און אויסער דעם וויל איך אז ער זאל מיר בעצאהלען פאר די מאהלצייטען וואס ער האט ביי מיר געגעסען.״

״איך וועל דיר בעצאהלען פאר די מאהלצייטען, אבער גיב מיר אב מיין שטריק מיט דער קאלדרע״, האט דער ריי־זענדער זיך געבעטען.

״וואס ווילסטו פון מיר?״ האט הידוד גע׳טענה׳ט. ״האב איך דיר דען שוין נים געזאגט אז דו וועסט לאנג לע־בען און דו וועסט האבען א גארטען מיט שעהנע פרוכטען? און יעצט בעצאהל מיר פיער זילבערנע טאלערס פאר דעם וואס איך האב דיר פותר חלום געווען און אויך פאר די מאהל־

ציימען וואס דו האסט ביי מיר גענגעסען."

דא איז דער רייזענדער ארויס פון געדולד און גענומען מאכען גרויסע געוואלדען, אבער הידוד האט איהם אריבער־געשריען. נעהמט דער ריכטער און טרייבט זיי ביידען ארויס פון הויז. אין גאס האט דער רייזענדער ניט אויפגעהערט צו מאכען גוואלדען געגען דעם רויבער. זיינען זיך אנגע־לאפען מענשען פון שטאדט, און זיי האבען אלע גענומען שרייען און ליארמען אויף'ן גאסט און האבען איהם צולעצט ארויסגעיאגט פון סדום. און דער רייזענדער איז אוועק ווייי־טער מיט א צובראכענעם געמיטה.

93.

צוויי פרויען

"א קלוגע פרוי בויט א הויז, א נארישע פרוי צושטערט עס". אזוי האט געזאגט שלמה המלך. אביישפיעל קען מען זעהן פון קרח'ס פרוי און די פרוי פון און בן פלת.

ווען די פרוי פון און בן פלת האט זיך דערוואוסט אז איהר מאן האט זיך אנגעשלאסען צו דעם בונט וואס קרח און זיינע לייט האבען געמאכט, האט זי געזאגט צו איהר מאן: "וואס איז פאר דיר דער אונטערשייד? אויב משה וועט זיעגען און בלייבען דער האר וועסטו אלץ זיין בלויז א תלמיד, און אויב קרח וועט זיגען וועסטו אויך זיין בלויז א תלמיד."

"אבער וואס זאל איך טהאן?" האט און בן פלת גע־ענטפערט, "אז איך האב זיך שוין אנגעשלאסען צו דער פער־שווערונג?"

"איך וועל דיר זאגען, מיין מאן", האט די פרוי גע־זאגט. "איך האב א פלאן ווי זיי צו פערטרייבען פון דא־נען. קרח אליין זאגט דאך אז אלע אידען זיינען היילי. וועלען זיי דאך אהער ניט אריינקומען געגען מיין ווילען. דו בלייב זיצען אין הויז, און איך וועל דיך רעטען פון זיי."

די פרוי האט איהם אנגעטרונקען מיט וויין, איהם גוט איינגע'שיכור'ט און געלייגט שלאפען. נאכדעם האט זי צו־ווארפען איהרע האאר און זי האט זיך אוועקגעזעצט ביים טיהר. און יעדער איינער וואס איז צוגעקומען און האט איהר דערזעהן זיצען מיט צוואווארפענע האאר, איז ער גלייך ענט־לאפען. און אזוי האט זי פערהיט איהר מאן ביז די ערד

האט איינגעשלונגען קרח'ן מיט זיין גאנצע באנדע.

קרח'ס פרוי האט געזאגט צו איהר מאן: "זעה וואס משה האט געטהאן. ער אליין איז געווארען א גאנצער מלך. זיין ברודער האט ער געמאכט פאר כהן גדול, זיינע פלימעני־קעס האט ער געמאכט פאר דעם כהן גדול'ס אונטערס. אל דאס גוטס, ווי תרומה און מעשר געהערט צו זיי. און נאך מעהר, משה האט אייך געהייסען אבגאלען די האאר פון לייב, כדי איהר זאלט האבען א פנים פון חוזק, פון נאראנים."

"אבער משה אליין האט דאך אויך אבגעגאלט זיי־נע גאנצע האאר", האט קרח געענטפערט.

"וואס פערשטעהסטו ניט?" האט די פרוי געזאגט. "ביי משה'ן איז רעכט געווען זיך אליין אבצוגאלען די האאר כדי איהר זאלט זיך אלע אבגאלען — מיר נישט, דיר נישט."

94.

פאר וואס משה איז בעשטראפט געווארען

משה רבינו איז געקומען צו גאט מיט א טענה: "זייט איך בין געקומען צו פרעה'ן צו ריידען אין דיין נאמען האט ער פאר די אידען נאך ערגער געמאכט." (שמות, ה) האט דער אייבערשטער אויסגערופען:

"וועה צו די וואס זיינען פון דער וועלט אוועק און מען געפינט ניט זייער גלייכען! פיעלע מאל האב איך זיך בעווי־זען צו אברהם, צו יצחק און צו יעקב, און זיי האבען ניט גע־צווייפעלט ווענגען מיר און זיי האבען מיך ניט געפרעגט "מה שמו?" — ווי מיין נאמען איז. צו אברהם'ן האב איך צו־געזאגט אבצוגעבען דאס גאנצע לאנד. און דאך, אז ער האט געדארפט מקבר זיין שרה'ן האט ער קיין פיער איילען ערד פאר א קבר ניט געפונען ביז ער האט בעצאהלט פיער הונ־דערט שקל זילבער. און פון דעסטוועגען האט ער ניט גע־צווייפעלט אין מיר. יצחק'ן האב איך אויך צוגעזאגט אז ער וועט קענען וואוינען אין דעם לאנד און אז איך וועל זיין מיט איהם און איהם געבען מיין ברכה. האבען זיינע קנעכט איינמאל געדארפט האבען א ביסעל וואסער און ניט געקענט קריגען, ביז זיי האבען געמוזט אנפיהרען א מלחמה פאר א טרונק וואסער. און פון דעסטוועגען האט יצחק אויך ניט געצווייפעלט אין מיר. און יעקב'ן האב איך געגעבען דעם זעלבען פערשפרעכען. און ווען ער האט געוואלט אין דעם

לאנד אוועקשטעלען זיין געצעלט האט ער קיין ארט ניט געפונען ביז ער האט געמוזט קויפען א שטיקעל לאנד פאר הונדערט קשיטא. און פון דעסטוועגען האט ער אויך אין מיר ניט געצווייפעלט. קיינער פון זיי האט מיך געפרעגט מיין נאמען. און דו האסט פריהער מיך געפרעגט ווי מיין נאמען איז, און נאכדעם האסטו מיך פירגעהאלטען וואס איך האב די אידען ניט בעפרייט אזוי גיך ווי דו האסט געוואלט. וועסט יעצט זעהן וואס איך וועל טהאן פרעה'ן. דו וועסט אבער ניט זעהן וואס איך וועל טהאן צו די איין און דרייסיג מלכים וועמעס לאנד איך וועל אוועקגעבען צו די אידען.״

95

געדולדיג צו אלעמען

ווען משה איז ארויף אין הימעל האט ער געפונען דעם אייבערשטען שרייבענדיג ״ארך אפים״. דאס מיינט אז ער איז געדולדיג צו די וואס בעגעהען א זינד. האט משה געזאגט: ״רבונו של עולם! דאס מיינט אז דו ביזט געדולדיג בלויז מיט צדיקים״. האט דער אייבערשטער געענטפערט: ״מיט רשעים אויך״.

״די רשעים זאלען פערלארען געהן!״ האט משה אויסגערופען.

״וועסט זעהן״, האט דער אייבערשטער געזאגט, ״דו וועסט נאך דערמאנען מיינע ווערטער״.

ווען די אידען האבען געזינדיגט און משה האט פאר זיי געבעטען רחמים, האט דער אייבערשטער געזאגט צו משה'ן: ״האסטו דען אליין מיר ניט געזאגט אז געדולדיג זאל איך זיין בלויז מיט צדיקים?״

״אבער רבונו של עולם!״ האט משה גע'טענה'ט, ״דו האסט דאך געזאגט אז מיט רשעים וועסטו אויך זיין געדולדיג״.

מסכת מכות

1.

רבי עקיבא'ס טרייסט

רבן גמליאל, רבי אלעזר בן עזריה, רבי יהושע און רבי עקיבא זיינען איינמאָל געגאַנגען אין וועג, האָבען זיי געהערט די פרעהליכע געשרייען וואָס קומט פון אַ לוסטיגען עולם, פון די הייסע מינעראַל בעדער וואו די רוימער האָבען זיך געבאָדען. האָבען זיי אָנגעהויבען צו וויינען און רבי עקיבא האט געלאַכט. האבען זיי געפרעגט: "עקיבא, ווארום לאַכסטו?" האָט ער זיי צוריק געפרעגט: "ווארים וויינט איהר?"

"ווי זאָלען מיר ניט וויינען", האָבען זיי געענטפערט "אַז מיר זעהען ווי די געצענדיענער וואָס בוקען זיך צו געטשקעס און רויכערען ווייהרויך צו אָבגעטער זיצען רוהיג און לעבען גליקליך אויף זייער לאַנד און מיר זיינען אין גלות און דער בית המקדש וועלכער איז דער פוסבענקעל פון אונזער גאָט איז פערברענט?"

"אָט דערפאַר טאַקע לאַך איך", האָט רבי עקיבא געענטפערט. "איך בעטראַכט די זאַך אַזוי: ווען גאָט קען זיין אַזוי גוט צו די וואָס זינדיגען געגען איהם, היינט ווי נאָך בעסער קען ער זיין צו די וואָס פאָלגען זיין געבאָט?"

אַ צווייטען מאָל זיינען זיי אַלע געגאַנגען נאָך ירושלים. ווען זיי זיינען אָנגעקומען צום בארג צופים, פון וואַנען עס זעהט זיך די גאַנצע שטאָדט, האָבען זיי קריעה געריסען. ווען זיי זיינען אַנגעקומען צום הר הבית האבען זיי געזעהן ווי אַ פוקס לויפט ארויס פון דעם אָרט וואו די הויז פון

קדשי קדשים, דער הייליגסטער קאמער פון בית המקדש, איז געשטאנען. האבען זיי אנגעהויבען צו וויינען און רבי עקיבא האט געלאכט.

"וואס לאכסטו?" האבען זיי געפרעגט רבי עקיבא'ן.

"וואס וויינט איהר?" האט ער זיי געפרעגט.

"ווי זאלען מיר ניט וויינען", האבען זיי געזאגט, "אז אויף דעם הייליגסטען ארט פון בית המקדש געהען יעצט ארום פוקסען?"

"אט דערפאר לאך איך טאקע", האט רבי עקיבא ערקלערט. "מיר האבען געהאט צוויי גרויסע מענשען, אוריהו הכהן און זכריהו בן יברכיהו. דער ערשטער האט נביאות געזאגט אז ירושלים וועט צואקערט ווערען און דער הר הבית וועט ווערען א ווילדערניש. דער אנדערער האט געזאגט, אז אידען וועלען ווידער זיצען אין ירושלים און דערלעבען א גוטען עלטער. איידער איך האב געזעהן אז דעם ערשטענס נבואה איז מקוים געווארען האב איך אלץ מורא געהאט טאמער וועט ניט מקוים ווערען די נבואה פון דעם צווייטען. אבער יעצט, זעהענדיג אז דעם ערשטענס נבואה איז שוין מקוים געווארען, בין איך שוין זיכער אז די גוטע נבואה פון דעם אנדערען וועט אויך מקוים ווערען".

"דו האסט אונז געטרייסט, עקיבא!" האבען זיינע חברים אויסגערופען.

מסכת שבועות

1.

א בעריהמער קומט ניט שלאָגען

ר' נחמן האָט אַזוי געזאָגט:

אַז איינער נעמט א האַק אין האַנט און זאָגט: "איך געה אַרונטערהאַקען דעם טייטעלבוים פון יענעם און יענעם", און שפּעטער געפינט מען טאַקע יענעם'ס טייטעל־בוים אַרונטערגעהאַקט און ליגען אויף דער ערד, איז דאָס נאָך אַלץ קיין בעוויז אַז דער מאַן האָט טאַקע דעם בוים אַרונטערגעהאַקט. ווייל א מענש האָט א נאַטור זיך צו בעריהמען און צו סטראַשען, אָבער טהאָן וועט ער ניט.

מסכת עדיות

1

כבוד מוז מען פערדיענען

עקביא בן מהללאל האָט פיער דינים גע׳פּסקנ׳ט אַנדערש ווי די אַנדערע חכמים פון זיין צייט. האָבען זיי צו איהם געזאָגט: ״עקביא! ענדער דיין מיינונג וועגען די פיער דינים און מיר וועלען דיך מאַכען פאַר דעם העכסטען ריכטער ביי אידען״. האָט ער זיי געענטפערט: ״מיר איז בעסער אַז מען זאָל מיך רופען ״נאַר״ מיין גאַנצען לעבען, איידער איך זאָל זיין איין שעה אַ רשע פאַר דעם אייבערשטען, און מען זאָל ניט זאָגען אַז צוליעב כבוד האָב איך געענדערט מיין מיינונג״.

ווען עקביא האָט געהאַלטען ביים שטאַרבען האָט ער געזאָגט צו זיין זוהן: ״יעצט, אַז איך וועל שטאַרבען דאַרפסטו שוין ניט האַלטען מיט מיר אין די פיער דינים און די קענסט אָננעהמען די מיינונג פון די אַנדערע חכמים״.

״און וואָרום ווילסטו ניט ענדערען דיין מיינונג?״ האָט דער זוהן געפרעגט.

״מיין זוהן!״ האָט עקביא ערקלערט. ״איך האָב מיין מיינונג געלערענט פון אַ גרויסע צאָהל חכמים און זיי האָבען זייער מיינונג געלערנט פון אַ גרויסע צאָהל חכמים, אָבער דו האָסט געהערט איין מיינונג פון אַן איינצעלנעם מענשען און אַ צווייטע מיינונג פון אַ גרויסע צאָהל מענשען, דאַרפסטו אָוועקלאָזען די מיינונג פון דעם איינצעלנעם און זיך האַלטען ביי דער מאַיאָריטעט״.

"פאטער!" האט דער זוהן געבעטען, "זאג אן דיינע חברים אז זיי זאלען מיך רעספעקטירען".

"איך קען אזא בעפעהל זיי ניט געבען", האט עקביא געענטפערט.

"האסט אפשר אין מיר געזעהן עפעס אן איזרעכט?" האט דער זוהן געפרעגט.

"ניין", האט עקביא געענטפערט. "אבער רעספעקט דארף מען אליין פערדיענען. אויב דו וועסט זיך אויפפיהרען ריכטיג וועלען זיי אליין דיך רעספעקטירען, אויב דו וועסט זיך ניט ריכטיג אויפפיהרען וויל איך ניט אז זיי זאלען דיך רעספעקטירען בלויז צוליעב מיין צוואה".

מסכת עבודה זרה

ו

די אומות העולם פאר'ן געריכט

ווען משיח וועט קומען וועט דער אייבערשטער נעמען א ספר תורה, איהר אוועקלייגען אין זיין שוים און זאגען: "ווער עס האט זיך אבגעגעבען מיט דער תורה זאל קומען און אבנעהמען זיין לוין".

גלייך וועלען זיך צוזאמענלויפען די געמצענדיענער. איז א גרוים אונארדנונג. וועט דער אייבערשטער זיי זאגען: "לויפט ניט אין אזא אונארדנונג, נאר זאל יעדע אומה קומען בעזונדער, זיך ניט צומישען, אום איהר זאלט קענען הערען וואס איך רעד צו אייך".

אזוי ווי די קעניגרייך פון רוים איז די חשוב'סטע און איהרע געזעצע ווערען אנגענומען אין דער גאנצער וועלט, קומט זי אריין די ערשטע. פרעגט דער אייבערשטער: "מיט וואס האט איהר זיך בעשעפטיגט?" ווענען די רוימער ענטפערען:

"רבונו של עולם! א סך מערק האבען מיר געגרינדעט, א סך בעדער האבען מיר געבויט, א סך גאלד און זילבער האבען מיר געזאמעלט. און די אלע זאכען האבען מיר געטהאן נאר פון די אידען'ס וועגען, אז זיי זאלען קענען זיצען רוהיג און לערנען תורה".

"איהר גרויסע וועלט-נארען!" רופט אויס דער איי־בערשטער. "אלעס וואס איהר האט געטהאן האט איהר געטהאן צוליעב אייער אייגענעם נוצען. איהר האט איינ־געפיהרט מארק אום אין זיי אוועקצוזעצען אויסגעלאסענע פרויען. איהר האט געבויט בעדער אום זיך צו וואוילטיגען. און וועגען די גאלד און זילבער וואס איהר האט געזאמעלט, ווייסען דאך אלע אז גאלד און זילבער איז מיינס".

גלייך דארויף געהען זיי ארויס בעטריעבט. און ווי נאר עס געהט ארויס די קעניגרייך פון רוים קומט אריין די קעניגרייך פון פערזיען. רב יוסף האט איינמאל די פערזיער אזוי כאראקטעריזירט: "זיי עסען ווי א בער, טרינקען ווי א בער, קלייבען אן אויף זיך פלייש ווי א בער, זיינען בעהאק־טען מיט האאר ווי א בער, און זיי האבען קיינמאל קיין רוה ווי א בער".

"מיט וואס האט איהר אבגעגעבען אייער צייט?" פרעגט זיי דער אייבערשטער.

"מיר האבען אויסגעלייגט א סך בריקען, מיר האבען איינגענומען א סך שטערט און געפיהרט א סך מלחמות. און דיזע אלע זאכען האבען מיר געטהאן כדי די אידען זאלען קענען זיצען רוהיג און לערנען".

"די אלע זאכען וואס איהר האט געטהאן האט איהר געטהאן צוליעב זיך", ענטפערט זיי דער אייבערשטער. "איהר האט אויסגעלייגט בריקען אום צו קענען מאהנען צינזען. איהר האט איינגענומען שטערט כדי איהר זאלט פון זיי קענען נעהמען סאלדאטען און שטייערען. און דאס וואס איהר בערימט זיך מיט אייערע מלחמות, ווייס מען דאך אז מלחמות קומען פון מיר".

און די פערזיער געהען אויך ארויס בעטריעבט.

2

ווי נאש לאבט

ר' נחמן בר יצחק האט געזאגט:

נאש לאבט ניט פון זיינע בעשעפעניסען, נאר ער לאבט מיט זיינע בעשעפעניסען.

3

פאר וואס אידען לידען

רבי אבהו האט איינמאל גערעדט גוטעס וועגען רב ספרא פאר די רעגירונגס בעאמטע און זיי געזאגט אז ער איז א גרויסער מאן. און דערפאר האבען די בעאמטע בע־פרייט רב ספרא'ן פון צינזען אויף דרייצעהן יאהר.

איין טאג האבען די בעאמטע געטראפען רב ספרא'ן אין גאס, און וויסענדיג אז ער איז געלעהרטער מאן, האבען זיי איהם געפרעגט א פראגע: "נאט האט געזאגט דורך עמוס הנביא: "אייך, אידען, האבען איך אנערקענט פון אלע שטאמען פון דער ערד און דערפאר וועל איך זיך מיט אייך אברעכענען פאר אלע אייערע זינד". טא ווי קומט עס? אז אימיצער האט עפעס א כעס דארף ער עס איינ־לאזען צו זיין פריינד?"

רב ספרא האט געשוויגען. ער האט זיי נארניט געקענט ענטפערען. האבען זיי איהם בעליידיגט און איהם וועה געטהאן. דערווייל איז אנגעקומען ר' אבהו. האט ער די בעאמטע געפרעגט: "פאר וואס קוועלט איהר איהם?" האבען זיי געענטפערט: "דו האסט אונז געזאגט אז ער איז א גרויסער מאן און ער קען אונז אפילו ניט ערקלערען דעם פירוש פון א פסוק".

"איך האב אייך געזאגט אז ער קען גוט גמרא, אבער האב איך אייך דען געזאגט אז ער קען תנ"ך?" האט ר' אבהו פערענטפערט.

"און פאר וואס קענסטו תנ"ך?" האבען די בעאמטע געפרעגט.

"איך מוז קענען". האט ר' אבהו געענטפערט. "ווייל איך וואהן צווישען אייך און דארום קוק איך אפט אריין אין תנ"ך, כדי איך זאל זיין גרייט מיט אן ענטפער, ווען מען פרעגט מיך עפעס. אבער ער קומט ניט אין אייער געזעלשאפט, דערפאר קוקט ער ניט אריין".

"נו, זאג דו אונז פאר וואס נאט שטראפט די אידען מעהר פון אלע פעלקער". האבען די בעאמטע געבעטען.

"איך וועל דאס אייך פערענטפערען מיט א משל", האט ר' אבהו געזאגט. "איינעם האט געקומט געלד פון צוויי

מענשען. איין בעל חוב איז זיינער א פריינד, דער אנדערער איז זיינער א שונא. דעם גוטען פריינד לאזט ער אויס־צאהלען ביסלעך־ווייז. דעם שונא ווארט ער און ווארט, און צום סוף מאהנט ער ביי איהם אויף אלעם אויף אמאל".

4.

די אידען און די תורה

רבי יוחנן האט געזאגט:

ווען דער אייבערשטער האט געוואלט אוועקגעבען זיין **תורה** צו די מענשען האט ער גענומען די תורה און האט איהר ארומגעטראגען צווישען אלע פעלקער און קיינער האט די תורה געוואלט אננעהמען, ביז ער איז געקומען צו די אידען.

רב אבדימי בר חמא זאגט:

די אידען האבען אויך די תורה ניט געוואלט אננעהמען. נאר גאט האט גענומען דעם בארג סני, געהאלטען איבער די קעפ פון די אידען אזוי ווי א דאך און האט צו זיי געזאגט: "אויב איהר נעהמט אן די תורה איז גוט, און אויב ניט ווערט איהר בעגראבען אויף'ן ארט".

רבי שמעון בן לקיש זאגט:

ווען דער אייבערשטער האט בעשאפען די וועלט, האט ער אבגעמאכט מיט זיינע בעשאפונגען, די מעשה בראשית, אזוי: "אויב די אידען וועלען אננעהמען די תורה איז גוט, אויב ניט וועל איך פון אלעם צוריק מאכען תהו ובהו".

5

פאלשע גרים

אין משיח'ס צייטען וועלען קומען די געטצענדיענער און זיך אליין מגייר זיין. זיי וועלען אנטהאן תפלין אויף זייערע קעפ, תפלין אויף זייערע ארעמס, ציצית אויף זייערע קליידער און מזוזות אויף זייערע טיהרען. ווי נאר זיי דערוויסען זיך אז גוג און מגוג קומען מלחמה האלטען מיט די אידען און מיט משיח'ן, אזוי ווארפט אוועק יעדער גר זיין אידישקייט און ער ווערט צוריק א גוי.

6
אדם'ס שרעק

די רבנן האבען געלערנט:

ווען אדם האט געזעהן אז דער טאג ווערט אלץ קלענער און קלענער, האט ער צו זיך געזאגט: "וועה איז מיר, אפשר איז דאס דערפאר וואס איך האב געזינדיגט דערפאר ווערט די וועלט פינסטער און עס וועט צוריק ווער'ן תהו ובהו. און אפשר איז דאס דער טויט צו וועלכען מ'י האט מיך פער'משפט אין הימעל". האט ער אכט טעג כסו' געפאסט און געבעטען. אבער ווי נאר עס איז אנגעקומען תקופת טבת און דער טאג האט אנגעהויבען צו ווערען גרעסער און גרעסער, האט ער געזאגט: "דאס מוז אזוי זיין די נאטור פון דער וועלט". איז ער געגאנגען און האט געמאכט אכט טעג יום טוב.

אויף דעם אנדער יאהר האט ער געמאכט צוויי ימים טובים. איין יום טוב ווען דער טאג ווערט קלענער און דעם אנדערען ווען דער טאג ווערט גרעסער.

די ימים טובים זיינען שפעטער פערבליבען ביי די גוים, מיט דעם אונטערשייד דאס אדם האט די ימים טובים געמאכט צו גאט און זיי האבען געפייערט צו די געטצען.

אנדערע רבנן האבען אזוי געלערנט:

דעם טאג וואס אדם הראשון איז געבוירען געווארען, ווען ער האט געזעהן ווי די זון געהט אונטער, האט ער' געזאגט: "וועה איז מיר, אפשר צוליעב מיין זינד ווערט די וועלט פינסטער און אלעס ווערט ווידער תהו ובהו, און אפשר איז דאס דער טויט צו וועלכען מען האט מיך פער'־משפט אין הימעל". האט ער געפאסט און געוויינט א גאנצע נאכט, און חוה איז געזעסען אנקעגען איהם און האט אויך געוויינט. אבער ווען ער האט דערזעהן דעם מארגענשטערען אויפגעהן און עס איז ווידער ליכטיג געווארען, האט אדם געזאגט: "אזוי מוז זיין די נאטור פון דער וועלט". און ער האט זיך געטרייסט און געבראכט א קרבן צו גאט.

7

אדעז זיינען די טייערסטע עדעלשטיינער

רב דימי האָט דערצעהלט:

צווייי און דרייסיג מלחמות האָבען די רוימער אָנגעפיהרט געגען די גריכען און זיי האָבען די גריכען ניט געקענט בייקומען ביז די אידען האָבען זיי אָנגעשלאָסען צו זיי. און אַזוי האָבען די רוימער אָבגעמאַכט מיט די אידען: "אויב מיר וועלען איינגעהמען דאָס לאַנד, און אונזערער א מענש וועט דאָרט ווערען מלך, זאָל מען פון אייערע לייט מאַכען גובערנאַטאָרען. און אויב אייערער א מענש וועט ווערען מלך זאָל מען פון אונזערע מאַכען גובערנאַטאָרען."

נאָך דעם אָבמאַך האָבען די רוימער געשיקט שלוחים צו די גריכען און זיי אַזוי אָנגעזאָגט: "ביז יעצט האָבען מיר געפיהרט קריעג, יעצט וועלען מיר פערהאַנדלען אונזערע סכסוכים על פי דין. אַט וועלען מיר אייך פרעגען א פראַגע. אַז אימיצער האָט א פערל און אן עדעלשטיין, און ער וויל איינעם פון זיי איינפאַסען, מיט וועלכען מאַכט ער פאַר א פונדאַמענט צום צווייטען?"

"דער פערל ווערט א פונדאַמענט פאַר'ן עדעלשטיין, וויל אַן עדעלשטיין איז חשוב'ער", האָבען די גריכען געענטפערט.

"און ווי איז אַז איינער האָט אַן עדעלשטיין און א זמאַראַגד, וואָס איז נאָך פיינער פון א געוואוינליכען עדעלשטיין?" האָבען די רוימער געפרעגט א צווייטע פראַגע.

"דאַן מאַכט מען פאַר א פונדאַמענט דעם עדעלשטיין", איז געוועזען דער ענטפער.

"און ווי איז אַז איינער האָט א ספר תורה און א זמאַראַגד — וועלכען זאָל ער מאַכען פאַר א פונדאַמענט?"

"דעם זמאַראַגד."

האָבען די רוימער ווידער געשיקט זייערע שלוחים, אַז זיי זאָלען אַזוי זאָגען:

"אויב אַזוי, זאָלט איהר וויסען זיין אַז מיר האָבען ביי זיך די אידען מיט דעם ספר תורה, און איהר דאַרפט ווערען דער פונדאַמענט פאַר אונז."

האָבען זיך די גריכען געמוזט אונטערגעבען.

8

רבי און אנטאָנינוס

רבי יהודה הנשיא, אָדער ווי מען פלעגט איהם רופען סתם "רבי", איז געווען זעהר בעפריינדעט מיט דעם רוימי־שען קיסר אַנטאָנינוס, און זייער פריינדשאַפט האָט אַ מערק־ווירדיגע היסטאָריע, עס ציהט זיך נאָך פון זייערע מוטערס.

רבי איז געבוירען געוואָרען אין דער צייט ווען די רוי־מישע רעגיערונג האָט פערבאָטען צו מל'ן אידישע קינדער. רבי'ס עלטערען האָבען איינגעשטעלט זייער לעבען און האָבען זייער קינד דאָך מל געווען. אימיצער האָט פון דעם געגעבען צו וויסען דעם קיסר און ער האָט גלייך געשיקט מען זאָל איהם ברייגגען דעם קינד.

דעם קיסר'ס פרוי איז געווען זעהר בעפריי:־עט מיט רבי'ס מוטער, און ווען זי האָט זיך דערוואוסט אין וואָס פאר א סכנה איהר פריינדין געפינט זיך, האָט זי געזוכט א מיטעל ווי צו רעטען די פריינדין מיט איהר קליינעם אינגעלע. די קעניגין האָט געהאט א אינגעלע, אנטאָנינוס, וועלכער איז געווען גראָדע אין דעם זעלבען עלטער ווי ־ער אינגעלע פון איהר פריינדין. האָבען זיך די צוויי פריינדינס צוזאמענ־געהדט און האָבען זייערע קינדער געביטען. ווען דעם קיסר'ס שלוחים האָבען איהם געבראכט דעם אינגעל פון דער אידישער הויז, האָט דער קיסר געזעהן אז ער איז ניט גע־מל'ט, און ניט וויסענדיג אז דאָס איז זיין אייגענער קינד האָט ער איהם צוריק געשיקט צו דער אידישער פרוי.

דער אידישער אינגעל האָט געזויגען די ברוסט פון דער קעניגין און אנטאָנינוס האָט געזויגען די ברוסט פון דער אידישער פרוי.

א ביסעל שפעטער האָבען די מוטערס זיך צוריק אָבגע־ביטען זייערע קינדער. אָבער די אידישע מילך וואָס אנטאָ־נינוס האָט איינגעזויגען אין זיך, האָט געהאט א גרויסע וויר־קונג אויף זיין ענטוויקלונג. אז ער איז אויסגעוואקסען און איז שוין געוואָרען א מלך, איז ער געווען גאנץ אנדערש פון די אַנדערע רוימישע הערשער. ער האָט פיינד געהאט מלחמות, און פלעגט אויף מלחמה געהן נאָר דאן ווען ער איז געווען געצוואונגען צו דעם. ער פלעגט זאָגען: "דער לעבען פון איין מענשען פון מיין פאָלק איז ביי מיר טייערער ווי

דער טויט פון טויזענד פון מיינע שונאים.״ און דערפאַר האָט מען איהם א נאָמען געגעבען אנטאָנינוס, דאָס מיינט ״דער בארמהארציגער״.

די מילך פון רבי׳ס מוטער האָט אויף איהם געמאַכט נאָך א ווירקונג, און דאָס איז וואָס ער איז פערבליבען א הייסער פריינד פון אידען, און צו רבי׳ן איז ער געוועזן איבערגעבען אזוי ווי א דיענער צו זיין האַר.

ווען רבי יהודה איז שוין געוואָרען א נשיא האָט אנטאָנינוס זיך אויפגעהאלטען אין א שטאָדט אין ארץ ישראל, וועלכע ער האָט א נאָמען געגעבען ״רומי״, אָדער רוים. פון אנטאָנינוס׳עס הויז ביז רבי׳ס האָט זיך געצויגען א לאַנגע הייהל, אונטער דער ערד. ווען אנטאָנינוס פלעגט וועלען מאַכען רבי׳ן א בעזוך פלעגט ער געהן דורך דיזער הייהל.

יעדען טאָג פלעגט אנטאָנינוס שיקען רבי׳ן א זאַק מיט גאָלד און פון אויבען איז געווען אָנגעשאָטען מעהל. אום די דיענער וואָס פלעגען טראָגען דעם זאַק זאָלען ניט וויסען אז אין דעם געפינט זיך גאָלד. רבי, וועלכער איז אליין געוועזן זעהר רייך, האָט געזאָגט צו אנטאָנינוס: ״איך דאַרף ניט דיין גאָלד, איך האָב גענוג אייגענע.״ און אנטאָנינוס פלעגט איהם ענטפערען: ״בעהאַלט דאָס פאַר דיינע אייניקלעך און אור־אייניקלעך. ניט אימער קען זיין אין רוים א גוטער הערשער וואָס וועט זיין גוט צו זיי, וועלען זיי פון דעם גאָלד האָבען מיט וואָס צו צאָהלען שטייערען.״

יעדען מאָל וואָס אנטאָנינוס פלעגט ארויסגעהן פון זיין הויז פלעגען איהם, ווי די מאָדע איז, בעגלייטען צוויי לייבוועכטער. און ווען ער פלעגט געהן צו רבי׳ן דורך דער הייהל פלעגען איהם די צוויי דיענער אויך נאָכגעהן. אזוי ווי אנטאָנינוס האָט ניט געוואָלט אז אימיצער זאָל וויסען פון זיינע וויזיטען צו רבי׳ן, פלעגט ער איין דיענער איבערלאָזען ביי דעם אריינגאנג צו דער הייהל און מיט דעם אנדערען פלעגט ער אוועקגעהן צו רבי׳ן. ביי דער טיהר וואָס פיהרט צו רבי׳ס הויז פלעגט ער דעם דיענער דער׳הרג׳ענען. קומענדיג צוריק אהיים פלעגט ער דער׳הרג׳ענען דעם אנדער דיענער. ער האָט אָנגעזאָגט רבי׳ן: ״אין דער צייט וואָס איך קום צו דיר זאָל זיך ביי דיר קיין מענש געפינען.״

איינמאָל, ווען אנטאָנינוס איז געקומען אין רבי׳ס הויז, האָט ער ביי איהם געפונען זיצען רבי חנינא בר חמא. ״האָב איך דיר ניט אָנגעזאָגט אז ווען איך קום צו דיר

זאָל זיך ביי דיר קיין מענש ניט געפינען?" האָט אַנטאָנינוס זיך געבייזערט.

ווען רבי האָט געזעהן אַז ר' חנינא איז אין סכנה, האָט ער געזאָגט:

"דאָס איז קיין מענש, דאָס איז אַ מלאך."

"זאָל ער מיר געהן רופען דעם מענשען וואָס שלאָפט ביי דער טיהר פון הייהל", האָט אַנטאָנינוס געזאָגט.

רבי חנינא איז געגאַנגען רופען דעם דיענער, האָט ער איהם געפונען אַ טויטען. רבי חנינא האָט דעם דיענער לע־בעדיג געמאַכט און האָט איהם אָבגעשיקט צו אַנטאָנינוס'ן.

"איך זעה", האָט אַנטאָנינוס געזאָגט צו רבי'ן, "דאָס אפילו דער קלענסטער פון אייך קען מחיה מתים זיין."

אַנטאָנינוס פלעגט רבי'ן בעדיענען, איהם דערלאַנגען עסען און טרינקען, און אַז רבי פלעגט דאַרפען געהן שלאָפען, פלעגט אַנטאָנינוס זיך אַוועקלייגען אויף דער ערד און פלעגט זאָגען צו רבי'ן: "געה ארויף איבער מיר אין דיין בעט אריין."

"עס פּאַסט עפּעס ניט אַז איך זאָל ערנידעריגען אַ מלך אויף אַזוי פיעל", האָט רבי געזאָגט.

"הלואי זאָל איך זיין אַ קישען פאַר דיר, צו זיצען אויף דעם אין גן עדן", האָט אַנטאָנינוס זיך געוואונשען. "זאָג מיר, איך בעט דיך, איך וועל האָבען גן עדן?"

"יא" האָט רבי איהם פערזיכערט.

9

אַן עצה אין פינאַנץ

אַנטאָנינוס האָט איינמאָל געשיקט אַ שליח צו רבי'ן איהם פרעגען אַן עצה: "אַזוי ווי די קעניגליכע אוצרות ווע־רען אַלץ וועניגער און וועניגער, ווי זאָלען מיר זיי ווידער פול מאַכען?"

רבי האָט גענומען דעם שליח און האָט איהם אריינגע־פיהרט אין אַ גאָרטען. רבי האָט צום שליח גאָרניט גערעדט, נאָר ער איז געגאַנגען איבער'ן גאָרטען, געריסען גרייסע רע־טיכער און אויף זייער אָרט איינגעפלאַנצט קליינע רעטיכער. נאָכדעם האָט ער אויסגעריסען גרויסע בוריקעס און האָט

אויף זייער ארט איינגעפלאנצט קליינע בודיקלעך. נאכדעם האט ער גענומען גרויסע חריין קעפלעך און האט איינגע־פלאנצט קליינע אויף זייער ארט.

זעהענדיג אז רבי וויל איהם נארנישט זאגען, האט דער שליח געבעטען ״גיב מיר א בריעף.״ האט רבי געענטפערט: ״דו דארפסט קיין בריעף.״

דער שליח איז צוריק געקומען צום מלך.

״האט ער דיר געגעבען א בריעף?״ האט אנטאנינוס געפרעגט.

״ניין״, האט דער שליח געענטפערט.

״האט ער דיר עפעס געזאגט?״

״דאס אויך ניט.״

״האט ער עפעס געטהאן?״

״יא, ער האט מיך אריינגענומען אין א גארטען, גערי־סען גרויסע פלאנצען און איינגעפלאנצט קליינע אייף זייער ארט.״

״יעצט פערשטעה איך וואס ער האט געמיינט״, האט אנטאנינוס געזאגט.

גלייך נאכדעם האט אנטאנינוס אראבגעזעצט זיינע אל־טע גובערנאטארען און אויף זייערע פלעצער ארויפגעזעצט נייע גובערנאטארען, און זיי האבען אריינגעבראכט פרישע פערמעגענס אין דער קייזערליכער קאסע.

10

עצות אין דיפלאמאטיע

איינמאל האט אנטאנינוס געזאגט צו רבי׳ן: ״איך וויל אז מיין זוהן אסוירוס זאל ווערען קעניג אנשטאט מיר און די שטאדט טבריא, וואו עס געפינען זיך אלע אידישע גע־לעהרטע, זאל ווערען פריי פון צינזען.״

האט רבי געבראכט א מענשען און האט איהם ארויפ־געזעצט רייטען אויף אן אנדער מענשען. נאכדעם האט ער דעם מאן וואס איז געווען אויבען געגעבען א טויב אין האנד, און ער האט געזאגט צו דעם אונטערשטען אז ער זאל זאגען

צו דעם וואָס איז געווען פון אויבען, אז ער זאָל די טויב פריילאָזען.

אנטאָנינוס האָט פערשטאַנען דעם משל. רבי האָט איהם געהייסען אז צוערשט זאָל ער דערהויבען זיין זוהן אסווירוס פאר קעניג איבער זיך און איבער טבריא, און נאָכדעם זאָל אנטאָנינוס זאָגען צו זיין זוהן אז ער זאָל פריי מאכען טבריא פון צינזען.

א צייט שפעטער האָט אנטאָנינוס זיך בעקלאָגט פאר רבי'ן אז די אריסטאָקראטען פון רוים פערפאָלגען איהם.

רבי האָט אנטאָנינוס'ן גענומען אין א גאָרטען און האָט איהם דאָרט ארומגעפיהרט א גאַנצען טאָג. געהענדיג אי־בער'ן גאָרטען האָט רבי אויסגעריסען א רעטאך פון איין בייט און נאָכדעם ווידער אויסגעריסען א רעטאך פון אן אנדער בייט. האָט אנטאָנינוס געזאָגט צו זיך: "איך פערשטעה וואָס ער מיינט. ער מיינט אז איך זאָל פון זיי פטור ווערען איינציג־ווייז און נים אויסרייצען זיי אלעמען אויף אמאָל."

11

די טאָכטער פון אנטאָנינוס

אנטאָנינוס האָט געהאט א טאָכטער און איהר נאָמען איז געווען גירא. איז זי אראָב פון גלייכען וועג און האָט געמאכט גרויס הרפה פאר איהר פאָטער. אנטאָנינוס האָט געוואָלט פרעגען ביי רבי'ן אן עצה. האָט ער איהם געשיקט אזא ווייסען זענעפט וואָס מען רופט גרגירא. עס מיינט "גר גירא" — גירא האָט זיך פערשלעפט, עס הייסט זי האָט זיך פערשלעפט מיט שלעכטע געזעלשאפט. אלס אן ענטפער האָט איהם רבי געשיקט אזא סאָרט ארבעס וואָס הייסט כוסברתא, עס מיינט "כוס ברתא", קוילע די טאָכטער, דאָס הייסט: ווער פון איהר פטור. אנטאָנינוס'ן איז די עצה נים געפעלען געוואָרען, האָט ער צו רבי'ן געשיקט א גרינע צי־בעלע וואָס רופט זיך כרתי, דאָס מיינט, ווען איך זאָל דאָס טהאָן וועט מיין שטאַם אָבגעשניטען ווערען און עס וועט פון מיר קיין דור נים איבערבלייבען. דאַן האָט רבי איהם גע־שיקט א סאַלאַטע וואָס רופט זיך חסא, דאָס מיינט: אויב אזוי קענסטו זיך אויף איהר דערבאַרמען און איהר מוחל זיין.

12

דער באנד פון פריינדשאפט

אנטאָנינוס האָט בעדיענט רבי׳ן, און אדרכן, וועלכער איז געווען א היכער רעגירונגס בעאמטער, האָט בעדיענט רב׳ן. ווען אנטאָנינוס איז געשטאָרבען האָט רבי אויסגע־רופען: ״עס האָט זיך צושיידט דער באנד פון פריינדשאפט!״ ווען אדרכן איז געשטאָרבען האָט רב איהם אויך אזוי בע־קלאָגט.

13

אונקלוס דער גר

אונקלוס דער זוהן פון קלונימוס האָט זיך מגייר געווען. האָט דער קיסר געשיקט א ראָטע רוימישע סאָלדאַטען איהם צו ארעסטירען. ווען די סאָלדאַטען זיינען געקומען האָט אונקלוס זיי פאָרגעלעזען פון דער תורה, זיי געצייגט די שעהנקייט פון דעם אידישען גלויבען, און זיי האָבען זיך אלע מגייר געווען.

דער קיסר האָט געשיקט א צווייטען פאָלק סאָלדאַטען נאָך אונקלוס׳ן, און דער קיסר האָט די סאָלדאַטען אָנגעזאָגט: ״איהר זאָלט מיט איהם ניט שמועסען פון רעליגיאָנס זא־כען.״ ווען זיי האָבען אונקלוס׳ן גענומען געפאנגען און איהם געפיהרט צום קיסר, האָט ער צו זיי געזאָגט: ״ערלויבט מיר אייך צו זאָגען עפּעס אזוי א זאַך, אין דער וועלט אריין.״ האָבען זיי איהם ערלויבט.

״לאָמיר זעהן״, האָט אונקלוס געזאָגט, ״ווי פיהרט עס זיך אין דער וועלט? אן איינפאכער דיענער טראָגט א ליכט צו בעלייכטען דעם וועג פון א קליינעם בעאמ־טען, דער קליינער בעאמטער פאר א גרעסערען, דער גרעסערער פאר׳ן קעניג. אבער האָט איהר ווען געזעהן אז א קעניג זאָל טראָגען א ליכט פאר אימיצען?

״ניין!״ האָבען די סאָלדאַטען געענטפערט.

״זאָלט איהר אָבער וויסען זיין״, האָט אונקלוס געזאָגט,

„אז גאָט אַליין בעלייכט דעם וועג פאַר אידען, אַזוי שטעהט אין דער תּורה".

האָט זיך דער צווייטער פאָלק אויך מגייר געווען.

דער קיסר האָט נאָכדעם געשיקט אַ דריטען פאָלק און ער האָט די סאָלדאַטען אָנגעזאָגט: „איהר זאָלט מיט איהם קיין וואָרט אויסריידען ווענען קיין זאַך אין דער וועלט". די סאָלדאַטען זיינען געקומען צו אונקלוס, האָבען איהם אַרעסטירט און געפיהרט מיט זיך. אַרויסגעהענדיג פון הויז האָט ער אַרויפגעלייגט די האַנד אויף דער מזוזה, אַ קוש געטהאָן און געלאַכט.

די סאָלדאַטען האָבען זיך ניט געקענט איינהאַלטען און געפרעגט: „וואָס לאַכסטו?"

האָט ער זיי אַזוי ערקלערט: „ווי זאָל איך ניט לאַכען? אין דער נאַרישער וועלט פיהרט זיך אַזוי: דער מלך זיצט אינוועניג, אין זיין פּאַלאַסט, און זיינע קנעכט שטעהען אין דרויסען און היטען איהם. אָבער ביי גאָט איז אַנדערש. זיינע קנעכט זיצען אינוועניג און ער היט זיי פון דרויסען".

ווען די סאָלדאַטען האָבען דאָס געהערט, האָבען זיי זיך אויך מגייר געווען. און מעהר האָט שוין דער קיסר ניט געשיקט.

14

עשו געגען יעקב

ר' יהודה האָט דערצעהלט אין נאָמען פון שמואל:

אין רוים פלעגט איין מאָל אין זיבעציג יאָהר פאָרקומען אַ אידען פיינדליכע פּראָצעסיאָן אויף אַזאַ אופן: מען פלעגט נעהמען אַ געזונדען מענשען, גאַנץ אָהן פעהלערען, און איהם אַרויפזעצען רייטען אויף אַ הינקענדיגען. דער גאַנצער מענש פלעגט פאָרשטעלען עשו'ן און דער הינקענדיגער — יעקב'ן, צו צייגען אַז עשו רייט נאָך אַלץ אויף יעקב'ען. דעם געזונדען מענשען פלעגט מען אָנטהאָן אָדם הראשונ'ס קליידער און אויף זיין געזיכט פלעגט מען אַרויפציהען די הויט וואָס מען האָט אָפּגעשונדען פון ר' ישמעאל'ס שעהנעם פּנים, וועלכער איז געווען איינער פון די עשרה הרוגי מלכות. אויפ'ן האַלז פלעגט מען איהם אָנטהאָן אַ ציערונג פון די שעהנסטע

בריליאנטען אויף דער וועלט און זיינע פיס פלעגט מען בע־ציערען מיט זמאראגד. און א צערעמאָניען מייסטער פלעגט געהן פאראויס און אויסרופען: „די נבואה וואָס יעקב האָט געזאָגט וועגען משיח'ן איז א ליגען. דער ברודער פון אונזער האר עשו איז א שווינדלער. צו וואָס האָט יעקב'ן זיך גע־לוינט אויסצונארען ביי עשו'ן די בכורה? צו וואָס האָט דעם שווינדלער געטויגט דער שווינדעל? וועה וועט זיין צו עשו'ן אז ער וועט לאָזען יעקב'ן זיך א שטעל טהאָן אויף די פיס!"

15
דער טעות פון א געצענדיענער

די געצענדיענער האָבען אמאָל געפאנגען ר' אליעזר'ן און איהם געוואָלט צווינגען דיענען צו זייער עבודה זרה. אז מען האָט איהם ארויפגעפיהרט אויף'ן עשאפאָט צו משפט'ן, האָט דער פירסט, וואָס האָט איהם גע'משפט, געזאָגט צו איהם: „אזא אלטער מאן ווי דו גיט זיך אָפּ מיט אזעלכע נארישקייטען ווי די תורה!" האָט רבי אליעזר אויסגערופען: „מיין ריכטער איז גערעכט". רבי אליעזר האָט געמיינט צו זאָגען, אז זיין ריכטער אין הימעל, דער אויבערשטער, האָט רעכט, וואָס ער שטראָפט איהם. אָבער דער פירסט האָט גע־מיינט אז רבי אליעזר מיינט איהם. האָט דער פירסט גע־זאָגט: „אזוי ווי דו ביזט מודה, אז איך בין גערעכט, שווער איך ביי מיין גאָט דימוס, אז דו ביזט פריי!"

16
רבי אליעזר און רבי חנינא

רבי אליעזר בן פרטא און רבי חנינא בן תרדיון זיינען אמאָל ארעסטירט געוואָרען פאר אָפּהיטען אידישקייט.

„וואויל איז צו דיר, ר' חנינא, וואָס דו האָסט געגען זיך בלויז איין קלאגע, וועה איז מיר, וואָס איך האָב געגען זיך פינף קלאגען!" האָט ר' אליעזר בן פרטא אויסגערופען.

האָט ר' חנינא איהם געענטפערט:

„וואויל איז צו דיר, וואָס דו האָסט געגען זיך פינף קלא־גען, און דו וועסט פון אלע בעפרייט ווערען, און וועה איז

צו מיר וואס איך האב גענומען זיך בלויז איין קלאגע און וועל ניט ארויס פריי. דו האסט זיך אבגעגעבען אי מיט תורה, אי מיט צדקה, און איך האב זיך אבגעגעבען בלויז מיט תורה אליין. און רב הונא האט געזאגט אז דער וואס גיט זיך אב בלויז מיט תורה, איז גלייך ווי ער וואלט קיין גאט ניט געהאט".

צוערשט האט מען געבראכט פאר'ן געריכט ר' אליעזר בן פרטא, וועלכער האט געהאט געגען זיך פינף קלאגען. מען האט פארגעבראכט די ערשטע צוויי קלאגען: "פארוואס האסטו געלערנט תורה און פארוואס האסטו זיך אבגעגעבען מיט גנבה?"

"דער וואס גיט זיך אב מיט דער פעדער ווייסט ניט וואס צו טהאן מיט א שווערד, און ווער עס גיט זיך אב מיט לערנען קען קיין רויבער ניט זיין, און אזוי פאלען אוועק ביידע קלאגען," האט ר' אליעזר געענטפערט.

"טא פארוואס רופט מען דיך רבי, לעהרער?"

"איך בין א לעהרער ביי וועבער", האט ר' אליעזר געענטפערט. "איך לערן זיי די קונסט פון וועבען."

די ריכטער האבען געוואלט איבערצייגען וויפיעל ער פערשטעהט פון וועבעריי, האבען זיי געלאזט ברייגנען צוויי קנוילען פעדים און האבען איהם געפרעגט: "וועלכער איז דער לאנגער פאדים און וועלכער איז דער קורצער פאדים, דער דורך־וואַרף?"

אין דער מינוט איז געשעהן א נס. עס זיינען אראבגעקומען א פאאר ביענען און זיך געשטעלט אויף די קנוילען פעדים. איין ביען / האט זיך געשטעלט אין דער לענג פון דעם קנויל און די אנדערע אין דער ברייט פון דעם קנויל, און דאן האט ר' אליעזר געוואוסט וואס צו ענטפערן.

נאכדעם האט מען איהם געפרעגט וועגען דער פערטער קלאגע:

"פארוואס קומסטו קיינמאל אין דער הויז פון אבידן?"

די הויז פון אבידן איז געווען דער קלוב פון די געצענדיענער, וואו זיי פלעגען פרעגען קשיות ביי אידען.

"איך בין שוין אן אלטער מאן", האט ר' אליעזר געענטפערט. "איך האב מורא אז מען וועט מיך צוטרעטען אין דעם געדרענג."

"און ביז יעצט ווער איז דען דארטען צוטראטען געווארען?" האבען די ריכטער געפרעגט.

איז געשעהן א נס, אז אין יענעם טאג איז דארט גראדע

יא אן אלטער מאן צוטראָטען געוואָרען.

האָט מען איהם פאָרגעלייגט די פינפטע קלאַגע.

"דו האסט געהאָט אַ אידישען קנעכט. האסטו געפאָלגט די תורה און האָסט דעם קנעכט פריי געלאָזען. דאָס געזעץ איז אז מען טאָר ניט פאָלגען די תורה."

"די גאַנצע מעשה איז אַ ליגען!" האָט ר' אליעזר גע־ענטפערט.

מען האָט אויפגערופען אן עדות. דער עדות האָט זיך אויפגעשטעלט צו זאָגען וואָס ער ווייס וועגען דעם אידישען קנעכט. איז געקומען אליהו הנביא, האָט זיך פערשטעלט פאַר אַ גרויסען רעגיערונגס בעאַמטען און האָט געזאָגט: "לאָזט איהם געהן, אזוי ווי איהם זיינען שוין געשעהן אזוי פיעל נסים, וועט איהם אין דעם אויך אַ נס געשעהן, און יענעד מסור וויל בלויז ארויסצייגען זיין רשעות."

גראַדע צו יענער צייט האָבען איינִיגע רוימישע אריס־טאָקראטען געדארפט תאָבען אימיצען אוועקפיהרען זייערען אַ וויכטיגען בריעף צום קיסר, און זיי האָבען גראַדע אויסגע־קליבען דעם עדות פאַר אַ שליח. ער האָט גלייך געמוזט פערלאָזען דעם געריכט און געהן אויף זיין שליחות. האָט אליהו הנביא איהם אַ שליידער געטהאָן אין עק וועלט און דער עדות איז מעהר קיינמאָל צוריקגעקומען.

נאָכדעם אז ר' אליעזר איז בעפרייט געוואָרען האָט מען געבראַכט ר' חנינא בן תרדיון צו משפט'ן.

"וואָרום האָסטו געלערנט תורה?" האָבען די ריכטער געפרעגט.

"ווייל גאָט האָט מיר אזוי געהייסען," האָט ר' חנינא געענטפערט.

גלייך האָט מען איהם פער'משפט אז ער זאָל פערברענט ווערען, אז זיין פרוי זאָל דער'הרג'עט ווערען, און אז זיין טאָכטער זאָל אריינגעזעצט ווערען צווישען אויסגעלאַסענע פרויען.

און פאַרוואָס איז אויף זיי אַלעמען געקומען אַ שטראָף?

ר' חנינא האָט זיך פערזינדיגט מיט דעם וואָס ער פלעגט אויסשפּרעכען גאָט'ס הייליגען נאָמען אזוי ווי עס ווערט גע־שריבען. זיין פרוי, דערפאַר ווייל זי האָט דאָס געהערט און האָט איהם ניט געוואָרנט. און אויף זייער טאָכטער איז גע־קומען אַ שטראָף צוליעב אזא פּאַסירונג:

ר' יוחנן דערצעהלט אז די טאָכטער פון רבי חנינא האָט

איינמאָל שפּאַציערט אין גאַס. האָבן איהר געזעהן רוימישע אַריסטאָקראַטען און האָבן בעוואונדערט איהר שעהנקייט: "וואָס פאַר א חנ'עוודיגען גאַנג יענע מיידעל האָט!" האָבן זיי אויסגערופען. ווען זי האָט דאָס דערהערט, האָט זי זיך געפליסט צו מאַכען איהרע טריט נאָך שעהנער.
און מיט דעם האָט זי זיך פערזינדיגט.

17

פערברענט מיט דער תורה

ווען רבי יוסי בן קסמא איז קראַנק געוואָרען איז געקומען רבי חנינא בן תרדיון איהר מבקר חולה זיין. האָט ר' יוסי צו איהם געזאָגט:
"חנינא, מיין ברודער! ווייסטו דען ניט אז די רוימער איז זייער הערשאַפט געגעבען געוואָרען פון הימעל. דו זעהסט דאָך אז די־זע מלוכה האָט פערברענט גאָט'ס טעמפּעל, האָט אויסגע'הרג'עט זיינע פרומע לייט און אומגעבראַכט זיינע בעסטע מענשען, און פון דעסטוועגען איז זי נאָך גאַנץ און אונבעשעדיגט. איז דאָך א סימן אז דאָס איז אַלץ דער ווילען פון גאָט. און איך האָב געהערט אז דו געהסט געגען די געזעצען פון דער מלוכה, און דו זיצסט און לערענסט תורה, און דו גרינדעסט קהלות איבעראַל און דו זיצסט אליין און לערענסט מיט זיי, און א ספר תורה ליעגט ביי דיר אויפ'ן שויס!"
"עס מאַכט ניט", האָט ר' חנינא בן תרדיון געענטפערט. "דער וואָס זיצט אין הימעל וועט זיך אויף מיר מרחם זיין".
"זעה", האָט איהם פירגעהאַלטען דער קראַנקער ר' יוסי, "איך רייד צו דיר לאָגישע רייד און דו ענטפערסט מיר סתם אזוי, אז עס וועט דיר טרעפען א נס! איך האָב שטאַרק מורא אז זיי וועלען פערברענען דיך מיט דער ספר תורה צוזאַמען".
אין איינִיגע טעג אַרום איז ר' יוסי בן קסמא געשטאָרבען, און ווייל ער איז געווען זעהר חשוב ביי דער רעגירונג זיינען די גרעסטע לייט פון רוים געקומען צו זיין לויה און זיי האָבן אויף איהם געזאָגט שעהנע הספדים. ווען זיי זיינען צוריקגעקומען פון דער לויה האָבן זיי געפינען רבי חנינא בן תרדיון זיצען און לערנען תורה, פאַר א גרויסען

עולם. האבען זיי איהם גענומען און איינגעוויקעלט אין דעם ספר תורה, איהם ארומגעלייגט מיט בינטלעך צווייגען אין זיי אונטערגעצונדען. נאכדעם האט מען געבראכט בינטלעך וואל, זיי איינגעווייקט אין וואסער און ארויפגעלייגט איהם אויפ'ן הארצען, כדי ער זאל זיך לענגער מאטערען. זיין טאכטער וועלכע איז דערביי געשטאנען האט בימערליך געקלאגט:

"פאטער! אט דאס האסטו דערלעבט פאר דיין תורה?!"

אבער ר' חנינא האט מוטהיג געענטפערט:

"ווען איך אליין וואלט פערברענט געווארען וואלט איך טאקע געפיהלט זעהר שלעכט, אבער יעצט ווען איך ווער פערברענט צוזאמען מיט א ספר תורה, האב איך אז דער וואס וועט זיך אננעהמען די קריוודע פון דעם ספר תורה וועט אויך מיין קריוודע אננעהמען".

"זאג אונז, רבי, וואס זעהסטו יעצט?" האבען איהם עפרעגט זיינע תלמידים וואס זיינען דערביי געשטאנען.

"איך זעה", האט ער זיי געענטפערט פון יינע וועה־טאגען, "פארמעט ברענט און אותיות פליהען אין דער לופט".

"רבי!" האבען די תלמידים געזאגט, "עפען דיין מויל אום דער פייער זאל אריין אין דיר אינעווייניג".

די תלמידים האבען איהם די עצה געגעבען, ווייל זיי האבען נים געקענט צוזעהן ווי ער מאטערט זיך אזוי לאנג מיט'ן טוים. אבער ר' חנינא האט זיי געענטפערט:

"בעסער אז מיין נשמה זאל צונעהמען דער וואס האט איהר מיר געגעבען איידער איך אליין זאל איהר שעדיגען".

ווען דער רוימישער בעאמטער וואס האט געהאט די אויפזעהונג אז דער טויט אורטהייל זאל ווערען ריכטיג אויסגעפיהרט, האט געהערט ר' חנינא'ס רייד איז ער גע־ריהרט געווארען און האט איהם געפרעגט:

"אויב איך וועל גרעסער מאכען דעם פייער אין ארא־נעהמען פון דיר די בינטלעך נאסע וואל וועסטו מיך דער־פאר אריינגעהמען אין גן־עדן?"

"יא!" האט ר' חנינא געענטפערט.

"שווער מיר!"

ר' חנינא האט געשווארען.

דער בעאמטער האט גלייך גרעסער געמאכט דעם פייער, האט אורעקגענומען די בינטלעך וואל און איז נאכדעם אליין אויך אריינגעשפרונגען אין פייער. איז ארויס א בת קול

און האָט אויסגערופען: "ר' חנינא בן תרדיון און זיין תוי־ריכטער גהען ביידע אין גן־עדן אריין".

18

דער גאָט פון מאיר

ברוריה, די פרוי פון רבי מאיר, איז געווען די טאָכטער פון רבי חנינא בן תרדיון. זי האָט זיך זעהר צום הארצען גענומען וואָס איהר שוועסטער איז פון די רוימער פער־משפט געוואָרען צו זיצען צווישען אויסגעלאָסענע פרויען. האָט זי איינמאָל געזאָגט צו איהר מאַן:

"עס איז מיר זעהר מיאוס וואָס מיין שוועסטער געפינט זיך אין אזא אָרט. און אזוי ווי זי איז אין דעם ניט שולדיג, קענסטו אפשר געפינען א וועג איהר ארויסצר־נעהמען?"

רבי מאיר האָט גענומען א גרויסע טאָאס רענדלעך און איז אוועק איהר זוכען. און ער האָט אזוי געזאָגט צו זיך: "אויב זי איז נאָך ריין און אונשולדיג וועט מיט איהר זיכער געשעהן א נס און איך וועל איהר קענען בעפרייען, אויב זי איז שוין זינדיג וועט מיט איהר קיין נס געשעהן".

קומענדיג אין רוים האָט ר' מאיר זיך פערקליידט פאר א רוימישען אפיצער, האָט אויסגעפונען וואו די געפאנגענע מיידעל געפינט זיך און איז צו איהר אריינגעקומען. די מיידעל האָט איהם ניט דערקענט און האָט געמיינט אז ער איז טאַקע א רוימישער אפיצער. זאָגט ער צו איהר: "ליעב מיך". האָט זי איהם געענטפערט: "וואָרום האָסטו אויס־געקליבען גראדע מיך? עס זיינען דאָ א סך שעהנערע פון מיר".

ווען ר' מאיר האָט איהר געהערט אזוי ריידען, האָט ער זיך געטראַכט: דאָס צייגט אז זי איז נאָך ריין פון זינד. ער האָט איהר נאָכגעשפירט און האָט אויסגעפונען אז זי זאָגט דאָס צו יעדען איינעם וואָס קומט צו איהר. רבי מאיר האָט זיך געווענדעט צו איהר וועכטער און האָט געזאָגט: "גיב מיר אוועק די מיידעל".

"איך האב מורא פאר דער רעגירונג", האָט יער וועכ־טער געענטפערט.

רבי מאיר האט איהם געגעבען דאס געלד וואס ער האט מיטגעבראכט און געזאגט:

"דא האסטו א גרויסע מאאס רענדלעך. א העלפט פון דעם וועט דיר זיין גענוג צו שמירען די רעגירונגס בעאמטע און די אנדער העלפט וועט בלייבען ביי דיר".

"און ווי וועט זיין אז דאס גאנצע געלד וועט ביי מיר אוועקגעהן צו שמירען די בעאמטע, וואס וועל איך דאן טהאן, אויב זיי וועלען מיך וועלען משפט'ן?"

"דו וועסט זאגען: "דער גאט פון מאיר, ענטפער מיר! דער גאט פון מאיר, העלף מיר!" וועלען זיי דיך פריי לאזען".

דעם וועכטער האט זיך דאס ניט געגלויבט, האט ער געפרעגט:

"וואס פאר א בעווייז קענסטו מיר צייגען אז דאס וועט טאקע אזוי ווירקען?"

"אט וועסטו זעהן", האט רבי מאיר געענטפערט.

ער האט דעם וועכטער ארויסגעפיהרט אין דרויסען, וואו עס זיינען געשטאנען עטליכע געפעהרליכע הינד, אזעלכע וואס קענען א מענשען אויפפרעסען, ר' מאיר האט גענומען א שטיינדעל און האט א ווארף געטהאן אויף די הינד.

אין אן אויגענבליק זיינען די הינד איהם בעפאלען און האבען איהם געוואלט צוררייסען.

"גאט פון מאיר, העלף מיר!" האט רבי מאיר אויסגערופען, און די הינד האבען איהם גלייך צורוה געלאזט.

דער וועכטער, זעהענדיג אז מען קען זיך אויף ר' מאיר'ס ווערטער פערלאזען, האט ער איהם אבגעגעבען די מיידעל. שפעטער האט זיך די זאך דערגאנגען און מען האט דעם וועכטער פער'משפט צום טויט. ווען מען האט איהם געבראכט צום עשאפאט האט ער אויסגערופען:

"גאט פון מאיר העלף מיר!"

אז די ריכטער האבען דערהערט די ווערטער האבען זיי געהייסען איהם ארונטערלאזען.

"וואס זיינען דאס געווען פאר א ווערטער?" האבען די ריכטער געפרעגט.

האט זיי דער וועכטער דערצעהלט די גאנצע געשיכטע.

מען האט גלייך אויסגעקריצט א בילד פון ר' מאיר אויף דעם טויער פון רוים און מען האט בעקאנט געמאכט, אז ווער עס וועט איהם זעהן זאל איהם פאנגען. איין טאג

האבען איהם מענשען דערזעהן, האבען זיי גענומען איהם נאכלויפען. רבי מאיר, זעהענדיג אז מען לויפט איהם נאך, האט ער זיך אבגעשטעלט ביי א טעפעל מיט א טרפה אכילה, האט אין דעם ארייגערוקט א פינגער און אבגעלעקט אן אנדער פינגער.

"דאס איז ניט דער", האבען זיינע נאכיאגער געזאגט. "רבי מאיר וואלט קיין טרפה ניט פערזוכט".

און אזוי האט ער זיך גערעטעט פון זייערע הענד.

19

אן אונגליקליכער שפאס

איינמאל האט ברוריה, די פרוי פון רבי מאיר, געלעזען אין א ספר דעם ווערטעל וואס די חכמים האבען געזאגט: "נשים דעתן קלות", עס הייסט אז פרויען זיינען לייכטזיניג. האט זי געלאכט פון דעם און האט אויף דעם ספר, ביי דעם ווערטעל, צוגעשריבען: "א חוץ ברוריה".

"מען טאהר ניט לאכען פון די רייד פון אונזערע חכמים", האט רבי מאיר איהר געווארנט. "עס וועט נאך אמאל קומען א צייט וואס דו וועסט צוגעבען אז די חכמים האבען רעכט געהאט".

נאכדעם האט רבי מאיר אבגעמאכט מיט איינעם פון זיינע תלמידים אז ער זאל בעפריינדעט ווערען מיט ברוריה'ן און איהר צוריידען אז זי זאל איהם ליעבען. א לאנגע צייט איז דער תלמיד איהר נאכגעגאנגען, ביז ברוריה האט בעווילינגט זיך צו טרעפען מיט איהם אין א בעשטימטען ארט און זיך דורכריידען. ווען ברוריה איז געקומען צו דעם ארט האט זי אנשטאט דעם תלמיד דארט געטראפען איהר אייגענעם מאן.

פאר גרויס שאנדע האט זי זיך דעם לעבען גענומען, און רבי מאיר איז פאר צער אנטלאפען פון ארץ ישראל קיין בבל.

20

גאָט׳ס שעהנע מעשים

רבי שמעון בן גמליאל איז איינמאָל געשטאַנען אויף א הויכען אָרט, אויפ׳ן הר הבית, און ער האָט געזעהן א כותית, א טונקעל פארביגע פרוי, וועלכע איז געווען אויסער־געוואוינליך שעהן, האָט ער מיט פרומער בעגייסטערונג אויסגערופען:

"ווי גרויס זיינען דיינע מעשים, אָה, גאָט!"

ניט די פרוי האָט ער בעוואונדערט, נאָר די שעהנע ארבייט פון דעם וועלט בעשעפער.

21

גוטע וועכטער

די רבנן דערצעהלען:

איינמאָל האָט רבי שטארק געליטען אויפ׳ן מאַגען. האָט ער געפרעגט: "איז דאָ אימיצער וואָס ווייס דעם דין, אויב דער עפּעל ווייז פון די וואָס גיסען ווייז פאר די געצען איז אסור צו טרינקען, אָדער עס איז מותר?" האָט זיך אָבגע־רופען רבי ישמעאל ברבי יוסי און האָט געזאָגט: "איינמאָל האָט מיין פאָטער געליטען אויפ׳ן מאַגען, האָט מען איהם געבראכט אלטען, זיבעציג יעהריגען וויין פון געצענדיענער. און ער האָט געטרונקען און איז געהיילט געוואָרען".

"וואָס?" האָט רבי אויסגערופען. "דו ווייסט אזא גוטע זאך און דו שווייגסט און לאָזט מיך ליידען!"

גלייך האָט מען גענומען נאָכזוכען און מען האָט גע־פונען אין דער נאָכבארשאַפט א געצענדיענער וואָס האָט ביי זיך געהאַט גאנצע דריי הונדערט פעסער זיבציג יעהריגען עפּעל וויין. רבי האָט געטרונקען און איז געהיילט געוואָרען. דאן האָט ער געזאָגט:

"געבענשט זאָל זיין דער אייבערשטער וואָס האָט אי־בערגעגעבען זיין שעהנע וועלט אין די הענד פון גוטע וועכטער".

22

וואָרום גאָט דולדעט געצענדיענסט

די רבנן דערצעהלען:

איינמאָל האָבען גוי'אישע פילאָזאָפען געפרעגט די אידישע געלעהרטע: „אויב אייער גאָט איז געגען געצענדיענסט, טאָ פאַר וואָס שאַפט ער דאָס ניט אָפּ?"

האָבען די אידישע געלעהרטע געענטפערט:

„ווען די געצענדיענער וואָלטען געדיענט צו אַ זאַך, אין וועלכע די וועלט נויטיגט זיך ניט, וואָלט ער זיכער דאָס פערניכטעט, אָבער זיי דיענען דאָך צו די זון, לבנה און שטערען. זאָל ער פערניכטען זיין שעהנע וועלט צוליעב די נאַרען? נישט מעהר, ער האָט די וועלט אײַנגעפיהרט זעהר פיין, און די נאַרען, וואָס פיהרען איבער די וועלט, וועלען בעקומען זייער שטראָף. נאַט אייך אַ ביישפיעל: איינער האָט גע־גנב'עט אַ מאָס ווייץ און האָט די גע'גנב'עטע ווייץ פער־זייהט אין דער ערד. זאָל די ווייץ ניט וואַקסען, ווייל עס איז גע'גנב'עט? ניין. די וועלט געהט זיך מיט איהר גאַנג און די נאַרען, וואָס ווילען קאַליע מאַכען די שעהנע וועלט, וועלען מוזען אָפּגעבען דין וחשבון".

אַ פילאָזאָף האָט געפרעגט ביי רבן גמליאל:

„אין אייער תורה שטעהט, אַז אייער גאָט איז אַ גאָט פון נקמה, טאָ פאַר וואָס שטראָפט ער די וואָס דיענען עבודה זרה און ניט די עבודה זרה אַליין?"

„איך וועל דיר דאָס ערקלעהרען מיט אַ משל," האָט רבן גמליאל געענטפערט. „אַ מלך, אַ בשר ודם, האָט געהאַט אַ זוהן, און יענער זוהן האָט געהאָדעוועט אַ הינטעל, און האָט דעם הינטעל אַ נאָמען געגעבען נאָכ'ן פאָטער, און אַז דער זוהן שווערט, זאָגט ער: איך שווער ביי דעם הונט, מיין טאַטע. און ווען דער מלך האָט פון דעם דערהערט, אויף וועמען ווערט ער בייז? אויפ'ן הונט, אָדער אויף דעם זוהן? געוויס אויפ'ן' זוהן".

„וואָס!" האָט דער פילאָזאָף זיך בעליידיגט. „הונט רופסטו די עבודה זרה? זאָלסט וויסען זיין, אַז די געצען זיינען אַ ווירקליכע קראַפט".

„וואָס אַזוינס ווירקליכעס האָסטו אין זיי געזעהן?" האָט

רבן גמליאל געפרעגט.

״איך וועל דיר דערצעהלען״, האט דער פילאזאף גע־ענטפערט. ״איינמאל האט אין אונזער שטאדט אויסגע־בראכען א פייער און עס איז פערברענט געווארען די גאנצע שטאדט, אבער די הויז אין וועלכע די עבודה זרה האט זיך געפונען איז גאנץ געבליבען״.

״דאס וועל איך דיר אויך ערקלעהרען מיט א משל״, האט רבן גמליאל געזאגט. ״א לאנד האט זיך פערזינדיגט געגען א מלך. טא ווען געהט דער מלך שטראפען? די לעבעדיגע, אדער די טויטע? עס פערשטעהט זיך אז ער שטראפט נאר די לעבעדיגע״.

23

פון וואס קומט איפערזוכט?

דער פעלד מארשאל אגריפס האט געפרעגט ביי רבן גמליאל: ״אין אייער תורה שטעהט אז גאט איז אייפער־זיכטיג אויף די געצען. ווי קען דאס זיין? געוואוינליך איז א מענש א חכם אייפערזיכטיג אויף אן אנדער חכם, א גבור אויף א גבור, אן עושר אויף אן עושר. אבער ווי קען אייער גאט זיין אייפערזיכטיג אויף געצען וואס זיי זיינען ביי איהם גארנישט?״

האט רבן גמליאל געענטפערט:

״איך וועל דיר דאס ערקלערען מיט א משל. א מאן וואס האט געהאט א פרוי האט זיך גענומען נאך א פרוי. אויב די אנדער פרוי איז שעהנער און קליגער ווי די ערשטע פערשטעהט די ערשטע אז עס איז גאנץ נאטירליך וואס איהר מאן ליעבט די צווייטע פרוי. אבער אויב די צווייטע פרוי איז א מיאוס׳ע און שטעהט ניעדעריגער פון דער ערשטער, פערדריסט די ערשטע ווען זי זעהט אז דער מאן צייגט יע־נער ארוים גרוים ליעבע.״

24

נסים וואס זיינען בלויז א צופאל

איינער א איד האט אמאל געפרעגט ביי רבי עקיבא:

״ביי מיר און ביי דיר אין הארצען ווייסען מיר אז דער דיע־

נען צו שטערען און מזלות איז גאָרנישט ווערטה, אָבער קענסטו מיר דאָס ערקלערען וואָס איך האָב געזעהן, ווי היני־קעדיגע מענשען זיינען אריין אין דער קירך וואו מען דיענט צו עבודה זרה און זיי זיינען פון דאָרט ארויס געהיילטע?״

״איך וועל דיר דאָס ערקלערען מיט א משל״, האָט רבי עקיבא געענטפערט. ״אין א שטאָדט איז געוועזן איינער, אַן אָרענטליכער מענש, וועמען אַלע פלעגען געבען צו בעהאַלטען זייער געלד אָהן עדות. נאָר איין מאַן איז געוועזן וואָס האָט איהם ניט געטרויט, און יעדען מאָל וואָס ער פלעגט געבען געלד צו בעהאַלטען פלעגט ער עס געבען אין דער אנוועזענהייט פון עדות. איינמאָל האָט ער פערגעסען און האָט געגעבען צו בעהאַלטען אָהן עדות. זאָגט די פרוי פון דעם אָרענטליכען מענשען: ״לאָמיר איהם דיזען מאָל פערלייקענען זיין געלד. ער האָט דאָך קיין עדות.״ האָט דער מאַן געענטפערט: ״צוליעב דעם וואָס ער איז א נאַר און האָט געהאַנדעלט ניט ריכטיג זאָלען מיר פערלירען דעם צוטרויען וואָס מענשען האָבען צו אונז?״ מיט יסורים און קראַנקהייטען איז אויך אַזוי. ווען א קראַנקהייט ווערט אָנ־געשיקט אויף א מענשען, ווערט בעשטימט ווי לאַנג די קראַנקהייט מוז אָנהאַלטען און אין וועלכען טאָג זי מוז דעם מענשען פערלאָזען. טרעפט עס אמאָל אז דער נאַרי־שער מענש געהט גראַדע אין דעם בעשטימטען טאָג אין דער הויז פון די געצען. זאָגען די יסורים, אז עס וואָלט געוועזן ניט מעהר ווי רעכט, אז זיי זאָלען דעם נאַרישען געצענדיע־נער ניט פערלאָזען, אָבער אַן אָבמאַך איז אַן אָבמאַך. צוליעב דעם וואָס יענער איז נאַריש זאָלען די יסורים ניט האַלטען דעם אָבמאַך?״

25

עולם הזה און עולם הבא

רבא האָט איינמאָל, אין א גוי׳אישען יום טוב, געבראַכט א מתנה צו בר ששך, א פערזישער גובערנאַטאָר, ווייל ער האָט ניט געדיענט עבודה זרה. רבא האָט איהם געפונען זיצען ביז׳ן האַלז אין א פערפומירטע וואַנע, און אויסגעלאַ־סענע פרויען זיינען געשטאַנען ארום איהם. האָט בר ששך

געזאָגט צו רבא'ן: "זאָג מיר, איהר האָט אזעלכע פערגני־גענס אויף יענער וועלט?"

"מיר האָבען נאָך בעסערע", האָט רבא געענטפערט.

"און מיט וואָס זיינען זיי בעסערע?" האָט בר ששך געפרעגט.

"אייערע פערגניגענס געהען אייך ניט איין", האָט רבא ערקלערט, "ווייל איהר האָט איבער זיך די מורא פון א קאַפּ־ריזנעם מלך."

און אזוי ווי רבא שטעהט דאָרט, קומט אָן א שליח פון מלך און זאָגט צו בר ששך אז דער מלך האָט געהייסען אז ער זאָל גלייך קומען צו איהם. עס איז דאָ א קלאָגע אויף איהם.

ווען בר ששך האָט פערלאָזען זיין פּאַלאַסט צו געהן צום מלך האָט ער געזאָגט צו רבא'ן: "די אויג וואָס וויל אָן אייך זעהן שלעכט זאָל אויסגעשטאָכען ווערען, ווייל מען זעהט דאָך ווי גאָט איז מיט אייך, און אז וואָס איהר רעדט ארויס פון מויל געשעהט עס באַלד."

"אָמן!" האָט רבא געענטפערט.

און דער סוף איז געוועזן אז דער מלך האָט בעפוילען אז מען זאָל ביי בר ששך ארויסנעהמען ביידע אויגען.

מסכת הוריות

1

ניט דורך חכמה ווערט מען רייך

רבן גמליאל און רבי יהושע זיינען איינמאל צוזאמע, געפאהרען אויף א שיף. רבי יהושע וועלכער איז געווען א ערפאהרענער רייזענדער האט אויפ'ן וועג מיטגענומען ברויט און אויך ווייסען מעהל, אום צו קענען באקען פרישען ברויט, אויב די רייזע וועט זיך פערלייגנגערען. רבן גמליאל האט מיטגענומען בלויז ברויט. ווען די רייזע האט זיך פערצויגען און ביי רבן גמליאל איז אויסגעגאנגען זיין ברויט, האט ער געמוזט לעבען אויף רבי יהושע'ס מעהל. "ווען איך וואלט געוואוסט אז די רייזע וועט זיך פערציהען וואלט איך אויך מיטגענומען מעהל", האט רבן גמליאל געזאגט.

"עס איז דא א שטערן אין הימעל, וואס די מאטראזען האלטען איהם פאר א וועג ווייזער, נאר איין מאל אין זיעבציג יאהר קומט דער שטערן פון אן אנדער זייט און ער פיהרט אראב פון וועג", האט איהם רבי יהושע ערקלעהרט די אורזאכע ווארום די רייזע האט זיך פערצויגען.

"דו ווייסט אזוי פיעל און דו גיבסט זיך אב מיט פאהרען אויף א שיף צוליעב פרנסה!" האט רבן גמליאל זיך געוואונדערט.

"אז דו וואונדערסט זיך אזוי וועגען מיר", האט רבי יהושע געענטפערט, "פאר וואס וואונדערסטו זיך ניט אויף

דיינע צוויי תלמידים, וואס זיינען אויף דער יבשה, רבי יוחנן בן גודגדא און רבי אלעזר חסמא וואס ווייסען אפילו וויפיעל עס איז דא טראפענס וואסער אין ים, און דאך האבען זיי ניט געגוג ברויט צו עסען און קליידער אנצוטהאן?"

רבן גמליאל האט ביי זיך אבגעמאכט, אז ווען ער וועט צוריק קומען אהיים וועט ער די צוויי תלמידים געבען הויכע עמטער, אום זיי זאלען האבען פון וואס צו לעבען. אבער די צוויי תלמידים האבען קיין אמט ניט געוואלט אננעהמען.

"איך פערשטעה וואס איהר דענקט", האט רבן גמליאל געזאגט. "איהר גלויבט אז די הערשאפט וואס איך וויל אייך געבען איז ניט מעהר ווי קנעכטשאפט, ווייל א בעאמטער איז ניט מעהר ווי א דיענער צום פאלק".

2

א צדיק מעג איין געניסען עולם הזה

רב פפא און רב הונא זיינען אמאל געקומען אויף א בעזוך צו רבא. האט זיי רבא פריהער פערהערט אין לערנען, און אז ער האט געזעהן אז זיי האבען א סך געלערענט, האט ער זיי געפרעגט: "האט איהר כאטש א קליינעם פערמעגען וואס גיט אייך די מעגליכקייט צו לערנען מיט א רוהיגען קאפ?"

"יא", האבען זיי געענטפערט. "מיר האבען א שטיקעלע לאנד און מיר האבען דערפון צו עסען".

האט רבא געזאגט:

"וואויל איז צו צדיקים וואס האבען אויף דער וועלט דאס וואס די רשעים האבען אויף דער וועלט".

3

פאר דעם כבוד פון דער תורה

די מעשה איז פארגעקומען אין די צייטען פון רבן שמעון בן גמליאל. רבן שמעון איז געווען נשיא און דער ראש הישיבה. רבי מאיר האט געהאט דעם אמט פון "חכם". ער פלעגט זיצען ביי דער לינקער האנד פון דעם נשיא און דים-

קומירען און ערקלעהרען די פערוויקעלטע פראגען פון דער תורה. און רבי נתן איז געווען אב בית דין, דאס איז דער פארזיצענדער פון די דיינים, די אידישע ריכטער פון יענער צייט.

אז רבן שמעון בן גמליאל דער נשיא פלעגט אריינקומען אין בית המדרש פלעגט דער גאנצער עולם זיך אויפשטעלען פאר איהם. און אז רבי מאיר און רבי נתן פלעגען אריינקומען פלעגט אויך דער גאנצער עולם זיך אויפשטעלען. דער נשיא האט איינמאל נאכגעטראכט וועגען דעם, און האט געזאגט: "עס האט געדארפט זיין אן אונטערשיעד צווישען מיר און זיי". האט ער איינגעפיהרט אזא רעגעל: ווען עס קומט אריין דער נשיא דארף דער גאנצער עולם זיך אויפשטעלען און קיינער טאהר זיך נים צוריקזעצען אויף זיין ארט ביז דער נשיא הייסט זיי זיך זעצען. ווען עס קומט אריין דער אב בית דין דארפען זיך אויפשטעלען צוויי שורות פון די זיצענדע, איין שורה פון איין זייט און די אנדער שורה פון דעם אנדער זייט, דורך וועלכע דער אב בית דין דארף דורכגעהן צו זיין בעשטימטען פלאץ, און זיי דארפען זיך נים צוריקזעצען ביז ער זעצט זיך אוועק. ווען דער חכם געהט אריין בלייבט איין שורה זיצען און בלויז איינע שטעלט זיך אויף און בלייבט שטעהן ביז ער פארנעהמט זיין פלאץ.

יענעם טאג אין וועלכען רבן שמעון בן גמליאל האט איינגעפיהרט די נייע ארדנונג זיינען רבי מאיר און רבי נתן נים געווען אין בית המדרש. אז זיי זיינען געקומען אויף מארגען, און האבען געזעהן אז דער גאנצער עולם שטעהט נים אויף פאר זיי, האבען זיי געפרעגט: "וואס בעדייט דאס?" האט מען זיי דערצעהלט אז דער נשיא האט איינגעפיהרט, אז מען זאל זיי נים געבען אזא גרויסען כבוד ווי מען גיט איהם.

עס פערשטעהט זיך אז רבן שמעון בן גמליאל איז נים אויסען געווען זיין אייגענעם כבוד, נאר ער האט געמיינט צו פערהיטען דעם כבוד פון דער תורה און דעם רעספעקט פאר אויטאריטעט. אבער רבי מאיר און רבי נתן האבען געפיהלט אז זייער אייגענער כבוד ליידעט פון דעם.

האט רבי מאיר געזאגט צו רבי נתן:

"איך בין א חכם און דו ביזט אן אב בית דין. טא לאמיר

זעהן צו טהאָן עפּעס ווענען דער זאך און צוריקשטעלען אונזער כבוד".

"וואס קענען מיר טהאָן?" האט רבי נתן געפרעגט.

"איך האב א פּלאַן" האט רבי מאיר געזאגט "מיר וועלען איהם בעטען ער זאל אונז ערקלעהרען עפּעס אן ענין אין דער מסכת עוקצין, אין וועלכער ער איז ניט קלאָהר, און אז ער וועט ניט וויסען וועלען מיר קענען צייגען אז ער איז ניט ווערטה צו פארטרעטען זיין אמט, וועלען מיר איהם אראבזעצען און דו וועסט ווערען נשיא אויף זיין ארט, און איך וועל ווערען אב בית דין אויף דיין ארט".

זיי האבען געמיינט אז קיינער הערט ניט וואס זיי ריידען צווישען זיך, אבער גראדע איז רבי יעקב בן קורשאי געשטאנען ניט ווייט פון זיי און האט געהערט וואס זיי האבען אבגעמאכט צווישען זיך. האט זיך רבי יעקב בן קורשאי געטראכט: "טאָמער וויים דער נשיא טאקע ניט וואס צו ענטפערן וועט מען דאך איהם ברייגנען צו א גרויסען בזיון". דערצעהלען דעם נשיא און איהם אנזאגען אז ער זאל זיך היטען האט ער ניט געוואָלט, ווייל דאס וואלט דאך געווען א רכילות. האט ער אזוי געטהאָן: ער איז אוועק ביינאכט צו דעם נשיא'ס הויז, האט זיך אוועקגעזעצט אין דרויסען הינטער דעם צימער וואו דער נשיא פלעגט זיצען, און האט אנגעהויבען צו לערנען אויפ'ן קול די מסכת עוקצין. הערט דער נשיא ווי איינער זיצט און לערנט, און זאָגט איבער די זעלבע זאך איינמאָל און א צווייטען מאָל, איז דאס איהם געוואָרען אויפפאלענד. "עפּעס איז אין בית המדרש געשעהן!" האט דער נשיא געזאגט צו זיך, און ער האט אויך גענומען לערנען די זעלבע מסכת, און האט זי גוט איינגעלערנט.

אויף מאָרגען, אין בית המדרש, האבען רבי מאיר און רבי נתן געזאגט צו איהם: "זאל דער רבי היינט לערנען מיט אונז די מסכת עוקצין". דער נשיא האט זיי צוערשט געוויזען אז ער וויים די מסכת, און נאכדעם האט ער צו זיי געזאגט: "יעצט פערשטעה איך וואס אייער פּלאן איז געווען. און ווען איך וואלט די מסכת ניט איינגעלערנט וואלט איהר מיך פערשעהמט פאר'ן גאנצען עולם".

אלס שטראף האט ער געגעבען א בעפעהל אז מען זאל זיי ארויספיהרען פון בית המדרש.

די ארויסגעטריבענע האבען אבער ניט אויפגעהערט צו זוכען נקמה. פלעגען זיי אנשרייבען הארבע קשיות אויף פאפיער און די צעטעלעך ארייננווארפען אין בית המדרש. די קשיות וואס מען האט געקענט פערענטפערן האט מען פערענטפערט, און די קשיות וואס מען האט אין בית המדרש ניט געקענט פערענטפערן פלעגען זיי די תרוצים אליין אנ־שרייבען אויף צעטעלעך און זיי ארייננווארפען אין בית המדרש, מיט דעם צוועק צו ציינען אז זיי קענען בעסער לער־נען און אז זיי קומט מעהר כבוד פאר'ן נשיא.

"וואס איז דאס?" האט איינמאל געפרעגט רבי יוסי. "די תורה איז אין דרויסען און מיר זיצען אינוועניג! מען האט זיי געדארפט צוריק ארייננלאזען אין בית המדרש".

האט רבן שמעון בן גמליאל ערלויבט די פערטריבענע צוריק צו קומען אין בית המדרש, אבער ער האט אנגעזאגט אז ווען מען זאגט איבער זייערע א תורה, זאל מען ניט דער־מאנען זייערע נעמען. אנשטאט רבי מאיר זאל מען זאגען: "אחרים זאגען", און אנשטאט רבי נתן זאל מען זאגען: "יש אומרים".

שפעטער האט מען די צוויי אנגעצייגט אין חקום אז זיי זאלען געהן איבערבעטען דעם נשיא. רבי נתן איז געגאנ־גען און האט איבערגעבעטען. רבי מאיר האט געהאלטען אז א חלום דארף מען ניט געהמען ערנסט.

פרקי אבות

ערשטער פרק

שמעון הצדיק פלעגט זאָגען: אויף דריי זאכען שטעהט די וועלט, אויף תורה לערנען, אויף גאָט דיענען און אויף מהאָן גוטעס צו מענשען.

אנטיגנוס פון שוכו פלעגט זאָגען: איהר זאָלט ניט זיין ווי קנעכט וואָס דיענען דעם האר אום צו בעקומען א לוין, נאָר איהר זאָלט זיין ווי קנעכט וואָס דיענען דעם האר ניט ערוואַרטענדיג קיין לוין.

יוסי בן יועזר פון צרדה זאָגט: זאָל דיין הויז זיין א פערזאַמלונגס פּלאַץ פאר געלעהרטע, זאָלסט זיצען אויף דער ערד, שלינגען דעם שטויב פון זייערע פיס, און אָבוואַשען דיין דאָרשט מיט זייערע רייד.

יוסי בן יוחנן פון ירושלים זאָגט: זאָל דיין הויז זיין ברייט אָפען און אָרימע מענשען זאָלען זיין דיינע בני בית. און זאָלסט ניט פארברייגנען אין לאַנגע שמועסען מיט דער פרוי. דאָס מיינט אפילו אן אייגענע פרוי, ווער רעדט שוין וועגען אן אנדערענס פרוי.

יהושע בן פרחיה זאגט: בעזאָרג זיך מיט א לעהרער פון וועמען צו לערנען און א פריינד אין וועמען זיך צו פערטרויען, און זאָלסט יעדען מענשען אורטיילען פון דער גוטער זייט.

נתאי הארבלי זאָגט: דערווייטער זיך פון א שלעכטען שכן, חבר זיך ניט מיט א רשע, און צווייפעל ניט אין דעם, אז דער שלעכטער מוז בעקומען זיין שטראָף.

שמעיה זאָגט: האָב ליעב די ארבייט און האָב פיינד די הערשאפט, און זוך ניט צו פיעל פריינדשאפט מיט דער רעגיערענדער מאכט.

הלל זאָגט: זאָלסט זיין פון די נאכפאָלגער פון אהרן, ליעבען שלום און שטרעבען צו שלום, ליעב האָבען די מענשען און זיי בעקענען מיט די גוטע לעהרען פון דער תורה.

דער וואָס זוכט זיין נאָמען גרויס צו מאכען וועט זיין נאָמען פערלאָרען געהן, דער וואָס פארגרעסערט ניט זיין קענטשאפט פערליערט עס, דער וואָס לערנט ניט פערדיענט דעם טויט, און דער וואָס בענוצט זיך מיט דעם כביד פון דער תורה, וועט פון דער וועלט אוועק.

אויב איך וועל ניט האלטען פאר זיך ווער וועט האלטען פאר מיר? אָבער איך פאר זיך אליין וואָס פאר א בעטרעף האָב איך? און אויב ניט יעצט, מאָ ווען?

שמאי זאָגט: מאך אָב א בעשטימטע צייט אויף לערנען. רייד וועניג און טהו פיעל, און צייג יעדען מענשען א פריינד־ליכען פנים.

שמעון בן גמליאל זאָגט: מיין גאנצען לעבען האָב איך זיך ערצויגען צווישען געלעהרטע און איך האָב ניט געפונען קיין בעסערע זאך פאר'ן מענשען ווי שווייגען, אין ניט דער לערנען איז דער עיקר נאָר דער טהאָן, און דער וואָס פער־ברייגנט זיין צייט אין פוסטע פלוידעריי ברייגנט זינד.

אויף דריי זאכען שטעהט די וועלט: אויף אמת, אויף געזעץ, אויף שלום.

צווייטער פרק

רבי זאָגט:

וואָס איז דער וועג וואָס א מענש דארף זיך אויסוועהלען? דאָס איז דער וועג וואָס איז שעהן פאַר איהם אליין און שעהן פאַר לייטען.

ווען עס קומט דיר צו האנד א מצוה ביי וועלכער דו קענסט עפּעס פערליערען, רעכען אויס ווי גרויס איז דער לוין פון דער מצוה. און ווען עס קומט דיר צו זאנד אַן עבירה, ביי וועלכער דו קענסט פערדיענען, רעכען אויס ווי גרויס עס איז די שטראָף פיי דער עבירה.

האָב אין אויג דריי זאַכען און דו וועסט ניט קומען צו א זינד. זיי וויסען אז איבער דיר איז דאָ אַן אויג וואָס זעהט, אַן אויער וואָס הערט, און אז אלעס וואָס דו טהוסט ווערט פערשריבען אין א בוך.

רבן גמליאל דער זוהן פון רבי יהודה הנשיא זאגט:

א גוטע זאַך איז תורה צוזאמען מיט א בעשעפטיגונג, ווייל די דאָפּעלטע ארבייט מאַכט פערגעסען אויף זינד. תורה אליין אָהן א מלאכה ווערט מיט דער צייט פערגעסען און פיהרט צו זינד.

די וואָס גיבען זיך אָב מיט פאָלקס־ארבייט זאָלען אר־בייטען אָהן אייגענעם נוצען פאַר זיך.

היט זיך פון דער הערשענדער מאַכט, ווייל זיי ווייזען פריינדשאפט צום מענשען נאָר ווען זיי האָבען פון איהם א נוצען, אָבער זיי שטיצען איהם ניט ווען ער איז אין נויט.

מאַך גאָט'ס ווילען פאַר דיין ווילען, כדי ער זאָל מאַכען דיין ווילען פאַר זיין ווילען. מאַך צו גאָרנישט דיין ווילען פאַר זיין ווילען, כדי ער זאָל בטל מאַכען דעם ווילען פון אַנ־דערע פאַר דיין ווילען.

הלל זאָגט:

זאָלסט זיך ניט אָבשיידען פון קהל. זאָלסט ניט גלויבע[ן] אין זיך אליין ביז דיין לעצטען טאָג. זאָלסט ניט אירטיילען דיין מיטמענשען ביז דו וועסט זיין אין זיינע אומשטענדען. זאָג ניט קיין זאַך וואָס מען קען גלייך ניט פערשטעהן אין דער האָפנונג אז מען וועט עס שפּעטער פערשטעהן. און זאָלסט

ניט אָבלייגען דעם לערנען אויף א פרייערע צייט, דען טאָמער וועט די פרייערע צייט קיינמאָל ניט קומען.

א פוסטער קאָפּ קען קיין מורא ניט האָבען פאר זינד, אַן עם הארץ קען ניט זיין פרום, א שעמעדיגער קען זיך ניט לערנען, א כעסן קען קיין לעהרער זיין, און ניט דער וואס גיט אָב זיין גאַנצע צייט אויף מסחר קען זיין קלוג. דאָרט, וואו עס פעהלען מענער צו טהאָן וויכטיגע ארבייט, בעמיה זיך דו צו זיין דער מאַן.

וואָס מעהר פלייש א מענש קלייבט אָן אויף זיך, דאָס מעהר ווערים אין קבר. וואָס מעהר פערמעגען, דאָס מעהר זאָרג. וואָס מעהר פרויען, דאָס מעהר קאָקעטעריי. וואָס מעהר דיענסטען, דאָס מעהר אויסגעלאַסענהייט. וואָס מעהר קנעכט, מעהר רויב.

אָבער וואָס מעהר תורה, דאָס מעהר לעבען. וואָס מעהר לערנען, דאָס מעהר חכמה. וואָס מעהר ראָטה, דאָס מעהר פערנונפט. וואָס מעהר צדקה, דאָס מעהר שלום.

דער וואָס שאפט זיך א גוטען נאָמען, געניסט ער פון דעם אליין. דער וואָס האָט זיך געשאפט תורה, געניסט עולם הבא.

פינף תלמידים האָט געהאט רבי יוחנן בן זכאי, און אזוי פלעגט ער אויסרעכענען זייערע מעלות:

אליעזר בן הורקנוס, א ברונען אויסגעקאכעלט מיט צעמענט וואָס פערליערט קיין איינציגען טראָפּען.

יהושע בן חנניא — וואויל איז זיין מוטער.

יוסי הכהן, א פרומער מאַן.

שמעון בן נתנאל האָט מורא פאר זינד.

אלעזר בן ערך, א קוואל וואָס זיין שטראָם יוערט אלץ שטארקער.

איינמאָל זאָגט ער צו זיי: "געהט און געפינט מיר אויס וועלכער איז דער בעסטער וועג ביי וועלכען דער מענש זאָל זיך האלטען."

רבי אליעזר זאָגט: א גוטע אויג.

רבי יהושע זאָגט: א גוטער חבר.

רבי יוסי זאָגט: א גוטער שכן.

רבי שמעון זאגט: דער וואס זעהט פאראויס געשעהעניסען.

רבי אלעזר זאָגט: א גוטע הארץ.

האָט רבי יוחנן צו זיי געזאָגט: מעהר פון אייערע ווער־טער געפעלען מיר די ווערטער פון אלעזר בן ערך, ווייל זיין געדאנק ענטהאלט אויך אייערע.

איינמאָל האָט רבי יוחנן בן זכאי געזאָגט צו זיינע תלמידים:

„געהט און געפינט אויס וועלכער איז דער שלעכטער וועג וואס דער מענש דארף אויסמיידען".

רבי אליעזר'ס ענטפער איז: א שלעכטע אויג.

רבי יהושע זאָגט: א שלעכטער חבר.

רבי יוסי זאָגט: א שלעכטער שכן.

רבי שמעון זאָגט: איינער וואס לייהט געלד און בע־צאָהלט נים.

רבי אלעזר זאָגט: א שלעכטע הארץ.

האָט רבי יוחנן צו זיי געזאָגט: „עס געפעלען מיר די ווערטער פון אלעזר בן ערך, ווייל זיינע רייד ענטהאלטען אויך אייערע".

דריי זאכען האָט געזאָגט יעדער איינער פון רבי יוחנן'ס תלמידים.

רבי אליעזר זאָגט: זאָל דער כבוד פון דיין חבר ביי דיר זיין אזוי טייער ווי דיין אייגענער כבוד און ווער נים שנעל אין כעס אויף איהם. טהו תשובה א טאָג פאר דיין טויט (און אזוי ווי א מענש וויים נים ווען ער וועט שטארבען דארף ער יעדען טאָג נעהמען אויף זיך צו לעבען ערענטליך). און וואָרם זיך ביי דעם פייער פון געלעהרטע מענשען.

רבי יהושע זאָגט: א בייזע אויג, א שלעכטע הארץ און פיינדשאפט צו אנדערע פערטרייבען דעם מענשען פון דער וועלט.

רבי יוסי זאָגט: דיין חבר'ס געלד זאָל ביי דיר זיין אזוי טייער ווי דיינע אייגענע, מאך זיך פאסענד צום לערנען ווייל דאס איז נים א זאך וואס מען בעקומט אָהן מיה אזוי ווי א ירושה, און אלעס וואס דו טהוסט זאָל זיין אין נאָמען פון דעם אויבערשטען.

רבי שמעון זאָגט: זאָלסט אָבהיטען קריאת שמע און דאווענען, און ווען דו דאווענסט מאך נים דיין תפלה פאר א חוב וואס דו ווילסט אָב'פטר'ען, נאָר אלס אן אויסדרוק פון מיטלייד און געבעט. און זאָג נים אויף זיך קיין פעהלערען.

רבי אלעזר זאָגט: לערן תורה מיט פלייס. זאָלסט וויסען

וואס צו ענטפערען אז אן אפיקורוס פרעגט דיך קשיות. און וויס פאר וועמען דו בעמיהסט זיך און ווער עס איז דיין בעל הבית וואס וועט דיר בעצאהלען פאר דיין ארבייט.

רבי טרפון זאגט:

דער טאג איז קורץ, ארבייט איז דא א סך, די ארבייטער זיינען פויל, דער לוין איז גרויס, און דער בעל הבית יאגט.

ניט אויף דיר ליגט די פפליכט די ארבייט צו ענדיגען, און ניט דו האסט א רעכט זיך אין גאנצען צו בעפרייען פון דער ארבייט.

דריטער פרק

עקביא בן מהללאל זאגט: קוק אויף דריי זאכען און דו וועסט קיינמאל קומען צו זינד. געדענק פון וואנען דו קומסט, וואוהין דו געהסט, און פאר וועמען דו דארפסט אבגעבען דין וחשבון.

רבי חנינא דער וויצע כהן גדול זאגט: בעט פאר דעם וואויל־זיין פון דער רעגירונג, ווייל ווען ניט די מורא פאר איהר וואלטען מענשען איינע די אנדערע לעבעדיגע דער־שלונגען.

רבי אליעזר פון ברתותא זאגט: ווען דו גיבסט צדקה גיבסטו צו גאט פון דאס זייניגע, ווייל דו און דיין פערמעגען געהערען צו איהם.

רבי יעקב זאגט: ווער עס געהט אין וועג און לערנט, און רייסט אב אין מיטען זיין לערנען און זאגט: "ווי שעהן איז יענער בוים! ווי שעהן איז יענער פעלד!" איז גלייך ווי ער האט זיך מיט זיין לעבען פערשולדיגט.

רב חנינא בן דוסא זאגט: ביי וועמען זיין פרומקייט שטעהט העכער ווי זיין חכמה האט ביי איהם די חכמה א קיום, און ביי וועמען זיין חכמה שטעהט העכער ווי זיין פרומקייט האט די חכמה קיין קיום.

וועמעס גוטע מעשים איבערשטייגען זיין חכמה האט זיין חכמה א קיום, אבער ביי וועמען די חכמה איבערשטייגט זייגע מעשים האט די חכמה קיין קיום.

מיט וועמען מענשען זיינען צופריעדען איז גאָט אויך צופריעדען, אָבער מיט וועמען מענשען זיינען אונצופריעדען איז גאָט אויך אונצופריעדען.

רבי דוסא בן הרכינס זאָגט: דער פריהמאָרגען שלאָף, דער טרינקען ווייןמיטאג צייט, דער פלוידערען מיט קליינע קינדער און דער זיצען אין די פערזאמלונגס-פּלעצער פון אונוויסענדע פערטרייבען דעם מענשען פון דער וועלט.

רבי עקיבא זאָגט: געלעכטער און לייכטזין געוואוינען דעם מענשען צו אויסגעלאסענהייט.

אלעס איז פאָראויסגעזעהן, און דאָך האָט דער מענש די ברירה צו זיין גוט אָדער שלעכט. די וועלט ווערט גע'משפּט מיט גוטסקייט, און אלעס הייננט אָב פון דעם פּיעל דער מענש האָט אויפגעטהאָן.

אלעס ווערט געגעבען אויף באָרג און א נעץ איז פער־שפּרייט אויף אלע לעבעדיגע. די קראָם איז אָפען, דער קרעמער באָרגט, דער בוך איז אָפען, די האנד פערשרייבט, ווער עס וויל קען קומען און נעהמען אויף באָרג, און די קאָלעקטאָרען געהען ארום רעגעלמעסיג און מאָהנען אויף ביי דעם מענשען סיי ער וויל, סיי ער וויל ניט, דען זיי האָבען אויף וואס זיך צו שטיצען, דער משפּט איז א גערעכטער. און אלעס איז גרייט צום מאָהלצייט.

רבי אליעזר בן עזריה זאָגט: ווער עס פערמאָגט קיין תורה פערמאָגט קיין דרך ארץ, ווער עס פערמאָגט קיין דרך ארץ פערמאָגט קיין תורה. ווער עס בעזיצט קיין קלוגשאפט בעזיצט קיין פרומקייט, ווער עס בעזיצט קיין פרומקייט בע־זיצט קיין קלוגשאפט. ווער עס בעזיצט קיין וויסען בעזיצט קיין פערשטאנד, ווער עס בעזיצט קיין פערשטאנד בעזיצט קיין וויסען. אָהן ברויט קען קיין תורה ניט זיין. אָהן תורה קען קיין ברויט ניט זיין.

וועמעס חכמה איז גרעסער פון זיינע מעשים איז גע־גליכען צו א בוים וואס האָט א סך צווייגען אָבער זעהר וועניג ווארצלען. אז עס קומט א שטאַרקער ווינד רייסט ער אויס דעם בוים און וואַרפט איהם אנידער. אָבער וועמעס מעשים זיינען גרעסער פון זיין חכמה איז געגליכען צו א בוים מיט וועניג צווייגען אָבער מיט א סך ווארצלען. און יועו

אפילו עס זאָלען קומען אלע ווינטען פון דער וועלט און בלאָזען אויף איהם קענען זיי איהם ניט ריהרען פון אָרט.

פערטער פרק

בן זומא זאָגט:
ווער איז א קלוגער? דער וואס לערנט פון יעדען מענשען.
ווער איז א גבור? דער וואס קען איינהאַלטען זיין ווילען.
ווער איז רייך? דער וואס איז צופריעדען מיט דעם וואס ער פערמאָגט.
ווער איז געאכטעט? דער וואס אכטעט אנדערע מענשען.

בן עזי זאָגט: זאָלסט זיך פלייסען אפילו איבער א קליינע מצוה און ענטלויפען פון אן עברה, ווייל איין מצוה ציהט־צו צו אן אנדער מצוה און אן עברה ציהט צו אן עברה. אזוי קומט עס אויס, אז דער לוין פון א מצוה איז א מצוה און די שטראָף פון אן עברה איז נאָך אן עברה.

פעראַכט ניט קיין מענשען און זוך קיין פעהלערען אין קיין זאך, ווייל עס איז ניטאָ א מענש וואס האָט ניט זיין שטונדע און עס איז ניטאָ א זאך וואס האָט ניט אידר פלאַץ.

רבי לויטס פון יבנה זאָגט: זאָלסט זיך האַלטען זעהר, זעהר ניעדריג, ווייל דעם מענשען'ס האָפנונג איז בלויז דער קבר.

רבי ישמעאל דער זוהן פון ר' יוחנן בן ברוקה זאָגט: ווער עס לערנט מיט דעם צוועק צו קענען לערנען מיט אנ־דערע העלפט מען איהם אליין צו קענען און אנדערע צו לערנען. ווער עס לערנט מיט דעם צוועק צו מהאָן די זאכען וואס ער לערנט העלפט מען איהם צו קענען, צו לערנען מיט אנדערע, צו ערפילען און צו מהאָן.

רבי צדוק זאָגט: זאָלסט זיך ניט אָבטיילען פון כלל, זאָלסט זיך ניט האַלטען איינזייטיג ווען עס קומט דיר צו אורטיילען וועגען מענשען, און דו זאָלסט פון דיין תורה ניט מאכען א קרוין זיך גרויס צו האַלטען, אויך ניט א מיטעל פאר פרנסה. און אזוי פלעגט אויך הלל זאָגען: "דער וואס

בענוצט זיך מיט דער קרוין פון דער תורה וועט פערלארען נעתן פון דער וועלט".

רבי ישמעאל זאגט: דער וואס מיידעט אויס צו זיין א ריכטער פערשפארט פיינדשאפט, אונרעכט און פאלשע שבועות.

דער וואס האלט זיך גרויס מיט זיין לערנען איז א נאר־רישער רשע און א בעל גאוה.

רבי יונתן זאגט: ווער עס היט אב די תורה אין נרימ־קייט, וועט ער שפעטער אבהיטען אין רייכקייט. און דער וואס פערלאזט די תורה אין רייכקייט וועט זי שפעטער פער־לאזען אין ארימקייט.

רבי אלעזר בן שמוע זאגט: זאל דער כבוד פון דיין תלמיד ביי דיר זיין אזוי ווי דיין אייגענער כבוד, און דער כבוד פון דיין חבר ווי די מורא פאר דיין לעהרער, און די מורא פאר דיין לעהרער ווי די מורא פאר גאט.

רבי שמעון זאגט: עס זיינען דא דריי קרוינען. די קרוין פון תורה, די קרוין פון כהנה, און די קרוין פון מלכות. אבער די קרוין פון א גוטען נאמען שטעהט העכער פון די אלע.

רבי ינאי זאגט: עס איז אונז אונמעגליך צו ערקלערען וואָרום די רשעים לעבען אין וואוילטאג, און ווארום די גוטע און פרומע ליידען.

רבי יעקב זאגט: דיזע וועלט איז ווי א קארידאר צו יענער וועלט. מאך זיך רעכט אין קארידאר כדי דו זאלסט קענען אריינגעהן אין פאלאסט.

רבי מתתיהו בן חרש זאגט: זיי דו דער ערשטער צו בעגריסען א מענשען.

זיי דער קלענסטער צווישען לייבען, איידער דער גרעס־טער צווישען פוקסען.

רבי שמעון בן אלעזר זאגט: זאלסט ניט איבערבעטען דיין

פריינד ווען ער איז אין כעס, טרייסט איהם נים בעת זיין טויטער ליעגט נאך פאר זיינע אויגען. פרעג איהם קיין קשיות אין דעם ערנסטען מאמענט ווען ער נעהמט אויף זיך א נדר, און זוך ניט איהם צו זעהן אין דער צייט וואס ער שעהמט זיך פאר דיר זיך צו ציינען.

אלישע בן אבויה זאגט: דער וואס לערנט ווען ער איז נאך א קינד, צו וואס איז ער געגליכען? צו טינט וואס איז געשריבען אויף נייע פאפיער. און דער וואס לערנט ווען ער איז שוין אין די עלטערע יאהרען, צו וואס איז ער געגליכען? צו טינט וואס איז געשריבען אויף אבגעריבענע פאפיער.

רבי יוסי בר יהודה פון כפר הבבלי זאגט: דער וואס לערנט פון די יונגע צו וועמען איז ער געגליכען? צו איינעם וואס עסט אונצייטיגע טרויבען און טרינקט פריש געמאכטען וויין. און דער וואס לערנט פון אלטע לייט צו וועמען איז ער געגליכען? צו איינעם וואס עסט צייטיגע טרויבען און טרינקט אלטען וויין.

רבי מאיר זאגט: קוק ניט אויף דעם קריגעל, נאר אויף דעם וואס איז אין דעם קריגעל. אין א נייעם קריגעל קען זיין אלטער וויין, און אין אן אלטען קען אמאל קיין נייער וויין אויך נים זיין.

רבי אלעזר הקפר זאגט: קנאה, תאוה און כבוד פערטרייבען דעם מענשען פון דער וועלט.

די וואס ווערען געבוירען זיינען בעשטימט צו שטארבען, די טויטע ווידער לעבעדיג צו ווערען, די לעבעדיגע נע׳משפט צו ווערען, צו וויסען, צו מאכען אנדערע צו וויסען, איבעראל בעקאנט צו מאכען דאס ער, גאט, איז דער בעשעפער, דער בורא עולם, וואס פערשטעהט אלעס. ער איז דער ריכטער, דער עדות, דער אנקלעגער, און ער וועט משפט׳ן. געבענשט זאל ער זיין וואס ביי איהם איז ניטא קיין משוא פנים און אויך קיין שחד. און זאלסט וויסען אז אלעס איז לויט דעם חשבון. און זאלסט זיך ניט איינריידען אז מיט׳ן קבר ענדיגט זיך אלעס און דו ווערסט בעפרייט פון שטראף.

איבערגעוואלד ווערסטו בעשאפען, איבערגעוואלד ווערסטו געבוירען, איבערגעוואלד לעבסטו, איבערגעוואלד

שטאַרבסטו, און איבערגעוואַלד וועסטו אָבגעבען דין וחשבון פאַר דעם מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא.

פינפטער פרק

דורך זיבען זאַכען קען מען דערקענען אַ נאַר און אַ חכם.

אַ חכם רעדט ניט אין געגענוואַרט פון דעם וואָס איז גרעסער פון איהם אין חכמה. ער נעהמט ניט אַריין אָן אַנדע־רען אין די רייד. ער איילט זיך ניט צו ענטפערען איידער ער בערעכענט זיינע רייד. ער פרעגט לויט דעם ענין און ענטפערט לויט דעם ענין. ער ענטפערט אויף אַן ערשטע פראַגע צוערשט און אויף אַ לעצטע פראַגע צולעצט. דאָס וואָס ער פערשטעהט ניט שעהמט ער זיך ניט צו זאָגען אַז ער פערשטעהט ניט. און ער גיט צו אויף'ן אמת. דער נאַר איז אין די זיבען זאַכען פונקט פערקעהרט.

מלחמה קומט אויף דער וועלט צוליעב פערמיידען גע־רעכטיגקייט, פעלשען די גערעכטיגקייט, און לערנען אַ פאַל־שען פשט אין דער תורה.

עס זיינען דאָ פיער זיטען ביי מענשען.

דער וואָס זאָגט, "מיינס איז מיינס און דיינס איז דיינס", איז אַ מענש מיט אַ מיטעלער זיטע. אַנדערע זאָגען אַז דאָס איז די זיטע פון סדום, (וואו יעדער מענש האָט געהאַלטען פאַר זיך און האָט זיך ניט געקימערט וועגען כלל).

דער וואָס זאָגט, "מיינס איז דיינס און דיינס איז מיינס", איז אַן אונוויסענדער מענש.

דער וואָס זאָגט, "מיינס איז דיינס און דיינס איז דיינס", איז אַ צדיק.

דער וואָס זאָגט, "דיינס איז מיינס און מיינס איז אויך מיינס", איז אַ רשע.

עס זיינען דאָ פיער פערשיעדענע טעמפעראַמענטען.

איינער ווערט שנעל בייז, אָבער ער לאָזט זיך לייכט איבערבעטען. זיין פעהלער ווערט פערלאָרען דורך זיין ־ארצוג.

דער וועמען עס איז שווער איינצורעדען. אבער עס

איז איהם אויך שווער איבערצובעטען, פערלירט זיין פארצוג צוליעב זיין פעהלער.

דער וועמען עס איז שווער בייז צו מאכען און לייכט איבערצובעטען, איז גוט און פרום.

דער וואס ווערט לייכט בייז און עס איז שווער איהם איבערצובעטען, איז א רשע.

פיערערליי תלמידים זיינען דא.

דער וואס בעגרייפט שנעל און פערגעסט שנעל, פערלירט זיין פארצוג צוליעב זיין פעהלער.

דער וואס איז שווער אויף צו בעגרייפען און איז שווער אויף צו פערגעסען, פערלירט זיין פעהלער צוליעב זיין פארצוג.

דער וואס בעגרייפט שנעל און איז שווער אויף צו פערגעסען איז דער גוטער טייל פון די תלמידים.

דער וואס איז שווער אויף צו בעגרייפען און איז לייכט אויף צו פערגעסען איז דער שלעכטער טייל פון די תלמידים.

איז דעם ענין פון צדקה זיינען דא פיער פערשידענע כאראקטערע:

דער וואס וויל אליין געבען, אבער וויל ניט אז אנדערע זאלען געבען, איז זיין אויג קארג אויף אנדערע.

דער וואס וויל אז אנדערע זאלען געבען און ער אליין גיט ניט, איז זיין אויג קארג אויף דאס זייניגע.

דער וואס גיט אליין און וויל אז אנדערע זאלען אויך געבען, איז א צדיק.

דער וואס וויל אליין ניט געבען און לאזט אנדערע אויך ניט געבען, איז א רשע.

יעדע ליעבע וועלכע הייננט אב פון א מאטריעלען נוצען הערט אויף גלייך ווי דער נוצען הערט אויף. אבער די ליעבע וואס הייננט ניט אב פון א מאטריעלען נוצען הערט קיינמאל אויף. וועלכע ליעבע הייננט אב פון א מאטריעלען נוצען? דאס איז אזא ליעבע ווי פון אמנון צו תמר. און וועלכע ליעבע הייננט ניט אב פון א מאטריעלען נוצען? דאס איז אזא ליעבע ווי פון דוד און יהונתן.

ווער עס האט אין זיך דיזע דריי זיטען איז פון אברהם אבינו'ס תלמידים. און ווער עס האט אין זיך די אנדערע דריי זיטען איז פון די תלמידים פון בלעם הרשע.

א גוטע אויג, א בעשיידענער גייסט און א נשמה וואס האלט זיך קליין געהערען צו די תלמידים פון אברהם אבינו.

א שלעכטע אויג, א שטאלצער גייסט און א נשמה וואס האלט זיך גרויס געהערען צו די תלמידים פון בלעם הרשע.

יהודה בן־תימא זאגט: צו פינף יאהר איז די צייט צו לערנען פסוק, צו צעהן יאהר משניות, צו דרייצעהן א בר מצוה, צו פופצעהן תלמוד, צו אכטצעהן צו דער חופה געהן, צו צוואנציג זוכען א פרנסה, צו דרייסיג איז א מאן אין זיין פולער קראפט, צו פערציג אין פולען פערשטאנד, צו פופציג א מאן פון ראטה, צו זעכציג שוין אן אלטער, צו זיעבציג גרויע האאר, אכציג א צייכען פון גבורה, נייטציג געהט ער איינגעבויגען, און א הונדערט יעהריגער איז אזוי ווי א מת. און עובר בטל.

זעקסטער פרק

רבי מאיר זאגט: ווער עס לערנט תורה מיט דעם איינציגען צוועק צו קענען די תורה, איז זוכה צו א סך זאכען. און יאך מעהר: די גאנצע וועלט איז צו איהם פערפליכטעט. ער ווערט גערופען פריינד, בעליעבטער. ער האט ליעב גאט, ער האט ליעב די מענשען. די תורה גיט איהם צו בעשיידענהייט און אכטונג, און מאכט איהם פאסענד צו זיין פרום, עהרליך און טריי, דערוויי טערט איהם פון זינד, דערנעהנטערט איהם צו גוטעס, און די וועלט בענוצט זיך מיט זיין ראטה, לעהרע, פערשטאנד און העלדענמוטה, און זי גיט איהם הערשאפט און מאכט, און די פעהיגקייט צו פארשען גענוי, און עס ווערען פאר איהם אפען די סודות פון דער תורה, און ער ווערט ווי א קוואל וואס הערט ניט אויף און ווי א טייך וואס ווערט אלץ גרעסער, און ער ווערט בעשיידען און געדולדיג און פערצייהענד, און זי הויבט איהם און העכערט איהם איבער אלעם אין דער וועלט.

ווער עס לערנט פון איינעם אפילו איין פרק, אדער איין

דיז, אדער איין פסוק, אדער איין ווארט, אדער אפילו איין איינציגען אות, דארף ער איהם אבגעבען כבוד. דען אזוי געפינען מיר ביי דוד מלך ישראל וועלכער האט געלערנט פון אחיתפל בלויז צוויי זאכען, האט ער איהם גערופען לעהרער, וועג ווייזער און פריינד.

אט אזוי פיהרט מען זיך ווען מען לערנט תורה.

עסען זאלסטו ברויט מיט זאלץ, טרינקען וואסער מיט א מאאס, שלאפען אויף דער ערד, לעבען א לעבען פון ליידען אין דער צייט וואס דיין קאפ ארבייט אויף דער תורה. אויב דו טהוסט אזוי איז דיר וואויל און גוט. וואויל איז דיר אויף דער וועלט און גוט אויף יענער וועלט.

זוך ניט גרויסקייט און זאל זיך דיר ניט גלוסטען כבוד. טהו מעהר ווי דו לערנסט.

גלוסט ניט צו זיצען ביים טיש פון די קעניגע, ווייל דיין טיש איז גרעסער פון זייערען און דיין קרוין איז גרעסער פון זייער קרוין, און זיי וויסען אז דיין ארבייטס געבער איז בעגלויבט אז ער וועט בעצאהלען דעם לוין פון דיין ארבייט.

די תורה איז גרעסער פון כהנה און פון די קרוין, ווייל ביי א קעניג ווערען געפאדערט דרייסיג מעלות און ביי א כהן גדול פיער און צוואנציג מעלות, אבער תורה קען מען ערווייכען מיט פערציג מעלות, און דאס זיינען זיי:

מיט לערנען אויפ'ן קול, מיט א ריכטיגער אויסשפראכע, מיט פערשטאנד און קלארקייט אין הארצען, מיט מורא, אכטונג, בעשיידענהייט, בעגייסטערונג, מיט בעדיענען חכמים, מיט אנהאלטען חברים, מיט דיסקוסיאנען, מיט געלאסענקייט, מיט קענען פסוק און משניות, מיט וועניג האנדעל, מיט וועניג אבגעבען זיך מיט וועלטליכע זאכען, מיט וועניג פערגניגענס, וועניג שלאף, וועניג שמועסען, וועניג שפאס, מיט געדולד, מיט א גוטע הארץ, מיט צוטרויען אין געלעהרטע. מיט אננעהמען יסורים פאר גוט, דער וואס קען זיין פלאץ, דער וואס איז צופריעדען מיט וואס ער פערמאגט, דער וואס בעווארענט זיינע רייד אז קיינער זאל ניט אננעהמען א פאלשע מיינונג, דער וואס פאדערט קיין דאנקבאר־

קייט, איז בעליעבט, ליעבט גאט, ליעבט מענשען, ליעבט גערעכטיגקייט, יושר, מוסר, דערווייטערט זיך פון כבוד, האלט זיך ניט גרויס מיט זיין לערנען, צייגט ניט ארויס אז ער האט הנאה פון פסק'ענען דינים, העלפט זיין מיטמענשען טראגען דעם יאך, פערדענקט איהם צום גוטען, פיהרט איהם צום אמת פיהרט איהם צו שלום, פערטיעפט זיך אין לער־נען, פרעגט, ענטפערט, הערט און גיט צו פון זיין אייגענע, לערנט מיט דעם צוועק אנדערע צו לערנען, לערנט אום צו טהאן, דער וואס מאכט קליגער זיין לעהרער, און הערט זיך צו אויפמערקזאם, און דער וואס זאגט א זאך אין נאמען פון דעם פון וועמען ער האט דאס געהערט.

רבי יוסי בן־קסמא דערצעהלט:

איינמאל בין איך געגאנגען אין וועג, און עס האט מיך בעגעגענט איינער א מענש און האט מיר געגעבען שלום און איך האב איהם צוריק געגעבען שלום. פרעגט ער: "רבי פון וואנען קומט איהר?" האב איך איהם געענטפערט: "איך קום פון א גרויסע שטאדט פון געלעהרטע און שריפט־שטעלער." האט דער מאן צו מיר געזאגט: "רבי, ווילסטו קומען און וואוינען אין מיין שטאדט. וועל איך דיר געבען א מיליאן גאלדענע רענדלעך און טייערע שטיינער און פערל". האב איך איהם געענטפערט: "ווען אפילו דו גיבסט מיר די גאנצע זילבער און גאלד, עדעלשטיינער און פערל פון גאר דער וועלט, וועל איך ערגעץ ניט וואוינען סיידען אין אן ארט וואו מען לערנט תורה. אזוי שטעהט אויך אין תהלים. דוד המלך האט געזאגט צו גאט: עס איז ביי מיר ליעבער די לעהרע פון דיין מויל, איידער טויזענדע גאלד און זילבער". און נאך מעהר, ווען א מענש שטארבט בעגלייטען איהם ניט זילבער און ניט גאלד, ניט עדעלשטיינער און ניט פערל, בלויז תורה און מעשים טובים אליין".

אבות דר׳ נתן

1

איבערטרייבען טאָהר מען ניט

צולייגען צו איינעם׳ס רייד טאָהר מען ניט איבער־טרייבען א זאך איז שעדליך. אדם הראשון האָט זיך גע־וואָלט בעוואָרענען אז חוה זאָל ניט עסען פון עץ הדעת, האָט ער איבערטריבען דעם פערבאָט. גאָט האָט איהם געזאָגט אז ער זאָל פון דעם עץ הדעת ניט עסען. אדם האָט געזאָגט צו חוה׳ן אז עס איז פערבאָטען דעם בוים אפילו אָנצוריהרען.

דער שלאַנג האָט עס געהערט, האָט ער זיך איין האר־צען געטראַכט: ״אזוי ווי עס איז מיר ניט געלונגען אראָב־צופיהרען פון וועג אדם׳ן, וועל איך פרובירען אראָבפיהרען חוה׳ן.״ איז ער געגאנגען און האָט זיך נעבען איהר אוועק־געזעצט און געמאכט א לאנגען שמועס. ״הער צו״, האָט דער שלאנג גע׳טענה׳ט. ״דו זאָגסט אז גאָט האָט אונז פערבאָ־טען אפילו אָנצוריהרען דעם עץ הדעת, וועל איך דיר ציינען אז דאָס איז ניט אמת. אָט וועל איך אָנריהרען דעם בוים און איך וועל בלייבען לעבען. און אז דו וועסט אָנריהרען דעם בוים וועסטו אויך פון דעם ניט שטארבען.״ און וואָס האָט דער רשע, דער שלאנג געטהאָן? ער האָט אָנגענומע־

דעם בוים און האט איהם גענומען טרייסלען ביז די פרוכט האט אנגעהויבען צו פאלען אויף דער ערד.

"זעהסטו", האט דער שלאנג געזאגט צו חוה'ן, "אזוי ווי מיט דעם אנריהרען, אזוי איז מיט דעם עסען. די זאגסט אז גאט האט פערבאטען צו עסען פון דעם בוים, וועל איך דיר ציינען אז איך וועל עסען און נים שטארבען, און די קענסט אויך עסען און וועסט דערפון נים שטארבען."

חוה האט גאר נים געווארט ביז דער שלאנג וועט פער־זוכען פון דעם עץ הדעת, און זי האט זיך געטראכט: "הפנים אז דאס וואס מיין מאן האט מיר אנגעזאגט איז אין גאנצען ליגען." זי האט גענומען און געגעסען און האט איהר מאן אויך געגעבען צו עסען.

אט דערפאר זאגען די חכמים אז א מענש מאחר נים צולייגען צו די רייד וואס ער הערט פון אן אנדערען. ר' יוסי זאגט אויף דעם א ווערטעל: "בעסער א קליין מענשעלע וואס שטעהט גלייך, איידער א ריעז וואס שאקעלט זיך און פאלט."

וואס האט אייגענטליך דער שלאנג געוואלט? ער האט זיך אזוי געטראכט. אדם וועט עסען פון דעם עפעל פריהער פון חוה'ן. און ווען עס וועט קומען צו חוה'ן וועט איך איהר נים לאזען עסען. וועט אדם שטארבען און חוה וועט בליי־בען לעבען. דאן וועל איך נעהמען חוה'ן פאר א ווייב, איך וועל קיניגען איבער דער גאנצער וועלט, איך וועל געהן גלייך אזוי ווי א מענש געהט, און וועל עסען אלע געשמאקע שפיי־זען וואס עס זיינען דא אויף דער וועלט. האט דער אייבער־שטער געזאגט צו איהם: "דו רעדסט זיך פון טויטען אדם'ן און נעהמען זיין ווייב, דערפאר וועל איך מאכען אן אייביגע פיינדשאפט צווישען זיי און דיר. דו זאגסט אז דו וועסט ווערען א קעניג איבער דער גאנצער וועלט, דערפאר זאלסטו זיין פערשאלטען פון אלע בעשעפעניסען אויף דער ערד. די זאגסט אז דו וועסט געהן גלייך ווי א מענש, דערפאר וועסטו קריכען אויף דיין בויך. דו זאגסט אז דו וועסט עסען די טייערסטע שפייזען אויף דער וועלט, דערפאר וועסטו דיין גאנצען לעבען קייען די ערד."

רבי שמעון בן אלעזר גיט וועגען דעם א משל.

א איד האט חתונה געהאט מיט א גר'טע. האט ער איהר געלערנט אידישקייט און האט איהר אזוי אנגעזאגט: "הער צו, מיין טאכטער. זאלסט נים עסען מיט שמוציגע הענד, זאלסט נים עסען קיין פירות פון וועלכע מען האט קיין

מעשר ניט גענומען, זאלסט ניט מחלל שבת זיין, זאלסט ניט ברעכען א נדר, און זאלסט ניט ארומגעהן מיט פרעמדע מע־נער. און אויב דו וועסט מיינע רייד ניט פאלגען וועסטו שטארבען." שפעטער, אז דער מאן איז אוועק, איז געקומען אן אנדער מאן און האט געוואלט די פרוי צוריידען צו א זינד. האט ער פאר איהר געגעסען א שטיק ברויט אונגעוואשען, געגעסען פרוכט פון וועלכע מען האט קיין מעשר גענומען, מחלל שבת געווען, און געזאגט צו דער פרוי: "זעהסטו? איך בין פון די זאכען ניט געשטארבען, אזוי וועסטו אויך ניט שטארבען, ניט פון די זאכען און ניט פון די אנדערע." וואס האט די נר'טע געטראכט? דאס וואס מיין מאן האט מיך אנגעזאגט אז די אלע זאכען טאהר מען ניט טהאן איז א ליגען. האט זי שוין אלעס געטהאן.

רבי שמעון בן יוחאי גיט אויף דעם אן אנדער משל.

איינער האט געהאט א פרוי וואס האט ליעב געהאט צו נאשען. איינמאל האט ער געדארפט אוועקפאהרען פון דער היים אויף א צייט. האט ער געוואלט אויספרובירען זיין פרוי, אויב זי פאלגט איהם. וואס האט ער געטהאן? ער האט געבראכט א פאס און האט אין דעם אריינגעלייגט ניס וועלכע ער האט פריהער איבערגעציילט, און פייגען האט ער אויך אריינגעלייגט מיט א צאהל. נאכדעם האט ער גע־פאנגען אן עקדעש (סקארפיאן) און האט איהם אריינגע־שטופט אין דער פאס. די לאך פון דער פאס האט ער פער־שטאפט, און די פאס אוועקגעשטעלט אין א ווינקעל. און איידער ער איז אוועק האט ער אנגעזאגט זיין פרוי:

"איך האב דיר דא איבערגעלאזען א הויז פול מיט אל דאס גוטס און דו קענסט טהאן מיט דעם וואס דו ווילסט, אבער די פאס, בעט איך דיך, זאלסטו ניט טשעפען." האט די פרוי דאך געדארפט זיין צופריעדען, אבער זי איז דאך געווען א נאשערקע. איז ווי נאר איהר מאן איז ארויס פון הויז, האט זי געעפענט די פאס און אריינגעשטעקט איהר האנד אין דער לאך. גלייך האט איהר דער עקדעש א ביס געטהאן. פון דעם ביס איז זי קראנק געווארען און האט זיך געמוזט לייגען אין בעט.

ווען דער מאן איז געקומען אהיים און האט איהר גע־פונען ליעגען אין בעט, האט ער געפרעגט וואס דא איז גע־שעהן. האט די פרוי איהם דערצעהלט אז זי האט אריינגע־

שטעקט איהר האנד אין פאס און אן עקדעש האט איהר א ביס געטהאן.

"זעה", האט דער מאן געזאגט, "איך האב דאך דיר פריהער אנגעזאגט אז דו קענסט געניסען אל דאס גוטס וואס איז דא אין הויז, נאר די פאס זאלסטו מיר ניט טשעפען. דו האסט מיך ניט געפאלגט, האסטו בעקומען דיין שטראף."
דער מאן איז בייז געווארען אויף דער פרוי און האט זי פון הויז ארויסגעטריבען. אזוי איז אויך געוועזן מיט אדם הראשון. ער האט געהאט א גאנצען גן עדן מיט די פייערסטע פרוכטען צו עסען, און ער האט איינגעשטעלט זיין לעבען צו עסען פון א בוים וואס איז איהם געוועזן פערבאטען. און דערפאר איז ער פערטריבען געווארען פון גן עדן.

2

ווארום משה האט צובראכען די לוחות

ווען משה איז צוריק געקומען פון הימעל מיט די לוחות, האט ער געפונען אז די אידען האבען געמאכט דעם עגל. האט ער צו זיך געזאגט: "ווי קען איך זיי געבען די לוחות? דורכדעם וועל איך אויף זיי ארויפווארפען שווערע פליכטען און איך וועל זיי פערשולדיגען צום טויט, ווייל אין די לוחות שטעהט אז מען טאהר קיין געצען ניט דיענען און זיי דיענען צו א קאלב!"

משה האט געוואלט זיך אומקעהרען אין הימעל און צוריק אבגעבען די לוחות. האבען איהם דערזעהן די שבעים זקנים און זיי זיינען איהם נאכגעלאפען און אנגעיאגט. האבען זיי געשלעפט די לוחות צו זיך און משה האט געשלעפט די לוחות צו זיך. אין דעם קאמפף האט משה בעמערקט אז די בוכשטאבען אויף די לוחות זיינען פערשוואונדען געווארען. האט ער זיך געטראכט: ווי קען איך יעצט געבען די לוחות אז אין זיי שטעהט גאר ניט? האט ער מיט גרויס קראפט ארויסגעריסען די לוחות און האט זיי צובראכען.

ר' יוסי הגלילי גיט אויף דעם א משל. א מלך, א בשר ודם, האט געזאגט צו איינעם פון זיינע פערטרויטע מענשען: "געה און זוך אויס פאר מיר א שעהנע מיידעל וואס זאל זיין גוט און פרום, און זיי איהר מקדש פאר מיר." דער שליח האט אויסגעפונען אזא מיידעל און ער האט איהר מקדש גע־

ווען אין נאָמען פון מלך. גלייך נאָך די קדושין איז די מיי־דעל געגאנגען און האט זיך פערזינדיגט מיט אַן אנדערען וואָס האָט דער שליח געמהאַן? ער האָט צוריסען די כתובה, איידער ער האָט איהר דאָס געגעבען און געזאָגט: "אויב איך וועל איהר געבען די כתובה וועט זי מוזען געמ׳משפט ווערען ווי אַן אשת איש און עס וועט איהר קומען טויט. בעסער זאָל איך איהר פערשפּאָרען אזא שווערע שטראָף."

3

זיין צדקה האט איהם פערהיט

אמאָל איז געווען א פרומער מאן וואָס פלעגט געבען א סך צדקה. איינמאָל איז ער געפאָהרען אויף א שיף. איז געקומען א שטארקער ווינד, און האט געזונקען די שיף אין ים. רבי עקיבא האט דעם אונגליק צוגעזעהן, און ווען ער איז געקומען אויף דער יבשה איז ער געגאנגען עדית זאגען אז דער מאן איז דערטרונקען געוואָרען, כדי זיין פרוי זאָל קענען נעהמען אַן אנדער מאַן. אבער איידער דער בית דין האט צייט געהאט ארויסצוגעבען דעם פסק דין, איז געקומען דער פרומער מאן אליין, א לעבעדיגער, און האט אלעמען איבערראשט. "דאס ביזטו דער וואס איז געזונקען אין ים?" האט רבי עקיבא געפרעגט. ענטפערט דער מאן: "יא". פרעגט רבי עקיבא: "און ווער האט דיך פון ים ארויסגעצויגען?" ענטפערט דער מאן: "די צדקה וואס איך האב געגעבען האט מיך געראטעוועט". פרעגט רבי עקיבא: "פון וואנעט ווייסטו דאס?" ענטפערט דער מאן: "ווען איך בין געזונקען אין טיפען וואסער, האב איך געהערט ווי די כוואַליעס פון ים שרייען איינע צו די אנדערע: "שנעל! לאָמיר ארויסברייגגען דעם מענשען וואס האט זיין גאנצען לעבען זיך אבגעגעבען מיט צדקה!"

4

די מצוה פון הכנסת כלה

ר׳ יהודה דער זוהן פון אלעאי איז געזעסען און האט געלערנט מיט זיינע תלמידים, איז פערבייגעגאנגען אַן ארי־

מע כלה. האט ר׳ יהודה געהייסען זיינע תלמידים אז זיי זאלען די כלה ארייגפיהרען אין הויז. נאכדעם האט ער זי איבערגעגעבען צו זיין מוטער און זיין פרוי. די צוויי פרויען האבען די כלה ארומגעוואשען, געשמירט מיט פערפומירטע אויל, זי אויסגעפוצט און צולעצט מיט טענץ איהר אבגעפיהרט צום חתן.

א צווייטען מאל האט פאסירט, אז בעת ר׳ יהודה איז געזעסען און געלערענט מיט זיינע תלמידים איז פערביי־געגאנגען א חתונה. "וואס טהוט זיך אין דרויסען?" האט ר׳ יהודה געפרעגט, ווען ער האט דערהערט דעם טומעל. "מען פיהרט א כלה צו דער חופה", האבען די תלמידים געענט־פערט. "אויב אזוי", האט ר׳ יהודה געזאגט, "לייגט אוועק דעם לערנען און געהט אונטערפיהרען די כלה. דער אויבערשטער איז אויך געווען אונטערפיהרער ביי חוה׳ן. ער האט איהר אליין אויפגעריכט און צוגעפוצט ווי א כלה און האט זי געבראכט צו אדם׳ן".

5

צדקה איז בעסער פון קרבנות

רבי יוחנן בן זכאי איז איינמאל ארויס פון ירושלים און רבי יהושע איז אויך מיט איהם געגאנגען. ווען זיי זיינען געקומען צו דעם ארט פון חורבן, האט רבי יהושע אויסגערופען: "וועה איז אונז וואס עס איז צושמיערט גע־ווארען דער ארט וואו די אידישע זינד פלעגען פערגעבען ווערען!" האט איהם רבי יוחנן געזאגט: "זאל דאס דיך ניט פערדריסען, מיין זוהן. ווייל מיר האבען א פיעל גרעסערע זאך ווי קרבנות וואס קען אונזערע זינד פערגעבען, דאס איז טהאן גוטעס מיט מענשען. גאט אליין האט געזאגט אז איהם איז ליעבער א חסד וואס א מענש טהוט א מענשען, איידער א קרבן וואס מען ברייגגט אויפ׳ן מזבח. מיר זעהען אז דניאל וועלכער איז געווען אין בבל און האט קיין קרבנות ניט גע־קענט מקריב זיין, האט זיך אנשטאט דעם אבגעגעבען מיט טהאן גוטעס צו מענשען. ער פלעגט העלפען ארימע כלות, בעגלייטען די טויטע צו זייער אייביגער רוה, און געבען אן ארימאן א נדבה. דריי מאל א טאג פלעגט ער דאווענען און דער אייבערשטער פלעגט זיין תפלה אננעהמען אזוי א קרבן".

6

שעדליכע עקשנות

ווען אספסיינוס איז געקומען אויף ירושלים האט ער צו די אידען געזאגט: ״איהר נארען! ווילט איהר דען אז איך זאל חרוב מאכען אייער שטאדט? ווילט איהר דען אז איך זאל פערברענען דעם בית המקדש? אלעס וואס איך פערלאנג פון אייך איז אז איהר זאלט מיר שיקען כאטש איין איינציגען ביקס, אדער איין איינציגע קויל, אלס צייכען אז איהר גיט זיך אונטער, וועל איך אייך צורוה לאזען און אוועקגעהן״ האבען זיי איהם געענטפערט: ״אזוי ווי מיר האבען בעזיעגט די פריהערדיגע צוויי און מיר האבען זיי דער׳הרג׳עט, אזוי וועלען מיר דיך אויך בעזיעגען און דער׳הרג׳ענען״.

ווען רבי יוחנן האט געהערט פון דעם פריעדענס פארשלאג וואס אספסיינוס האט געמאכט, האט ער געשיקט צוזאמענרופען די מענשען פון ירושלים און ער האט צו זיי געזאגט: ״מיינע קינדער! ווארום לאזט איהר אז מען זאל חרוב מאכען די שטאדט און פערברענען דעם בית המקדש? אספסיינוס פערלאנגט דאך פון אייך בלויז א קליינגקייט. שיקט איהם א ביקס, אדער א קויל, און ער וועט פון אייך אוועקגעהן״.

האבען די אידען איהם אויך געגעבען די זעלבע תשובה: ״אזוי ווי מיר האבען בעזיעגט און פטור געווארען פון די פריהערדיגע צוויי רוימישע גענעראלען וואס האבען אונז בעלאגערט, אזוי וועלען מיר אויך פטור ווערען פון איהם״.

7

די ערשטע יאהרען פון רבי עקיבא

ווי אזוי רבי עקיבא האט אנגעהויבען צו לערנען, וועגען דעם זיינען דא צוויי פערשיעדענע געשיכטען, און דאס איז איינע פון זיי:

ווען רבי עקיבא איז שוין אלט געווען פערציג יאהר האט ער נאך גאר ניט געלערענט. איינמאל איז ער געשטאנען ביי א ברונען, האט ער בעמערקט ווי א שטיין איז אבגעריבען.

ער האט זיך א ווײַלע פערטראכט און נאכדעם האט ער גע־פרעגט די פראגע: "ווער האט אבגעריבען דעם שטיין?" האבען איהם מענשען געענטפערט: "די וואסערן וואס פאלען אויפ'ן שטיין יעדען טאג האבען איהם אבגעריבען. האסטו דען ניט געלערנט דעם פסוק אין איוב (י"ד) וואס רעדט וועגען שטיינער וואס ווערען אבגעריבען פון וואסער?"

עקיבא האט דאס ניט געלערנט. האט ער זיך ווידער פערטראכט. ווי גוט עס איז אז מען לערנט און מען ווייס. עס איז אפילו שווער צו לערנען אזוי שפעט, אבער ווען וואסער, וואס איז ווייך, קען אברייבען שטיינער וואס זיינען הארט, קען דאך די תורה וואס איז שטארק ווי אייזען געוויס זיך איינקריצען אין א מענשענ'ס הארצען וואס איז בלויז פלייש און בלוט!

ער האט גענומען זיין זוהן און איז מיט איהם אוועק לערנען. ער איז געקומען אין א חדר וואו מען האט געלערנט מיט קליינע קינדער און האט געזאגט צו איינעם פון די מלמדים: "לערן מיט מיר תורה". ער האט געמוזט אנפאנגען פון אלף בית און ער האט נעלערנט ביז ער האט אויסגע־לערנט די גאנצע תורה. נאכדעם איז עקיבא אוועק אין דעם בית המדרש וואו עס האבען געלערנט רבי אליעזר און רבי יהושע, און האט זיי געבעטען: "ערקלעהרט מיר די משנה", און ווי נאר מען האט איהם ערקלעהרט איין הלכה, איז ער אוועק און האט דאס גענומען איינלערנען פאר זיך. נאכדעם איז ער ווידער געקומען פרעגען. אזוי האט ער געלערנט ביסלעך ווייז, און נאכדעם ווי ער האט אזוי אבגעלערנט דרייצעהן יאהר, האט ער שוין אליין געהאט תלמידים.

אט אזוי זעהען מיר, ווי אזא קלייניגקייט, אן אבגע־ריבענער שטיינדעל, איבער וועלכען רבי עקיבא האט זיך פערטראכט, האט געפיהרט צו גרויסע רעזולטאטען.

רבי שמעון בן אלעזר גיט אויף דעם א משל: עס איז געווען א שטיינהאקער וואס פלעגט האקען שטיינער אין די בערג. איינמאל האט ער גענומען זיין האק אין האנד, איז אוועק און האט זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן בארג און האט גע־נומען שניידען פון איהם דינע שטיקער. זיינען מענשען גע־קומען און געפרעגט וואס ער טהוט. האט ער זיי געענטפערט: "איך רייס אויס דעם בארג און שליידער איהם אריין אין ירדן". האבען די מענשען צו איהם געזאגט: "דו וועסט ניט

קענען אויסרייסען דעם גאנצען בארג". דער שטיינהאקער האט אבער געטהאן זיינס. ער האט ביסלעך ווייז געגבערט און געהאקט ביז ער איז געקומען צו א גרויסען פעלז. ער איז ארונטערגעקראכען אונטער'ן פעלז, איהם אונטערגעגראבען, אויסגעריסען און אריינגעשליידערט אין ירדן, זאגענדיג: "דארט איז דיין ארט, ניט דא". אזוי האט רבי עקיבא געטהאן מיט רבי אליעזר און רבי יהושע. ער האט פון זיי געלערנט ביסלעך ווייז, ביז ער האט אויסגעלערנט א סך.

יעדען טאג פלעגט רבי עקיבא בריינגען פון וואלד א בינטעל שטרוי. א העלפט פון דעם פלעגט ער פערקויפען און קויפען שפייז פאר דעם געלד. די אנדערע העלפט שטרוי פלעגט ער אליין פערברויכען. האבען זיינע שכנים געזאגט צו איהם: "עקיבא, דו דערשטיקסט אונז מיט דיין רויך. פערקויף אונז די אנדערע העלפט און פאר דעם געלד קויף זיך אויל וועסטו קענען לערנען ביי דער ליכט פון א לאמפ". האט רבי עקיבא זיי געענטפערט: "פון דעם שטרוי האב איך א דרייפאכען נוצען. איך האב אי ווארימקייט, אי ליכט, אי איך האב אויף וואס צו שלאפען".

דערפאר וואס ער האט געליטען אין זיינע אינגערע יאהרען איז רבי עקיבא אויף דער עלטער געווארען זעהר רייך, און זיין פרוי פלעגט ארויסגעהן אין גאס מיט א גאלדענע קרוין אויפ'ן קאפ און מיט אנדערע ציערונג. זיינע תלמידים האבען איינמאל געזאגט צו איהם: "רבי, דו פערשעהמסט אונז פאר אונזערע פרויען. זיי זעהען וואס דיין פרוי טראגט אויף זיך, ווילען זיי אויך האבען אזעלכע ציערונג". האט ער זיי געענטפערט: "זי האט עס פערדינט. זי האט זעהר פיעל זיך געפלאגט צוליעב די תורה וואס איך האב געלערנט".

8

אליעזר בן הורקנוס

אליעזר בן הורקנוס האט געהאט א שטארקען חשק צו לערנען, אבער זיין פאטער וועלכער איז געוועזן א רייכער גוטסבעזיצער, האט איהם ניט געלאזט לערנען, נאר ער האט איהם געצוואונגען צו ארבייטען אויף זיינע פעלדער צוזאמען מיט די אנדערע פעלד ארבייטער. איינמאל איז אליעזר'ן אויסגעקומען צו אקערען א שטיק ערד וואס איז געוועזן פול

מיט שטיינער. האָט ער, א מיעדער, זיך אוועקגעזעצט אויף א שטיין און געוויינט. זיין פאָטער איז צו איהם צוגעקומען און געזאָגט: "פארוואָס וויינסטו? טאָמער איז דיר שווער צו ארבייטען אויף דעם פעלד ווייל ער איז פול מיט שטיינער, וועל איך דיך מאָרגען לאָזען ארבייטען אויף אן אנדער פעלד וואס איז שוין פריהער אויסגעאקערט געוואָרען".

אויף מאָרגען האָט אליעזר געארבייט אויף דער אויסגעאקערטער פעלד, אָבער אין מיטען דער ארבייט האָט ער זיך ווידער אוועקגעזעצט און האָט אָנגעהויבען צו וויינען. פרעגט איהם ווידער זיין פאָטער: "זאָג מיר, וואָס וויינסטו?"

"איך — איך וויל לערנען תורה", האָט אליעזר געזאָגט מיט א שטימע וואָס איז געווען פערשטיקט פון טרערען.

"וואָס רעדסטו?" האָט דער פאָטער געזאָגט. "ביזט דאָך שוין אן אכט און צוואנציג יעהריגער בחור — ווילסטו יעצט געהן לערנען? בעסער האָב חתונה, וועט דיין ווייב האָבען קינדער, און דו וועסט זיי קענען פיהרען אין חדר אז זיי זאָלען ווערען לערנער."

דריי וואָכען כסדר האָט אליעזר זיך צום הארצען גענומען וואָס זיין פאָטער לאָזט איהם ניט געהן לערנען. נאָכדעם האָט זיך צו איהם אין חלום בעוויזען אליהו הנביא און האָט צו איהם געזאָגט: "געה צו רבי יוחנן בן זכאי אין ירושלים, און ער וועט מיט דיר לערנען."

אליעזר איז שטילערהייד אוועק פון דער היים. ער איז געקומען אין ירושלים, א מיעדער, א פרעמדער. ער האָט זיך דערפרעגט אויף דער הויז וואו רבי יוחנן בן זכאי האָט געוואוינט. דאָרט האָט ער זיך אוועקגעזעצט ביי דער טיהר און געוויינט. רבי יוחנן בן זכאי האָט דערזעהן א פרעמדען יונגען מאַן זיצען און וויינען, האָט ער איהם געפרעגט: "וואס וויינסטו?"

"איך וויל לערנען תורה", האָט אליעזר געענטפערט.

"וועמעס זוהן ביזטו?" האָט ר' יוחנן געפרעגט.

אליעזר האָט געשוויגען.

זעהענדיג אז ער וויל ניט אויסזאָגען, האָט איהם ר' יוחנן ווייטער געפרעגט:

"האָסטו וואָס פריהער געלערנט?"

"גאָרנישט."

האָט איהם רבי יוחנן גענומען לערנען קריאת שמע,

בענשען און דאווגען, און אויסער דעם צוויי הלכות פון משניות יעדען טאג. אכט טעג זיינען אזוי אוועק אין לערנען, און אין דער גאנצער צייט האט אליעזר גארנישט געגעסען. פון זיין מויל האט זיך אנגעהויבען צו הערען א שלעכטער גרוך. אנדערע זאגען אז פאר גרויס הונגער האט ער געגעסען מיסט פון דער גאס. ר׳ יוחנן האט דעם גרוך נים געקענט פארטראגען, האט ער אליעזר׳ן געהייסען געהן. אליעזר האט זיך אוועקגעזעצט אין דרויסען און געוויינט, און ווען ר׳ יוחנן איז פערבייגעגאנגען האט ער איהם פירגעהאלטען: ”דו האסט מיך פערטריבען פון דיר, אזוי ווי מען פערטרייבט א קרעציגען.״

”זאג מיר דאך, וועמעס קינד ביזטו?״ האט ר׳ יוחנן געפרעגט. ער האט פערשטאנען אז מיט דעם יונגען מאן איז פערבונדען עפעס א געהיימנים.

”איך בין א זוהן פון הורקנוס״, האט אליעזר ענדליך אויסגעזאגט.

”וואס?״ האט ר׳ יוחנן מיט איבערראשונג אויסגערופען. ”דו געהערסט צו א גרויסער און בעריהמטער משפחה, און דו האסט מיר קיינמאל געזאגט פון דעם? היינט מוזטו קומען צו מיר אהיים און מיט מיר מיטשפייזען.״

”איך האב שוין געגעסען אויף מיין אכסניא״, האט אליעזר געענטפערט.

ר׳ יוחנן האט געשיקט נאכפרעגען אין דעם ארט וואו אליעזר איז איינגעשטאנען, האט מען דארט געזאגט, אז די גאנצע אכט טעג צייט וואס אליעזר איז דארט געשטאנען האט ער קיין זאך פערזוכט. ווי נאר ר׳ יוחנן האט דאס געהערט, האט ער קריעה געריסען און האט אויסגערופען: ”וועה איז צו דיר, ארימער אליעזר, וואס דו ביזט נעבעך אריינגעפאלען צווישען אונז און מיר האבען נאר נים געוואוסט ווי דו לעבסט! אבער דערפאר וואס דו האסט אזוי פיעל געליטען, וועט דיין נאמען ווערען בעריהמט פון איין עק וועלט ביז׳ן אנדערען.״

אליעזר׳ס ברידער האבען דערווייל צוגערעדט זייער פאטער אז ער זאל אליעזר׳ן מעביר נחלה זיין, אז ער זאל קיין ירושה בעקומען נאך דעם פאטער׳ס טויט. הורקנוס איז צוליעב דעם צוועק געפאהרען אין ירושלים, אום דורכצופיהרען די זאך אויף א געזעצליכען וועג פאר׳ן בית דין.

ער איז געגאנגען גלייך צו ר׳ יוחנן בן זכאי, אבער ווען ער איז געקומען צו זיין הויז, האט ער געפונען דארט א גרויסע שמחה. די גרעסטע מענשען פון לאנד זיינען דארט געזעסן אויף א מאהלצייט. ווען הורקנוס איז אריינגעקומען האט מען געמאכט פלאץ פאר איהם און מען האט איהם געזעצט צווישען די פארנעהמע געסט.

ר׳ יהושע בן חנניה און ר׳ שמעון בן נתנאל זיינען צו־געגאנגען צו רבי יוחנן בן זכאי און האבען איהם שטיל־ער־הייד געזאגט: ״דא געפינט זיך אליעזר׳ס פאטער. ער זיצט ביים טיש מיט די געסט.״

״מאכט פלאץ פאר אליעזר׳ן און זעצט איהם אויך אוועק ביים טיש״, האט רבי יוחנן געזאגט.

אז אליעזר איז שוין געזעסן ביים טיש, האט צו איהם ר׳ יוחנן בן זכאי געזאגט:

״זאג אונז עפעס תורה״.

״ניין, רבי, איך קען ניט״, האט אליעזר געענטפערט. ״איך בין געגליכען צו א ברונען וואס קען ניט ארויסגעבען פון זיך מעהר וואסער אלס ער ענטהאלט. אזוי קען איך ניט ארויסזאגען מעהר תורה אלס איך האב פון דיר געלערנט.״

״איך וועל דיר געבען אן אנדער משל״, האט ר׳ יוחנן געענטפערט. ״א גוטער תלמיד ווי דו איז געגליכען צו א קוואל וואס גיט ארויס אימער פרישע וואסער פון זיך אליין״.

דריי מאל האט ר׳ יוחנן בן זכאי איהם געבעטען עפעס זאגען, אבער אליעזר האט ענטזאגט. ר׳ יוחנן האט געמיינט אז אליעזר שעהמט זיך פאר איהם, איז ער ארויס און איז אוועק. דאן האט ר׳ אליעזר אנגעהויבען צו דרש׳ענען און זיין געזיכט האט געלויכטען ווי די זון, און עס איז געווארען אזוי ליכטיג דאס די געסט האבען ניט געוואוסט אויב עס איז טאג אדער נאכט. ר׳ יהושע בן חנניה און רבי שמעון בן נתנאל זיינען אוועק און האבען געזאגט צו ר׳ יוחנן: ״קום און זעה, ווי אליעזר דרשנ׳ט פאר׳ן עולם און זיין פנים לייכט ווי די זון״. איז ר׳ יוחנן צוריק אריין אין הויז, איז צוגעגאנ־גען צו ר׳ אליעזר פון הינטען, האט איהם א קוש געטהאן אין קאפ, און אויסגערופען: ״וואויל איז אייך אברהם יצחק ויעקב וואס פון אייך איז ארויסגעקומען אזא גרויסער מאן!״

הורקנוס, וועלכער האט זיין זוהן ניט דערקענט, האט געפרעגט: ״ווער איז דער יונגער מאן וואס ר׳ יוחנן לויבט

איהם אזוי שטארק?״ האט מען איהם געענטפערט: ״דאס איז דיין זוהן אליעזר״. הורקנוס האט מיט פרייד אויסגעד רופען: ״דאן איז דאך וואויל צו מיר וואס אזא זוהן איז פון מיר ארויסגעקומען.״ ר׳ אליעזר האט זיך ניט אבגעשטעלט, איז געזעסען, און האט ווייטער גע׳דרשנ׳ט, און זיין פאטער איז געשטאנען אויף די פיס מיט גרויס רעספעקט: ״ניין, פאטער״, האט ר׳ אליעזר געזאגט, ״איך קען ניט זיצען און דרשנ׳ען בעת דו שטעהסט אויף די פיס.״ און ר׳ אליעזר האט זיך אויפגעשטעלט און אוועקגעזעצט זיין פאטער נעבען זיך.

״מיין זוהן!״ האט נאך דער דרשה געזאגט הורקנוס. ״איך בין אהער געקומען אוועקנעהמען פון דיר דיין חלק ירושה, אבער יעצט מאך איך דיך פאר מיין איינציגען יורש, און דיינע ברידער קריגען גארנישט.״

״ניין, פאטער, איך וויל ביי מיינע ברידער גארנישט אוועקנעהמען. ווען איך וואלט פערלאנגט פון דעם אייבער־שטען גאלד אדער לאנד, האט ער גענוג מיר צו געבען. איך האב ביי איהם געבעטען ער זאל מיר בלויז געבען א געלע־גענהייט צו לערנען תורה, און דאס האב איך שוין ערדייכט, בין איך גליקליך.״

9.

איוב און אברהם

איוב איז געווען א גרויסער מכניס אורח. אין זיין הויז האט ער געהאט פיער טיהרען, א טיהר אין יעדער זייט, כדי פון וואס פאר א זייט מענשען ועלען קומען ועלען זיי גלייך געפינען א טיהר און ניט דארפען ארומגעהן די הויז. פון איבעראל פלעגט מען קומען צו איוב׳ן, צו געניסען זיין גאסטפריינדליכקייט. אז צוויי רייזענדע פלעגען זיך בעג־געגנען אין וועג, פלעגט איינער פרעגען: ״פון וואנען קומסטו?״ פלעגט דער אנדערער ענטפערען: ״איך קום פון איוב׳ס הויז״. פלעגט דער ערשטער זאגען: ״און איך געה ערשט יעצט אהין״.

ווען אונגליקען זיינען בעפאלען איוב׳ן און ער האט פערלארען זיינע קינדער און זיין פערמעגען, האט ער גע־טענה׳ט צום אייבערשטען: ״רבונו של עולם! פלעג איך דען נים געבען עסען די הונגעריגע און טרינקען צו די דארשי־

טיגע און קליידען די נאקעטע? טאָ פאר וואָס קומט מיר אזא שטראָף?" האָט דער אויבערשטער איהם געענטפערט: "איוב! מיט אלע דיינע צדקות קומסטו נאָך ניט א העלפט צו די גוטסקייט פון אברהם. דו פלעגסט זיך זיצען רוהיג ביי דיר אין דער היים און די געסט פלעגען צו דיר קומען. דעם וואָס איז געוואוינט צו עסען ווייצען ברויט האָסטו געגעבען ווייצען ברויט. דעם וואָס איז געוואוינט צו עסען פלייש פלעגסטו געבען פלייש. און דעם וואָס איז געוואוינט צו טרינקען וויין האָסטו געגעבען וויין. אָבער אברהם האָט בעסער געטהאָן. ער פלעגט ארומגעהן זוכען איבער'ן וועג, און אז ער פלעגט טרעפען א רייזענדען פלעגט ער איהם ברייגנען צו זיך אהיים. דער וואָס איז נאָר ניט געוואוינט צו עסען ווייצען ברויט האָט ער געגעבען צו עסען ווייצען ברויט, און דער וואָס האָט ניט געוואוסט פון פלייש אָדער וויין, האָט ער געגעבען פלייש און וויין. און נאָך מעהר, אברהם האָט אויסגעבוים גרויסע פאַלאַסטען אויף אלע וועגען, און אין די פאַלאַסטען האָט ער אנגעגרייט שפייזען און געטראנקען. און ווער עס פלעגט קומען פלעגט ער עסען און טרינקען און בענשען".

10.

ניט אלעס דערצעהלט מען א ווייב

שמועס ניט צופיעל מיט דיין פרוי, אזוי האָבען די חכמים פערזאָגט. עס זיינען דאָ זאכען וואָס א מענש דאַרף צו זיין אייגענער פרוי ניט דערצעהלען. אָט איז א ביי־שפיעל:

א מאַן קומט אין בית מדרש און מען גיט איהם דאָרט ניט אָב געהעריג כבוד, אָדער ער צוואָרעטעלט זיך מיט א פריינד, דאַרף ער ניט, ווען ער קומט אהיים, דערצעהלען זיין פרוי, אָט אזוי און אזוי האָט מען מיך בעליידיגט, אָט אזוי און אזוי האָט מיין פריינד געזאָגט צו מיר, און אָט אזוי און אזוי האָב איך איהם געענטפערט. ווייל דורכדעם וואָס ער דערצעהלט זיין פרוי ווי אנדערע מענשען האלטען פון איהם, מאכט ער זיך קליין אין איהרע אויגען, און די פרוי וועלכע האָט פריהער געהאט רעספּעקט פאַר איהם

שפּאַט און לאַכט אָב פון איהם. און ווען זיין פריינד הערט פון דעם, זאָגט ער: ״טאָמער האָבען מיר צווישען זיך אַ ביסעל צואווערטעלט געהט ער און טראָגט עס אָב צו זיין פרוי!״ אָט אַזוי מאַכט ער נידעריג אי זיך, אי זיין פרוי אי זיין חבר.

11

די הייליגקייט פון ארבייט

ארבייט דאַרף מען ליעב האָבען. מען טאָהר ניט פיינד האָבען די ארבייט.

ווען גאָט האָט די אידען געגעבען די תורה האָט ער זיי אויך פערזאָגט אַז זיי זאָלען ארבייטען זעקס טעג אין דער וואָך און בלויז איין טאָג, דעם זיבעטען זאָלען זיי רוהען.

ליידיג ארומגעהן ברענגט צו פערברעכענס פאַר וועל־כע מען פערשולדיגט זיך מיט טויט. צום ביישפּיעל: אַ מענש זיצט אַ גאַנצע וואָך און טהוט קיין ארבייט, דערנאָך אַז עס קומט ערב שבת און ער האָט ניט וואָס צו עסען, וואָס טהוט ער? מוז ער בעגעהן אַ פערברעכען און אויב עס מאַכט זיך אַז ער האָט ביי זיך צדקה געלד, פערנעהמט ער די געלד און פערשולדיגט זיך דורכדעם זיין לעבען. אַזוי זאָגט רבי עקיבא. רבי דוסתאי זאָגט: אַ מענש וואָס ארבייט ניט אין די זעקס טעג פון דער וואָך וועט סוף כל סוף גע־צוואונגען ווערען צו ארבייטען די גאַנצע זיבען טעג. אָט אַזוי ווי עס האָט זיך געטראָפען מיט איינעם וואָס האָט אַ גאַנצע וואָך ניט געוואָלט ארבייטען. ערב שבת איז ער געוואָרען הונגעריג און איז ארוים זוכען וואָס צו עסען, האָבען איהם געפאַנגען אַ באַנדע רויבער, האָבען איהם אַנגעבונדען אַ קייט אויפ׳ן האלז און געצוואונגען צו ארביי־טען שבת.

רבי שמעון בן אלעזר זאָגט: אפילו אדם הראשון האָט גאָרנישט גענאָסען פון דער וועלט איידער ער האָט געטהאָן ארבייט. די תורה דערצעהלט אונז (בראשית, ב) אַז גאָט האָט איהם איבערגעלאָזען אין גן עדן צו בעארבייטען דעם

גארטען און איהם צו היטען, און ערשט שפעטער האט גאט איהם געזאגט וועלכע פרוכט ער קען עסען.

רבי טרפון זאגט: די שכינה איז ניט ארונטער צו די אידען ביז זיי האבען צוערשט געארבייט, ווייל עס שטעהט געשריבען, גאט האט געזאגט, (שמות, כה) "זיי זאלען מיר מאכען א טעמפעל וועל איך קומען און רוהען צווישען זיי" אויך זאגט ר' טרפון: א מענש שטארבט פאר דער צייט נאר פאר ארומגעהן ליידיג.

רבי יהודה בן בתירא זאגט: ווער עס האט קיין מלאכה, איז דאך ניט פריי פון ארבייט, אויב ער איז רייך און האט א סך הויפען און פעלדער, זאל ער געהן און ארבייטען אין זיי, ווייל די תורה האט פערזאגט אז זעקס טעג אין דער וואך מוז א מענש ארבייטען און טהאן א מלאכה.

12

אהרן דער שלום מאכער

הלל האט געזאגט:

יעדער איינער דארף ליעב האבען דעם שלום, אזוי ווי אהרן הכהן האט געליעבט שלום און האט זיך געפלייסט אז עס זאל זיין פריעדען צווישען איין אידען און דעם אנדערן, און אויסער דעם האט ער געזוכט אבצוהאלטען מענשען פון זינד.

ווי אזוי פלעגט אהרן אבהאלטען מענשען פון זינד? אז ער פלעגט געהן אין וועג און ער פלעגט בעגעגענען איינעם א שלעכטען מענשען, א רשע, פלעגט אהרן איהם אבגעבען א פריינדליכען שלום עליכם. אויף מארגען אז דער רשע פלעגט וועלען טהאן אימיצען עפעס רשעות, אדער בעגעהן א זינד געגען גאט, פלעגט ער צו זיך זאגען: "וועה איז מיר, ווי וועל איך נאכדעם קענען ווייזען מיינע אויגען פאר אהרן? ווי וועל איך איהם קענען קוקען אין פנים? ער האט דאך מיר געגעבען זיין האנד און מיר געוואונשען שלום?" און דער סוף פלעגט זיין אז דער רשע פלעגט די עבירה ניט טהאן.

אז אהרן פלעגט זיך דערוויסען אז צוויי מענשען האבען זיך צוקריעגט, פלעגט אהרן געהן צו איינעם, זיך אוועקזעצען נעבען איהם און זאגען, "מיין זוהן, ווייסטו וואס ד ין פריינד

טהוט? ער שלאָגט זיך אין הארצען, רייסט קריעה אין קלאָגט, ״וועה איז מיר, ווי וועל איך קענען צייגען מיינע אויגען פאַר מיין פריינד, נאָכדעם ווי איך האָב איהם אזוי בעליידיגט?״ און אזוי פלעגט אהרן ריידען, ביז פון דעם מענשענ׳ס הארצען פלעגט פערשווינדען דער גאנצער כעס. נאָכדעם פלעגט אהרן געהן צו דעם אנדערען, און איהם זאָגען די זעלבע זאך: ״דיין פריינד קלאָפּט זיך אין הארצען, ער רייסט אויף זיך די קליידער און עס פערדריסט איהם זעהר שטארק וואָס ער האָט זיך מיט דיר געקריעגט.״ און נאכדעם אז די צוויי מענשען פלעגען זיך בעגעגענען, פלעגען זיי זיך ארומנעהמען און צוקושען.

13

וואו משה׳ס נשמה איז בעהאלטען

ווען משה האָט געדארפט שטאַרבען האָט דער אייבערשטער געזאָגט צום מלאך המות: ״ געה און ב־ינג מיר משה׳ס נשמה״. איז דער מלאך המות געגאנגען, האָט זיך אוועקגעשטעלט פאַר משה׳ן און האָט געזאָגט: ״גיב מיר דיין נשמה״. האָט משה אויף איהם בייז אָנגעשריען, און געזאָגט: ״דאָרט וואו איך זיץ האָסטו אפילו קיין רעכט צו שטעהן, און דו זאָגסט נאָך אז איך זאָל דיר געבען מיין נשמה!״ איז דער מלאך המות אוועק א פערשעהמטער.

האָט דער אויבערשטער ווידער געזאָגט צום מלאך המות: ״געה און ברייננ מיר משה׳ס נשמה״. איז דער מלאך המות ווידער געגאנגען צו דעם זעלבען אָרט, אָבער ער האָט דאָרט משה׳ן מעהר ניט געפונען. איז דער מלאך המות אוועק צום ים און געפרעגט ביים ים: ״איז משה דאָ געווען?״ האָט דער ים געענטפערט: ״זייט די אידען זיינען אריבערגעגאנגען איבער מיר האָב איך איהם ניט געזעהן״ דער מלאך המות איז געגאנגען צו די בערג און האָט זיי געפרעגט: ״איז משה דאָ געווען?״ האָבען די בערג געענטפערט: ״זייט די אידען האָבען בעקומען די תורה אויפ׳ן בארג סיני האָבען מיר איהם ניט געזעהן״. איז דער מלאך המות געגאנגען צום גיהנם און געפרעגט: ״איז משה דאָ געווען?״ האָט דער גיהנם איהם געענטפערט: ״זיין נאָמען האָבען מיר אפילו געהערט, אָבער מיר האָבען איהם קיינמאָל

געזעגן". צולעצט איז דער מלאך המות געגאנגען צו די מלאכים אין הימעל און האט זיי געפרעגט. האבען די מלאכים געענטפערט: "גאט ווייס וואו ער געפינט זיך ער האט איהם זיכער בעהאלטען אין גן עדן".

און אזוי איז דאס טאקע געווען. דער אייבערשטער אליין האט משה'ס נשמה ארויסגענומען מיט א קוש און האט די נשמה בעהאלטען אונטער דעם כסא הכבוד.

14

דער דור הפלגה און די אנשי סדום

ליעב האבען מענשען איז זעהר א גרויסע זאך.

דער דור הפלגה איז געווען זינדיג געגען גאט אבער עס איז ביי זיי געווען ליעבע צווישען מענש און מענש.

די אנשי סדום זיינען געווען זינדיג געגען גאט און דערצו האבען די מענשען פיינד געהאט איינער דעם אנדערען.

דארום, ווען גאט האט געוואלט בעשטראפען די מענשען פון דור הפלגה האט ער זיי צוזייהט און צושפרייט איבער אלע קאנטען פון דער וועלט, אבער ער האט זיי געלאזט לעבען. ווען ער האט געוואלט בעשטראפען די אנשי סדום האט ער זיי אין גאנצען פערניכטעט.

15

די גרויסע נחמה

ווען עס איז געשטארבען דער זוהן פון רבי יוחנן בן זכאי זיינען געקומען זיינע תלמידים איהם טרייסטען. צוערשט איז אריינגעקומען רבי אליעזר בן הורקנוס. ער האט זיך אוועקגעזעצט און געפרעגט: "רבי! ווילסטו איך זאל פאר דיר עפעס זאגען?" האט רבי יוחנן געענטפערט: "זאג". האט רבי אליעזר אזוי געזאגט: "אדם הראשון האט געהאט א זוהן און ער איז געשטארבען און דאך האט אדם זיך געלאזט טרייסטען. און פון וואנען ווייסען מיר אז אדם האט זיך געלאזט טרייסטען? ווייל מיר זעהען דאך פון דער תורה

אז ער האט ווייטער אנגעפיהרט זיין פאמיליען לעבען מיט חוה׳ן. אזוי דארפסטו זיך אויך לאזען טרייסטען״. האט רבי יוחנן געענטפערט: ״ניט גענוג מיינע אייגענע צרות, דארפסטו מיר נאך דערמאנען די צרות פון אדם הראשון״.

נאכדעם איז אריינגעקומען רבי יהושע און האט גע־פרעגט: ״רבי, וועסטו מיר אפשר ערלויבען דיר עפעס צו זאגען?״ האט רבי יוחנן געענטפערט: ״זאג״. האט רבי יהושע אזוי געזאגט: ״איוב האט געהאט זיהן און טעכטער און זיי זיינען אויסגעשטארבען אלע אין איין טאג. דאך האט ער זיך געטרייסט. און פון וואנען ווייסען מיר אז איוב האט זיך געטרייסט? פון דעם וואס ער האט געזאגט: ״גאט האט געגעבען, גאט האט גענומען, זאל זיין נאמען געבענשט זיין!״ אזוי דארפסטו זיך אויך טרייסטען״. האט רבי יוחנן געענטפערט: ״ניט גענוג מיינע אייגענע צרות, דארפסטו מיר נאך דערמאנען איוב׳ס צרות״.

שפעטער איז אריינגעקומען רבי יוסי. ער האט זיך אוועקגעזעצט און געפרעגט: ״רבי וועסטו מיר ערלויבען דיר צו זאגען א טרייסט ווארט?״ האט רבי יוחנן געענטפערט: ״זאג״. האט רבי יוסי אזוי געזאגט: ״אהרן האט געהאט צוויי ערוואקסענע זיהן און ביידע זיינען געשטארבען אין איין טאג, פון דעסטוועגען האט אהרן אנגענומען א טרייסט. און פון וואנען ווייסען מיר אז אהרן האט זיך געלאזט טרייסטען? עס שטעהט דאך אין דער תורה ״וידם אהרן״, אהרן האט געשוויגען. ווען א מענש שווייגט הייסט עס אז ער האט אויפגעהערט צו קלאגען און ער האט זיך שוין געטרייסט. אזוי דארפסטו זיך אויך לאזען טרייסטען״. האט רבי יוחנן געזאגט: ״ניט גענוג מיינע צרות, קומסטו און דערמאנסט מיר נאך אהרן׳ס צרות״.

נאך רבי יוסי׳ן איז אריינגעקומען רבי שמעון. ״רבי, ווילסטו איך זאל דיר עפעס זאגען?״ האט ער געפרעגט. ״זאג״, האט רבי יוחנן געענטפערט. האט רבי שמעון אזוי אנגעפאנגען: ״דוד המלך האט געהאט א זוהן און האט איהם פערלארען, און דאך האט ער זיך געלאזט טרייסטען. און פון וואנען ווייסען מיר אז דוד האט זיך געלאזט טרייסטען? ווייל עס שטעהט אז ער האט זיך געטרייסט מיט בת שבע זיין פרוי און זי האט איהם געבוירען א זוהן, שלמה. אזוי, דארפסטו אויך אננעהמען א טרייסט״. האט רבי יוחנן גע־ענטפערט: ״הפנים דו דענקסט אז עס זיינען מיר ניט גענוג

מיינע איינענע צרות, ווילסטו מיך נאך דערמאנען דוי׳ס צרות!״

צולעצט איז אריינגעקומען רבי אלעזר בן ערך. ווי רבי יוחנן האט איהם דערזעהען האט ער בעפוילען זיין דינער ער זאָל דעם גאסט אבגעבען גרויס כבוד: ״גיב איהם אב אלע כבודים, ווייל ער איז א גרויסער מאן״. רבי אלעזר האט זיך אוועקגעזעצט, אזוי ווי די פריהערדיגע, און האט א פרעג געטהאָן: ״רבי, מעג איך דיר זאגען א טרייסט ווארט?״ האט רבי יוחנן געענטפערט: ״זאג״. האט רבי אלעזר אזוי געזאגט:

״איך וועל דיר דערצעהלען א משל וואס פאסט זיך זעהר צו די אומשטענדען. א מלך האט געגעבען איינעם פון זיינע אונטערטהאנען א ווערטפולע זאך צו בעהאלטען. יעדען טאָג פלעגט דער מענש וויינען און קלאָגען: ״וועה איז מיר, ווען וועט שוין דער קעניג ביי מיר אבנעהמען דעם פקדון אין גאנצען, כדי איך זאָל נימ דארפען טראגען אויף זיך אזא גרויסע פעראנטווארטליכקייט?״ אזוי איז אויך מיט דיר, רבי. דו האסט געהאט א זוהן, א געראטענער, א וואויל לערנער, און ער איז אוועק פון דער וועלט א גאנצער, ריין פון זינד. דארפסטו זיך טרייסטען וואס דו האסט צוריק אבגעגעבען דעם פקדון א גאנצען״.

״דו האסט מיך געטרייסט, אלעזר, מיין זוהן״, האט רבי יוחנן אויסגערופען און האט זיך בערוהיגט.

16

וואונדער זיך ניט אויף יוסף הצדיק

זאָלסט זיך ניט וואונדערן ווי אזוי יוסף הצדיק האָט געקענטביישטעהן דעם רייץ פון דער שעהנער זליכה. אנדערע צדיקים פון שפעטערע דורות האָבען אויך ביינעקומען אזעלכע נסיונות.

רבי צדוק איז געווען א גרויסער מאן אין זיין דור. איינמאָל איז ער גענומען געוואָרען אין געפאנגשאפט און עס האָט איהם אבגעקויפט א רייכע אריסטאָקראטישע דאמע. די דאמע האָט אריינגעשיקט אין זיין צימער איינע פון איהרע שעהנסטע דיענסטען. ווי נאר רבי צדוק האָט זי דערזעהן, האָט ער אבגעקעהרט זיינע אויגען צום וואנד, כדי ער זאָל

אויף איהר ניט קוקען. זיצענדיג מיט׳ן פּנים צום יואָנר האָט ער אַ גאַנצע נאַכט געלערנט און ניט אויפגעהערט צו לערנען. ווען עס איז געוואָרען טאָג, איז די דיענסט געגאַנגען צו איהר ווירטהין און האָט געזאָגט: ״עס איז מיר ליעבער דער טויט. איידער צו האָבען אַזאַ מאָדנעם מענשען פאַר אַ מאַן.״ די דאַמע האָט געשיקט נאָך רבי צדוק און האָט איהם געפרעגט: ״וואָרום האָסטו בעליידיגט מיין דיענסט? וואָרום האָסטו געהאַנדעלט ניט מענשליך?״ האָט רבי צדוק געענטפערט: ״מיין שטאַם איז פון די כהנים גדולים, דאָרום האָב איך אַנדערש ניט געקענט טהאָן.״ ווען די דאַמע האָט דאָס געהערט, האָט זי געגעבען אַ בעפעהל איהם פריי צו לאָזען און זי האָט איהם אַוועקגעשיקט מיט גרויס כבוד.

אויך זאָלסטו זיך ניט וואונדערן אויף רבי צדוק, ווייל רבי עקיבא האָט בעוויזען נאָך גרעסערס פון איהם. אז רבי עקיבא איז איינמאָל געקומען אין אַ פרעמד לאַנד, האָט מען איהם פער׳מסר׳ט ביי דעם הערשער. האָט דער הערשער אויסגעקליבען צוויי זעהר שעהנע פרויען, האָט זיי ביידען צוגעפּוצט אַזוי ווי כלות וואָס מען פיהרט צו זייערע חתנים, און זיי געשיקט צו רבי עקיבא׳ן. די צוויי פרויען האָבען זיך אַוועקגעזעצט נעבען איהם און געפאָדערט זיין ליעבע, אָבער ער איז געזעסען צווישען זיי און כסדר געשפּיגען. און האָט זיי אפילו ניט געוואָלט רעכט אָנקוקען. זיינען די צוויי פרויען צוריק אַוועק צו זייער האַר און האָבען געזאָגט: ״עס איז אונז ליעבער דער טויט איידער אַזאַ מאַן.״ דער הערשער האָט געשיקט נאָך רבי עקיבא און האָט איהם געפרעגט: ״געפעלען דיר דען ניט די פרויען? זיינען זיי דען ניט אַזעלכע מענשליכע בעשעפענישען ווי דו? האָט דען ניט דערזעלבער גאָט וואָס האָט דיך בעשאַפען, זיי אויך בעשאַפען?״

״וואָס האָב איך געקענט טהאָן?״ האָט רבי עקיבא ערקלעהרט, ״אַז פון זייער לייב הערט זיך דער גערוך פון נבלות, טרפות און שרצים. דאָס וואָס זיי עסען, דאָס זיינען זיי.״

17

משלים וועגן דעם יצר הרע

רבי יהודה הנשיא זאָגט:

אָט דאָס איז א משל וועגן דעם יצר הרע. צוויי מענשען זיינען אריינגעפאָהרען אין איין אכסניא. האָט מען זיינעם פון זיי ארעסטירט אויף דער בעשולדיגונג אז ער האָט בעגאַנגען א רויבעריי (וואָס פאר דעם פלעגט אמאָל קומען א טויט שטראָף) ביי דעם פערהער אין געריכט האָט מען דעם רויבער געפרעגט: „האָסטו געהאט א שותף אין דיין פערברעכען?" האָט ער דאָך געקענט זאָגען: „קיינער האָט מיר ניט געהאָלפען אין דעם פערברעכען". אָבער וואָס טהוט ער? ער טראַכט זיך: „אז מען הרג'עט מיך, זאָל מען שוין אויך הרג'ענען מיין חבר." אזוי איז אויך דער יצר הרע. יוייל ער ווייס אז ער וועט יענע וועלט ניט האָבען, טראַכט ער זיך: אזוי ווי איך האָב יענע וועלט פערלאָרען, וויל איך אז דער גאַנצער קערפער זאָל פערלירען יענע וועלט.

רבי שמעון בן יוחאי זאָגט:

צוליעב דעם יצר הרע וועלען אידען זיך קענען בעפרייען פון גיהנם. אָט איז א משל וועגן דעם.

א מלך האָט געהאַט א פעלד וואָס איז געווען פול שטיינער. זיינען געקומען מענשען און האָבען ביי איהם דעם פעלד אָבגעדונגען פאר צעהן מאָאס ווייץ א יאָהר. די מענשען האָבען זיך פלייסיג גענומען צו דער ארבייט. זיי האבען דעם פעלד בעמיסטיגט, ארומגעגראָבען, בעוואַסערט און אויסגעריסען די ווילדע גראָזען. אָבער נאָך אלע ארבייט, האָבען זיי פון דעם פעלד אראָבגענומען קוים איין מאָאס ווייץ פאר'ן גאַנצען יאָהר. האָבען זיי זיך שטאַרק פערשולדיגט ביים קעניג. „וואָס איז דאָס?" האָט דער מלך געפרעגט. „אזוי ווייניג ווייץ ווילט איהר מיר געבען?" האָבען זיי איהם געענטפערט. „ארונינו המלך! דו ווייסט דאָך, אז איידער די האָסט אונז פערדונגען דעם פעלד האָסטו פון איהם גאַרנישט געהאט, און נאָכדעם ווי מיר האָבען אין איהם אזוי פיעל ארבייט אריינגעלעגט, האָבען מיר קוים ארויסגעקראָגען איין מאָאס ווייץ." אזוי וועלען די אידען זאָגען צו דעם אייבערשטען, ווען ער וועט זיי משפט'ען אויף יענער וועלט: „דו,

רבונו של עולם, האָסט דאָך געוואוסט וואָס פאַר אַ שווערע־
שטיין דאָס איז דער יצר הרע, וואָס דו האָסט אריינגעגעבען
אין אונזער הארצען. און אַז דער יצר הרע לאָזט אונז ניט
זיין גוט. מיר פלייסען זיך צו זיין גוט און פרום. אָבער צו־
ליעב איהם זיינען אונזערע גוטע מהאַטען אזוי ווענינ!"

18

דער געהויבענער מאָמענט

רבי שמעון בן אלעזר זאגט:
ווען דער אייבערשטער האט זיך געפיהלט אין אַ גע־
הויבענעם מאָמענט האט ער ארויסגעזאגט יענעם שפּרוך:
"ואהבת לרעך כמוך" זאלסט ליעבען דיין מיטמענשען ווי
זיך אליין. דער אייבערשטער האט אזוי געזאגט: "איך האב
דיין מיטמענשען בעשאפען. אויב דו האסט איהם ליעב בין
איך בעגלויבט דיך גוט צו בעלוינען פאר דעם, און אויב דו
האסט איהם ניט ליעב, בין איך דער שטרענגער ריכטער דיך
צו שטראָפען".

19

טרייהייט ברענגט פרייהייט

אַ אידישע מיידעל, פון אַ רייכע אידישע הויז, איז גע־
פאַנגען געוואָרען צוזאמען מיט איהרע צעהן דיענסטען. אַ
גוי האָט זיי צוגענומען צו זיך און זי האָט זיך ערצויגען ביי
איהם אין הויז. איינמאָל גיט איהר דער גוי אַן עמער און
זאָגט צו איהר: "געה און טראָג אריין וואסער אין הויז."
האָט זיך איינגעשטעלט איינע פון איהרע דיענסטען, האָט
צוגענומען דעם עמער און האָט געזאָגט צום גוי: "מיין האר!
איך שווער ביי דיין לעבען אז איך בין געווען איינע פון די
פינף הונדערט דיענסטען וואָס איהר מוטער האָט געהאָט.
לאָז מיך אריינטראָגען די וואסער אנשטאט איהר." ויען דער
גוי האָט דערהערט ווער די געפאנגענע איז געווען, האָט ער
זי בעפרייט צוזאמען מיט איהרע צעהן דיענסטען.

20

גאָט'ס צאָרן

א געפאַנגענע אידישע מיידעל האָט זיך אויפגעהאלטען אין דער הויז פון א גוי. איינמאָל קומט צו איהם דער בעל החלום און זאָגט איהם אין שלאָף: "שיק די מיידעל אוועק פון דיין הויז." האָט ער זי געוואָלט אוועקשיקען, אָבער זיין פרוי האָט ניט געלאָזען. נאָך אמאָל איז דער בעל החלום גע־קומען און האָט איהם געוואָרנט: "אייב דו שיקסט זי ניט אוועק, וועסטו שטארבען." דער גוי האָט זיך ערשראָקען און האָט די מיידעל אוועקגעשיקט. זי איז געגאַנגען און ער איז איהר נאָכגעגאַנגען צו זעהן וואָס וועט זיין איהר סוף. ביי א קוואַל האָט זי זיך אָבגעשטעלט צו לעשען איהר דאָרשט. ווי נאָר זי האָט זיך אָנגעשפּאַרט אָן וואנד פון דעם קוואַל, איז אַרויסגעקומען א שלאַנג און האָט איהר א ביס געטהאָן. די מיידעל איז פון דעם ביס געשטאָרבען. ווען דער גוי איז צוריקגעקומען אהיים, האָט ער געזאָגט צו זיין פרוי:

"גאָט'ס צאָרן האָט זיך אויסגעגאָסען אויף דעם פּאָלק."

21

דער מענש איז א קליין וועלטעלע

רבי אלעזר דער זוהן פון רבי יוסי פון גליל זאָגט:

אמאָל איז געווען א מאָלער וואָס איז געווען א קינסט־לער צו מאָלען אויף האָלץ. ער האָט זעהר ליעב געהאט א סך צו מאָלען. אבער ער האָט נים געהאט גענוג האָלץ אויף וואָס צו מאָלען. דער קינסטלער האָט זיך דאָס גענומען צום הארצען. האָט ער זיך אבער געגעבען אן עצה, ער האָט גע־מאָלט אין זאמד, געגאַנגען און געמאָלט פערשיעדענע ביל־דער. אזוי איז אויך מיט דעם אויבערשטען. ער האָט בעשאַ־פען א שעהנע וועלט מיט גרויס חכמה. האָט ער אבער גע־וואָלט אז עס זאָלען זיין א סך אזעלכע וועלטען. האָט ער אלעס וואָס ער האָט בעשאַפען אין זיין וועלט, אויבען אין הימעל און אונטען אויף דער ערד, אויך בעשאַפען אין דעם מענשען. ער האָט בעשאַפען וועלדער אויף דער וועלט, האָט ער אויך בעשאַפען וועלדער אויף די מענשען. דאָס איז האָאַר

אויפ׳ן קאפ. ער האט בעשאפען ווילדע חיות אויף דער וועלט, האט ער אויך בעשאפען ווילדע חיות ביי מענשען. דאס זיינען די גערערים וואס שלינגען איין אלעס. ער האט בעשאפען א זון אויף דער וועלט, האט ער בעשאפען א זון אין דעם מענשען. דאס איז די ליכטיגע שעהנהייט פון דעם מענשען. ער האט בעשאפען זאלץ וואסער אין דער וועלט. האט ער אויך בעשאפען זאלץ וואסער אין דעם מענשען. דאס זיינען די טרעהרען. מויערען אויף דער וועלט, מויערען אויך אין דעם מענשען. דאס זיינען די ליפען וואס בעשיצען איהם פון בייז. בערג אויף דער וועלט, בערג אויך אין דעם מענשען. דאס זיינען באקען וועלכע זיינען אזוי רונד און פול אזוי ווי בערג. טהורעמס אויף דער וועלט, טהורעמס אין דעם מענשען. דאס איז זיין האלז. שפינדלען אויף דער וועלט, שפינדלען אין דעם מענשען. דאס זיינען זיינע ארעמס. א קעניג אויף דער וועלט, א קעניג ביי דעם מענשען. דאס איז זיין קאפ. וויינטרויבען אויף דער וועלט, וויינטרויבען ביים מענשען. דאס איז זיין בלוט. מיהלען אויף דער וועלט, א מיהל ביים מענשען. דאס איז זיין מאגען. פערד אויף דער וועלט, פערד ביי מענשען. דאס זיינען די שענקעל. א מלאך המות אויף דער וועלט, א מלאך המות ביי דעם מענשען. דאס זיינען דעם מענשענ׳ס פיס, וועלכע פיהרען איהם אהין וואו ער דארף שטארבען. בערג און טהאלען אויף דער וועלט, בארג און טהאל איז יעדער מענש. שטעהט ער, איז ער א בארג, פאלט ער, איז ער א טהאל.

אט פון די זאכען זעהט מען אז אלעס וואס דער אויבערשטער האט בעשאפען אין דער וועלט האט ער אויך בעשאפען אין דעם מענשען.

22

צדקה און משפט

אברהם אבינו פלעגט פריהער טהאן צדקה און נאכדעם פלעגט ער משפט׳ן. דוד המלך פלעגט פריהער משפט׳ן און נאכדעם געבען צדקה.

ווען צוויי מענשען פלעגען קומען צו אברהם אבינו זיך משפט׳ן, און איינער האט ביי דעם אנדערען גענומען הונדערט גילדען, פלעגט אברהם געבען זיינע איינענע הונדערט

גילדען צו דעם אָנגעקלאָגטען, און נאָכדעם פלעגט ער זיי ביידען הייסען פאַרלייגען זייערע טענות. ווען ער האָט די טענות אויסגעהערט און געפונען אַז דער אָנגעקלאָגטער איז טאַקע שולדיג, פלעגט אברהם צו איהם זאָגען: "יעצט בעצאָהל איהם די הונדערט גילדען וואָס איך האָב דיר געגעבען". אויב עס האָט זיך ארויסגעוויזען אַז דער אָנגעקלאָגטער איז דעם קלעגער גאָרניט שולדיג, פלעגט אברהם אבינו זיי הייסען זיך צוטיילען די הונדערט גילדען און געהן לשלום אהיים.

ווען עס פלעגען קומען צו דוד המלך צוויי מענשען אויף א דין תורה און איינער האָט געמאָנט הונדערט גילדען ביי דעם אַנדערען, פלעגט דוד פריהער אויסהערען זייערע טענות. אויב ער האָט געפונען אַז דער אָנגעקלאָגטער איז טאַקע שולדיג, פלעגט ער איהם געבען הונדערט גילדען און זאָגען: "דו האָסט פערלאָרען. נא דיר געלד און בעצאָהל איהם". אויב עס האָט זיך ארויסגעוויזען אַז דער אָנגעקלאָגטער איז גאָר ניט שולדיג, פלעגט זיי דוד זאָגען: "געהט זיך אהיים אין פריעדען".

23

א דרייפאַכער אונגליק

אין אַרימע פרוי האָט געוואוינט אין דער נאָכבאַרשאַפט פון א גרויסען גוטסבעזיצער וועלכער האָט געהאַט א סך פעלדער. איינמאָל זיינען די צוויי קינדער פון דער פרוי אַרוים אין פעלד צו קלייבען די אָבגעפאַלענע זאַנגען וואָס די תורה האָט געהייסען אוועקגעבען צו אַרימע לייט. אָבער דער בעל הבית פון דער פעלד האָט זיי ניט געלאָזט נעהמען. די מוטער איז געזעסען און מיט גרויס אונגעדולד געוואַרט אויף איהרע קינדער און געזאָגט צו זיך אליין: "ווען וועלען שוין מיינע קינדער צוריק קומען פון פעלד? אפשר וועלען זיי עפּעס ברייגנען צום עסען?" און די אונגליקליכע קינדער האָבען מיט ליידיגע הענד און מיט א ליידיגען מאָגען, און אָהן כחות, זיך געשלעפּט אהיים און געזאָגט איינער צום אַנדערען: "ווען וועלען מיר שוין דערלעבען צו קומען אהיים? אפשר האָט די מאַמע וואָס צו עסען פאַר אונז" און ווען זיי זיינען געקומען אהיים מיט ליידיגע הענד און זייער מוטער

האט אויך גארנישט געהאט צו שטילען זייער הונגער, האבען די קינדערלעך צוגעטוליעט זייערע קעפעלעך צו זייער מו־טער׳ס קניע און זיי זיינען אלע דריי אויסגעגאנגען אין איין טאג.

אט פאר אזעלכע זינד ברייננט גאט א פעסט אויף דער וועלט. די וואס האבען קיין רחמנות אויף דעם לעבען פון ארימע, מוזען אליין בעצאהלען מיט זייערע לעבענס.

24

גאט׳ס משפט איז גערעכט

ווען די רוימער האבען פער׳משפט רבי שמעון בן גמליאל און רבי ישמעאל בן אלישע צום טויט, און מען האט זיי ארויסגענומען אין אן אפענעם פלאץ אום דורכצופיהרען די הינריכטונג, איז רבי שמעון בן גמליאל געזעסען, זיך גע־וואונדערט און געפרעגט: ״פארוואס קומט אונז דער טויט? פארוואס קומט אונז צו שטארבען אזוי ווי פערברעכער?״

״ווילסטו מיר ערלויבען דיר עפעס צו זאגען?״ האט רבי ישמעאל געפרעגט.

״זאג״, האט רבי שמעון בן גמליאל געענטפערט.

האט רבי ישמעאל אזוי געזאגט:

״איך וועל דיר די זאך ערקלערען. עס קען זיין אז אמאל איז פאר אונז פארגעקומען א משפט און מיר האבען ניט ריכטיג גע׳משפט. אמאל זיינען די עדות געווען פאלשע און מיר האבען זיי ניט גוט חוקר ודורש געווען, און דערפאר האבען מיר זיך פערשולדיגט מיט׳ן לעבען. און אמאל קען זיין אז מיר זיינען אוועק אין בית המרחץ, אדער מיר זיינען געזעסען אין דער היים און געגעסען און געטרונקען, און גראדע אין דער צייט זיינען געקומען אלמנות און יתומים און געבעטען מיר זאלען זיי געבען אויף צו לעבען, און דער דיענער אונזערער האט זיי געזאגט אז מיר זיינען פערנומען, און מיר האבען קיין צייט זיי צו זעהן, און די אלמנה און דער יתום זיינען אוועק מיט פערביטערטע הערצער. אט זעהסטו דאך, ווי עס קען זיין אז מיר האבען געזינדיגט און גאר ניט געוואוסט פון דעם״.

״איך שווער דיר ביים הימעל״, האט רבי שמעון בן גמליאל געזאגט, ״אויב ביי מיר איז ווען פארגעקומען אזא

זאך. איך האב געהאט שומרים וואס פלעגן זיצען ביי דער טיהר פון מיין הויז, און אז עס פלעגן קומען ארימע לייט, פלעגן די שומרים זיי אריינגעהמען אין הויז, געבען זיי עסען און טרינקען, און די ארימע לייט פלעגן בענשען".

"אפשר", האט רבי ישמעאל ווייטער געזאגט, "אפשר אז דו ביזט געזעסען און גע'דרשנ'ט אויפ'ן הר הבית, אין געגענווארט פון די גרויסע אידישע לייט, האסטו געפיהלט שטאלץ, און דאס איז אויך א זינד".

"הער צו, ישמעאל מיין ברודער", האט רבי שמעון געענט־פערט. "איך בין בערייט אנצונעהמען מיין אונגליק".

און ווען אפילו מען האט זיי שוין געפיהרט צו דער הריגה האבען זיי נאך אלץ אבגעגעבען כבוד איינער דעם אנדע־רען. און זיי האבען ביי דעם היגריכטער אזוי געבעטען. רבי ישמעאל האט געזאגט: "איך בין א כהן דער זוהן פון א כהן גדול, קומט מיר פריהער צו שטארבען. טויט מיך צוערשט, אום איך זאל ניט דארפען צוזעהן דעם טויט פון מיין חבר". און רבי שמעון האט געזאגט: "איך בין א נשיא דער זוהן פון א נשיא, מאך מיר דעם טויט פריהער, אום איך זאל ניט זעהן דעם טויט פון מיין חבר". האט דער הינריכטער געענט־פערט: "ווארפט גורל". און דער גורל איז געפאלען אויף רבי שמעון בן גמליאל.

גלייך האט דער הינריכטער איהם אבגעהאקט דעם קאפ. האט רבי ישמעאל גענומען דעם קאפ צו זיך אין שויס, און האט געוויינט און געשריען: "דער הייליגער מויל! דער טרייער מויל! דער מויל וואס פלעגט שיטען מיט פערל אין בריליאנטען! ווער האט דיך געשליידערט צו דער ערד? ווער האט דיין צונג פערשמירט אין אש און שטויב?" און איידער ער האט געענדיגט זיינע רייד האט דער הינריכטער איהם אויך אבגעשניטען דעם קאפ.

25

עס האט זיך ניט געלוינט

רבי שמעון בן יוחאי איז איינמאל געגאנגען בעזוכען קראנקע. האט ער געפונען איין חולה וועלכער איז געווען א געשוואלענער און האט געליטען אויף אן אינערליכע קראנק־הייט. און די גאנצע צייט האט דער קראנקער געהאלטען אין

איין לעסטערען גאָט׳ס נאָמען. האָט צו איהם רבי שמעון בן יוחאי געזאָגט: ״דו פוסטער יונג! דו האָסט בעסער געדאַרפט בעטען גאָט ער זאָל אויף דיר זיך דערבאַרמען, איידער איהם צו לעסטערען״.

״האָסט רעכט״, האָט דער קראַנקער געזאָגט, ״בעט איך טאקע גאָט אז ער זאָל צונעהמען די יסורים פון מיר און זיי דיר אוועקגעבען״.

״זעהר רעכט אויף מיר״, האָט רבי שמעון בן יוחאי געזאָגט. ״גאָט האָט מיר בעצאָהלט דערפאר וואָס איך האָב פערנאַכלעסיגט לערנען די תורה און האָב אויסגעבראַכט מיין צייט אויף אַזא אונדאַנקבאַרען מענשען ווי דיזער״.

מסכת סופרים

1

פערענטפערט מיט א משל

אן אפיקורס האט געפרעגט ביי רבי יהושע הגרסי: ״פארוואס איז ערלויבט צו שרייבען א ספר תורה אויף די פעל פון נבלות און טרפות?״ האט רבי יהושע געזאגט: ״לאמיך דיר דיין פראגע פערענטפערען מיט א משל. צוויי מענשען זיינען פער׳משפט געווארען צום טויט. איינעם האט חינגעריכטעט א הענקער און דעם אנדערען האט היני געריכטעט דער קעניג אליין. טא ווער איז חשוב׳ער? עס פערשטעהט זיך אז דער וועמען דער קעניג האט גע׳הרג׳עט. אזוי איז אויך די בהמה וואס איז געטויטעט געווארען פון דעם בעשעפער חשוב׳ער פון דער וואס א מענש האט גע־טויטעט״.

״אויב אזוי״, האט דער אפיקורס געזאגט, ״דארף מען דאך די בהמה מעגען עסען״.

״עס שטעהט אבער דייטליך אז עס איז פערבאטען צו עסען נבלה און טרפה, טא וואס קען איך דיר טהאן?״ האט רבי יהושע געענטפערט.

2

די איבערזעצונג פון דער תורה

פינף אידישע געלעהרטע האבען אמאל איבערזעצט די תורה אין גריכיש פאר תלמי המלך. איז דאס דאן ביי אידען געווען אזא אונגליק ווי אין דעם טאג ווען מען האט געמאכט דעם עגל, ווייל עס איז אונמעגליך די תורה ריכטיג צו איבערזעצען אין אן אנדער שפראך.

ווי עס שיינט צו זיין איז תלמי ניט געוועזן צופריעדען פון דער איבערזעצונג. האט ער געמאכט א צווייטען פערזוך צו איבערזעצען די תורה אין גריכיש. צו דיזען צוועק האט ער איינגעלאדען צוויי און זיעבציג אידישע געלעהרטע, וועלכע זיינען געווען בעקאנט אלס די "זקנים". ער האט קיינעם פון זיי געזאגט וועגען וואס ער האט זיי פעררופען, נאר נאכדעם אז זיי זיינען געקומען, האט ער זיי אריינגעזעצט אין צוויי און זיעבציג בעזונדערע הייזער, איז אריינגעקומען צו יעדען איינעם בעזונדער און האט איהם געזאגט: "איבערזעץ מיר די תורה פון משה אייער רבי". תלמי המלך האט געוואלט פערזיכערען אז די זקנים זאלען זיך ניט קענען צוזאמענריידען און ניט ענדערען קיין זאך, נאר איבערזעצען אלעס וואס שטעהט אין דער תורהווארט פאר ווארט.

אבער אין דער תורה זיינען דא איינינע שטעלען וואס אז מען איבערזעצט זיי ווארט פאר ווארט אין אן אנדער שפראך בעקומען זיי אן אנדער בעדייטונג, האבען די זקנים געמאכט ענדערונגען אין דרייצעהן פערשיעדענע שטעלען, און א נס איז געשעהן אז אלע צוויי און זיעבציג איבערזעצער האבען געמאכט די זעלבע ענדערונגען, און אלע איבערזעצונגען זיינען געווען גלייך.

אין די ספרי החשמונים ווערט די מעשה אזוי דערצעהלט:

תלמי מלך מצרים וועלכער איז געווען א קלוגער קעניג און האט געוואלט פיהרען זיינע מענשען אין א גוטען וועג, האט איינמאל געגעבען א בעפעהל זיינע מענשען אז זיי זאלען פאר איהם זאמלען אלע ביכער פון געזעץ, רעליגיאן און היסטאריע וואס זיינען דא אויף דער וועלט. די מענשען

האָבען בערייזט אַ סך לענדער און זיינען צוריקגעקומען מיט ניין הונדערט און פינף און זעכציג ביכער. האָט תלמי המלך זיי געהייסען ווייטער פאָהרען און איהם ברייגנען נאָך ביכער ביז עס זאָל זיין אַ גראַדע צאָהל — טויזענד. די מענשען האָבען זיין בעפעהל אויסגעפיהרט. תלמי האָט זיך גענומען צו שטודירען די טויזענד ביכער אום אויסצוקלייבען געזעצען פאַר זיין פאָלק. האָבען זיך דאָרט געפונען איייניגע אידישע רשעים או זיי האָבען צו איהם געזאָגט: "אונזער האַר קעניג! וואָס דאַרפסטו די גאַנצע ארבייט און די מיה? שיק צו די אידען אין ירושלים און זאָלען זיי דיר געבען זייער תורה, וועלכע איז פאַר זיי געשריבען פון גאָט דורך זייער נביא, און פון דעם וועסטו לערנען ווי צו משפט'ן דיין פאָלק און זיי פיהרען אין אַ ריכטיגען, קלוגען וועג". תלמי האָט געשיקט זיינע שלוחים צו די אידען און זיי האָבען איהם געשיקט אַ ספר, וואָס איז ניט געווען די תורה, ווייל די תורה האָבען זיי ניט געוואָלט געבען צו אַ פרעמדען וואָס איז ניט פון זייער גלויבען. ווען תלמי האָט אַריינגעקוקט אין דעם ספר וואָס די אידען האָבען איהם געשיקט איז דאָס איהם זעהר געפעלען געוואָרען. ער האָט אוועקגעלייגט אַלע אַנדערע ביכער אָן אַ זייט און ער האָט געלערנט זיך און זיין פאָלק פון דעם ספר וואָס די אידען האָבען איהם געשיקט. אָבער די אידישע רשעים האָבען באַלד אויסגעפונען אז די אידען האָבען ניט געשיקט דעם ריכטיגען ספר, האָבען זיי געזאָגט צו תלמי המלך: "די אידען האָבען דיך אָבגענאַרט. זיי האָבען פון דיר געמאַכט חוזק. זיי האָבען דיר ניט געשיקט זייער תורה, נאָר אַן אַנדער ספר וואָס זיי האָבען. ווען דו וואָלסט געזעה: די ריכטיגע תורה וואָלסטו אין דעם געפונען אַ סך בעסערע און קליגערע זאַכען".

ווען תלמי האָט דאָס געהערט איז ער געוואָרען שטאַרק בייז אויף די אידען און ער האָט זיי געשיקט אַ צווייטען מאָל זיינע שלוחים און געפאָדערט אז מען זאָל איהם געבען די ריכטיגע תורה. ער האָט אָבער מורא געהאַט, טאָמער וועט מען איהם ווידער אָבנאַרען, האָט ער זיך געקליגט און האָט איינגעלאַדען די זיעבציג זקנים וואָס זיינען דאַן געווען ביי אידען, האָט יעדען איינעם פון זיי פערשפאַרט אין אַ בעזונדער חדר, און איהם געהייסען אָנשרייבען די תורה אין גריכיש. האָט דער רוח הקודש גערוהט אויף די זקנים

און זיי האָבען אַלע איבערזעצט מיט איין נוסח. און אַלע איבערזעצונגען זיינען געווען גלייך, ניט געענדערט איינע פון די אַנדערע אפילו אין איין וואָרט.

3

אויף א לעבעדיגען לאָזט זיך ניט טרייסטען

ווען יעקב'ס קינדער האָבען איהם געבראַכט יוסף'ס העמד, וועלכע איז געווען פערשמירט מיט בלוט. און האָבען איהם געוואָלט מאכען צו גלויבען אז יוסף איז שוין טויט, האָט יעקב'ן זיך ניט געוואָלט טרייסטען, דאָס איז ווייל טרייסטען קען מען זיך נאָר נאָך א טויטען, אָבער ניט נאָך איינעם אין וועמעס טויט מען איז ניט זיכער.

וואָס האָט יעקב געטהאָן? ער איז געגאַנגען אויף די בערג, האָט אויסגעהאַקט צוועלף שטיינער, האָט אויף יעדען שטיין אָנגעשריבען דעם נאָמען פון א שבט, ראובן אויף דעם ערשטען, שמעון אויף דעם צווייטען און אזוי ווייטער. נאָכדעם האָט ער די שטיינער געהייסען זיך קניען פאַר דעם שטיין פון ראובן, האָבען זיי זיך ניט געקניעט. האָט ער זיי געהייסען זיך קניען פאַר דעם שטיין פון שמעון האָבען די שטיינער זיך אויך ניט געקניעט. אָבער ווען עס איז געקומען צו יוסף'ס שטיין האָבען זיך אַלע אַנדערע עלף שטיינער יאָ געקניעט. דאָס איז געווען א בעוויז אַז יוסף לעבט נאָך, אָבער יעקב איז נאָך אַלץ ניט זיכער געווען און ער האָט געוואָלט מאכען א צווייטע פּראָבע. איז יעקב געגאַנגען און געמאַכט א פּראָבע מיט גאַרבען. ער האָט גענומען צוועלף גאַרבען פון פעלד, האָט יעדען איינעם געגעבען א נאָמען פון א שבט, נאָכדעם האָט ער צו די גאַרבען געזאָגט: "איך בעפעהל אייך זיך צו קניען פאַר דעם גאַרב פון לוי, ווייל ער טראָגט די אורים ותומים" אָבער די גאַרבען האָבען זיך ניט געקניעט. האָט ער דערנאָך אויסגערופען: "איך בעפעהל אייך זיך צו קניען פאַר דעם גאַרב פון יהודה, ווייל ער איז א מלך". אָבער די גאַרבען האָבען זיך ניט געקניעט. צולעצט אַז ער האָט זיי געהייסען זיך קניען פאַר דעם גאַרב פון יוסף האָבען זיי זיך געקניעט.

און דאָך איז יעקב'ן נאָך אַלץ ניט געווען קלאָר אויב יוסף לעבט.

מסכת שמחות

1

מען טאָר ניט שרעקן א קינד

אַ אינגעל האָט איינמאָל צובראָכן אַ גלאָז אום שבת, האָט דער פאָטער איהם אָנגעריסען אַן אויער און האָט איהם אָנגעשראָקען. דער אינגעל איז ענטלאָפען און האָט זיך דער־טרונקען אין אַ ברונען. נאָכדעם ווי מען האָט איהם ארויס־גענומען אַ טויטען האָט מען געפרעגט אַ שאלה ביי רבי עקיבא אויב מען זאָל מיט דעם קינד זיך בעגעהן ווי מיט אַ זעלבסטמערדער. האָט רבי עקיבא געהייסען אז מ׳זאָל איהם מקבר זיין מיט אַלע כבודים ווי עס געהער צו זיין.

פון דער געשיכטע איז צו זעהן אז אַ קינד טאָהר מען ניט שרעקן. ענטוועדער דער פאָטער בעשטראָפט איהם גלייך, אָדער ער פערשווייגט און זאָגט גאָרנישט.

2

מיטגענומענע זיין עשירות

שמואל הקטן איז געשטאָרבען ניט איבערלאָזענדיג קיין קינד נאָך זיך. האָבען איהם ר׳ גמליאל הזקן און ר׳ אלעזר בן עזריה אזוי בעקלאָגט:

"אָט דער פערדיענט אז מען זאָל איהם בעוויינען.

אַט דער פערדיענט אַז מען זאָל נאָך איהם קלאָגען. מלכים שטאַרבען און לאָזען איבער זייערע קרוינען צו זייערע קינדער. עשירים שטאַרבען און לאָזען איבער זייער רייכטהום צו זייערע קינדער. אָבער שמואל הקטן האָט גענומען אַלע טייערע זאכען פון דער וועלט, זיין תורה און זיין גוטען נאָמען, און איז מיט דעם אַוועק אויף יענער וועלט".

3

פאַטערליעבע און ליעבע צו דער תורה

ווען רבי עקיבא'ס זוהן, שמעון, איז קראַנק געוואָרען האָט רבי עקיבא ניט אויפגעהערט צו לערנען מיט זיינע תלמידים אין בית המדרש. ער האָט דעם חולה איבערגעלאָזען אונטער דער השגחה פון אַ דיענער און האָט מיט דעם דיענער אָבגעמאַכט אַז ער זאָל איהם פון צייט צו צייט לאָזען וויסען וואָס זיין זוהן מאַכט.

עס איז געקומען איין שליח און האָט צו רבי עקיבא געזאָגט: "ער ליידט זעהר שווער". האָט רבי עקיבא נעזאָגט צו זיינע תלמידים: "פרעגט ווייטער וואָס איהר ווילט פרעגען". שפעטער איז געקומען אַ צווייטער שליח און האָט געזאָגט: "זיין קראַנקהייט איז נאָך שווערער געוואָרען". האָט רבי עקיבא געזאָגט צו זיינע תלמידים: "לערנט ווייטער". נאָכדעם איז געקומען אַ דריטער שליח און געזאָגט: "ער גוסס'ט". גראָדע אין דער מינוט האָבען די תלמידים ביי רבי עקיבא געהאַלטען אין פרעגען אַ קשיא. האָט ער צו זיי געזאָגט: "פרעגט ווייטער". און ער האָט בשום אופן ניט געוואָלט שטערען די צייט פון לערנען. אָבער ווען אַ פערטער שליח איז געקומען און האָט איהם אָנגעזאָגט די טרויעריגע בשורה אַז זיין זוהן איז שוין געשטאָרבען, האָט ער אויסגעטהאָן זיינע תפילין, געריסען קריעה און געזאָגט צו די תלמידים: "ברידער אידען, הערט מיך אויס! ביז יעצט זיינען מיר געווען פערפליכטעט צו דער תורה, אָבער פון יעצט אָן און ווייטער זיינען מיר פערפליכטעט אָבצוגעבען דעם טויטען די עהרע וואָס איהם קומט".

4

צוליעב זיין פאטער׳ס כבוד

דער זוהן פון רבי חנינא בן תרדיון איז ארוים אויף א שלעכטען וועג. דער סוף איז געווען אז רויבער האבען איהם געכאפט און איהם דער׳הרג׳עט. דריי טעג שפעטער האט מען געפונען זיין טויטען קערפער. האט מען אירם צוגעגרייט מיט גרויס כבוד, ארויפגעלייגט אויף א מטה, ארייגעטראגען אין שטאדט, און ווייל וועגען איהם האט מען גאר־נישט געקענט זאגען, האט מען דערצעהלט די שעהנע מעלות פון זיין פאטער און מוטער.

מסכת כלה

1

רבי עקיבא האָט געטראָפען

איינמאָל זיינען אידישע געלעהרטע געזעסען אין טויער פון שטאָט. זיינען פאַרביי זיי דורכגעגאַנגען צוויי אינגלעך. איינער האָט געטראָגען אַ היטעל אויפ'ן קאָפּ, דער אַנדערער איז געגאַנגען אָהן אַ היטעל. אויף דעם וועלכען איז געגאַנגען אָהן אַ היטעל האָט רבי אליעזר געזאָגט אַז ער איז אַ ממזר. רבי יהושע האָט געזאָגט אַז ער איז אַ בן הנדה. האָט רבי עקיבא געזאָגט: ״ער איז ביידע זאַכען״.

האָבען רבי עקיבא'ס חברים איהם געפרעגט: ״ווי אַזוי וואַגסטו זיך צו ריידען אַנדערש ווי דיינע לעהרער?״ האָט רבי עקיבא געענטפערט: ״איך וועל בעווייזען אַז איך האָב רעכט״. איז ער אַוועק זוכען די מוטער פון דעם אינגעל און ער האָט זי געפונען אין מאַרק זיצענדיג מיט אַ קאָשיקעל אַרבעס. ״הער צו, מיין טאָכטער,״ האָט רבי עקיבא צו איהר געזאָגט, ״אויב דו וועסט מיר אויסזאָגען דאָס וואָס איך וועל ביי דיר פרעגען וועל איך דיר אריינברייגען אין גן עדן״. האָט זי געזאָגט: ״שווער מיר אַז דו וועסט אַזוי טהאָן.״ רבי עקיבא האָט איהר געמאכט צו גלויבען אַז ער האָט איהר געגעבען אַ שבועה, ער האָט איהר אָבער די שבועה ניט געגעבען. ״אַלזאָ זאָג מיר, וואָס איז דאָס פאַר אַ אינגעל וואָס דו האָסט?״ האָט רבי עקיבא געפרעגט. האָט די פרוי אַזוי דערצעהלט: ״ווען מען האָט מיר חופה געשטעלט בין

איך געווען א נדה. מיין גוטער, פרומער מאן האט זיך פון מיר אבגעשיידט, האט דער אונטערפיהרער זיך מיט רעם בענוצט און האט מיך פערפיהרט, און דאס איז זיין קינד".
האבען דאן אלע געזאגט: "געלויבט זאל זיין דער אויבערשטער וואס האט ענטדעקט זיין סוד צו רבי עקיבא".

2.

רבי עקיבא'ס חכמה

רבי טרפון איז געווען זעהר רייך, נאר מען פלעגט אויף איהם זאגען אז ער גיט ניט גענוג צדקת לויט זיין גרויסע עשירות. איינמאל האט איהם געטראפען רבי עקיבא, האט ער צו איהם געזאגט: "רבי! אויב דו ווילסט קען איך פאר דיר קויפען א שטאדט, אדער צוויי". האט רבי טרפון זיך אנגעבאפט אן דעם פארשלאג און געזאגט: "קויף". רבי טרפון האט אויסגעצעהלט פיער טויזענד גאלדענע רענדלעך און האט זיי געגעבען צו רבי עקיבא ער זאל האבען וואס צו בעצאהלען פאר די שטעדט.

רבי עקיבא האט גענומען די געלד און האט פערטיילט צו ארימע לייט. א צייט שפעטער האט איהם רבי טרפון ווידער געטראפען. פרעגט ער: "וואו זיינען די שטעדט וואס דו האסט געקויפט פאר מיר?" זאגט רבי עקיבא: "קום מיט מיר, איך וועל דיר ציינען". רבי עקיבא האט איהם גענומען פאר'ן האנד און געפיהרט אין בית מדרש. דארט האט ער גענומען א תהלים און אוועקגעלייגט אויף א טיש. האבען זיי ביידע גענומען זאגען תהלים. זיי האבען געזאגט און געזאגט, ביז זיי זיינען געקומען צו דעם פסוק "פזר נתן לאביונים", (עס מיינט: ער האט צוגעבען און צוטיילט צו ארימע לייט), האט רבי עקיבא געזאגט: "אט דאס איז די שטאדט וואס איך האב פאר דיר געקויפט".

ווען רבי טרפון האט דאס געהערט, האט ער זיך אויפגעשטעלט, האט א קוש געטהאן רבי עקיבא'ן אויפ'ן קאפ און האט געזאגט: "דו ביזט מיין רבי און מיין וועג ווייזער. מיין רבי אין תורה און מיין וועג ווייזער אין מענשליכקייט".

3

רבי עקיבא ערציהט א קדיש

רבי עקיבא איז איינמאָל געגאַנגען אין א ווייטען אָרט, האָט ער אויפ'ן וועג געטראָפען א מענשען טראָגען א שווערען פּאַק האָלץ אויף זיינע שולטערען. דער טרעגער איז געגאַנגען און געקרעכצט און געזיפצט און געוויינט אויפ'ן קול. רבי עקיבא האָט דערקענט אז דאס איז א טויטער וואס קומט אָב פאר זיינע זינד. האָט ער איהם געפרעגט: "וואס אזוינס האָסטו געטהאָן?" האָט דער מת געענטפערט: "איך האָב ניט דורכגעלאָזען איין עבירה אויף יענער וועלט וואס איך האָב ניט געטהאָן. און יעצט טרייבט מען מיך אזוי ארום און מען היט מיך אז איך זאָל זיך ניט אָברוהען אויף א מינוט". פרעגט רבי עקיבא: "האָסטו איבערגעלאָזען א זוהן?" זאָגט דער מת: "לאָז מיך געהן, האַלט מיך ניט אָב, ווייל איך האָב מורא פאר די מלאכי חבלה. זיי טרייבען מיך מיט פייערדיגע בייטשען". זאָגט רבי עקיבא: "איך וועל זיי זאָגען אז זיי זאָלען דיך א ווילע צורוה לאָזען. דו ענטפער מיר אויף מיין פראגע".

"קיין קינד האָב איך ניט איבערגעלאָזען", האָט דער זינדיגער מת געענטפערט, "אָבער מיין פרוי האָב איך איבערגעלאָזען א שוואַנגערע".

רבי עקיבא האָט זיך געלאָזט געהן נאָך דער שטאָדט וואו דער זינדיגער האָט געלעבט, און אז ער האָט זיך נאָכגעפרעגט אויף איהם ביי מענשען, האָבען זיי איהם דערצעהלט אז דער טויטער איז געווען דער ערגסטער מענש אויף דער וועלט. רבי עקיבא איז געגאַנגען צו דער אלמנה, האָט איבערגעוואַרט די צייט ביז זי האָט געבוירען א זוהן. ער האָט דעם אינגעל געלאָזט מל זיין. נאָכדעם האָט ער איהם צוגענומען, איהם ערצויגען אין אידישקייט און געלערנט זאָגען קדיש אין שוהל.

א צייט שפּעטער אז רבי עקיבא איז ווידער געווען אין דעם ווייטען אָרט, האָט זיך יענער זינדיגער צו איהם בעוויזען און איהם געדאַנקט וואס ער האָט דורכגעפיהרט אז ער זאָל יעצט קענען האָבען רוה.

כלה רבתי

ו

פון די קליינע קינדער'ס וועגן

יעדען טאָג געהט ארויס א מלאך פון הימעל חרוב צו מאַכען די וועלט און אומקעהרען אלעס צוריק צו תהו ובוהו. אָבער ווען דער אויבערשטער קוקט זיך איין ווי קליינע קינדערלעך זיצען אין חדר און ווי תלמידי חכמים זיצען און לערנען אין די בתי מדרשות ווערט זיין כעס פערוואַנדעלט איז רחמנות און ער לאָזט ניט די וועלט אונטערגעהן.

ווען די אידען זיינען געשטאַנען ביים בארג סיני, האָט זיי דער אויבערשטער געפרעגט: "וועט איהר אָננעהמען די תורה?" האָבען די אידען געענטפערט: "יאָ". האָט זיי דער אויבערשטער געפרעגט: "און ווער וועט מיר גוט זאָגען פאר אייך אז איהר וועט די תורה לערנען און אָבהיטען?" האָבען די אידען געענטפערט: "אונזערע קינדער וועלען ערב זיין פאר אונז." האָט דער אויבערשטער געזאָגט: "געדענקט! אויב איהר וועט אָבהיטען די תורה איז גוט, און אויב ניט וועלען אייערע קינדער זיין פעראַנטוואָרטליך ביי מיר."

2

די פרוכט פון שלום בית

אהרן הכהן וועלכער פלעגט זוכען צו מאכען שלום צווישען פרעמדע, פלעגט אויך מאכען שלום צווישען מאן און ווייב. ווען ער פלעגט זיך דערוויסען פון א פּאָאַר פאָלק וואָס האָבען זיך צוקריעגט און האלטען ביי א גט, פלעגט ער געהן צום מאן און צו איהם אזוי זאָגען: ״איך האָב געהערט אז דו ווילסט זיך גט׳ן מיט דיין ווייב. פרעג איך דיך, צו וואָס זאָלסטו דאָס טהאָן? עס קען זיין אז דו וועסט קריגען אן אנ־דער ווייב אזוי ווי די, און עס קען זיין אז דו וועסט קריגען אן ערגערע. און אז דו וועסט שוין נעהמען אן אנדער ווייב, וועט זי דעם ערשטען מאָל וואָס דו וועסט זיך מיט איהר צוקריגען, דיר דערמאָנען ווי שלעכט דו ביזט געווען צו דיין ערשטער פרוי. איז שוין ניט בעסער אז דו זאָלסט זיך האַל־טען ביי דער וואָס דו האָסט שוין?״ און אויף אזא אופן האָט אהרן שלום געמאכט צווישען פיעלע פּאָאַרלעך. דער סוף איז געווען אז ווען א קינד איז ביי דער פּאָאַרעל געבוירען געוואָרען, און דער קינד איז געווען א אינגעל, האָט מען איהם א נאָמען געגעבען אהרן.

ווען אהרן איז געשטאָרבען האָבען נאָך איהם געוויינט מע־נער, פרויען און קינדער. צו זיין לוית זיינען געגאַנגען אכ־ציג טויזענד בחורים וועלכע מען האָט גערופען אהרן.

3

״אדם ווערט ניט אריינגעלאָזט״

רבי עקיבא און דריי מיטרייזענדע פון ירושלים זיינען אָנגעקומען אין דער גריכישער שטאָדט אתינא, אָדער אַט־הענס. זיי האָבען זיך אָבגעשטעלט אין אן אכסניא. דער בעל הבית האָט פאר זיי געמאכט א שעהנעם מאָהלצייט, זיי האָבען געגעסען און געטרונקען, און נאָכדעם האָט דער בעל הבית פון דער אכסניא אויפגעשטעלט פאר זיי פיער בעטען צום שלאָפען. איינע פון די בעטען וועלכע איז געווען א צו־בראָכענע איז געווען אָנגעשפּאַרט אויף אן אנדער בעט.

נאָכדעם ווי די געסט זיינען אוועק אין זייער צימער שלאָפען, האָט דער בעל הבית געזאָגט צו זיך: "איך האָב געהערט אז די מענשען פון ירושלים זיינען זעהר קלוג. וועל איך געהן און אונטערהערען וואָס זיי ריידען צווישען זיך." האָט ער זיך געלייגט אין א פאָדערשטען צימער. הערט ער ביינאכט ווי עס זאָגט דער וואָס איז געלעגען אויף דער צו־בראָכענער בעט: "איהר מיינט אז איך שלאָף אויף א בעט? עס הויבט זיך גאָר ניט אָן! איך ליעג דאכט זיך אויף דער ערד, אָבער איך פיהל אז איך הייננ אין דער לופטען." רופט זיך אָב א צווייטער: "די פלייש וואָס מיר האָבען געגעסען האָט געהאט א חינטישען טעם". זאָגט דער דריטער: "און דער וויין וואָס מיר האָבען געטרונקען האָט געשמעקט מיט בית עולם." רופט זיך אָב דער פערטער: "וואָס איז דער וואונדער? וואָס פאר א בעל הבית אזא ווירטשאַפט. דער בעל הבית איז ניט קיין כשר קינד, איז אלעם ביי איהם ניט כשר."

ווען דער בעל הבית האָט געהערט די רייד, האָט ער גע־זאָגט צו זיך: "איין זאך האָבען זיי געזאָגט אן אמת, דאָס איז אז די בעט איז צובראָכען, אָבער די אנדערע דריי זאכען זיינען ליגען." פון דעסטוועגען, אום צו בעפריעדיגען זיין אייגענע נייגעריגקייט, איז ער אויף מאָרגען אין דער פריה געגאנגען צום קצב און האָט צו איהם געזאָגט: "גיב מיר נאָך פלייש פון די זעלבע וואָס דו האָסט מיר געגעבען נעכטען." האָט דער קצב געענטפערט: "איך האָב ניט." האָט דער בעל אכסניא געפרעגט: "זאָג מיר, וואָס איז דאָס געווען פאר א פלייש? עס האָט געהאט זעהר א גוטען טעם." האָט איהם דער קצב געענטפערט: "איך האָב געהאט א יונגען שעפּסעל, א זויגלינג, איז זיין מוטער גע'פגר'ט, האָט דער שעפּס גע־מוזט זויגען ביי אונזער צויג. גראדע נעכטען האָט מיר אויסגעפעהלט פלייש און דו ביזט געקומען. האָב איך דיר געמוזט געבען די פלייש פון יענעם שעפּס."

ווען דער בעל אכסניא האָט דאָס געהערט, האָט ער גע־זאָגט: "צוויי זאכען זיינען אמת, אָבער די אנדערע צוויי זאכען זיינען ליגען." איז ער נאָכדעם געגאנגען צום וויין־הענדלער און האָט איהם געפרעגט: "האָסט נאָך פון יענעם וויין וואָס דו האָסט מיר נעכטען פערקויפט?" האָט דער וויין־הענדלער געענטפערט: "ניין." בעט איהם דער בעל אכסניא: "זאָג מיר, וואָס איז דאָס געווען פאר א וויין?" האָט דער וויין־הענדלער געענטפערט: "איך האָב געהאט א ויינשטאָק

וואָס איז געוואַקסען אויף מיין פאָטער'ס קבר, האָב איך אויסגעקוועטשט די טרויבען, געמאכט פון דעם וויין און אריינגעטהאָן אין פעסער. ווען דו ביזט געקומען האָב איך קיין אנדער וויין געהאט, האָב איך דיר געגעבען פון דעם וויין."

"דריי זאכען זיינען אמת, אָבער איין זאך איז ליגען", האָט דער בעל אכסניא געזאָגט צו זיך.

נאָכדעם איז ער געגאַנגען צו זיין מוטער און האָט איהר געפרעגט: "זאָג מיר, וועמעס זוהן בין איך?"

"דו ביזט דיין פאָטער'ס", האָט די מוטער געענטפערט.

"זאָג מיר דעם אמת וועמעס זוהן בין איך" האָט דער בעל אכסניא געשריען, "אז ניט וועל איך דיר דעם קאָפּ אראָב־נעהמען."

האָט די מוטער זיך אזוי מודה געווען:

"דיין פאָטער האָט מיר קיין קינד ניט געגעבען, האָב איך מורא געהאט אז נאָך זיין טויט וועט זיין גאנצער פערמעגען, אויף וועלכען איך האָב אויך שווער געארבייט, איבערגעהן צו זיין משפחה. האָב איך בעגאַנגען א זינד און האָב אויף אזא אופן געבראכט דיך אויף דער וועלט, און דו האָסט בעקומען מיין מאַן'ס גרויסען פערמעגען."

ווען דער בעל אכסניא האָט איינגעזעהן אז אַלע פיער זאכען זיינען אמת, האָט ער געזאָגט: "די מענשען פון ירושלים זיינען זעהר געפעהרליך. אויב מען וועט זיי לאָזען קומען אהער וועלען זיי מאכען די גאנצע שטאָדט פאר ממזרים. איז בעסער אז מען זאָל די אידען אין קיין אכסניא ניט אריינלאָזען."

און דאָס איז געווען דער ערשטער האָטעל בעזיצער וואָס האָט פאר זיין גאסט הויז אנגענומען דעם רעגעל "אידען ווע־רען ניט אריינגעלאָזען."

מסכת דרך ארץ

ו

א בעזוך ביי פילאסאפאס

פיער אידישע געלעהרטע, רבן גמליאל, רבי יהושע, רבי אלעזר בן עזריה און רבי עקיבא, זיינען איינמאל געקומען אין א שטאָדט וואו עס האָט געוואוינט א גרויס געלעהרטער מאן מיט'ן נאָמען פילוסופוס. אין אָווענד, אז זיי זיינען אָנגעקומען, האָט רבי יהושע געפרעגט ביי רבן גמליאל: "רבי, ווילסטו אז מיר זאָלען געהן בעזוכען פילוסופוס אונזער חבר?" האָט רבן גמליאל געזאָגט: "ניין". אויף מאָרגען אין דער פריה האָט איהם רבי יהושע ווידער געפרעגט: "ווילסטו אז מיר זאָלען געהן בעזוכען אונזער חבר פילוסופוס?" האָט רבן גמליאל געענטפערט: "יא". זיינען זיי געגאנגען און ווען זיי זיינען שוין געווען ביי דער הויז, האָט רבי יהושע אָנגעקלאפט אין טיהר. האָט פילוסופוס זיך געטראכט: "דאָס איז די עטיקעטע פון חכמים." ביים צווייטען קלאפ אין טיהר האָט פילוסופוס איינגעוואשען זיין געזיכט, זיינע הענד און פיס. ביים דריטען קלאפ האָט ער פאר זיי געעפענט די טיהר. האָט ער זיך געטראכט: ווי זאָל איך די אידישע חכמים בעגריסען? זאָל איך פריהער זאָגען שלום צו רבן גמליאל וועל איך דאך ערנידעריגען די אנדערע. זאָל איך די אנדערע צוערשט בעגריסען וועט דאָס זיין א בעליידיגונג פאר רבן גמליאל. האָט ער אזוי געזאָגט: "פריעדען

צו אייך, איהר אידישע חכמים, און איבערהויפט צו רבן גמליאל."

2

א גאסט דארף מען אכטען און היטען

רבי יהושע בן לוי האט געזאגט: "מענשען וועלכע דו קענסט ניט זאלסטו זיי היטען ווי גנבים און כבוד זאלסטו זיי אבגעבען ווי צו רבן גמליאל".

געזאגט האט ער דאס צוליעב אזא ערפאהרונג.

איינמאל איז א פרעמדער מאן געקומען צו רבי יהושע איבערנעכטיגען. האט ער דעם גאסט געגעבען עסען און טרינקען און נאכדעם האט ער איהם ארויפגעפיהרט אויפ'ן דאך שטיבעל שלאפען. פון זיכערהייט וועגען האט ער צו־גענומען דעם לייטער. וואס האט דער גאסט געטהאן? האלבע נאכט איז ער אויפגעשטאנען, האט גענומען אלע ווערטפולע זאכען וואס ער האט דארט געפונען און זיי איינ־געפאקט אין זיין מאנטעל. אבער ווען ער האט געוואלט ארונ־טערגעהן האט ער זיך צובראכען דעם קארק. אין דער פריה האט איהם רבי יהושע דארט געפונען ליגען. האט ער צו איהם געזאגט: "דו פוסטער יונג! אזוי טהוען נאר מענשען אזעלכע ווי דו". האט דער גנב געזאגט: "רבי, איך האב ניט געוואוסט אז דו האסט צוגענומען דעם לייטער".

"דו נאר איינער!" האט רבי יהושע געענטפערט. "איך האב אויף דיר געהאלטען אז אויג נאך פון נעכטען".

3

ניט געפאלגט דעם בעל הבית

אז איינער קומט צו גאסט דארף ער טהאן אלעם וואס דער בעל הבית הייסט איהם, אויב עס איז נאר א גערעכטע זאך. אמאל איז געווען א מעשה מיט שמעון פון אנטיפטרס. צו איהם פלעגען קומען געסט, פלעגט ער זיי הייסען עסען און טרינקען. די געסט פלעגען זיך לאזען לאנג בעטען און שווערען ביי דער תורה אז זיי וועלען נארנישט נעהמען אין

מויל. אָבער נאָכדעם פלעגען זיי יאָ עסען און טרינקען. ווען די געסט פלעגן זיך קלייבען אוועקצוגעהן, פלעגט זיי שמעון שלאָגען מלקות.

ווען רבי יוחנן בן זכאי און די חכמים האָבען געהערט פון דער געשיכטע, האָט עס זיי פערדראָסען. האָבען זיי געפרעגט צווישען זיך: "ווער וועט געהן און איהם געבען צו פערשטעהן אז ער טהוט אַן עולה?" האָט רבי יהושע געזאָגט: "איך וועל געהן און זעהן ווי ער פיהרט זיך אויף מיט זיינע געסט".

רבי יהושע איז אוועק אין דער שטאָדט אַנטיפּטרס וואו שמעון האָט געוואוינט. ער האָט איהם גראָדע געפונען שטעהן ביי דער טיהר פון זיין הויז.

"פריעדען צו דיר, רבי!" האָט יהושע געזאָגט.

"פריעדען צו דיר, רבי ומורי", האָט שמעון געענטפערט.

"איך זוך א הויז וואו איך זאָל קענען איינשטעהן", האָט רבי יהושע געזאָגט.

"קענסט זיין ביי מיר", האָט שמעון געענטפערט.

האָבען זיך ביידע אוועקגעזעצט לערנען תורה און זיי האָבען געלערנט ביז אָווענד. אויף מאָרגען אין דער פריה זאָגט רבי יהושע: "רבי, איך וויל געהן אין מרחץ". האָט איהם שמעון געענטפערט: "טהו ווי דו ווילסט". אַרויס־געהענדיג פון הויז האָט רבי יהושע מורא געהאַט, טאָמער וועט דער בעל הבית איהם געבען א קלאַפּ פון הינטען, אָבער יענער האָט דאָס ניט געטהאָן. קומענדיג צוריק פון מרחץ האָבען זיי געגעסען און געטרונקען. נאָכ'ן מאָהלצייט האָט רבי יהושע זיך גענומען קלייבען צו געהן צוריק אַהיים. "ווער וועט מיך בעגלייטען?" האָט ער געפרעגט. "איך וועל דיך בעגלייטען", האָט דער בעל הבית געענטפערט. טראַכט זיך רבי יהושע: וואָס וועל איך ענטפערען די חכמים וואָס האָבען מיך געשיקט? איך האָב דאָך גאָרנישט אויסגעפונען. געהענדיג האָט זיך רבי יהושע אומגעקעהרט צוריק. "וואָרום האָסטו זיך אומגעקעהרט צוריק?" האָט דער בעל הבית געפרעגט.

"איך דאַרף דיר עפּעס פרעגען", האָט רבי יהושע געזאָגט. "פאַר וואָס אַלע מענשען וואָס קומען צו דיר שלאָג־סטו מלקות, און מיך האָסטו ניט געשלאָגען?"

"רבי!" האט שמעון געענטפערט, "דו ביזט א גרויסער חכם און דו ווייסט ווי זיך אויפצופיהרען. אבער די אנדערע מענשען אז זיי קומען צו מיר און איך בעט זיי עסען, שווע־רען זיי זיך אז זיי וועלען ניט עסען, און לסוף ברעכען זיי זייער שבועה. און איך האב געהערט פון חכמים אז פאר אזא עבירה קומט פערציג מלקות".

"אויב אזוי", האט רבי יהושע געזאגט, "געבענשט זאלסטו זיין וואס דו טהוסט אזוי. איך שווער דיר ביי דיין לעבען און מיינעם, אז פאר אזא עבירה קומט טאקע מלקות. זאלסט זיי ווייטער געבען פערציג מלקות דיינע אייגענע און נאך פערציג זאלסטו זיי צולייגען פאר די חכמים וואס האבען מיך געשיקט צו דיר".

4
הלל'ס פרוי

הלל האט איינמאל ערווארטעט א גאסט, האט מען פאר איהם אנגעגרייט א שעהנע סעודה. דערווייל, אין דער צייט וואס הלל איז געזעסען מיט זיין גאסט און געווארט אויפ'ן עסען, איז געקומען אן ארימאן, האט זיך אוועקגע־שטעלט ביים טיהר און האט געזאגט: "איך דארף הייגט נעהמען א פרוי און איך האב ניט וואס איהר עסען צו געבען" האט הלל'ס פרוי גענומען די גאנצע סעודה און האט דאס אוועקגעגעבען צום ארימאן.

גלייך נאכדעם האט זי פערקנאטען אן אנדער טייג, געמאכט א פאנקוכען, אריינגעטראגען און דערלאנגט צום טיש. האט הלל געפרעגט זיין פרוי: "טאכטער מיינע, פאר וואס האסטו ניט געבראכט דעם מאהלצייט א ביסעל פריי־הער?" האט זי איהם דערצעהלט די גאנצע געשיכטע. האט הלל געזאגט:

"איך האב אין הארצען זיך געטראכט אז ניט אומזיסט האסטו זיך פערשפעטיגט, ווייל איך ווייס אז אלעס וואס דו טהוסט איז דאס פון גאט'ס וועגען."

5
כללים וועגען טיש עטיקעטע

א מענש זאל ניט טרינקען פון א כוס און נאכדעם געבען אן אנדערען צו טרינקען פון דעם, ווייל דאס קען זיין שעד־

ליך צום געזונד. עס איז אמאל געווען אזא מעשה מיט רבי עקיבא, ווען ער איז געווען צונאסט ביי איינעם. דער בעל הבית האט איהם דערלאנגט א בעכער ווייז אבער צוערשט האט ער אליין פריהער א זופ געטהאן פון דעם בעכער. האט רבי עקיבא געזאגט: "טרינק דאס אויס אליין". נעהמט דער בעל הבית און גיסט אן פאר רבי עקיבא א צווייטען כוס און האט ווידער פריהער פערזוכט פון דעם אליין. זאגט רבי עקיבא נאך אמאל: "טרינס דאס אויס אליין". בן עזאי וועלכער איז דערביי געזעסען האט דאן אויסגרופען צום בעל הבית: "ביז וואנען וועסטו אלץ געבען צו רבי עקיבא טרינקען פון דיין מויל?"

נאך אמאל האט זיך געמאכט אז רבי עקיבא איז איינגעשטאנען אלס א גאסט ביי איינעם. האט דער בעל הבית אונטערגעשפארט א טעלער מיט א ברעקעל ברויט. רבי עקיבא האט גענומען דעם ברעקעל ברויט און דאס אויפגעגעסען. "רבי", האט דער בעל הבית געזאגט. "איז דא אויפ'ן טיש ניטא קיין אנדער שטיקעל ברויט, ייאס דו דארפסט גראדע דעם ברעקעל מיט וועלכען איך האב אונטערגעשפארט מיין טעלער?" האט איהם רבי עקיבא געענטפערט: "איך האב געמיינט אז דו וועסט זיך אבבריהען מיט לעבליכע וואסער, אבער איך זעה אז מיט סאכעדיגע וואסער בריהסטו זיך אויך ניט אב."

רבי עקיבא האט געמיינט צו זאגען: איך האב דיר געוואלט געבען אן אנצוהערעניש אז עס איז ניט רעכט אונטערצושפארען א טעלער מיט א שטיקעל ברויט, צווינגסטו מיך אז איך זאל דיר דאס זאגען מיט באקצייהנער!

6

דריי אומגעקומענע צוליעב א קליינגקייט

געסט וואס קומען אין א הויז טהארען גארנישט געבען ניט צו די קינדער פון דעם בעל הבית און ניט צו זיינע דיענער, סיידען זיי בעקומען פון איהם פריהער אן ערלויבניס.

איינמאל, אין א הונגער יאהר, האט איינער איינגעלאדען דריי געסט. ער האט געהאט דריי אייער האט ער זיי דערלאנגט פאר די געסט. איז געקומען דער זוהן פון בעל הבית און האט זיך אוועקגעשטעלט פאר די געסט. עס האט

אויסגעזעהן אַז דער איינגעל איז געווען הונגעריג. האָט איי־
נער פון די געסט גענומען זיין איי און האָט דאָס אָבגעגעבען
צום אינגעל. דער אַנדער גאַסט און דער דריטער האָבען
אויך געטהאָן דאָס זעלבע. און ווען עס איז אַריינגעקומען
דער פאָטער און האָט געזעהן ווי זיין זוהן האַלט איין איי
אין מויל און צוויי אין זיינע הענד, האָט ער איהם אויפגע־
הויבען און אַ שליידער געטהאָן צו דער ערד. דער אינגעל
איז פון דעם קלאַפּ געשטאָרבען. ווען זיין מוטער האָט געזעהן
אַז איהר קינד איז טויט, איז זי אַראָבגעשפּרונגען פון דאַך
און איז אויך געשטאָרבען. ווען דער פאָטער האָט געזעהן
ווי ער האָט אומגעבראַכט צוויי מענשען לעבענס, איז ער
אַרויף אויפ'ן דאַך און האָט זיך אויך דעם לעבען גענומען.

מסכת זבחים

1

ער פערלאזט זיך ניט אויף סברות

רב יצחק בר יהודה פלעגט אפט קומען לערנען ביי רמי בר חמי. שפעטער איז ער אוועק פון איהם און האט אנגעהויבען צו געהן לערנען ביי רב ששת. איינמאל בעגעגענט איהם רב יצחק און זאגט צו איהם: „דו ביזט אזוי ווי יענער בעל גאוה וואס א פירשט האט איהם געגעבען זיין האנד, האט ער זיך איינגערעדט אז ער איז א מחותן מיט'ן פירשט. אזוי איז אויך מיט דיר. זייט דו האסט אנגעהויבען צו לערנען ביי רב ששת ביזטו געווארען אזוי שטאלץ ביי זיך, אזוי ווי דו וואלסט אליין געוועזן א רב ששת".

רב יצחק האט פערשטאנען אז זיין אלטער רבי רעדט אזוי ווייל עס פערדריסט איהם וואס ער איז אוועק לערנען ביי רב ששת. האט ער איהם די זאך אזוי ערקלערט: „ניין, ניט פון גאוה וועגען לערן איך ביי רב ששת. די מעשה איז אזוי: ווען איך פלעג פרעגען ביי דיר א קשיא, פלעגסטו מיר די קשיא פערענטפערען מיט דיינע אן אייגענע סברה. אבער נאכדעם אז איך פלעג ארייננקוקען אין א משנה פלעג איך זעהן אז דיין תירוץ שטימט ניט. אבער אז איך פרעג עפעס פון רב ששת ערקלערט ער מיר פון א משנה, און נאכדעם

אז איך געפין אפילו א משנה וואס זאגט אנדערש, בלייבט דער תירוץ א תירוץ, ווייל איין משנה קען זאגן אזוי און די אנדערע קען זאגן אנדערש".

2

דער שרעק פון די גוי'אישע מלכים

רבי אלעזר המודעי זאגט:

ווען גאט האט געגעבען די תורה צו די אידען האט זיך זיין שטימע געהערט פון איין עק וועלט ביז'ן אנדערען, און אלע מלכים פון די אומות העולם זיינען געווארען פערציטערטע ווען זיי האבען די געטליכע שטימע געהערט אין זייערע פאלאסטען. פאר גרויס שרעק האבען זיי אנגעהויבען צו זאגען שירה. נאכדעם האבען זיי זיך אלע פערזאמעלט ביי בלעם און האבען איהם געפרעגט: "וואס איז דאס פאר א גרויסער רעש וואס מיר האבען געהערט? אפשר ברייינגט ער ווידער א מבול אויף דער וועלט?" האט זיי בלעם געענטפערט: "דער אויבערשטער האט שוין געשווארען אז ער ברייינגט מעהר קיין מבול אויף דער וועלט." האבען זיי געזאגט: "ער האט געשווארען אז ער וועט ניט ברייינגען א מבול פון וואסער, אבער עס איז דאך מעגליך אז ער וועט ברייינגען א מבול פון פייער."

"ניין", האט זיי בלעם פערזיכערט, "ער האט געשווארען אז ער וועט קיין מבול ברייינגען, עס מיינט: ניט פון וואסער און ניט פון פייער."

"טא וואס בעדייט דער גרויסער טומעל וואס מיר האבען געהערט?" האבען די מלכים געפרעגט.

האט בלעם זיי די זאך אזוי ערקלעהרט: "דער אייבערשטער האט א טייערע ציערונג אין זיינע אוצרות וועלכע ער האט בעהאלטען יאהרען און יאהרען איידער ער האט די וועלט בעשאפען, און יעצט גיט ער די טייערע ציערונג אוועק צו זיינע קינדער".

מסכת מנחות

1.

משה און די תורה

ר' ב יהודה האָט אַזוי דערצעהלט אין נאָמען פֿון רב:

ווען משה איז אַרויף אין הימעל האָט ער געפֿונען דעם אייבערשטען זיצען און צייכענען שטריכעלעך און פּאַסיקלעך אויף די אותיות פֿון דער תורה. האָט משה געפֿרעגט: „רבונו של עולם! צוליעב וועמען בעמיהסטו זיך אַזוי? צו וואָס דאַרפֿסטו צוגעבען שטריכעלעך און פּאַסיקלעך?" האָט דער אייבערשטער געענטפֿערט: „אין די צוקינפֿטיגע דורות וועט זיין אויף דער ערד אַ מאַן, עקיבא בן יוסף וועט ער הייסען, און ער וועט אויף יעדען תג, אויף יעדען שטריכעלע, דרש'ענען בערג אויף בערג מיט הלכות".

„רבונו של עולם לאָז מיך איהם זעהן", האָט משה געבעטען.

„קעהר זיך אום אהינטער וועסטו איהם זעהן", האָט דער אייבערשטער געענטפֿערט.

משה האָט בעטראַכט די נשמות וואָס זיינען געזעסען אין הימעל. דאָס זיינען געווען די נשמות פֿון די צוקינפֿטיגע דורות. זיי זיינען געווען אויסגעזעצט אין שורות.ביי דער אַכטער שורה האָט ער דערזעהן רבי עקיבא זיצען מיט זיינע תלמידים. משה האָט זיך אַוועקגעזעצט און גענומען זיך

צוהערען וואָס זיי לערנען. האָט ער ניט פערשטאַנען וואָס זיי ריידען. דאָס האָט איהם אַזוי פערדראָסען דאָס זיינע כחות האָבען איהם פערלאָזען. משה האָט זיך ווייטער צוגע־הערט, און ווען עס איז געקומען צו אַ זאַך וואָס ער האָט ניט פערשטאַנען, האָט ער געהערט ווי די תלמידים פרעגען ביי רבי עקיבא: „רבי, פון וואַנען נעהמסטו דאָס?“ האָט רבי עקיבא זיי געענטפערט: „אַזוי האָט משה בעקומען דעם דין פון בארג סיני“. ווען משה האָט געהערט ווי מען דער־מאַנט זיין נאָמען ביים לערנען, האָט ער זיך בערוהיגט.

נאָכדעם האָט משה זיך אומגעקעהרט צום אייבערשטען און האָט געזאָגט:

„רבונו של עולם! דו האָסט אַזאַ גרויסען מאַן ביי זיך און מיך האָסטו אויסגעקליבען דורך מיר צו געבען די תורה צו די אידען?“

„שווייג!“ האָט דער אייבערשטער געזאָגט, „אַזוי איז מיר איינגעפאַלען אין מיין מחשבה“.

„רבונו של עולם!“ האָט משה ווידער געבעטען, „דו האָסט מיר בעוויזען עקיבא'ס תורה, צייג מיר אויך זיין שכר“.

„גיב אַ קוק אַהינטער דיר“, האָט דער אויבערשטער געענטפערט.

משה האָט אַ קוק געטהאָן. ער האָט געזעהן אַ בילד פון דער צוקונפט, ווי מען רייסט פון רבי עקיבא'ן שטיקער פלייש, אַזוי ווי אין אַ יאַטקע. דאָס איז געווען די סצענע פון רבי עקיבא'ס טויט, ווי ער איז אומגעקומען על קידוש השם און די רוימער האָבען גע־ריסען זיין לייב מיט אייזערנע קאַמען. האָט רבי עקיבא אויסגערופען: „רבונו של עולם! אַט דאָס איז די תורה און דאָס איז איהר שכר?“ האָט דער אויבערשטער ווידער געענטפערט: „שווייג! אַזוי איז מיר איינגעפאַלען אין מיין מחשבה!“

2

פון אַ ווייז ווערט אַן ערנסט

פלימו האָט אייזמאָל געפרעגט ביי רבי'ן: „ווי איז דער דין אַז אַ מענש האָט צוויי קעפּ, אויף וועלכען קאָפּ דאַרף ער אָנטהאָן די תפילין?“

רבי האָט געמיינט אַז פּלימו מאַכט אַ שפּאַס, האָט ער געזאָגט: "פאַר דעם שפּאַס קלייב איך זיך אויס איינס פון די צוויי שטראָפן. ענטוועדער גייט אַוועק אין גלות, אָדער נעמט אויף זיך אַ חרם". אין דיזע רייד איז אָנגעקומען אַ מאַן און האָט רבי'ן געפרעגט אַ שאלה: "ביי מיר איז געבוירן אַ קינד, אַ בכור, מיט צוויי קעפּ. טאָ ווי פיל טאַלער דאַרף איך געבן צום כהן אַלס פדיון הבן?" רבי איז אַזוי איבערראַשט געוואָרן פון דער פּאַסירונג, דאָס ער האָט געשוויגן. איז געקומען איינער פון די זקנים און האָט געזאָגט:

"ער דאַרף געבן צעהן טאַלער, פינף פאַר יעדן קאָפּ. ווייל דאָס קינד האָט צוויי קעפּ איז דאָס גלייך ווי צוויי בכורים וואָס זיינען געבוירן ביידע צוזאַמען".

3

אַ קליינע מצוה — אַ גרויסער שכר

די מצוה פון ציצית טראָגן איז איינע פון די קלענערע מצוות, אָבער דער שכר פון דעם איז זעהר גרויס, ווי מען זעהט פון דער געשיכטע וואָס רבי נתן דערצעהלט.

צווישען די תלמידים פון רבי חייא איז געווען איין תלמיד וואָס האָט זעהר שטאַרק געהיט די מצוה פון ציצית. איינמאָל האָט דער תלמיד געהערט אַז אין אַ גרויסער שטאָדט ביים ים געפינט זיך זעהר אַ שעהנע פרויענצימער וואָס נעהמט פיער הונדערט גאָלדענע רענדלעך פאַר איהר ליעבע. דער תלמיד איז געוואָרען זעהר נייגעריג זי צו זעהן, האָט ער איהר געשיקט פיער הונדערט גאָלדענע רענדלעך און זי האָט איהם בעשטעלט אַ צייט ווען ער זאָל קומען. ווען עס איז געקומען זיין צייט איז ער אהין אוועק, איז אָנגעקומען און האָט זיך אָפּגעזעצט ביי דער טיהר פון איהר הויז. איז אריין איהר דיענסט און האָט געמעלדעט: "יענער מאַן וואָס האָט דיר געשיקט די פיער הונדערט גאָלדענע רענדלעך איז געקומען און ער וואַרט ביי דער טיהר". האָט די פרוי געענטפערט: "זאָל ער אריין".

ווען דער גאַסט איז אריינגעקומען האָט זי פאַר איהם אויסגעבעט זיבען בעטלעך. זעקס זיינען געווען פון זילבער און די אויבערשטע איז געווען פון גאָלד. צווישען איין בעט

און דער אנדערער איז געשטאַנען א לייטער פון זילבער. דער לייטער צו דער העכסטער בעטעל איז געווען פון גאָלד. זי איז ארויף און האָט זיך אוועקגעזעצט אויף דער אוי־בערשטער בעטעל. קוקענדיג אויף איהר האָט ער אויך גענומען קלעטערען, אָבער קלעטערענדיג האָבען זיינע ציצית זיך א חויב געטהאָן און איהם א שמיץ געטהאָן אין פנים. האָט ער זיך ארונטערגעגליטשט און איז געבליבען זיצען אויף דער ערד. האָט זי זיך אויך ארונטערגעגליטשט און זיך געזעצט אויף דער ערד.

„איך שווער דיר ביי דעם גאָט פון רוימישען הערשער, אז איך וועל דיך ניט אבלאָזען ביז דו וועסט מיר זאָגען וואָס פאר א פעהלער דו האָסט געפונען אין מיר", האָט די פרוי געזאָגט.

„און איך שווער דיר ביי מיין גאָט", האָט דער גאַסט געענטפערט, „דאָס קיין שעהנערע פרוי פון דיר האָב איך נאָך ניט געזעהן. אָבער מיר האָבען א מצוה און דאָס איז ציצית, און ביי דיזער מצוה האָט גאָט צוויי מאָל דערמאַנט אז ער איז אונזער גאָט. (אני ד' אלהיכם) דאָס מיינט אז ער שטראָפט פאר שלעכטעס און ער בעלוינט פאר גוטעס. און דיזע ציצית האָבען ביי מיר אויסגעזעהן ווי פיער עדות וואָס וועלען געגען מיר עדות זאָגען אויב איך וועל בעגעהן א זינד.

האָט זי צו איהם געזאָגט: „איך שווער ביי דיין גאָט אז איך וועל דיך ניט לאָזען געהן ביז דו וועסט מיר זאָגען דיין נאָמען, פון וועלכער שטאָדט דו קומסט, ווער דיין רבי איז און ווי הייסט דער בית מדרש אין וועלכען דו לערנסט".

דער תלמיד האָט איהר פערלאַנג געטהאָן. ער האָט אַלעס אויפגעשריבען און האָט איהר דעם פאַפּיער געגעבען אין האַנד.

ווען דער תלמיד איז אוועק האָט די פרוי גענומען איהר פערמעגען און האָט עס צוטיילט אויף דריי חלקים: איין דריטעל האָט זי אוועקגעגעבען צו דער רעגירונג וואָס דאָס איז געווען די שטראָף פאר אננעהמען אן אנדער גלויבען. איין דריטעל האָט זי פערטיילט צווישען אָרימע לייט, און איין דריטעל האָט זי מיטגענומען צוזאַמען מיט איהרע טייערע בעטען. זי איז געקומען צו רבי חייא און האָט איהם געבעטען: „רבי! איך וויל אננעהמען דעם אידישען גלויבען". רבי חייא האָט איהר בעטראַכט און געפרעגט: „מיין טאָכ־

מער, זאָג מיר דעם אמת, אפשר האָסטו זיך פארליעבט אין איינעם פון מיינע תלמידים?״ האָט זי איהם געוויזען דעם צעטעל וואָס זיין תלמיד האָט איהר געגעבען און האָט דער־צעהלט די גאנצע געשיכטע, צו צייגען אז זי וויל ווערען א אידין נאָר דערפאר ווייל דער אידישער גלויבען געפעלט איהר.

ווען רבי חייא האָט אויסגעהערט די גאנצע געשיכטע האָט ער געזאָגט: ״דו האָסט איהם כשר פארדיענט. געה און נעהם איהם״. און יענע בעטלעך וואָס זי האָט פריהער פערבעט צוליעב זינד, האָט זי נאָכדעם פערבעט אין ריינקייט און הייליגקייט.

4

וואָס טויג אונז דער יחוס?

איינמאָל האבען די רבנן געזאגט צו רבי פרידא: ״רבי עזריה, דער אייניקעל פון רבי אבטולס, וועלכער איז דער צעהנטער דור פון רבי אלעזר בן עזריה, וועלכער איז געוועזען דער צעהנטער דור פון עזרא, שטעהט ביים טיהר אוןווארט דו זאָלסט איהם ערלויבען אריינצוקומען״.

״וואס דערצעהלט איהר מיר זיין לאנגען יחוס צעטל?״ האט רבי פרידא אויסגערופען. ״אויב ער איז א למדן איז גוט, אויב ער איז אי א יחסן, אי א למדן איז דאָך צוויי מאָל גוט. אבער אויב ער איז בלויז א יחסן און לערנען קען ער נים, זאָל איהם א פייער פערברענען״.

״ער קען לערנען״, האבען די רבנן געענטפערט.

״זאָל ער אריינקומען״, האט רבי פרידא געזאגט.

ווען רבי עזריה איז אריינגעקומען האט רבי פרידא בע־מערקט אז ער איז זעהר אומעטיג, האט ער פאר איהם גע־נומען זאגען תורה, איהם פרעהליכער צו מאכען.

5

אברהם׳ס טרייסט

ווען דער בית המקדש איז חרב געוואָרען האט דער אויי־בערשטער געפונען אברהם אבינו שטעהן אין בית המקדש. האט דער אייבערשטער געפרעגט: ״וואס טהוט מיין ליעבער

פריינד ביי מיר אין הויז?" האט אברהם געענטפערט: "איך בין געקומען ווענען די אנגעלעגנהייטען פון מיינע קינדער".

"דיינע קינדער האבען געזינדיגט און זיינען פערטריבען געוואָרען אין גלות", האט דער אויבערשטער געזאגט.

"אפשר האבען זיי געזינדיגט אומגערן", האט אברהם געזוכט צו פערטיידיגען.

"ניין, זיי האבען געזינדיגט מיט אבזיכט", האט דער אויבערשטער געזאגט.

"אפשר האבען געזינדיגט בלויז א קליינע צאָהל פון זיי?" האט אברהם געפרעגט.

"די מייסטע פון זיי זיינען זינדיג", האט דער אויבערשטער געענטפערט.

"האסטו זיי דאך געדארפט דערמאָנען די מצוה וואס דו האסט מיר געגעבען", האט אברהם גע'טענה'ט.

"זיי האבען אויפגעהערט צו מל'ען זייערע קינדער", האט דער אויבערשטער געענטפערט.

"אפשר אז דו וואלסט זיי געווארט א ביסעל לענגער וואלטען זיי תשובה געטהאָן", האט אברהם געזאגט.

"וואס בעסער עס איז זיי געווען אלס גרעסערע זינדער זיינען זיי געווען", האט דער אויבערשטער בעוויזען מיט א פסוק (כי רעתכי אָז תעלוזי.)

ווען אברהם האט געזעהען אז אלעס איז פערלאָרען און קיין זאך קען ניט העלפען האט ער ארויפגעלייגט די הענד אויפ'ן קאָפּ, און גענומען שרייען און וויינען: "טאָמער חס ושלום, איז שוין גאָר זיי גאָר קיין האָפנונג דאָ אפילו אין דער צוקונפט?" איז ארויס א בת קול פון הימעל און האט איהם געענטפערט:

"דער אויבערשטער האט די אידען פערגליכען צו אן אוילבערט בוים. אזוי ווי ביי אן אוילבערט בוים ווערען ניט די פרוכטען צייטיג ביסלעך ווייז, נאָר אלע קומען אויף א מאָל, אזוי וועט די אידישע נאַציאָן שפּעטער אויפבליהען אויף א מאָל".

רבי יהושע בן לוי זאגט: פאר וואס זיינען אידען גע־גליכען צו אן אוילבערט בוים? אזוי ווי די בלעטער פון אן אוילבערט בוים פאלען ניט ארונטער, ניט אין זומער און ניט אין ווינטער, אזוי ווערען אידען ניט פערלאָרען, ניט אויף דער וועלט און ניט אויף יענער וועלט.

רבי יוחנן ערקלעהרט דעם פערגלייך אזוי: אזוי ווי פון

און אוילבערט בוים קען מען אויל ניט ארויסקריגען סיידען דורך דריקען איהם, אזוי קענען די אידען ניט ווערען גוט סיידען דורך יסורים.

6

דאָס געבענשטע לאַנד פון אָשר

דאס לאנד וואס האט געהערט צום שבט אָשר איז געווען בעריהמט מיט איהרע אוילבערטען וועלכע פלעגען ארויסגעבען א סך אויל.

איינמאָל האָבען די איינוואוינער פון דער שטאָדט לודקיא געדאַרפט האָבען אויל, האָבען זיי בעשטימט א שליח און האָבען צו איהם געזאָגט: „געה און ברייננ אונז פאר א מיליאָן אויל". דער שליח איז אוועק נאָך ירושלים. האָט מען איהם געהייסען געהן אין צור, אין צור האט מען איהם געהייסען געהן אין גוש חלב, א שטאָדט וואָס האָט זיך געפונען אין דעם חלק לאנד וואס האט געהערט צום שבט אשר. ווען דער שליח איז געקומען אין גוש חלב און האט נאָכגעפרעגט, ווער עס האט אויל צו פערקויפען, האט מען איהם געזאגט: "געה צו יענעם און יענעם". דער שליח איז געגאנגען און האט יענעם געפונען ביי דער ארבייט, ארומגראָבענדיג זיינע אוילבערט בוימער. "איך דארף האבען פאר א מיליאָן רענדלעך אויל, קענסטו דאס מיר פערקויפען?" האט דער שליח געפרעגט. "ווארט ביז איך וועל ענדיגען מיין ארבייט", האט דער בעל הבית פון די אוילבערטען געענטפערט.

דער שליח האט זיך אוועקגעזעצט ווארטען. נאכדעם ווי דער בעל הבית איז פערטיג געוואָרען מיט זיין ארבייט, האט ער צוזאמענגעלייגט זיינע געצייג און ארויפגעלייגט דעם פאַק אהינטער, אזוי ווי אן ארימער טאָג ארבייטער, און געהענדיג אין וועג האט ער, וואו ער האט געזעהן א שטיין, איהם אויפגעהויבען און געשליידערט אן א זייט. דער שליח האט גאָר ניט געקענט פערשטעהן ווי אזוי דער מענש וועלכער האט אויסגעזעהן צו זיין אן ארימער ארבייטער, זאל ביי זיך האבען א סך אויל. "עס שיינט צו זיין אז די אידען וואס האבען מיך געשיקט צו איהם האבען פון מיר שפאס געמאכט", האט דער שליח געזאגט צו זיך.

ווען דער שליח איז ענדליך געקומען מיט דעם מאַן צו הויז, האָט אַ דיענסט איהם געבראַכט אַ קעסעל וואַרעמע וואַסער. דער שליח האָט זיך אָרומגעוואַשען. נאָכדעם האָט די דיענסט איהם געבראַכט אַ גאָלדענעם בעקען מיט אויל און דער שליח האָט אין דעם איינגעטונקט זיינע הענד און פיס. נאָכדעם ווי זיי האָבען געגעסען און געטרונקען, האָט איהם דער בעל הבית אָפּגעמאָסטען פאַר אַ גאַנצען מיליאָן אויל. „אפשר דאַרפסטו מעהר אויל?" האָט דער בעל הבית געפרעגט. „יאָ", האָט דער שליח געענטפערט. „אָבער איך האָב מעהר קיין געלד". האָט דער בעל הבית געזאָגט: „אויב דו ווילסט נעהמען מעהר קענסטו נעהמען, איך וועל געהן מיט דיר אין דיין שטאָדט, און דאָרט אָפּנעהמען דאָס געלד". האָט ער איהם אָפּגעמאָסטען פאַר נאָך 180 טויזענד אויל. און צוזאַמען איז דער אויל געווען אַזוי פיעל, דאָס דער שליח האָט ניט איבערגעלאָזען ניט אַ פערד, ניט אַ מויל־אייזעל, ניט אַ קעמעל און ניט אַן אייזעל, ווייל ער האָט זיי אַלע געמוזט דינגען אום אָפּצופיהרען דעם אויל וואָס ער האָט איינגעקויפט.

ווען דער שליח איז צוריקגעקומען אין זיין שטאָדט, זיינען די שטאָדט לייט אַרויס איהם מקבל פנים זיין און איהם לויבען פאַר די שליחות וואָס ער האָט אויסגעפיהרט, האָט דער שליח געזאָגט: „ניט מיך דאַרפט איהר לויבען, נאָר אָט דעם מאַן, וואָס האָט מיר פערקויפט פאַר אַ מיליאָן אויל און עס קומט איהם אַרויס נאָך הונדערט מיט אַכציג טויזענד".

מסכת חולין

1

מעשה'לעך וועגען רבי פנחס בן יאיר

רבי פנחס בן יאיר איז אמאל געפאהרען אויסקויפען אידען וואס זיינען געווען געפאנגען פון גוים. און געפאהרען איז ער אויף זיין אייזעל וועלכע איז געווען בעגאבט מיט אן אומגעוועהנליכען פערשטאנד און וועגען וועלכער מען פלעגט דערצעהלען גרויסע וואונדער.

געהענדיג אין וועג איז רבי פנחס בן יאיר אנגעקומען ביי דעם טייך גינאי. האט רבי פנחס אויסגערופען צום טייך: ״גינאי! שפאלט דיינע וואסערען און מאך מיר א וועג איך זאל קענען דורכגעהן!״ האט דער טייך געענטפערט: ״דו געהסט טהאן דעם ווילען פון דיין בעשעפער און איך טהו אויך דעם ווילען פון מיין בעשעפער. דו געהסט אויף א שליחות וואס דו ביזט ניט זיכער אויב דו וועסט עס אויס־פיהרען אדער ניט. אבער איך געה אויף א זיכערען וועג״.

״אויב דו מאכסט מיר ניט א וועג״, האט רבי פנחס דעם טייך געווארענט, ״וועל איך גוזר זיין אויף דיר אז דו זאלסט אין גאנצען אויסגעטריקענט ווערען״.

דער טייך האט זיך ערשראקען. זיינע וואסערען האבען זיך געשפאלטען, און עס איז געווארען א פרייער וועג.

צוזאמען מיט רבי פנחס איז געגאנגען נאך א איד וואס האט געטראגען ווייץ אויף מצות. האט רבי פנחס געזאגט צום

טייך: "מאך א וועג אויך פאר איהם, ווייל ער געהט וועגען א מצוה". האט דער טייך פאר דעם אויך געמאכט א וועג.

מיט זייביידען איז געגאנגען אן אראבישער סוחר ועלכער האט אויך געדארפט אריבערגעהן דעם טייך. האט רבי פנחס געזאגט צום טייך: "מאך פאר איהם אויך א וועג, כדי מען זאל ניט זאגען: אט אזוי בעהאנדעלט מען מיט־רייזענדע?" האט דער טייך געשפאלטען זיינע וואסערעז אויך פאר דעם אראבער.

רבי פנחס איז אנגעקומען אויף אן אכסניא און האט זיך דארט אבגעשטעלט. האט מען דארט געגעבען זיין אייזעל האבער, אבער די אייזעל האט דאס ניט געוואלט עסען. האט מען די האבער איבערגעזיפט. די אייזעל האט עס ניט גע־וואלט פערזוכען. האט מען די האבער איבערגערייניגט פון זאמד און שטיינדלעך. אבער די אייזעל האט עס אפילו ניט געוואלט נעהמען אין מויל. דאן האט רבי פנחס געזאגט צו די מענשען פון דער אכסניא: "אפשר האט איהר נאך קיין מעשר גענומען פון די האבער?" האט מען גענומען מעשר און דאן האט עס די אייזעל געגעסען.

"אט די ארימע בעשעפענים געהט יעצט אין א מצוה זאך און איהר ווילט זי קארמענען מיט האבער וואס מען האט פון דעם קיין מעשר גענומען!" האט רבי פנחס זיי פירנע־האלטען.

רבי יהודה הנשיא האט געהערט אז רבי פנחס פאהרט דורך, איז ער ארוים איהם מקבל פנים זיין. "אויב דו ווילסט קענסטו צו מיר קומען אויף מאהלצייט", האט רבי יהודה הנשיא געזאגט. "איך נעהם אן די איינלאדונג", האט רבי פנחס געענטפערט. דער נשיא האט זיך שטארק דערפרעהט, ווייל עס איז געווען בעוואוסט אז רבי פנחס האט קיינמאל געמאכט "המוציא" אויף א פרעמדען שטיקעל ברויט, און אז ווי נאר ער איז געווארען א זעלבסטשטענדיגער מענש האט ער אפילו ביי זיין אייגענעם פאטער ניט געגעסען.

ווען רבי פנחס האט בעמערקט אז רבי יהודה האט זיך שטארק געפרעהט, האט ער צו איהם געזאגט: "דו האסט געמיינט אז איך האב זיך פערשווארען קיין הנאה ניט צו האבען פון אידען. אבער די מעשה איז אזוי. אידען, אין כלל

געגומען, זיינען אָרענטליך. נאָר עס זיינען דאָ אַזעלכע וואָס ווילען געבען און האָבען ניט וואָס צו געבען, או עס זיינען דאָ אַזעלכע וואָס האָבען און ווילען ניט געבען. אָבער דו — אי דו האָסט, אי דו ווילסט, איז דאָס שוין עפּעס אַנדערש. נאָר גראַדע יעצט בין איך אין דער איילע אַוועקצופאָהרען וועגען אַ מצוה זאַך, אָבער ווען איך וועל קומען צוריק וועל איך זיך ביי דיר אָבשטעלען".

ווען רבי פּנחס איז צוריקגעקומען, האָט זיך געמאַכט אַזוי דאָס אַנשטאַט אריינצוגעהן גלייך אין דעם נשיא'ס הויז, איז ער דורך אַ סיבה אריין אין דער טיהר פון אַ שטאַל וואו עס זיינען געשטאַנען ווייסע מוילאייזלען. "וואָס?" האָט רבי פּנחס אויסגערופען. "ער האַלט אַ מלאך המות אין הויז און איך וועל ביי איהם עסען?" (ווייסע מוילאייזלען זיינען גע־ווען פערערבענט פאַר געפעהרליכע חיות, ווייל זייערער אַ ביס קען זיך קיינמאָל פערהיילען.) ווען רבי יהודה האָט גע־הערט אַז רבי פּנחס וויל צו איהם ניט אריינקומען צוליעב די ווייסע מוילאייזלען, איז ער ארויס איהם אַנקעגען און האָט געזאָגט: "איך וועל זיי פערקויפען".

"ניין, דאָס טאָהרסטו ניט טהאָן", האָט רבי פּנחס גע־זאָגט, "ווייל עס שטעהט אין דער תורה "לפני עור לא תתן מכשול". עס קען זיי אָבקויפען איינער וואָס ווייס ניט אַז זיי זיינען געפעהרליך און מענשען קענען דורך דעם געשעדיגט ווערען".

"איך וועל זיי אַוועקשיקען אין וואַלד אריין, אויף הפקר" האָט רבי יהודה הנשיא געזאָגט.

"ווען זיי וועלען זיין הפקר און קיינער וועט אויף זיי אויפּפּאַסען וועלען זיי נאָך מעהר שאַדען טהאָן".

"וועל איך זיי אָבזיסנעהמען די צייהן און אָרומשניידען זייערע קאַפּיטעס אַז זיי זאָלען ניט קענען בייסען און ניט בריקען".

"דאָס קענסטו אויך ניט טהאָן, צוליעב צער בעלי חיים".

"דאַן וועל איך זיי לאָזען טויטען".

"וועסטו עובר זיין אויף בל תשחית".

רבי יהודה האָט געהאַלטען אין איין טענה'ן און בעטען איהם, אָבער רבי פּנחס האָט זיך ניט געלאָזט איבערבעטען.

האָט זיך צווישען זיי אויפגעהויבען אַ וואַנד און האָט זיי צושיידט. און רבי יהודה הנשיא האָט געוויינט און גע־

זאָגט: „ווען צדיקים אַזעלכע ווי רבי פּנחס בן יאיר זיינען אַזוי גרויס ביים לעבען, הייננט ווי גרעסער זיינען זיי נאָכ׳ן טויט!"

נאָך אַ מעשה ווערט דערצעהלט וועגען רבי פּנחס בן יאיר׳ס אייזעל.

איינמאָל האָבען גנבים צוגע׳גנב׳עט די אייזעל און זי איז ביי זיי אין זייער הייהל געווען דריי טעג און די גאַנצע צייט גאָרנישט געוואָלט עסען. אַז די דריי טעג זיינען אַריבער האָבען די גנבים אָנגעהויבען מורא צו האָבען, טאָמער וועט זי ביי זיי פּגר׳ן פון הונגער, האָבען זיי זי שטילערהייד אָבגעפיהרט און אַוועקגעשטעלט ביי רבי פּנחס בן יאיר׳ס טויער. האָט די אייזעל געגומען רעווען. רבי פּנחס האָט גלייך דערקענט איהר קול און ער האָט געזאָגט צו זיינע הויז מענשען: „געהט און עפענט דעם טויער פאַר דער אָרימער בע־שעפעניש וועלכע האָט שוין דריי טעג ניט געגעסען, און גיט איהר טאַקע עפּעס צו עסען".

די הויז מענשען האָבען איהר געגעבען עסען גערשטען, אָבער די אייזעל האָט ניט געגעסען. זיינען זיי אַריינגעקומען און געזאָגט צו רבי פּנחס: „מיר האָבען איהר געגעבען עסען אָבער זי עסט ניט".

„האָט איהר געגעבען תרומה און מעשר פון די גער־שטען?" האָט רבי פּנחס געפרעגט.

„האָסטו אונז ניט געלערענט דעם דין אַז קערנער וואָס מען גיט אַ בהמה צו עסען זיינען פּטור פון תרומה און מעשר?" האָבען די הויז מענשען גע׳טענה׳ט.

„וואָס זאָל איך טהאָן", האָט רבי פּנחס געזאָגט, „אַז די אָרימע בעשעפענים נעבעך איז אויף זיך אַזוי שטרייננ מחמיר דעם דין?"

2

רבי חנינא׳ס געזונדהייטס רעגלען

רבי חנינא איז געווען אַ דאָקטאָר. און מען דערצעהלט אויף איהם אַז ווען ער איז שוין געווען אכציג יאָהר אַלט פלעגט ער שטעהן אויף איין פוס און אַראָבנעהמען דעם שוך

פון דער אנדער פוס און צוריק אַנטהאַן. אז מען האָט איהם געפרעגט ווי אזוי ער קען בעווייזען אזא קונץ אויף די עלטערע יאָהרען, האָט ער געענטפערט: "די וואַרימע וואַסער מיט וועלכע מיין מוטער פלעגט מיך וואַשען און דער אויל מיט וועלכען מיין מוטער פלעגט מיך שמירען אין מיינע קינדערשע יאָהרען זיינען מיר ביינעשטאַנען אין מיין עלטער."

3

שונא מתנות יחיה

רבי אלעזר האָט פיינד געהאַט פּרעמדעס. אז מען פלעגט איהם עפּעס שיקען פון דעם נשיא'ס הויז פלעגט ער ניט אָננעהמען, און אז מען פלעגט איהם ערגעץ איינלאַדען אויף א מאָהלצייט פלעגט ער ניט געהן. דאָס איז ווייל ער האָט געהאַלטען מיט שלמה המלך אז "שונא מתנות יחיה" — דער וואָס האָט פיינד געשענקטעס דער לעבט לאַנג.

רבי זירא פלעגט אויך ניט אָננעהמען קיין מתנות, אָבער אז מען פלעגט איהם ערגעץ לאַדען צו א סעודה, פלעגט ער געהן, און ער פלעגט די זאַך אזוי ערקלערען: "ווען איך נעהם אָן איין איינלאַדונג האַלט עס יענער פאַר א כבוד און יענער האָט פון דעם הנאה, הייסט עס ניט אז ער שיינקט מיר דעם מאָהלצייט".

4

א וואונדערליכע אָפּעראַציאָן

א רוימישער שוואַרצקינסטלער האָט געזעהן א מענשען אַרונטערפאַלען פון א דאַך אויף דער ערד. פון דעם פאַל האָט זיך ביי דעם געפאַלענעם געשפּאַלטען זיין בויך און עס זיינען אַרויס די געדערים. דער שוואַרצקינסטלער האָט גלייך געבראַכט דעם געפאַלענעם'ס זוהן און האָט געמאַכט א קונץ אז עס זאָל אויסזעהן אז ער קוילעט איהם. דער פאָטער זעהענדיג ווי זיין זוהן ווערט געקוילעט האָט ער גענומען קרעכצען און זיפצען. און דורך דעם קרעכצען און זיפצען זיינען די אַרויסגעפאַלענע געדערים צוריק אַריין אין זיין בויך. דאַן האָט דער שוואַרצקינסטלער פערנעהט

רעם בויך און האָט מיט זיין קונץ גערעטעט דעם מענשען׳ס לעבען.

5
דער נאַטורפאָרשער

רבי שמעון בן חלפתא האָט ליעב געהאַט צו פאָרשען יעדע זאַך. איינמאָל איז איהם איינגעפאַלען אויסצופאָרשען אויב עס איז ריכטיג דאָס וואָס שלמה המלך האָט געזאָגט אז מוראַשקעס האָבען ניט קיין קעניג. "געה, דו פוילענצער, צו דער מוראַשקע", האָט שלמה המלך געזאָגט אין משלי, "זעה און בעטראַכט איהר אַרט לעבען און לערן שכל. די מוראַשקע האָט ניט קיין האַר, קיין אויפזעהער און קיין הערשער און פון דעסטוועגען גרייט זי אָן פון זומער אויף ווינטער".

אום צו דערגעהן ווי ריכטיג דאָס איז אז מוראַשקעס האָבען קיין הערשער, איז רבי שמעון בן חלפתא געגאַנגען אין רעכטען מיטען זומער, אין תקופת תמוז, האָט אויסגע־זוכט א נעסט פון מוראַשקעס און געוואַרט ביז איינע פון זיי וועט אַרויסקומען. מוראַשקעס האָבען ניט ליעב די זון, האָט ער פערשפרייט זיין מאַנטעל איבער דעם נעסט און גע־מאַכט א שאַטען. איז גלייך אַרויסגעקומען א מוראַשקע, און זיך אַרומגעדרעהט אין שאַטען. רבי שמעון האָט אויף דער מוראַשקע געמאַכט א סימן אז עס זאָל איהם מעגליך זיין זי צו דערקענען פון די אַנדערע. די מוראַשקע איז אריין צוריק אין נעסט און עס איז געווען קענטיג אז זי איז געגאַנגען אָנזאָגען די אַנדערע אז די זון איז אַוועק און עס איז געוואָרען שאַטיג. באַלד זיינען אַרויסגעקומען א גרויסע צאָהל מו־ראַשקעס צוזאַמען מיט דער וואָס איז זיי געקומען אָנזאָגען וועגען דעם שאַטען. רבי שמעון האָט גלייך אויפגעהויבען זיין מאַנטעל און עס איז ווידער געוואָרען זוניג. זיינען די אַנדערע מוראַשקעס בייז געוואָרען אויף יענער, ווייל זיי האָבען געמיינט אז זי האָט זיי אָבגענאַרט, און זיי האָבען איהר דער׳הרג׳עט אויפ׳ן אָרט.

"יעצט זעה איך אז זיי האָבען ניט קיין מלך", האָט רבי שמעון בן חלפתא געזאָגט, "ווייל אויב די מוראַשקעס וואָלטען געהאַט א מלך וואָלטען זיי פריהער ביי איהם

גענומען ערלויבנים, איידער זיי האבן יענע מוראשקע דער׳הרג׳עט״.

6.

א משל געגען א מרשעת

זיבען יאָהר איז א מוקיבע געווען בייז אויף א מוק. זי האט צו איהם אזוי געזאגט:

״איך האב געזעהן ווי א מאן פון דער שטאדט מחוזא האט זיך געבאָדען אין וואסער. נאכדעם איז ער ארויס פון וואסער און האט זיך ארומגעדעקט מיט א ליילעך. ביזטו געקומען, האסט זיך אוועקגעזעצט אויף איהם, געזויגט זיין בלוט דורכ׳ן ליילעך, און מיר האסטו גאר ניט געזאגט פון דעם טייערן איינפאל.״

דאס איז א משל געגען א פרוי, א מרשעת, וואס רעדט צו איהר מאן אז ער זאל טהאן רשעות צו מענשען, ווייל דאס מאכט איהר פערגעניגען. און אמאל טרעפט עס אז דער מאן מהוט עפעס אב אימיצען א רשעות, און ער דער־צעהלט פון דעם ניט צו זיין פרוי. לאחר המעשה, אז די פרוי ווערט געוואהר פון דעם, ווערט זי בייז דערפאר וואס ער האט איהר פון דעם ניט דערצעהלט, אזוי ווי יענע מו־קיבע, וואס איז בייז געוואָרען אויפ׳ן מוק דערפאר וואס דער מוק האט איהר נישט אויסגעזאגט אז מען קען זויגען מענש־ליכע בלוט דורך א ליילעך.

7.

דער לייב פון הימעל

א קיסר האט איינמאל געזאגט צו רבי יהושע בן חנניה: ״אייער נביא (עמוס, ג) פערגלייכט אייער גאט צו א לייב. וואס איז דאס פאר א גרויסקייט? א שטארקער יעגער קען דעם לייב הרג׳ענען״.

״ניין״, האט געענטפערט רבי יהושע, ״ניט צו א לייב וואס אויף דער ערד פערגלייכט דער נביא אונזער גאט, נאר צו דעם לייב וואס איז פון אויבען, אין הימעל״.

״וויל איך אז דו זאלסט מיר איהם ציינגען״, האט דער קיסר געזאגט.

"זעהן קענסטו איהם ניט", האָט רבי יהושע געענט־פערט.

"דו מוזט מיר איהם ציינען!" האָט דער קיסר בעפוילען אין א שטרענגען טאָן.

רבי יהושע האָט געזעהן אז ער איז אין סכנה, האָט ער גאָט געבעטען, און דער לייב וואָס איז אין הימעל איז פער־טריבען געוואָרען פון זיין אָרט און ער איז געלאָפען צו דער ערד. ווען דער לייב איז געווען ביי פיער הונדערט מייל פון דעם קיסר האָט ער געגעבען איין שטאַרקען ברום, האָבען אַלע מעוברת'ע פרויען מפּיל געווען און די טויערען פון רוים זיינען איינגעפאַלען. ווען דער לייב איז געווען דריי הונ־דערט מייל ווייט, האָט ער ווידער א ברום געטהאָן, זיינען פאר שרעק ביי אַלע מענשען די ציינער ארויסגעפאַלען און דער קיסר אַליין איז ארונטערגעפאַלען פון זיין שטוהל.

"איך בעט דיך", האָט דער קיסר געזאָגט צו רבי יהושע, "בעט גאָט ער זאָל רחמנות האָבען אויף מיר און אומקעהרען דעם לייב צו זיין אָרט."

רבי יהושע האָט ווידער מתפּלל געווען און דער לייב איז צוריקגעקעהרט געוואָרען צו זיין פּלאַץ.

8

געוואָלט זעהן גאָט

איינמאָל האָט דער קיסר געזאָגט צו רבי יהושע בן חנניה: "איך וויל זעהן אייער גאָט." האָט ר' יהושע געענט־פערט: "דו קענסט איהם ניט זעהן."

"ווירקליך, איך מוז איהם זעהן!" האָט זיך דער קיסר איינגעשפּארט.

האָט איהם ר' יהושע גענומען און אוועקגעשטעלט געגען דער זון, אין תקופת תמוז, און האָט צו איהם געזאגט:

"קוק אויף דער זון!"

"איך קען ניט", האָט דער קיסר געענטפערט.

"זעה", האָט ר' יהושע געזאָגט, "ווען דו קענסט ניט קוקען אויף דער זון, וועלכע איז בלויז איינע פון די פילע דיענער וואָס דער אויבערשטער האָט, היינט ווי קענסטו אָנקוקען די שכינה אַליין?"

9.

א צושטערטע סעודה

איינמאָל האָט דער קיסר געזאָגט צו רבי יהושע בן חנניה: "איך וויל מאַכען א סעודה פאַר אייער גאָט".
"דאָס קענסטו ניט טהאָן", האָט רבי יהושע געזאָגט.
ווארום קען איך דאָס ניט טהאָן?"
"ווייל ער האָט א זעהר גרויסע אַרמעע און דו קענסט ניט אָנגרייטען גענוג פאַר אַלעמען."
אָבער דער קיסר האָט זיך איינגע'עקשנ'ט אז ער מוז מאַכען די סעודה.
"אויב אזוי," האָט ר' יהושע געזאָגט, "טאָ געה און גרייט צו דעם מאָהלצייט ביי דעם ברעג פון דעם טייך רביתא, ווייל דאָרט איז דאָ א סך פרייער פּלאַץ."
איז דער קיסר געגאַנגען און געארבייט גאַנצע זעקס חדשים אין זומער. איז געקומען א ווינד און האָט אַלעס אריינגעשליידערט אין וואסער. נאָכדעם האָט דער קיסר געארבייט און געארבייט און צוגעגרייט גאַנצע זעקס חדשים אין ווינטער, איז געקומען א שלאַקס רעגען און האָט אַלעס פערטרונקען.
"וואָס איז דאָס? ווער פערשלינגט עס מיינע סעודות?" האָט דער קיסר געפרעגט.
"דאָס זיינען דעם קיסר'ס דיענער וואָס געהען פאָר־אויס, רייניגען דעם וועג און בעשפּריצען דעם שטויב. זיי האָבען שוין זייער חלק אויפגעגעסען. יעצט קענסטו אָנ־גרייטען פאַר די אַנדערע דיענער וואָס וועלען קומען נאָך זיי", האָט רבי יהושע ערקלעהרט.
"ניין", האָט דער קיסר געענטפערט. "אויב זיין אר־מעע איז אזוי גרויס, איז אונמעגליך פאַר זיי זיך אָנצו־גרייטען."

10

ער גיט אָבער ער נעהמט ניט

איינמאָל האָט א פּרינצעסין געזאָגט צו רבי יהושע בן חנניה: "אייער גאָט איז דאָך א סטאָליער, ווייל עס שטעהט אין פסוק "המקרה במים עליותיו", (ער לייגט אויס די באל־

קענס פון זיינע העכערע צימערן אין וואסער), טא זאָל ער מיר מאכען א שפינדעל."

"זעהר גוט!" האָט רבי יהושע געזאָגט. נאָכדעם האָט ער מתפלל געווען און די פרינצעסין איז קרעציג געוואָרען.

אין רוים איז געווען א מנהג, אז ווען אימיצער איז קרעציג געוואָרען, פלעגט מען איהם אוועקזעצען אין מיטען מארק, איהם געבען א שפינדעל אין האנד, ער זאָל זיצען און וויקלען אויף דעם פאָדים, אום צוציעהען די אויפמערקזאמקייט פון מענשען, אז זיי זאָלען האָבען מיטלייד מיט איהם און נאָט בעטען פאר איהם.

ווען די פרינצעסין איז קרעציג געוואָרען האָט מען זי אויך אוועקגעזעצט אין מיטען מארק מיט א שפינדעל אין האנד, און זי איז געזעסען און געוויקעלט פאָדים. איין טאָג איז רבי יהושע דארט דורכגעגאנגען, און אז ער האָט דערזעהן ווי זי זיצט און ארבייט, האָט ער געפרעגט: "געפעלט דיר דער שפינדעל וואָס מיין גאָט האָט דיר געגעבען?" האָט זי געענטפערט: "בעט דיין גאָט אז ער זאָל פון מיר אוועקנעהמען דאָס וואָס ער האָט מיר געגעבען." האָט רבי יהושע געענטפערט: "אונזער גאָט גיט, אָבער ער נעהמט נים."

11

די זון און די לבנה

ווען די זון און די לבנה זיינען בעשאפען געוואָרען, זיינען זיי געווען פון די זעלבע גרויס. האָט די לבנה געזאָגט צו דעם אויבערשטען: "פאסט עס אז צוויי מלכים זאָלען זיין ביידע גלייך און טראָגען די זעלבע קרוין?" האָט דער אויבערשטער געענטפערט: "אויב דו דענקסט אזוי, טאָ מאך זיך קלענער."

"רבונו של עולם!" האָט די לבנה גע'טענה'ט, "דערפאר וואָס איך האָב דיר געזאָגט א גלייכע זאך קומט מיר אז איך זאָל קלענער ווערען?"

"טהו ווי איך זאָג דיר און דערפאר וועסטו קיניגען ביי טאָג און ביי נאכט," האָט דער אויבערשטער געזאָגט.

"וואָס טויג מיר קיניגען ביי טאָג?" האָט די לבנה ווידער גע'טענה'ט. "וואָס פאר א בעטרעף האָט עס די בעלייכטונג פון א ליכטעל אין מיטען העלען טאָג?"

האָט איהר דער אויבערשטער געטרייסט: ״גנעה און מחו ווי איך האָב דיר געהייסען, און דערפאַר וועלען אידען צעה־לען נאָך דיר זייערע טעג און יאָהרען.״

12
די תפלה פון צדיקים

אין דעם דריטען טאָג פון דער וועלט בעשאפונג האָט די ערד אָנגעהויבען ארויסצוגעבען גרינע גראָז, אָבער די גראָז האָבען דערגרייכט בלויז ביז דער פלעכע פון דער ערד און ווייטער זיינען זיי ניט ארויס, ביז פרייטאג, ווען אָדם איז בעשאפען געוואָרען און געבעטען גאָט פאר די גראָז, אז ער זאָל זיי לאָזען ארויסשפּראָצען און וואקסען אויף דער ערד, און בעציערען די וועלט מיט זייער שעהנקייט. דאָס צייגט אז גאָט האָט שטארק ליעב די תפלה פון צדיקים.

13
דער גוטער צדוקי

א צדוקי איז איינמאָל געקומען צו רבי (ר׳ יהודה הנשיא) און האָט מיט זיינע אפּיקורסישע רייד געוואָלט צייגען אז עס זיינען דאָ צוויי געטער אויף דער וועלט. רבי האָט איהם זיינע טענות געמאכט צו גאָרנישט. ״גיב מיר דריי טעג צייט״, האָט דער אפּיקורס געזאָגט, ״וועל איך דיך געבען אן ענטפער אויף דיינע רייד.״

די דריי טעג האָט רבי געפאסט. נאָך דעם לאנגען תענית, אז ער האָט זיך געזעצט צום טיש עסען, האָט מען איהם גע־זאָגט, אז א צדוקי איז געקומען און ווארט ביים טהיר. ״מען פערבּיטערט מיר מיין עסען״, האָט רבי מיט א זיפץ געזאָגט. אָבער ווען ער איז צוגעגאנגען צום טהיר האָט ער געזעהן אז דאָס איז גאָר אַן אנדער צדוקי, און דער צדוקי האָט גע־זאָגט:

״איך בין דיר געקומען אָנזאָגען א גוטע בשורה. דיין שונא האָט ניט געפונען וואָס צו ענטפערן אויף דיינע רייד, און אויס גרויס צער איז ער אראָפּגעשפּרונגען פון דאך און איז דער׳הרג׳עט געוואָרען.״

"ווילסטו מיט מיר עסען?" האָט רבי געפרעגט דעם צדוקי.

"יא", האָט דער צדוקי געענטפערט.

נאָכדעם ווי זיי האָבען געגעסען און געטרונקען, האָט רבי צו איהם געזאָגט: "ענטווערער דו טרינקסט ביי מיר א כוס של ברכה, אָדער דו נעהמסט ביי מיר פערציג גאָלדענע רענדלעך."

"איך וועל בעסער האָבען די מצוה פון טרינקען א כוס של ברכה," האָט דער צדוקי געענטפערט.

איז ארויס א בת קול פון הימעל און האָט געזאָגט: "וואויל איז צו דעם ביי וועמען א כוס של ברכה איז ווערטה פערציג גאָלדענע רענדלעך."

14

יעקב און די שטיינער

ווען יעקב איז ארויס פון באר שבע און איז געגאַנגען קיין חרן, האָט ער צו זיך געזאָגט: "פּאַסט עס דען אז איך בין פערבייגעגאַנגען דעם אָרט אויף וועלכען מיינע עלטערן פלעגען תפלה טהאָן און איך האָב דאָרט ניט תפלה געטהאָן?" מיינען האָט ער געמיינט דעם בארג מוריה, אויף וועלכען עס האָבען תפלה געטהאָן אברהם און יצחק. האָט ער זיך געוואָלט צוריקקעהרען, אָבער גאָט האָט געטהאָן א נס, די ערד האָט זיך איינגעצויגען און דער בארג מוריה איז געקומען צו איהם. יעקב האָט תפלה געטהאָן און נאָכדעם האָט ער געוואָלט געהן ווייטער. האָט דער אויבערשטער געזאָגט: "דער צדיק איז געקומען אין מיין אכסניא און ער געהט אוועק אָהן נאָכטלעגער! ניין, איך וועל איהם ניט לאָזען געהן." גלייך דאַרויף איז די זון אונטערגעגאַנגען און יעקב האָט געמוזט פערבלייבען אויף דעם אָרט אויף וועלכען עס איז שפּעטער געשטאַנען דער בית המקדש.

ווען יעקב האָט זיך געוואָלט לייגען שלאָפען און האָט זיך אויסגעבעט מיט שטיינער וואָס ער האָט דאָרט געפונען, האָבען די שטיינער אָנגעהויבען צו קריעגען זיך צווישען זיך. יעדער איינער האָט געזאָגט: "אויף מיר זאָל דער צדיק לייגען זיין קאָפּ!" איז ווידער געשעהן א נס און פון אַלע שטיינער איז געוואָרען איין שטיין.

15

דעם מלאך׳ס בקשה

נאכדעם ווי יעקב אבינו האט זיך געראנגעלט מיט דעם מלאך און האט איהם בעזיעגט, האט דער מלאך איהם גע־בעטען: "לאז מיך יעצט געהן, ווייל דער מארגענשטערן איז שוין אויפגעגאנגען." האט יעקב געפרעגט: "וואס ביסטו, א גנב אדער א קארטענשפיעלער, וואס דו האסט מורא פאר די ליכטיגע שיין פון טאג?" האט דער מלאך אזוי גע־ענטפערט:

"זייט כ׳בין בעשאפען געווארען האב איך נאך ניט געהאט די געלעגענהייט צו זינגען שירה פאר גאט, און גראדע יעצט איז געקומען מיין צייט צו זינגען."

16

מען טאר ניט נארען א גוי

שמואל האט געזאגט אז מען טאר ניט נארען מענשען און אפילו א גוי. און אבוואהל שמואל האט עס ניט געזאגט דייטליך, ווייס מען דאס פון זיינעם א ביישפיעל.

שמואל איז איינמאל אריבערגעפאהרען א וואסער אין א שיפעל. האט ער געזאגט צו זיין דיענער: "בעצאהל דעם שיפער." דער דיענער האט בעצאהלט און שמואל האט שטארק פאראיבעל געהאט. און פארוואס האט ער פאראיבעל געהאט? אביי זאגט אז דער דיענער האט געהאט א טרפה הוהן און ער האט עס דעם שיפער, וועלכער איז געווען א גוי, אוועקגעגעבען, און דער גוי האט געמיינט אז ער קריגט א כשרה הוהן. רבא זאגט אז שמואל האט געהייסען דעם דיענער ער זאל דעם גוי געבען א גלעזעל ווייז, מיינענדיג ריינעם וויין, אבער דער דיענער האט איהם געגעבען וויין געמישט מיט וואסער.

17

אן אינגליק צוליעב א שפאס

איינער האט זיינעם א פריינד געשיקט א פאס מיט וויין

און פון אויבען האָט ער ארויפגעגאָסען בוימעל. דער פריינד האָט געמיינט אז די פאס איז אין גאנצען פול מיט בוימעל, איז ער געגאנגען און האָט איינגעלאדען פריינד צו געניסען פון דעם. ווען ער האָט אָבער אויסגעפונען אז די פאס ענטהאלט וויין, האָט ער זיך פאר שאנדע דערוואָרגען.

18

דער אמת טהוט וועה

מר זוטרא איז געגאנגען פון סיכרא נאָך מחוזא. רבא און רב ספרא זיינען געגאנגען פון מחוזא נאָך סיכרא. האָבען זיי זיך בעגעגענט. מר זוטרא האָט געמיינט אז די צוויי זיינען געקומען איהם מקבל פנים זיין, האָט ער געזאָגט: „צו וואָס האָט איהר זיך געדארפט בעמיהען און געהן מיר אנקעגען אזא שטיק וועג?" האָט רב ספרא געענטפערט: „מיר האָבען ניט געוואוסט אז דער רבי קומט, דאָך ווען מיר וואָלטען געוואוסט, וואָלטען מיר זיך נאָך מעהר בעמיהט."

ווען מר זוטרא איז שוין אוועק ווייטער האָט רבא געזאָגט צו רב ספרא:

„צו וואָס האָסטו איהם געדארפט אויסזאָגען אז מיר זיינען ניט געקומען איהם מקבל פנים זיין? האָסטו געזעהן ווי ער האָט זיך געפיהלט געקרייינקט?"

„ווען איך וואָלט איהם ניט אויסגעזאָגט דעם אמת, וואָלט עס געהייסען אז מיר נארען איהם," האָט רב ספרא גע־ענטפערט.

„ניין", האָט רבא געזאָגט, „מיר וואָלטען איהם גאָר ניט גענארט. ער וואָלט זיך אליין גענארט."

19

געפונען די רענדלעך

שמואל האָט אמאָל געזאָגט: „אין דיזען הינזיכט בין איך געגליכען צו מיין פאטער אזוי ווי עסיג געגען וויין, ווייל מיין פאטער פלעגט געהן זעהן זיינע גיטער צוויי מאָל א טאָג און איך געה זיי זעהן בלויז איין מאָל א טאָג. אָבער דער וואָס געהט זעהן זיינע גיטער כאָטש איין מאָל א טאָג געפינט

א רענדעל, ווייל ער זעהט וואָס מען דאַרף אין זיי בעצייטענס פעררינכטען."

אביי פלעגט געהן זעהן זיינע גיטער יעדען טאָג. איינמאָל האָט ער געפונען זיין גערטנער טראָגען א בינטעל האָלץ וואָס ער האָט גע'גנב'עט אין אביי'ס גיטער. פרעגט איהם אביי: "וואוהין טראָגסטו עס?" האָט דער גערטנער געענט־פערט: "איך טראָג די האָלץ צו מיין האַר אהיים."

"דער תירוץ גילט ניט", האָט אביי געזאָגט, "ווייל די חכמים האָבען דיר שוין פערכאַפּט דעם וועג מיט דעם וואָס זיי האָבען געוואָרנט אז א מענש דאַרף זעהן זיינע גיטער יעדען טאָג."

רב אסי פלעגט אויך געהן זעהן זיינע גיטער יעדען טאָג. "וואו זיינען דאָס די רענדלעך וואָס שמואל האָט געזאָגט אז מען געפינט זיי ווען מען געהט זעהן די גיטער יעדען טאָג?" האָט ער געפרעגט.

איין טאָג, אז רב אסי איז געקומען זעהן זיינע גיטער, האָט ער בעמערקט ווי א שטראָם וואַסער רייסט זיך ארויס פון א רינע. האָט ער אראָבגעכאַפּט פון זיך זיין מלבוש, האָט עס צוזאַמענגעוויקעלט און פערשטאָפּט די לאָך. נאָכ־דעם האָט ער געמאַכט א גוואַלד, מענשען זיינען זיך צוזאַ־מענגעלאָפען און האָבען פעסטער פערשטאָפּט די לאָך, כדי די וואַסערן זאָלען ניט פערפלייצען זיינע פעלדער.

"היינט האָב איך געפונען די רענדלעך וואָס שמואל האָט געזאָגט," האָט רב אסי בעמערקט.

20

אָבגעטהאָן דעם דלות

דער דלות איז פאַר א לאַנגע צייט נאָכגעגאַנגען א מענשען און האָט געזוכט א געלעגענהייט איהם אָרים צו מאַכען, אָבער ער האָט ניט געקענט, ווייל דער מאַן פלעגט זיך זעהר היטען ניט צו וואַרפען קיין ברעקלעך ברויט אין אָרט וואו מענשען קענען טרעטען אויף דעם מיט די פיס. איינמאָל האָט דער מאַן געגעסען זיין מאָהלצייט אויפ'ן גראָז. האָט דער דלות זיך געטראַכט: אָט יעצט וועל איך איהם פאַקען, ווייל ער וועט זיכער איבערלאָזען ברעקלעך אין דעם גראָז.

אָבער נאָכדעם ווי דער מאַן האָט אָבגעגעסען, האָט ער גע־בראַכט אַ גראָב אײַזען, האָט אויסגעגראָבען די גראָז צוזאַמען מיט די ברעקלעך און אַרײַנגעוואָרפען אין וואַסער. נאָכדעם האָט ער געהערט ווי דער דלות קלאָגט: "וועה איז מיר! יענער מאַן האָט מיך פערטריבען פון מײַן רוה!"

21

זאָל איהם גאָט שטראָפען

אַמאָל איז געווען אַ מאַן וואָס האָט ניט אָבגעגעבען כבוד צו זײַנע עלטערן, האָט מען איהם געבראַכט צום בית דין, איהם צו משפט'ען. האָט רב יהודה געזאָגט: "לאָזט איהם געהן, ווײַל פאַר אַזאַ פערברעכען האָט דער בית דין קיין רעכט צו משפט'ען. יעדע מצוה וואָס שטעהט אין דער תורה און עס איז דערבײַ אויסגערעכענט וואָס פאַר אַ לוין דער מענש קריעגט דערפאַר, קען נאָר גאָט אַליין שטראָפען דעם יעניגען וואָס ברעכט די מצוה, און בײַ כבוד אָב ואם שטעהט, אַז דער וואָס האַלט עהרליך פאַטער און מוטער, וועט איהם גאָט לאָזען לעבען לאַנג. דער וואָס גיט דעם לוין, דער זאָל אויך געבען די שטראָף."

22

ווייניג רעספּעקט

ווען איסי בר חיני איז געקומען פון בבל קיין ארץ ישראל און איז אַרײַן צו רבי יוחנן אין הויז, האָט ער איהם געפונען לערנען מיט זײַן זוהן. פרעגט איהם רבי יוחנן: "ווער איז יעצט דער ראש ישיבה בײַ אײַך אין בבל?"

"אבא אריכא", האָט איסי געענטפערט. (אבא אריכא, "דער לאַנגער אבא", דאָס איז געווען דער צונאָמען פון רב.)

"וואָס?" האָט רבי יוחנן אויסגערופען, "אבא אריכא רופסטו איהם, און דו זאָגסט גאָר ניט "אונזער רבי!" ווייסטו ווער ער איז? איך געדענק אַז איך פלעג זיצען אין בית המדרש זיעבצעהן רייהען הינטער רב, און איך פלעג צוזעהן ווי פײַערדיגע פונקען פלעגען געהן פון רב'ס מויל אין רבי'ס מויל און פון רבי'ס מויל אין רב'ס. און דו רופסט איהם אַזוי פשוט "דער לאַנגער אבא!"

(דעם צונאָמען אבא אריכא האָט רב בעקומען, ווײַל ער איז געווען דער גרעסטער מאַן פון זײַן דור.)

מסכת בכורות

1.

רבי יהושע בן חנניה געווינט א וועטע

איין מאל האט דער קיסר זיך געוועט מיט רבי יהושע בן חנניה אז די גריכישע געלעהרטע פון אטהענס (סבי דבי אתונא) זיינען קליגער פון די אידען. "ניין", האט רבי יהושע בן חנניה געזאגט, "מיר זיינען קליגער פון זיי". האט דער קיסר געזאגט: "נו, אויב דו דענקסט אז דו ביזט קליגער פון זיי, דאן געה און בעזיעג זיי מיט דיין חכמה און ברייננ זיי אהער צו מיר."

"גוט", האט רבי יהושע געזאגט, אננעהמענדיג די וועטע, "וויפיעל זיינען זיי?"

"זעכציג", האט דער קיסר געענטפערט.

"אויב אזוי", האט רבי יהושע געזאגט, "היים בויען א שיף מיט זעכציג קאמערן און אין יעדער קאמער זאל מען אריינשטעלען זעכציג שטוהלען."

דער קיסר האט פאר איהם געלאזט בויען אזא שיף ווי ער האט פערלאנגט.

רבי יהושע איז אין דער שיף אבגעפאהרען נאך אטהענס. קומענדיג אין דער שטאדט האט ער גענומען נאכפרעגען וואו די חכמים געפינען זיך, אבער קיינער האט איהם געוואלט

זאָגען. איז רבי יהושע אריין צו א קצב, און ער האָט איהם גראָדע געפונען ביי דער ארבייט, שניידענדיג א קוה אין חלקים.

"קענסטו מיר פערקויפען דיין קאָפּ?" האָט רבי יהושע געפרעגט.

"יא", האָט דער קצב געענטפערט.

"וויפיעל וועט עס קאָסטען?"

"א האַלבער גילדען."

"נאַדיר א האַלבען גילדען און גיב מיר דיין קאָפּ", האָט רבי יהושע געזאָגט.

דער קצב נעהמט דעם קאָפּ פון דער בהמה און גיט עס צו רבי יהושע. אָבער רבי יהושע וויל ניט נעהמען און זאָגט:

"איך האָב דען געזאָגט אז איך וויל ביי דיר קויפען דעם קאָפּ פון דער קוה? איך האָב געזאָגט אז איך וויל קויפען דיין קאָפּ."

דער קצב האָט ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערן.

"אויב דו ווילסט אז איך זאָל דיך אָבלאָזען און ביי דיר ניט מאָהנען דיין קאָפּ", האָט רבי יהושע געזאָגט, "דאַן קום און צייג מיר וואו עס געפינט זיך די תויז אין וועלכע אייערע חכמים האַלטען זיך אויף."

"איך האָב מורא דאָס צו טהאָן", האָט דער קצב געענטפערט, "ווייל דער וואָס צייגט א פרעמדען מענשען זייער הויז הרג'ענען זיי איהם."

"דו טהו אזוי," האָט רבי יהושע געזאָגט, "נעהם א בינטעל האָלץ אויף דיינע שולטערן, און אז דו וועסט קומען נעבען זייער הויז, זאָלסטו דעם בינטעל אראָבלאָזען אויף דער ערד, אזוי ווי דו וואָלסט זיך וועלען אָברוהען."

דער קצב האָט איהם געפאָלגט. ווען רבי יהושע איז שוין געווען ביי דער הויז, האָט ער געזעהן אז דאָרט שטעהען וועכטער אין דרויסען צו היטען אז קיינער זאָל אריינקומען, און וועכטער פון אינעווענינג צו היטען אז קיינער זאָל ארויס־געהן. ער האָט אויך זיך דערוואוסט אז די חכמים האַלטען אן אויג אויף די וועכטער. און ווען זיי זעהען צייכענס פון פוס טריט פון איינעם וואָס איז אריין אינעווענינג טויטען זיי די אויסערע וואַך. אויב זיי זעהען פוס טריט וואָס צייגען אז אימיצער איז ארויס אין דרויסען, הרג'ענען זיי די אינערע

וואך. צו דעם צוועק איז דער שוועל פון דעם טויער געווען זעתר ברייט און איז געווען בעשאָטען מיט אש אָדער מיט קלייען, אום אז די פוס טריט זאָלען קענטיג זיין.

רבי יהושע האָט געוואָרט אויף א געלעגענהייט ווען די וועכטער האָבען ניט שטארק געהיט, און ער איז געגאנגען, איי־בערגעקעהרט זיינע שיך, עס חייסט, ער האָט געמאכט אויפ'ן שוועל עטליכע שריט ריקווערטס, כדי עס זאָל אויסזעהן ווי אימיצער איז פון דאָרט ארויסגעגאנגען. ווען די גריכישע חכמים האָבען דערזעהן די פוס טריט, האָבען זיי געמיינט אז אימיצער האָט טאקע פערלאָזען זייער הויז, האָבען זיי גלייך אויסגע'הרג'עט די אינערע וואך. נאָכדעם איז רבי יהושע ווידער צוגעגאנגען צום טויער און האָט געמאכט אזעלבע פוס טריט, אזוי ווי איינער וואָלט ארייננעקומען. האָבען די חכמים אויסגע'הרג'עט די אויסערע וואך. און נאָכדעם, ווען קיין וועכטער זיינען שוין מעהר ניט געווען, איז רבי יהושע אריין אינעווייניג.

ווען ער איז ארייננעקומען האָט ער געפונען די יונגע זיצען אויבען און די אַלטע אונטען. די גריכישע חכמים האָ־בען די יונגע בכיון געגעבען דעם אויבען־אָן, כדי צו ברייננען רבי יהושע'ן אין א פערלעגענהייט.

„ווי זאָל איך טהאָן?" האָט זיך רבי יהושע געפרעגט, „זאָל איך צוערשט בעגריסען די וואָס זיצען אויבען, וועלען מיך די עלטערע וואָס זיצען אונטען דער'הרג'ענען דערפאַר וואָס איך בעגרים די אינגערע פריהער. זאָל איך פריהער בעגריסען די וואָס זיצען אונטען, וועלען מיך די אויבערשטע דער'הרג'ענען. זיי וועלען זאָגען אז זיי זיינען חשוב'ער, ווייל זיי זיצען אויבען־אָן". האָט רבי יהושע זיך פערנייגט פאַר'ן גאַנצען עולם און האָט זיי אַלעמען בעגריסט אויף א מאָל: „פריעדען צו אייך אַלעמען!"

„וואָס טהוסטו דאָ?" האָבען זיי איהם געפרעגט.

„איך בין דער אידישער חכם", האָט ער געענטפערט, „און איך בין געקומען לערנען חכמה פון אייך."

„אויב דו ביזט דער אידישער חכם," האָבען זיי געזאָגט, „לאָמיר דיר עפּעס פרעגען."

„גוט!" האָט רבי יהושע אויסגערופען. „אויב איהר וועט

מיך בעזיענן וועט איהר מיט מיר קענען טהאָן וואָס איהר ווילט, אָבער אויב איך וועל אייך בעזיעגען, זאָלט איהר קומען און עסען א מאָלצייט ביי מיר אויפ'ן שיף."

האָבען זיי איהם געפרעגט אזא רעטעניש:

"א מאַן איז געגאַנגען נעהמען א פרוי, האָט זי איהם ניט געוואָלט. איז דערנאָך דער מאַן געגאַנגען און געזוכט א שעהנערע און פון גרעסערען יחוס. פרעגען מיר: צו וואָס איז ער געגאַנגען זוכען א בעסערע, ווען אפילו יענע האָט איהם ניט געוואָלט?"

האָט רבי יהושע גענומען א פלעקעל און האָט פּרובירט אריינשטעקען אונטען אין וואַנד. איז דאָס ניט געגאַנגען. נאָכדעם האָט ער דעם פלעקעל אריינגעשטופּט אויבען, וואו עס איז געווען א לעכעל, איז דער פלעקעל געבליבען שטעקען. "אָט אזוי איז מיט דעם מאַן", האָט רבי יהושע ערקלעהרט. "דעם ערשטען מאָל האָט ער זיך ניט צוגעפּאַסט, דעם צווייטען מאָל קען אויף זיין מזל זיך יא צופּאַסען."

האָבען זיי איהם געפרעגט א צווייטע פראַגע:

"איינער האָט ענטליהען זיינעם א פריינד געלד און ער האָט געהאַט זעהר א שווערע ארבייט דעם חוב אויפצומאַהנען, פון דעסטוועגען האָט ער נאָכדעם ענטליהען געלד צו אַנדערע מענשען. פרעגען מיר: צו וואָס האָט ער ענטליהען צו אַנדערע, ווען ער האָט געזעהן ווי שווער עס איז געווען איינצומאַהנען פון דעם ערשטען?"

"דאָס זאָל אייך ניט וואונדערן", האָט רבי יהושע געענטפערט. "אָט איז א ביישפּיעל. א מאַן געהט אין וואַלד און האַקט אָן א שווערען בינטעל צווייגען, וועלכען ער קען אַליין ניט טראָגען אהיים. לאָזט ער דעם בינטעל ליגען און געהט ווייטער האַקען נאָך מעהר צווייגען. צו וואָס טהוט ער דאָס? ער טראַכט זיך אזוי: פּאַי ווי וועל איך מוזען נעהמען העלפער צו טראָגען די משא אהיים, און צוזאַמען מיט העלפער קען איך דאָך שוין טראָגען מעהר. אזוי איז מיט דעם מאַן וואָס האָט פערליהען געלד. די אַנדערע מענשען וועלען איהם לייכטער מאַכען דעם יאָך פון דעם ערשטען, דעם שלעכטען צאָהלער."

ווען די גריכישע חכמים האָבען געזעהן אז זיי קענען רבי יהושע'ן ניט בייקומען אויף דעם וועג, האָבען זיי גענומען זוכען אַן אַנדער וועג ווי איהם בייצוקומען.

"זאג אונז עפעס א ליגען", האבען די גריכישע חכמים אויפגעפאדערט רבי יהושע.

האט ער אזוי דערצעהלט: "ביי אונז איז געווען א מויל־עזעל, האט זי געבוירען א מוילעזעלע, און ביי דעם נייגעבוירענעם איז געהאנגען א צעטעל, אז עס קומט איהם פון מיין פאטער הונדערט טויזענד גילדען."

"אבער ווי קען א מוילעזעל האבען קינדער?" האבען זיי אויפגעפאדערט רבי יהושע'ן.

"איהר האט דאך מיך געבעטען דערצעהלען א ליגען" האט רבי יהושע געענטפערט.

האבען זיי איהם ווייטער פרובירט.

"בוי אונז א הויז אין דער לופט."

האט ער געזאגט א הייליגען שפרוך און איז געבליבען הייגגען צווישען הימעל און ערד.

"יעצט ברייגנגט מיר אהער ארויף ציגעל מיט ליים", האט ער צו זיי געזאגט.

"ווי קענען מיר ארויפטראגען ציגעל מיט ליים אין דער לופט?" האבען זיי געפרעגט.

"און ווי קען מען בויען א הויז צווישען הימעל און ערד?" האט ער זיי צוריקגעפרעגט.

"זאג אונז, וואו איז דער מיטעלפונקט פון דער ערד?" האבען זיי איהם געפרעגט.

רבי יהושע האט אנגעצייגט מיט זיין פינגער און געזאגט: "אט דא איז דער מיטעלפונקט פון דער ערד."

"און ווער קען אונז איבערצייגען אז דאס איז אזוי ווי דו זאגסט?" האבען זיי געפרעגט.

"ברייגנגט שטריק און מעסט אויס", האט רבי יהושע געענטפערט.

"מיר האבען א ברונען, ווייט אין פעלד, קענסטו איהם אונז ברייגנגען אהער?"

רבי יהושע האט זיי געבראכט א ביסעל קלייען און האט געזאגט:

"מאכט מיר א שטריק פון דיעזע קלייען, וועל איך אייך ברייגנגען דעם ברונען, און אויב איהר קענט מיר קיין שטריק מאכען פון די קלייען קען איך אייך ניט ברייגנגען דעם ברונען פון פעלד אין שטאדט אריין".

"מיר האבען א מיחל איז עס צובראכען, קענסטו אויף דעם צונייהען א לאטע?"

"ציהט מיר ארויס פעדים פון דער מיחל, אזוי ווי וויבער ציהען ארויס פעדים פון א קלייד אום דאס קלייד צו פערנע־הען, וועל איך אייך דאן פערנעהען די מיחל."

"מיט וואס שניידט מען א בייט אויף וועלכען עס וואק־סען מעסערס?"

"מיט די הערנער פון אן אייזעל."

"האט דען אן אייזעל הערנער?"

"קענען דען מעסערס וואקסען אויף א בייט?"

נאכדעם האבען די גריכישע חכמים איהם געבראכט צוויי אייער און געפרעגט: "זאג אונז וועלכע איז פון א ווייסע הוהן און וועלכע איז פון א שווארצע?"

האט רבי יהושע געבראכט צוויי קעזלעך און האט גע־פרעגט: "זאגט איהר מיר, וועלכע קעז איז פון א שווארצע ציעג און וועלכע פון א ווייסע?"

פרעגען זיי איהם ווייטער: "ווען א היהנדעלע שטארבט אין דער איי פון וואנען געהט ארויס איהר נשמה?"

"פון דעם זעלבען זייט דורך וועלכען עס איז אריין," האט רבי יהושע געענטפערט.

און ווידער פרעגען זיי איהם א רעטעניש: "צייג אונז אן ארטיקעל וואס איז ניט ווערט זיין שאדען."

האט רבי יהושע געבראכט א גרויסע מאטטע פון גע־פלאכטענע שטרוי, וואס מען לייגט אונטער די פיס. די מאטטע איז געוועזן צו גרויס און האט ניט געקענט אריין דורך דער טהיר. האט ער געלאזט ברייגגען א גראבאייזען, האט אונטערגעגראבען די וואנט, גרעסער געמאכט די טהיר, אום די מאטטע זאל אריין.

"אט האט איהר אן ארטיקעל וואס איז ניט ווערטה דעם שאדען וואס מען האט געמאכט צוליעב איהם".

נאכדעם ווי רבי יהושע האט זיי בעזיעגט אין אלעם, האט ער זיי אויפגעפאדערט אז זיי זאלען האלטען זייער אבמאך מיט איהם און קומען צו איהם אויפ'ן שיף, וואו ער וועט פאר זיי מאכען א מאהלצייט.

רבי יהושע האט זיי אריינגעפיהרט אין שיף איינציגווייז, יעדען איינעם אין א בעזונדער צימער. און אזוי ווי אין יעדען איינעם פון די צימערן זיינען געוועזן זעכציג שטוהלען, האט יעדער איינער געמיינט, אז די אנדערע ניין און פופציג חכמים וועלען אויך אריינגעפיהרט ווערען אין דעם זעלבען

צימער מיט איהם. נאכדעם ווי ער האט יעדען איינעם פון די זעכציג געהאט אין א בעזונדער צימער, האט רבי יהושע געגעבען א בעפעהל צום קאפיטאן פון שיף, אז ער זאל אויפהויבען דעם אנקער און לאזען די שיף געהען צוריק נאך רוים.

איידער זיי זיינען אבגעפאהרען פון גריכישען פארט, האט רבי יהושע מיטגענומען א ביסעל ערד פון זייער לאנד. און ווען זיי זיינען אין ים אנגעקומען צו א געוויסען ארט, האט רבי יהושע מיטגענומען א קרוג מיט ים וואסער. די ים-וואסער האט די איינגעשאפט דאס עס פערשלינגט אין זיך אנדערע וואסערן און נאכדעם שפייט עס די אנדערע וואסערן ארויס. די ערד און די ים וואסער האט ער געדארפט האבען פאר זיין צוועק, ווי מיר וועלען זעהען ווייטער.

ווען רבי יהושע האט געבראכט די גריכישע חכמים צום קיסר, האט דער קיסר געזעהן אז זיי זיינען זעהר נידערגעשלאגען און געבראכען אין גייסט, ווייל זיי האבען געפיהלט אז מען האט זיי פערפיהרט אין א פרעמדען לאנד.

"זיי זעהען גאר ניט אויס ווי די גריכישע חכמים". האט דער קיסר געזאגט צו רבי יהושע. "פון וואנען ווייס איך אז דאס זיינען די ריכטיגע? אפשר האסטו מיך גאר אפגענארט און מיר געבראכט אנדערע מענשען."

האט רבי יהושע גענומען די ערד וואס ער האט מיטגעבראכט און האט עס געשליידערט די חכמים אין זייערע פנים'ער, און ווי זיי האבען דערשמעקט זייער אייגענע ערד, האבען זיי געמיינט אז זיי זיינען נאך אויף זייער אייגען לאנד. האבען זיי צוריק בעקומען זייער מוטה און זיי האבען אנגעהויבען צו ריידען מיט חוצפה געגען קיסר. איז דער קיסר בייז געווארען און האט געזאגט צו רבי יהושע: "איך גיב זיי איבער אין דיינע הענד, טהו מיט זיי וואס דו ווילסט."

רבי יהושע האט גענומען דעם קרוג וואסער וואס ער האט געברענגט פון ים, און האט די ים וואסער אריינגעטהאן אין א פאס, נאכדעם האט ער געהייסען די חכמים זיי זאלען אנפילען די פאס מיט פרישע וואסער. אבער וויפיעל וואסער זיי האבען נעגאסען האבען די ים-וואסער אלץ איינגעשלונגען און די פאס האבען זיי ניט געקענט פול מאכען. זיי האבען אזוי לאנג געארבייט ביז זייערע ארעמס האבען זיך אבגעריסען פון זייערע שולטערן און זיי האבען געהאט א ביטערן סוף.

2

א כבוד וואָס איז אן אום־כבוד

רב הונא בר חייא איז געווען א גרויסער מאן. אַלע אי־דישע געלעהרטע פלעגען קומען צו איהם פרעגען דאָס וואָס איז זיי שווער געווען צו פערשטעהן. איינמאָל האָבען זיך צו איהם נעקליבען אויף א בעזוך רבה און רב יוסף און פיער הונדערט פאָאר אנדערע אידישע געלעהרטע. ווען רב הונא האָט געהערט אז זיי קומען האָט ער פאר זיי אָנגעגרייט שטוה־לען און געמאכט אנדערע הכנות. דערווייל איז רב הונא גע־וואָרען א שטייער איינמאָהנער. ווען די אידישע געלעהרטע האָבען פון דעם געהערט, האָבען זיי איהם געשיקט זאָגען: "האלט זיך ביי דיין נייעם כבוד, מיר וועלען צו דיר ניט קומען." עס איז דאן געווען אָנגענומען א רעגעל ביי די אי־דישע חכמים, דאָס אויב זייערער א חבר ווערט א שטייער איינמאָהנער, מאכט מען איהם אוים חבר, ווייל די שטייער איינמאָהנער פלעגען דריקען דאָס פאָלק.

ווען רב הונא האָט געהערט אז די חכמים האָבען זיך אָבגעשיידט פון איהם, האָט ער זיי געשיקט זאָגען אז ער האָט אויפגעגעבען זיין אמט און זיי קענען צו איהם קומען. רב יוסף איז ניט געגאַנגען, אָבער רבה איז יאָ געגאַנגען. רב יוסף האָט געהאַלטען מיט דעם דין אז ווען א שטייער איינ־מאָהנער גיט אפילו אויף זיין אמט, נעהמט מען איהם אַלע ניט צוריק אין חבר'שאפט, און רבה האָט געהאַלטען מיט דעם אנדערן דין, אז א שטייער איינמאָהנער גיט אויף זיין אמט, ווערט ער א מענש מיט אַלעמען צוגלייך.

3

אונשטערבליכקייט

רב בר אידי איז געווען א שמש ביי רב ששת. איינמאָל האָט ער געהערט פון איהם א שטיקעל תורה, האָט ער עס איבערגעזאָגט אין בית המדרש און האָט ניט געזאָגט אז ער האָט עס געהערט פון רב ששת. ווען רב ששת האָט פון דעם געהערט, האָט איהם די זאך שטארק פערדראָסען, און ער האָט

געזאָגט: „דער מאַן וואָס האָט מיך אַזוי געביסען זאָל איהם אַ שלאַנג בייסען.“

און וואָרום האָט עס רב ששת'ן אַזוי פערדראָסען? דאָס איז ווייל רבי יוחנן האָט אַמאָל געזאָגט אין נאָמען פון רבי שמעון בן יוחאי, אַז אַ תלמיד חכם, וואָס איז שוין אַפילו טויט און אימיצער זאָגט איבער אַ גוטע זאַך אין זיין נאָמען, בעוועגען זיך זיינע ליפען אין קבר.

4

אַ צו שטרענגע שטראָף

רבי צדוק איז געווען אַ כהן און ער האָט ביי זיך געהאַט אַ שעפּס, וואָס איז געווען אַן ערשטלינג — אַ בכור. אַזאַ בכור האָט אַ כהן ניט געטאָרט קוילען פאַר זיין אייגענעם געברויך, אויך ניט שערען זיין וואָל און ניט האָבען קיין נוצען פון איהם ביז דער בכור בעקומט אַ פעהלער — אַ מום. עס פלעגען זיך געפינען אַזעלכע כהנים, וואָס זיינען געווען עמי הארץ, גראָבע יונגען, און זיי פלעגען בכיון מאַכען אַ פעהלער אין דעם בכור, כדי פטור צו ווערען פון אַן אומזיסטען פרעסער.

מאַכט זיך איינמאָל אַ צופאַל, אַז רבי צדוק גיט זיין בכור געדרשטען פון אַ געפלאָכטענעם קאָרב, דער בכור צושניידט זיך אַ ליפּ אָן די ריטער און ווערט אַ בעל מום.

רבי צדוק האָט זיך פערטראַכט. ער האָט מורא געהאַט אַז מען וועט איהם חושד זיין אין אַ שווינדעל. איז ער געקומען צו רבי יהושע און האָט איהם געפרעגט: „האָבען די חכמים געמאַכט עפּעס אַן אונטערשייד צווישען אַ כהן אַ למדן און אַ כהן וואָס איז אַן עם הארץ? מען קען דאָך מיך ניט חושד זיין אַז איך זאָל מיין בכור בכיון מאַכען פאַר אַ בעל מום?“

„מיר האָבען יאָ געמאַכט אַן אונטערשייד“, האָט רבי יהושע געענטפערט.

נאָכדעם איז רבי צדוק געגאַנגען צו רבן גמליאל, וועלכער איז געווען דער ראש ישיבה פון יבנה, און האָט איהם אויך געפרעגט דיזעלבע פראַגע.

„ניין!“ האָט רבן גמליאל געענטפערט. „מיר האָבען

ניט געמאכט אן אונטערשייד, און א כהן וואס איז א למדן שטעהט אויך אונטער א חשד."

"אבער רבי יהושע האט מיר געזאגט, אז עס איז יא דא אן אונטערשייד", האט רבי צדוק גע'טענה'ט.

"ווארט ביז אלע תלמידי חכמים וועלען זיך צוזאמענ־קומען אין בית המדרש", האט רבן גמליאל איהם געבעטען.

ווען אלע זיינען געקומען האט רבן גמליאל געהייסען רבי צדוק'ען פרעגען זיין שאלה. האט רבי צדוק זיך אויפגע־שטעלט און געפרעגט:

"איז דא ביי אונז אן אונטערשייד צווישען א כהן א למדן און א כהן וואס איז אן עם הארץ?"

"ניין!" האט רבי יהושע געענטפערט.

האט רבן גמליאל אויסגערופען: "מען האט דאך מיר אין דיין נאמען געזאגט אז עס איז יא דא אן אונטערשייד! יהושע שטעל דיך אויף און זאל מען אויסהערען די בעווייזע געגען דיר!"

רבי יהושע האט זיך אויפגעשטעלט און מיט גרויס הכנעה האט ער געזאגט: "וואס קען איך טהאן? ווען נאר איך אליין וואלט געלעבט און יענער וואלט געווען טויט, קען א לעבעדיגער אבלייקענען די רייד פון א טויטען. אבער יעצט, אז איך לעב און ער לעבט אויך, ווי קען א לעבעדיגער אבלייקענען די רייד פון א לעבעדיגען?"

רבן גמליאל האט זיך גענומען צו לערנען מיט די תלמידי חכמים, און רבי יהושע איז געבליבען שטעהן אויף זיינע פיס א פערשעהמטער, ווייל ער האט זיך ניט געקענט צוריק זעצען אויף זיין פלאץ אחן די ערלזיבנים פון דעם ראש ישיבה. די פערזאמעלטע האבען ניט געקענט צוזעהן דעם צער פון רבי יהושע. די שטראף איז געווען צו שטרענג. האבען זיי גענומען שרייען צו חוצפית, וועלכער איז געווען רבן גמליאל'ס איבערזאגער (מתורגמן): "שווייג!" און ער איז שטיל געבליבען.

5.

דאס געזעץ פון אפאזיציאן

מענשען וואס זיינען זעהר עהנליך איינע צו די אנדערע אין וואוקס און אין קאליר, דארפען ניט חתונה האבען צוזי־

שען זיך. די נאטור פאדערט אז מענשען זאלען זיין אויס־געמישט. א הויכער מאן זאל ניט נעהמען א הויכע פרוי, ווייל עס קען פון זיי ארויסקומען א ריעז. א קורצער מאן זאל ניט נעהמען א קורצע פרוי, ווייל עס קען פון זיי ארויס־קומען א קארליק. א בלאנדער מאן זאל ניט נעהמען א בלאנדע פרוי, ווייל עס קען פון זיי ארויסקומען א צו בלאסעס קינד. א ברונעט זאל ניט נעהמען א ברונעטין, ווייל עס קען פון זיי ארויסקומען א קינד וואס איז צו שווארץ.

מסכת ערכין

1

די רעפאַרמען האָבען ניט געטויגט

א פייפעל איז געווען אין בית המקדש. איז ער געווען פון איינפאַכען ראָהר (טראסטניק), גלאַט איז ער געווען, דין איז ער געווען און פון משה'ס צייטען איז ער געווען. האָט דער מלך געהייסען און מען האָט דעם פייפעל מיט גאָלד בעגילט. איז שוין זיין שטימע מעהר ניט געווען אזוי זיס. האָט מען דאָס בעשלאָגענע גאָלד ארונטערגענומען און דעם פייפעל'ס קול איז וויעדער געוואָרען אזוי זיס ווי פריהער.

א צימבעל איז געווען אין בית המקדש. פון קופער איז ער געווען געמאַכט, און זיין שטימע איז געווען זעהר זיס. איז ער איינמאָל קאַליע געוואָרען. האָבען די חכמים געלאָזט אראָב ברייננען די גרויסע קינסטלער פון אלעקסאנדריען, און זיי האָבען דעם צימבעל פעררינכט, אויסגעבעסערט. אָבער דער קלאַנג פון צימבעל איז ניט מעהר געווען אזוי זיס. האָט מען ארונטערגענומען די פערבעסערונג און דער קלאַנג איז ווידער געוואָרען אזוי זיס ווי געווען.

א שטויסעל איז אין בית המקדש געווען. פון קופער איז

זי געווען און פון משה׳ס צייטען איז זי פערבליבען. ביים שטויסען די קטורת פלעגט די שטויסעל פון זיך ארויסגעבען זעהר זיסע קלאנגען וואס פלעגען בעווירצען די קטורת און מאכען רייכער זייער אראמאט. איינמאל איז די שטויסעל קאליע געווארען. האט מען אראבגעבראכט קינסטלער פון אלעקסאנדריען און זיי האבען זי אויסגעבעסערט. האט די שטויסעל פערלוירען איהר אייגענשאפט צו בעווירצען די קטורת. דער סוף איז געווען אז מען האט אוועקגענומען די פערבעסערונג, און די שטויסעל איז ווידער געווארען וואס זי איז געווען.

2

דעם מענשען׳ס חכמה טויג ניט.

רבי שמעון בן גמליאל דערצעהלט:

דער טייך שלוח האט זיינע וואסערן ארויסגעגעבען דורך א קליינער רינע, וואס ס׳איז געווען ניט גרעסער פון אן איסר (אזא מטבע). און דאך האט דער טייך ארויסגעגעבען פון זיך גענוג וואסער פיעל מען האט בעדארפט. האט דער מלך גע־הייסען און מען האט די רינע ברייטער געמאכט, איז געווארען וועניגער וואסער. האט מען די רינע צוריק קליין געמאכט, האט דער טייך ארויסגעגעבען מעהר וואסער. אט דאס איז וואס דער נביא האט געזאגט (ירמיה ט׳): „זאל דער חכם זיך ניט בעריהמען מיט זיין חכמה.״

3

א וואונדערליכער שפיעל אינסטרומענט

א ווידלע איז געווען אין בית המקדש מיט וועלכע מען פלעגט שארען די אש אויפ׳ן מזבח, האט עס אין זיך געהאט 10 לעכלעך. יעדעס לעכעל האט פון זיך ארויס־געגעבען צעהן פערשיעדענע נגונים. צוזאמען האט דער אינסטרומענט ארויסגעגעבען הונדערט נגונים. אין א משנה ווערט דערצעהלט אז יעדעס לעכעל האט פון זיך ארויסגע־געבען הונדערט נגונים. הייסט עס, צוזאמען האט די ווידלע ארויסגעגעבען טויזענט נגונים.

4

דער בונט ביים ים סוף

ווען די אידען זיינען אריבער דעם ים סוף, האבען זיי געמאכט א בונט. זיי האבען ניט געקענט גלויבען אז פרעה און זיין ארמעע זיינען דערטרונקען געווארען, און די אידען האבען געזאגט: ״אזוי ווי מיר זיינען ארויס פון ים פון איין זייט, וועלען זיי ארויסקומען פון דער אנדער זייט.״ האט דער אייבערשטער געזאגט צום שר של ים (דער מלאך וואס הערשט איבער׳ן ים): ״ווארף ארויס פרעה׳ן מיט זיין ארמעע אויף דער יבשה און זאלען די אידען זעהן אז זיי זיינען טויט!״ האט דער שר של ים גענומען טענה׳ן: ״רבונו של עולם! שיקט זיך דאס עפעס אז ווען א האר גיט א מתנה צו זיין קנעכט זאל ער חרטה האבען און די מתנה נאכדעם פון איהם צוריקנעהמען?״

״איך וועל דיר אבגעבען אן אנדער מתנה, אנדערהאלבען מאל אזוי גרויס״, האט דער אויבערשטער געענטפערט. ״פרעה האט געהאט זעקס הונדערט רייטוועגען, וועל איך דיר שפעטער דערפאר געבען סיסרא׳ס ניין הונדערט רייטוועגען.״

״רבונו של עולם!״ האט דער שר של ים ווייטער געזאגט, ״ווי וועל איך ביי דיר אויפמאנען דיין צוזאג? קען דען א קנעכט מאנען ביי זיין האר?״

״דער טייך קישון וועט ערב זיין פאר מיר״, האט דער אויבערשטער געענטפערט.

גלייך דארויף האט זיי דער ים ארויסגעווארפען.

5

דעם מענשען׳ס צונג

דער אויבערשטער האט אזוי געזאגט צו דער צונג: ״זעה ווי איך האב דיך בעשיצט אז דו זאלסט ניט זינדיגען. אלע גליעדער פון דעם מענשען שטעהען און דו ליעגסט. אלע גליעדער פון דעם מענשען געפינען זיך אין דרויסען און דו

געפינסט זיך אינוועניג. און נאָך מעהר: איך האָב דיך פער־זיכערט מיט צוויי שוץ־ווענד, אייגע פון ביין און די אנדערע פון פלייש. וואָס נאָך פאר א בעשיצונג קען איך דיר צוגעבען, דו פאַלשע צונג?" (מה יתן לך ומה יוסף לך לשון רמיה?)

6

א ברכה וואָס איז א קללה

צופיעל ליבען א מענשען קען איהם ברייגגען מעהר שאַ־דען ווי נוצען.

שלמה המלך האָט געזאָגט (משלי כ"ז): "דער וואָס בענשט זיין פריינד אויפ'ן הויכען קול, אין א שעהנעם פריה־מאָרגען, ווערט זיין ברכה פעררעכענט פאר א קללה."

רב דימי ערקלעהרט דאָס מיט א ביישפיעל.

איינער איז געקומען צום אנדערען אויף נאַכט־לעגער. האָט מען דעם גאַסט זעהר גוט אויפגענומען, געגעבען עסען און טרינקען און א ווייכען געלעגער צו שלאָפען. אויף מאָרגען געהט ארויס דער גאַסט אין מיטען מארק און שרייט אויס הויך, פאר אלעמען: "דער אויבערשטער זאָל בענשען יענעם און יענעם דערפאר וואָס ער האָט זיך אזוי בעמיהט פון מיינעטוועגען!" דער סוף איז אז מענשען דערוויסען זיך אז יענער איז א גוטער מכניס אורח, קומען זיי צו איהם און פערשאַפען איהם מיה און ברייגגען איהם אוים געלד.

7

זיי האָבען פיינט מוסר

רבי טרפון האָט געזאָגט:

"עס איז מיר א וואונדער, אויב אין היינטיגען דור גע־פינט זיך א מענש וואָס קען זאָגען מוסר און וואָס מען וויל הערען זיין מוסר. זאָל ער זאָגען איינעם: "נעהם ארויס א שפענדעל פון דיינע צייהנער", וועט דער אנדערער איהם

געטפערן: ״נעהם אוועק דעם באלקען וואס איז צווישען דיינע אויגען.״

רבי אלעזר בן עזריה האט געזאגט:

״ביי מיר איז גאר א גרויסע פראגע, אויב אין היינטיגען דור איז דא א מענש וואס קען זאגען מוסר.״

רבי יוחנן בן נורי דערצעהלט: ״הימעל און ערד זיינען מיינע עדות, אז א סך מאל איז עקיבא בן יוסף (דאס איז דער גרויסער רבי עקיבא), געשטראפט געווארען צוליעב מיר, ווייל איך פלעג איהם אנקלאגען ביי רבן גמליאל, און ער האט מיך נאך מעהר ליעב בעקומען דערפאר. אזוי ווי אין פסוק שטעהט (משלי ט׳): ״שטראף ניט א לץ, א פוסטען קאפ, ווייל ער וועט דיר ווערען א שונא. שטראף א חכם און ער וועט ווערען דיין פריינד״.

8

ניט געוואלט פערשטעהן

רב הונא און חייא, דער זוהן פון רב, זיינען איינמאל געזעסען ביי שמואל׳ן. האט חייא געזאגט צו שמואל׳ן: ״זעה בעשייך מיך. רב הונא שלאגט מיך.״ שמואל האט רב הונא׳ן פירגעהאלטען און רב הונא האט איף זיך גענומען אז ער זאל חייא׳ן מעהר ניט שלאגען. נאכדעם ווי חייא איז אוועק, האט רב הונא געזאגט צו שמואל׳ן: ״דו מיינסט אז אומזיסט האב איך איהם געשלאגען? ניין, ניט אומזיסט. לאמיך דיר דערצעהלען וואס ער האט געטהאן.״ ווען שמואל האט אויסגעהערט וואס רב הונא האט איהם דערצעהלט, האט ער געפרעגט: ״פארוואס האסטו מיר די זאכען ניט דערצעהלט אין זיין געגענווארט?״ האט רב הונא געענטפערט: ״עס האט זיך מיר ניט געוואלט פערשעהמען רב׳ס א זוהן״.

מסכת תמורה

1

דער רבי און דער תלמיד

רב דערצעהלט: ווען משה רבינו האָט געדאַרפט פערלאָזען די וועלט צו געהן אין גן עדן, האָט ער געזאָגט צו יהושע זיין תלמיד: "פרעג מיך יעצט אַלעס וואס דו ווייסט ניט, אָדער וואָס דו ביזט אין ספק." האָט יהושע געענטפערט: "רבי! האָב איך דיך ווען פערלאָזען אויף אַ מינוט? בין איך ווען פון דיר אוועקגעגאַנגען? איך בין דאָך אימער געווען נעבען דיר און געלערנט און דארום איז מיר אַלעס קלאָהר. דו האָסט דאָך אַליין געשריבען וועגען מיר (שמות ל"ג) "און זיין דיענער יהושע בן נון האָט קיינמאָל פערלאָזען זיין געצעלט". ווען משה האָט געהערט ווי יהושע האַלט פון זיך אַזוי פיעל, אַז דער תלמיד מיינט דאָס ער ווייס פיעל דער רבי אַליין, האָט עס איהם פערדראָסען און ער איז שוואַך געוואָרן. און פאר דעם וואס יהושע האָט פערשאַפט משה'ן פערדרוס. איז ער געשטראָפט געוואָרען מיט דעם וואָס ער האָט פערגעסען דריי הונדערט הלכות און זיעבען הונדערט זאכען זיינען איהם ניט קלאָהר געוואָרען און ער איז וועגען זיי געווען אין ספק.

די אידען זעהענדיג אז יהושע קען זיי אויף א סך זאכען ניט געבען קיין קלאָהרע תשובה, האָבען זיי געמאכט א בונט געגען איהם און געזאָגט אז זיי וועלען איהם טויטען אויב ער וועט זיי ניט ערקלעהרען אלעס וואָס זיי ווילען וויסען. האָט דער אויבערשטער געזאָגט צו יהושע'ן: ״זאָגען זיי קענסטו נים, טאָ געה און בעשעפטיג זיי מיט מלחמה, אז זיי זאָלען קיין צייט ניט האָבען צו טראַכטען וועגען אנדערע זאכען.״ און גלייך נאָך דעם האָט יהושע אָנגעהויבען צו פיהרען זיינע בעריהמטע מלחמות.

2.

די בענגעניש

ווען אַן אָרימאַן קומט צו א בעל הבית און בעט איהם: ״גיב מיר אויף צו לעבען״ און דער בעל הבית העלפט איהם, איז גוט, אויב נים, איז ״עשיר ורש נפגשו״, מאכט גאָט צוויי־שען זיי א בעדייטענדע בעגעגניש; דעם וואָס ער האָט גע־מאכט פאַר א רייכען מאכט ער אָרים, און דעם אָרימאַן מאכט ער רייך.

מסכת מעילה

ו

א קאפּיטעל אידישע צרות

איינמאָל האָט די רוימישע רעגיערונג ארויסגעגעבען א גזרה אויף אידען אז זיי זאָלען נים היטען שבת, נים מל'ען זייערע קינדער, און אז זייערע פרויען זאָלען נים אָבהיטען ריינקייט. איז געגאנגען רבי ראובן בן איסטרובלי און האָט זיך ארומגעשוירען זיינע האָאר פון פאָרענט און האָט איבער־געלאָזען לאָקען פון הינטען, כדי ער זאָל אויסזעהן ווי א גוי. נאכדעם האָט ער געמאכט בעקאנטשאפט אין די רעגיע־רונגס־קרייזען מיט די העכסטע בעאמטע און ער פלעגט זיצען און ריידען מיט זיי.

איינמאָל האָט ער מיט זיי פערפיהרט א שמועס וועגען דער אידענפראגע. "הערט וואָס איך וועל אייך פרעגען," האָט רבי ראובן געזאָגט צו די רוימישע בעאמטע, "אז אימי־צער האָט א שונא, דארף ער איהם זעהן רייך מאכען אָדער אָרים מאכען?"

"געווים אָרים מאכען", האָבען די רוימער געזאָגט.

"אויב אזוי מוזט איהר ענדערען אייער טאקטיק מיט די אידען", האָט זיי ר' ראובן געזאָגט. "איהר דארפט זיי נים

לאָזען ארבייטען אום שבת, ווייל מיט דעם וואָס איהר צווינגט זיי צו ארבייטען אום שבת, האָבען זיי נאָך א טאָג פערדיענסט. און נאָך מעהר, ווען איהר לאָזט זיי שבת רוהען, לאָזען זיי זיך אין דעם טאָג וואויל געהן און זיי בריינגען אוים דאָס געלד וואָס זיי האָבען פערדיענט אין די וואָכענטעג, און ממילא ווערען זיי בדלות."

"ער האָט רעכט!" האָבען די רוימער געזאָגט, און זיי האָבען גלייך אָבגעשאַפט די גזירה פון שבת.

נאָכדעם האָט זיי ר' ראובן געשטעלט א צווייטע פראגע:

"אויב אימיצער וויל בעקעמפפען א שונא, דארף ער איהם מאכען שוואכער אָדער שטארקער?"

"געוויס דארף ער זוכען איהם אָבצושוואכען", האָבען די רוימער געענטפערט.

"טאָ לאָזט די אידען מל'ען זייערע קינדער צום אכטען טאָג, וועלען זיי זיין שוואך."

"ער האָט ווידער רעכט!" האָבען די רוימער געזאָגט, און זיי האָבען די צווייטע גזירה אויך אָבגעשאַפט.

"און יעצט וויל איך אייך פרעגען א דריטע פראגע", האָט ר' ראובן געזאָגט. "אז איינער האָט שונאים, דארף ער זוכען צו פערגרעסערען זייער צאָהל אָדער צו פערקלענערען?"

"עס פערשטעהט זיך אז צו פערקלענערען", האָבען די רוימער געענטפערט.

האָט ער זיי בעוויזען אז ווען אידישע פרויען וועלען אָבהיטען ריינקייט, וועלען ווייניגער אידען געבוירען ווערען. די רוימער האָבען איהם געגלויבט און זיי האָבען די דריטע גזירה אויך אָבגעשאַפט.

באלד נאָכדעם האָבען זיי דערקענט אז ער איז א איד, האָבען זיי די גזירות צוריק איינגעפיהרט.

האָבען אידען אָנגעהויבען צו פרעגען: ווער וועט יעצט געהן און זוכען אָבצושאַפען די גזירות?

האָט מען פאַרגעשלאָגען אז עס זאָל געהן רבי שמעון בן יוחאי, ווייל ער איז געוואוינט מיט נסים. מען האָט אויך פאַרגעשלאָגען אז מיט איהם זאָל געהן אלס בעגלייטער רבי אלעזר, דער זוהן פון רבי יוסי.

אָבער רבי יוסי, דער פאָטער פון רבי אלעזר האָט מורא געהאָט צו לאָזען זיין זוהן געהן מיט רבי שמעון, ווייל רבי

שמעון איז געווען זעהר א פינקטליכער מענש מיט א שטרענ־נער דיסציפּלין. האָט ער געזאָגט: "ווי קענט איהר פאָדערן ביי א פאטער אז ער זאָל ערלויבען צו לאָזען זיין זוהן געהן אין סכנה?" רבי שמעון בן יוחאי האָט ניט פערשטאַנען אז מיט דעם וואָרט סכנה מיינט רבי יוסי איהם, האָט ער גע־זאָגט: "אָט, אז מיין פאָטער יוחאי וואָלט געלעבט, וואָלט ער זיך אפשר אויך גקווינקעלט מיך צו לאָזען געהן צוליעב דער סכנה."

האָט איהם רבי יוסי געגעבען צו פערשטעהן: "ניט פאר דער סכנה פון די שונאי ישראל האָב איך מורא, איך האָב מורא טאָמער וועסטו מיין זוהן שטראָפען."

"איך נעהם אויף זיך אז איך וועל איהם ניט שטראָפען," האָט רבי שמעון געגעבען זיין פערשפּרעכען.

פון דעסטוועגען האָט ער איהם דאָך געשטראָפט. דען אויפ'ן וועג האָט מען ביי זיי געפרעגט א שאלה און רבי אלעזר האָט אָבגעקעהרט זיין קאָפּ אָן א זייט און האָט שטילערהייד גע'פּסק'ענט דעם דין, מיינענדיג אז רבי שמעון הערט איהם ניט. אָבער רבי שמעון האָט יאָ געהערט און איז געוואָרען גוט בייז פאר דעם וואָס רבי אלעזר האָט זיך געוואגט צו פּסק'ענען א שאלה אין זיין געגענוואַרט. האָט רבי שמעון געזאָגט: "פון דעם ווי דו פערקרימסט דיינע ליפּען איז צו זעהן אז דו ביזט א גרויסער לערנער. זאָל דער זוהן זיך נאָרניט צוריקקעהרען צו זיין פאטער!"

גלייך נאָך דער קללה איז רבי אלעזר קראַנק געוואָרען אויף א געפעהרליכער האלז קראַנקהייט און ער איז געלעגען אויפ'ן שיף אין גרויס חיוּת. רבי שמעון האָט זיך דערמאָהנט אָן זיין פערשפּרעכען וואָס ער האָט געגעבען צו רבי יוסי אז ער וועט זיין זוהן ניט שטראָפען, האָט ער תפלה געטהאָן און רבי אלעזר איז געזונט געוואָרען.

ווען זיי זיינען שוין געווען נאָהנט פון רוים, איז זיי געקו־מען אנקעגען בן תמליון, וועלכער איז געווען א שד, אָדער א שווארצקינסטלער, וואָס האָט מענשען געקענט מאַכען צו גלויבען אז א רוח איז אין זיי אריין. זאָגט בן תמליון צו די צוויי אידישע שלוחים: "ווילט איהר אז איך זאָל געהן מיט אייך און אייך אויסהעלפען?" האָט רבי שמעון זיך צוואויינט און געזאָגט: "הגר, די דיענסט פון אברהם אבינו האָט געהאַט די זכיה אז א מלאך זאָל זיך צו איהר בעווייזען

דריי מאָל, און איך האָב נאָך קיין מלאך ניט געזעהן אפילו איין מאָל. זאָל שוין קומען דער נס פון ערגעץ אנדערש, אָבער זאָל ער נאָר קומען!"

בן תמליון האָט אָבגעמאַכט מיט רבי שמעון אַזוי. ער, בן תמליון, וועט פריהער אַוועק צום קיסר'ס פּאַלאַסט און וועט אריין אין דער פּרינצעסין, אָדער ער וועט איהר מאַכען צו גלויבען אַז אַ רוח איז אין איהר אריין. און נאָכדעם זאָל קומען רבי שמעון בן יוחאי צו דער פּרינצעסין און זאָגען: "בן תמליון, ארויס!" וועט דער רוח ארויסגעהן.

ווען די צוויי אידישע שלוחים זיינען אָנגעקומען אין רוים האָבען זיי געהערט ווי אַלע ריידען פון דער גרויסער געשעהעניש, דאָס אַ רוח איז אריין אין דעם קיסר'ס טאָכטער און אַז דער קיסר האָט אָנגעבאָטען אַ גרויסע בעלוינונג צו דעם וואָס וועט דעם רוח ארויסטרייבען. רבי שמעון האָט זיך געלאָזט מעלדען צום קיסר און געזאָגט אַז ער נעהמט זיך אונטער דעם רוח ארויסצוטרייבען. ווען מען האָט איהם געבראַכט אין דער געגענוואַרט פון דער פּרינצעסין, האָט רבי שמעון אויסגערופען צוויי מאָל: "בן תמליון, ארויס! בן תמליון, ארויס!" און באַלד איז דער רוח ארויס.

"אַלס אייער לוין קענט איהר בעטען וואָס נאָר איהר ווילט", האָט דער קיסר געזאָגט צו די אידישע שלוחים, און ער האָט געהייסען זיי אריינפיהרען אין זיין שאַצקאַמער, וואו עס האָבען זיך געפונען די טייערסטע אוצרות און אויך די רעגיערונגס ארכיוועז, און ער האָט זיי געהייסען נעהמען וואָס זייער הארץ גלוסט. האָבען זיי געזוכט ביז זיי האָבען געפונען יענעם שרייבען אין וועלכען עס ווערען אויסגערעכענט די דריי גזירות אויף די אידען. אָט דאָס האָבען זיי צוגענומען אַלס זייער בעלוינונג און זיי האָבען דעם פּאַפּיער צוריסען.

מסכת תמיד

1

אלכסנדר מוקדון׳ס צעהן פראגען

צעהן פראגען האט אלכסנדר מוקדון געפרעגט ביי די חכמים פון דרום.

ערשטענס האט ער זיי געפרעגט: "וואס איז ווייטער, פון הימעל ביז צו דער ערד, אָדער פון מזרח ביז מערב?"

האבען די חכמים געענטפערט: "פון מזרח ביז מערב איז ווייטער. א בעוויז אז ווען די זון איז אין מזרח אדער אין מערב קען מען אויף איהר קוקען, אָבער ווען זי איז אין מיטען הימעל קען מען אויף איהר ניט קוקען. דאָס צייגט אז ווען די זון איז אין מיטען הימעל איז זי פיעל נעהנטער צו דער ערד".

א צווייטע פראגע האט ער זיי געפרעגט: "וואס איז פריהער בעשאפען געוואָרען, הימעל אָדער ערד?"

"הימעל איז צוערשט בעשאפען געוואָרען", האבען די חכמים געענטפערט, "וויל אין דער תורה שטעהט אז גאָט האט צוערשט בעשאפען הימעל און ערד. הימעל גאָר צוערשט".

א דריטע פראגע: "וואָס איז פריהער בעשאפען געוואָרען, ליכט אדער פינסטערניס?"

"דאס קען קיינער נים ערקלעהרען", האבען זיי געענט־פערט.

זיי האבען איהם אפילו געקענט ענטפערן אז פינסטער־ניס איז פריהער בעשאפען געוואָרען, אבער זיי האבען מורא געהאט אז ער וועט זיי נאכדעם פרעגען וועגען אזעלכע זא־כע זאכען וואס געהערען צו די געהיימניסע פון הימעל. הא־בען זיי איהם גלייך אבגעשניטען אז ער זאל ווייטער נים פרעגען.

האט ער זיי נאכדעם געפרעגט א פיערטע פראגע: "ווער איז א חכם?"

האבען זיי געענטפערט: "דער וואס קען פאראויסזעהען דעם רעזולטאט פון יעדע זאך וואס דער מענש מהוט".

א פינפטע פראגע: "ווער איז א גבור?"

דער ענטפער איז געווען: "דער וואס בעהערשט זיין ווילען".

א זעקסטע פראגע: "ווער איז אן עושר?"

דער ענטפער: "דער וואָס איז צופריעדען מיט דעם וואס ער פערמאָגט".

א זיעבעטע פראגע: "וואס זאל א מענש טהאָן אום לאנג צו לעבען?"

דער ענטפער: "ער זאל זיך טויטען". עס הייסט ער זאָל זיך האלטען קליין, לעבען מיט א מאָאָס, נים זוכען קיין פער־גניגענס וואס קירצען אָב די יאָהרען.

אן אכטע פראגע: "וואס זאל א מענש טהאָן אום צו שטארבען?"

דער ענטפער: "ער זאָל לעבען". עס הייסט, ער זאָל פרעסען, זויפען און לעבען א טאָג.

א ניינטע פראגע: "ווי קען א מענש ווערען בעליעבט ביים פאָלק?"

דער ענטפער: "ער זאָל ארויסצייגען האס צו דער רע־גיערונג און העצען נעגען דעם הערשער".

"ניין", האָט אלכסנדר מוקדון געזאָגט, "איך האָב א בע־סערע עצה. דער וואָס וויל בעליעבט ווערען ביים פאָלק, זאָל ריידען גוטס אויף דעם הערשער, און צום הערשער זאָל ער ריידען גוטס אויף'ן פאָלק, און ער זאָל בעוועגען דעם

הערשער צו מאכען לייכטער דעם יאָך פון זיינע אונטערטאַנען און זיי צו טהאָן טובות".

נאכדעם האָט אלכסנדר געפרעגט א צעהנטע פראגע:
"וואו איז בעסער צו וואוינען, אויף'ן ים, אָדער אויף דער יבשה?"

האָבען די חכמים געענטפערט: "אויף דער יבשה איז בעסער, ווייל די אלע וואָס פאָהרען ארום אויף'ן ים, בערוחיגען זיך ניט ביז זיי קומען אויף דער יבשה".

נאכדעם ווי די חכמים האָבען דעם קעניג פערענטפערט אלע זיינע צעהן פראגען, האָט ער א פרעג געטהאָן: "ווער פון אייך איז דער קליגסטער?"

"מיר זיינען אלע גלייך", האָבען זיי געענטפערט, "ווייל מיר אלע האָבען דיר געגעבען די זעלבע תשובות".

"ווארום ווילט איהר ניט אָננעהמען אונזער גלויבען?" האָט זיי אלכסנדר געפרעגט. "איהר ווייסט דאָך, אז מיר זיינען די מאַיאָריטעט און מיר הערשען איבער אייך".

"דאָס איז קיין בעוויז ניט, וואָס איהר הערשט איבער אונז", האָבען די חכמים געענטפערט, "מאכט איז ניט רעכט. אָט דער שטן בעזיעגט אויך מענשען און ער געוועלטיגט איבער זיי".

"איך וועל פועל'ן ביי אלע מלכים און זיי וועלען ארויסגעבען א בעפעהל אז מען זאָל אייך אלעמען אויס'הרג'נען", האָט אלכסנדר זיי פרובירט אנשרעקען.

"דו האָסט די מאכט אין דיינע הענט דאָס צו טהאָן", האָבען די חכמים געענטפערט, "אָבער מיר האָפען, אז דו וועסט ניט וועלען בלייבען א ליגנער און דו וועסט היטען דיין פערשפרעכען, אז דו וועסט אונז קיין שלעכטס טהאָן".

אלכסנדר איז געוועזען צופריעדען מיט זייערע תשובות און ער האָט זיי גלייך אָנגעטהאָן טייערע קליידער און זיי געגעבען גאָלדענע האַלז בענדער אלס א בעלוינונג.

2

אלכסנדר מוקדון מאכט א ווייטע רייזע

איינמאָל זאָגט אלכסנדר מוקדון צו די חכמים פון דרום:
"איך וויל מאכען א רייזע נאָך דער לאנד אפריקי".

"דאס קענסטו ניט טהאן", האבען זיי איהם געענט־פערט, "וויל אין מיטען וועג געפינען זיך די חרי חושך, גרויסע בערג וואס פערשטעלען די זון און עס איז דארט פינסטער ביטאג אזוי ווי ביינאכט".

"וואס זאל איך טהאן?" האט אלכסנדר געזאגט. "איך האב זיך א ווארט געגעבען, אז איך זאל אהין געהן, דארום פרעג איך אייך אן עצה ווי זאל איך אהין דערגרייכען".

האבען זיי איהם געגעבען אן עצה:

"נעהם ווייסע אייזלען פון מצרים, וועלכע קענען געהן אין דער פינסטער, און נעהם מיט אויך גרויסע קנוילען שטריק. בינד אן דעם אנפאנג פון שטריק ביים ערשטען פינסטערען בארג און דאס איבעריגע האלט אין דיין האנד, כדי דו זאלסט זיך קענען ריכטען נאך דער שטריק צו קומען צוריק צו דיין ארט".

אלכסנדר האט אזוי געטהאן. ער איז אנגעקומען אין א געגענד וואס איז געווען בעוואוינט דורכאויס פון פרויען. האט ער מיט זיי געוואלט פערפיהרען מלחמה. האבען די פרויען צו איהם אזוי געזאגט: "צו וואס זאלסטו געגען אונז פיהרען קריעג? אויב דו וועסט אונז בעזיעגען, וואס וועט די וועלט זאגען: "אויך מיר א העלדישער מלך! ער האט בעזיעגט א ווייבערשע פאלק!" און אויב מיר וועלען דיך בעזיעגען, וועט די וועלט זאגען: "אט איז א מלך וואס ווייבער האבען איהם בעזיעגט!"

אלכסנדר האט איינגעזעהן אז זיי האבען רעכט, האט ער צו זיי גערעדט מיט גוטען און האט געבעטען אז זיי זאלען איהם ברייננען ברויט צו עסען.

די פרויען האבען איהם געבראכט גאלדענע לאבענס ברויט אויף גאלדענע טישען.

"עסען דען ביי אייך מענשען גאלדענעם ברויט?" האט אלכסנדר געפרעגט.

האבען די פרויען געענטפערט:

"אויב דו האסט געוואלט בלויז ברויט, האסטו דען ניט געקענט געפינען ברויט צו עסען אין דיין אייגענעם לאנד? צו וואס האסטו דען געמאכט אזא ווייטע רייזע? ניט מעהר, דו ביזט אויסען צו פערכאפען גאלד און פער־מעגענס, תאבען מיר דיר געבראכט וואס דיין בעגעהר איז".

ווען אלכסנדר מוקדון איז פון דארט אוועק, האט ער

אנגעשריבען אויף דעם טויער פון דער ווייבערשער הויפט־שטאָדט דיזע ווערטער: "איך, אלכסנדר מוקדון, בין געוועזן א נאַר מיין גאַנצען לעבען, ביז איך בין געקומען אין דעם לאַנד אפריקי און געלערענט שכל פון ווייבער".

אויף'ן וועג צוריק האָט ער זיך אָבגעשטעלט ביי א קוואַל וואַסער צו עסען זיין מאָהלצייט. האָט ער ביי זיך געהאַט געזאַלצענע פישלעך. ווען ער האָט זיי אָבגעוואַשען אין די קוואַל וואַסער, זיינען די פישלעך לעבעדיג געוואָרען. "עס שיינט צו זיין, אז דיזער קוואַל קומט פון גן עדן", האָט אלכסנדר געזאָגט.

אייניגע זאָגען, אז ער האָט מיט דעם וואַסער זיך אָבגעוואַשען דעם פנים. אנדערע זאָגען, אז ער איז נאָכגעגאַנגען דעם גאַנצען וועג פון וואַנען דער קוואַל איז געלאָפען, ביז ער איז אָנגעקומען צו דעם טויער פון גן עדן. "עפענט מיר דעם טויער!" האָט ער אויסגערופען. האָט מען איהם פון דאָרט געענטפערט: "דיזער טויער איז נאָר פאַר צדיקים". זעהענדיג אז ארייננעהן קען ער ניט, האָט אלכסנדר געבעטען: "איך בין א מלך, בין שטאַרק געאַכטעט אין דער וועלט, און אויב איהר ווילט מיך ניט ארייננלאָזען, גיט מיר כאָטש עפּעס". האָט מען איהם געגעבען א מענש־ליכע אויג.

ווען אלכסנדר האָט געבראַכט די אויג צו זיך אהיים, האָט ער גענומען א וואָג, ארויפגעלייגט די אויג אויף איין שאָל און אויף דער אנדער שאָל האָט ער ארויפגעלייגט זיין גאַנצע גאָלד און זילבער, האָט די אויג אלעס אריבערגע־וואויגען. "וואָס בעדייט עס?" האָט אלכסנדר געפרעגט ביי די אידישע חכמים. האָבען זיי איהם דעם וואונדער אזוי ערקלעהרט: "דאָס איז די אויג פון א בשר ודם, וועלכע קען קיינמאָל ניט ווערען זאַט מיט גאָלד און זילבער, ביז דער מענש שטאַרבט".

"פון וואַנען ווייסט איהר, אז דאָס איז אזוי?" האָט אלכסנדר געפרעגט.

"אום זיך צו איבערצייגען אין אונזערע רייד", האָבען די חכמים געזאָגט, "נעהם א ביסעל ערד און פערדעק דאָס אויג".

און ווען מען האָט די אויג צוגעדעקט מיט ערד, איז זי גלייך לייכט געוואָרען.

מסכת נדה

1

וועגן עסן און טרינקען

אבא שאול דערציילט:

איך בין אמאל געווען א קברן, האב איך באטראכט די טויטע ביינער און האב באמערקט אזוי: דער וואס טרינקט שטארקן ווין, זיינען די ביינער זיינע פארברענט. דער וואס טרינקט ווין געמישט מיט צופיל וואסער, זיינען די ביינער זיינע טרוקן, אחן זאפט,און דער וואס טרינקט ווין געמישט מיט דער ריכטיגער פארציע וואסער, זיינען די ביינער זיינע זאפטיג.

איך האב אויך באמערקט, אז דער וואס טרינקט מער ווי ער עסט, זיינען די ביינער זיינע פארברענט. דער וואס עסט מער ווי ער טרינקט, זיינען די ביינער זיינע טרוקן. דער וואס עסט און טרינקט אין דער ריכטיגער מאס, זיינען די ביינער זיינע זאפטיג.

2

ווי דער מענטש ווערט געבוירן

ווען דער מענטש איז נאך אין זיין מוטער'ס בויך, לייכט א ליכט איבער זיין קאפ און ער זעהט פון איין עק

וועלט ביז'ן אנדערען. און דו זאלסט זיך נאר ניט וואונדערען אויף דעם. מיר זעהען דאך, אז א מענש שלאפט דא און זעהט א חלום וואס קומט פאר פאר טויזענדער מייל וויים. אין זיין גאנצען לעבען לעבט דער מענש נים אזוי גליקליך ווי אין יענער צייט, איידער ער איז געבוירען געווארען. ער לערענט די גאנצע תורה און ווייס אלע געהיימניסע פון הימעל. אבער באלד ווי ער קומט ארוים אין דער אטמאספערע פון דיזער וועלט, קומט א מלאך און גיט איהם א לייכטען פאטש איבער'ן מויל און דורכ׳דעם פערגעסט דער מענש אלעס וואס ער האט געוואוסט. און מען בע־שווערט איהם אזוי: "דו זאלסט זיין א צדיק און ניט קיין רשע. און ווען אפילו די גאנצע וועלט זאגט אז דו ביזט א צדיק, זאלסטו, אין דיינע אויגען, זיך האלטען פאר א רשע".

2

מיט א גוטען נאמען בענשט מען

רב פפא איז איינמאל אנגעקומען אין דער שטאדט תואך. האט ער זיך גענומען נאכפרעגען: "געפינט זיך דא א תלמיד חכם, וועל איך איהם געהן מקבל פנים זיין". דען אזוי איז געווען דער מנהג אז א גאסט וואס איז א תלמיד חכם דארף אבשטאטען א בעזוך צום תלמיד חכם פון דעם ארט. האט איהם אן אלטע פרוי געזאגט: "עס איז דא א גרויס געלעהרטער מאן און ער הייסט רב שמואל, הלואי זאלסטו זיין אזוי ווי ער". האט רב פפא געזאגט צו זיך: "אז מען בענשט זיך מיט איהם איז א בעוויז אז ער איז א גוטער און פרומער מאן. איז רב פפא צו איהם גע־גאנגען און רב שמואל האט לכבוד דעם גאסט געשאכטען אן אקס און געמאכט א גרויסען מאהלצייט, און האט מיט איהם תורה געלערנט.

3

אז מען רעדט איז ניט אומזיסט

דבא האט געזאגט:
אבוואהל סיין לשון הרע דארף מען נים אנגעהמען, דאן

דארף מען צו דעם שענקען אויפמערקזאמקייט. עס זיינען אמאל געווען מענשען אין גליל וואס אויף זיי איז ארויס א קלאנג אז זיי האבען גע'הרג'ט א מענשען. זיינען זיי גע־קומען צו רבי טרפון און האבען איהם געבעטען: "רבי, בעהאלט אונז!" האט ער צו זיי געזאגט: "ווי זאל איך טהאן? איך זאל אייך ניט בעהאלטען וועט מען דאך אייך זעהן און מען וועט אייך פאנגען. זאל איך אייך יא בעהאלטען, האבען דאך די רבנן געזאגט אז אבוואהל מען דארף קיין בייזע קלאנגען ניט גלויבען דאך דארף מען זיי אין אכט נעהמען, טאמער איז דאס דאך אמת. טא, נעהט און בע־האלט אייך אליין".

4

ווען צייהנער זיינע איבעריג

רבי חנינא בר שלמה האט געזאגט אין נאמען פון רב:

ווען ביי דעם מענשען הויבען שוין אן אויסצופאלען די צייהנער דאן הויבען אן זיינע פערדיענסטען צו ווערען קלענער.

השמטות

איניגע דורכגעלאָזענע אגדות וועלכע ווערען דאָ צוגעגעבען אלס ביילאגע.

1

צום ערנסט מוז מען זיין גוט געשטימט

אײדער רבה פלעגט אָנפאַנגען לערנען דעם שיעור מיט זיינע תלמידים אין דער ישיבה, פלעגט ער צוערשט דער־צעהלען א וויציגען אנעקדאָט, אדער זאגען א שארפען וויץ און די תלמידים פלעגען ווערען פרעהליך און גוט געשטימט. לסוף פלעגט ער ווערען ערנסט און אנהויבען זאגען זיין שיעור.

2

נאטורוויסענשאפט

רבי זירא האָט אײנמאָל געפונען רב יהודה׳ן שטעהן ביי דער טיהר פון זיין שווער׳ס הויז, און ער האָט בעמערקט אז רב יהודה איז געווען זעהר אויפגעלייגט, פרעהליך, און עס האָט אויסגעוויזען אז ווען מען זאָל איהם פרעגען וועגען אלעס וואָס איז דאָ אין דער וועלט וואָלט ער ערקלערט.

פרעגט איהם רבי זירא: „פארוואס גערען ציעגען פאר־אויס די סטאדע און די שעפסען גערען נאך זיי?"

„זיי גערען אין דערזעלבער ארדנונג ווי די וועלט איז בעשאפען געווארען. צוערשט איז געווען פינסטער, נאכדעם ליכט. ציעגען וועלכע זיינען מייסטענס שווארץ גערען דא־רום פריהער, שעפסען וועלכע זיינען מייסטענס ווייס גערען נאכדעם." אזוי האט רב יהודה ערקלערט.

„ווארום זיינען שעפסען בעדעקט מיט עקען און ציעגען זיינען נים בעדעקט מיט עקען?"

„די וואס דעקען אונז צו מיט זייער וואל זייכען בע־דעקט, די וואס בערעקען אונז נים זיינען זיי אויך נים בע־דעקט."

„ווארום האט א קעמעל א קורצען עק?"

„ווייל ער עסט שטעכעדיגע גראזען און מיט א לאנגען עק וואלט ער געהאט שוועריגקייטען ביים גערן צווישען די גראזען."

„ווארום האט אן אקס א לאנגען עק?"

„ווייל ער האלט זיך אויף אין זומפען און ער דארף האבען א לאנגען עק צו פערטרייבען די מוקען."

„ווארום האט א הייששעריק א ווייכען הארן?"

„ווייל ער האלט זיך אויף צווישען הארטע געוויקסען. און אז דער הארן וואלט געווען שטייף, וואלט ער זיך לייכט אפגעבראכען און דער הייששעריק וואלט בלינד געווארען. שמואל האט געזאגט אז ווער עס וויל בלינד מאכען א היי־שעריק זאל ער אבברעכען זיין הארן."

„פאר וואס ביי היהנער געהט דער אונטערשטער ברעם ארויף און אריבער דעם אויבערשטען ברעם?"

„דאס איז ווייל היהנער שלאפען אויף באלקענס און אויף פאליצעס, און ווען דער רויך פון הויז זאל אריין אין זייערע אויגען קענען זיי בלינד ווערען."

3

נעשה ונשמע

ווען די אידען זיינען געשטאנען ביים בארג סיני און זיי האבען געזאגט „נעשה" צוערשט און „נשמע" נאכדעם.

(מיר וועלען "טהאָן און הערען", אלשטאָט צו זאָגען מיר וועלען פריהער הערען און נאָכדעם וועלען מיר טהאָן) זיינען אראָבגעקומען זעקס הונדערט טויזענד מלאכים פון הימעל, און יעדער מלאך האָט יעדען אידען אָנגעטהאָן צוויי קרוינען, איינעם פאר "נעשה" און איינעם פאר "נשמע". און ווען די אידען האָבען געזינדיגט זיינען געקומען צוועלף הונדערט טויזענד מלאכי חבלה און יעדער איינער האָט אראָבגענומען א קרוין.

4

ווער עס אבטעט שבת ווערט רייך

רבי חייא בר אבא דערצעהלט:

איינמאָל בין איך איינגעשטאַנען ביי א בעל הבית אין לודקיא, האט מען פאר מיר געבראכט א גאָלדענעם טיש וועלכען זעכצעהן מענשען האָבען געטראָגען, און זעכצעהן זילבערנע קייטען זיינען געווען אין איהם איינגעפאסט, און אויף דעם טיש זיינען געווען טעלער, כוסות, קריגלען און פלעשער, און וועלכע עס האָבען זיך געפונען אלערליי מינים מאכלים און אלערליי מינים זיסע פירות און געווירצען, און ווען די מענשען האבען דעם טיש אוועקגעשטעלט האבען זיי געזאגט דעם פסוק (תהלים, כ"ד): "לד' הארץ ומלואה", צו גאָט געהערט די ערד און אלעס וואס עס געפינט זיך אויף איהר. און ווען זיי האבען דעם טיש אוועקגענומען האבען זיי געזאָגט דעם פסוק (תהלים קט"ו) : "השמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם", די הימלען זיינען גאָט'ס הימלען. האב געזעהן די גרויסע עשירות מיט דעם הערליכען פאראד האָב איך דעם בעל הבית געפרעגט : "מיין זוהן, זאָג מיר, מיט וואס האָסטו זוכה געווען צו אזא גדולה?" האט ער געענטפערט: "איך בין געווען א קצב, און יעדען מאָל וואס עס פלעגט זיך מיר מאכען א שעהנע בהמה, פלעג איך זאגען: "אָט די זאָל זיין אויף שבת". האב איך געזאגט: "וואויל איז דיר וואס דו האָסט אזוינס דערלעבט און געבענטשט זאָל זיין דער אויבערשטער וואס האט דיך אזוי בעלוינט".

5

דער טייערער געווירץ — "שבת"

איינמאל האט דער רוימישער קיסר געזאגט צו רבי יהושע בן חנניא: פארוואס האט אייער שבת'דיגע געקעכטס אזא גוטען אראמאט?" האט ר' יהושע געענטפערט: "מיר האבען א געווירץ וואס הייסט שבת, און דאס טהוען מיר אריין אין אונזער געקעכטס, און אט דעריבער שמעקט עס אזוי פיין."

"קענסטו מיר געבען א ביסעל פון דעם געווירץ?" האט דער קיסר געפרעגט.

"ווער עס היט שבת דעם העלפט דעם געווירץ, און ווער עס היט נישט שבת דעם קען עס ניט העלפען", האט רבי יהושע ערקלערט.

6

דערקענט דעם גנב

מר זוטרא איז איינמאל איינגעשטאנען אויף אן אכסניא, איז גראדע דאן פערלארען געגאנגען א זילבערנער בעכער פון דער אכסניא און מען האט ניט געוואוסט ווער דאס האט גע'גנב'עט. שפעטער האט מר זוטרא געזעהן ווי איינער וואשט זיינע הענד און ווישט זיי אב אן א פרעמדען בגד וואס איז געהאנגען אויפ'ן וואנד. האט מר זוטרא געזאגט: "אט דער מענש קימערט זיך גאר ניט וועגען דעם אנדערענס געלד". האט ער דעם פערדעכטיגטען געבונדען און ער האט זיך מודה געווען אז ער איז געווען דער גנב.

7

געשווארען אויף א פאלשען אמת

איינער האט געמאהנט ביים אנדערן געלד, אבער יענער האט ניט געוואלט בעצאהלען. האט ער איהם געבראכט צו

רבא׳ן אויף א דין תורה. ״בעצאָהל מיר!״ האט דער קלעגער געזאָגט. ״איך האב דיר שוין לאנג בעצאָהלט״, האט דער אנגעקלאגטער געענטפערט.

״אויב דו האָסט איהם ווירקליך בעצאָהלט״, האט רבא געזאָגט, ״דאן שווער אויף דעם״.

איז דער אנגעקלאָגטער אוועק, האט ערגעץ געקראָגען א פּוסטען שטעקען, און אין דעם שטעקען האט ער אריינ־געלייגט די סומע געלד וואס ער האט ביי יענעם געליהען, און איז זיך מיט דעם שטעקען געגאנגען צום בית דין שווע־רען. ביים שווערען, ווען ער האט געדארפט נעהמען דעם ספר תורה אין האנד, האָט ער געבעטען דעם קלעגער אז ער זאָל אויף דער ווייל צוהאלטען דעם שטעקען. נאכדעם האט ער געשוואָרען אז אלעם וואָס ער האָט ביי יענעם געליהען האָט ער איהם שוין צוריק אבגעגעבען.

ווען דער קלעגער האט געהערט ווי דער אנגעקלאָגטער האט פאלש געשוואָרען, איז ער געוואָרען אזוי אויפגערעגט דאס ער האט פאר כעס צובראכען דעם שטעקען, און אז דער שטעקען האט זיך צובראכען האבען זיך אויסגעשאָטען די מטבעות וואס זיינען אין דעם געווען בעהאלטען און זיך גע־נומען קייקלען אויף דער ערד. דאן האט מען געזעהן אז דער אנזעצער האט געשוואָרען אויף אן אמת, אבער ער איז דאָך אן אָנזעצער.

8

ארעם אבער שטאָלץ

ר׳ יהודה איז געווען זעהר ארים, אזוי ארים דאס ער האט ניט געהאט א גאנצען בגד אויף זיך אנצוטהאָן. אבער דאָך איז ער געווען צופרידען, האט זיך ניט בעקלאגט, און איז געווען צו שטאָלץ אפילו צו לאָזען מענשען וויסען פון זיין דלות.

איינמאָל האט זיין פרוי בעקומען א ביסעל וואָל און זי האט פון דעם זיך געמאכט א מין מאנטעל. ווען זי פלעגט דארפען ארויסגעהן אין מארק פלעגט זי אנטהאָן דעם מאנ־טעל, און ווען ר׳ יהודה פלעגט דארפען געהן דאוונען פלעגט ער דאס אנטהאָן, און אזוי צופרידען איז ער געווען מיט דעם שותפות׳דיגען מאנטעל דאס יעדען מאָל ווען ער פלעגט איחם

אנטהאָן פלעגט ער מאכען א ברכה: "געבענשט זאָל זיין דער וואָס האָט מיך בעקליידט אין אַ מאַנטעל".

א צייט שפּעטער האט ר' שמעון בן גמליאל גוזר תענית געווען. א גרויסער עולם איז זיך צוזאַמענגעקומען אין שוהל. אבער ר' יהודה איז ניט געקומען. ווי עס זעהט אויס, האט ניט געפּאסט צו קומען צו אזא וויכטיגע פערזאמלונג פון אזא גרויסען עולם אין אַ מאַנטעל. האָט ר' שמעון בן גמליאל גע־נומען נאָכפרעגען וואָרום ר' יהודה איז ניט געקומען. האט מען איהם אויסגעזאָגט דעם סוד אז ר' יהודה האט ניט א רעכטען בגד וואס אנצוטהאָן. נעהמט ר' שמעון און שיקט איהם צו א שליח מיט פאסענדע קליידער. אבער ווען דער שליח איז געקומען, האט ר' יהודה די קליידער ניט אנגענו־מען. "איך בין רייך, אָט זעהסטו?" האָט ר' יהודה געזאָגט און אויפגעהויבען א שטרויענעם טעפּיך. "נאָר איך וויל ניט הנאה האבען פון דער וועלט". און א נס איז געשעהן אז אונטער דעם טעפּיך האבען זיך בעוויזען א גרויסע צאָהל גאָלדענע רענדלעך, און דער גאנצער צימער איז געווען פול מיט זיי.